

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Radivoje Lola Đukić
DESET ZAPOVESTI

BIBLIOTEKA
Posebna izdanja

ZA IZDAVAČE
Čedo Drašković
Novak Vukčević

UREDNIK
Čedo Drašković

IZDAVAČI
CENTRALNA BIBLIOTEKA
“ĐURĐE CRNOJEVIĆ” - CETINJE

KULTURNO-PROSVJETNA ZAJEDNICA
PODGORICE

Radivoje Lola Đukić

DESET ZAPOVESTI

Beograd, 1970.

Priredila Jelena Đukić

Cetinje - Podgorica, 2004.

Prva priča

Muzički fon je pevanje na hebrejskom, a likovna osnova - pergament sa hebrejskim pismom.

Opšti plan ravnog krova jedne višespratnice. Na ogradu se popeo firmopisac Bogoljub, zvani Bokče, i dok on drži govor, vičući i preteći da će da skoči... porodica, prijatelji i jedan Milicionar vire sa strane, ne usuđujući se da mu pridu...

BOKČE: *(Viče, kao da drži govor)* A, ne! Nećemo više tako, drugovi! Nećemo više tako, građani!... Član 34-ti Ustava kaže - da je pravo svakog građanina na samoupravljanje neprikosnoven! Čitajte pažljivo Ustav, građani! Neprikosnoven! Nikakav gospod bog za upravljanje se ne spominje! Ni onaj jedan, pravi, a kamo li oni mali, lokalni, postavljeni i samozvani bogovi, bogići, bokčići!...

SAVKA: *(Vrisne)* Ne kopraj se toliko, crni Bogoljube, opiknućeš se, pa ćeš ~~tresnuti~~!

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Ne dajte, ljudi!
NACIONALNA
RADNIČKA
SOCIJALISTIČKA
DEMOKRATIČKA
STRANICA
CRNE GORE
DURDE
Stradaće samoupravljanje
JAKOŠEVIĆ

Grupa podje ka Bokčetu, ali on podvikne.

BOKČE: Ne prilazi! Ne prilazite... sad ću da zakoračim! Član 47-mi Ustava - jasno podvlači - da su život i sloboda svakog građanina neprikosnoven!

OKAC: Samo da te pri'vatimo, Bokče... za tvoje dobro!

BOKČE: A član 160/A Krivičnog zakona, Okac, kaže - da ko silom, ili drugim načinom sprečava nekog u samoupravljanu, kazniće se zatvorom do tri godine!

Grupa se vraća na početne pozicije.

MILICIONAR: On, drugovi, očigledno nije čitav, ali zakone poznaje!

BOKČE: A-ha, tako ѕu ja sa vama, a vi nećete više tako sa mnom! Lepo sam vam predlagao, drugovi i drugarice, molio sam vas - da se dogovaramo! Da se dogovaramo, drugovi i drugarice, jer zato smo samoupravljači. A, jok! - svako hoće da bude bog!

DIREKTOR: Druže Bogoljube, dragi naš Bokče, evo, stojimo mirno i slušamo vas, samo nam recite gde su pare?

BOKČE: Na sigurnom mestu, druže direktore. Neprikosnovene!

DIREKTOR: Ali gde? To su, dozvolite da primetim, naše pare... pare našeg preduzeća.

BOKČE: Parama upravljaju samoupravljači, a i ja sam samoupravljač. Pare su obustavljene.

MILICIONAR: Druže Bogoljube, pozivam vas, u ime naroda, da ne pravite glupost!

BOKČE: Ja ne pravim gluposti u ~~ime naroda~~, nego u svoje ime! A i ja sam neki narod, anđele! I znam tebe, anđele božiji, znam ja tebe iz Proleterskih brigada... mislim, ulice...

MILICIONAR: Kažem ja vama: lud, ali zna i propise i ljude!

Sneška, kći, tek se sad pojavi.

SNEŠKA: Ćale, izdrži još malo... zvala sam fotoreportere... pa da nas zajedno slikaju.

SAVKA: Ćuti, sram te bilo!

SNEŠKA: Zašto? Znaš kako će sestra da ispadne iz profila, a pozadi panorama!

SAVKA: Bogoljube, boga ti ljubim, znaš! Ako ne daš pare preduzeća, kaži gde su naše kućevne... pre nego što se srtmekneš odatle!

BOKČE: Obustavljen, Savka! (*Ponovo viće*) Od danas, građani, samoupravljač Bokče ne da pare bez dogovora! Hoće trudbenik Bokče da zna gde mu pare idu! Ukinuo građanin Bokče bogove i bokčiće...

OKAC: Tako je, pobratime! Drž' se... i ja sam sa tobom!...

Okac skače na krov i prilazi mu vičući.

... Slažem se sa predgovornikom, drugovi. I ja mislim kao i on!...

Ali, kad dođe do Bokčeta, on ga odjednom ščepa.

... Drž' te ga!... Brzo ovamo!

Svi iskoče na krov i polete na Bokčeta.

BOKČE: Sram te bilo, Okac! Ali, mogao sam i da znam: čim ti neko javno kaže da se slaže sa tobom - napašće te s leđa!... (*Nacionalna Muzička akademija "Slobodan Šešelj" za vuku*) Čuvajte leđa, drugovi! Javni bogovi se ne smiju doticati, čuvajte se tajnih bogova! Tražim, građani, da se ukine PRVA ZAPOVEST MOJSIJEVA... (*Muzički akcenat*)

TO: JA SAM GOSPOD BOG TVOJ...

U stanici policije. Dok Bokče sedi na stolici, oko njega šeta onaj isti Milicionar. Povremeno vidimo u prvom planu samo Milicionarove ruke sa pendrekom... a nekad njegovu glavu iza Bokčetove.

BOKČE: Glete, molim vas! Moje reči su moje reči, a moj život - moj život!

MILICIONAR: A glete vi, molim vas! Postoji zakon i za to. Za sve postoje pozitivni zakoni, o čemu ste, glete molim vas, i vi na dotičnom krovu govorili. Niko nema pravo da ubije jednog člana društva.

BOKEĆ: E sad, glete vi! Ja sam mislio na boga, a bog nije član našeg društva!

MILICIONAR: Vaš bog - vaša stvar, ali vi ste naša stvar. Ne damo da ubijete sebe, to jest - našu stvar!

BOKČE: A samoupravljanje? Mogu valjda bar sobom da samoupravljam.

MILICIONAR: Samo u okviru zakona, propisa i odgovarajućih amandmana. Samoubistvo samoupravljača nije ni predviđeno ni odobreno.

BOKČE: Glete, molim vas! A otkud znate da sam htio da se ubijem? Nisam valjda pao s Marsa, pa da padnem s krova! Razbio bih se.

MILICIONAR: Primicali ste se, da kažemo, ambisu...

BOKČE: Morao sam kad me jure.

MILICIONAR: E, to sam čekao! Zašto smo vas jurili?

BOKČE: Samoinicijativno. Ja vas nisam terao.

MILICIONAR: Gde su pare?

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

BOKČE: Kakve pare?

CRNE GORE ĐURĐE

MILICIONAR: Ukrali ste pare svog preduzeća.

BOKČE: *(Plane)* To si sad rekao i više nikad! Za to - ja mogu i nos da ti razbijem!

MILICIONAR: *(I on plane)* Organu vlasti da razbiješ nos?!

BOKČE: Pardon! - ne razbijam nos vlastima - nego tebi - privatno. Nemaš ti, anđele, pravo da vređaš... ja nisam lopov!

MILICIONAR: Glete molim vas!

BOKČE: Glete, molim i ja vas!

MILICIONAR: Pa gde su pare?

BOKČE: Štrajkuju. Ili, kako se to kaže - obustavile rad.

MILICIONAR: Pare?

BOKČE: Pare.

MILICIONAR: Pare štrajkuju?

BOKČE: Pare štrajkuju.

Milicionar pride do grupe koja je bila na krovu... i oni su u sobi.

MILICIONAR: Za ove... (*On provrti rukom pored glave, kao da je neko lud*)... treba prvo mišljenje stručnjaka. Mi, do daljnega, nismo nadležni.

Špica. U njoj će Bokče pevati pesmu na melodiju "Dobri moj nono" sa izmenjenim tekstom. "O, Bogo Bogo, dobri moj Bože!"

Posle špice.

Ordinacija psihijatra.

DOKTOR: I to je sve?

BOKČE: Sve!

DOKTOR: Jedini razlog takvog ponašanja?

BOKČE: Jedini razlog takvog ponašanja. Za druge ne znam.

DOKTOR: Znate, vi već počinjete da me nervirate. Molim vas, ne pravite me budalom! Najlepše vas molim. Ja imam posla. Znate li koliko ljudi dnevno treba da pregledam, da zaradim svoj dohodak? Ne znate? Pa da, baš vas briga!

BOKČE: Je l' puno?

DOKTOR: Puno? Besmisleno, molim vas, ako hoću u svaku stvar da se naučno udubim. Vi ne znate naše propise o zdravstvenom osiguranju? Ne znate? Ni odnose sa Socijalnim? Sistem obračuna, priznavanje, nepriznavanje... Pazite, pokazaću vam obrasce, statistike... tu mi je negde... Da se ubijete od muke, molim vas! Samo trenutak, ako ne vidite - nećete verovati.

- BOKČE: Doktore, izvinite, ali vi ste ovde zbog mene, a ne ja zbog vas!
- DOKTOR: Molim? A da, tačno! Hoćete da popijete nešto?
- BOKČE: Ne pijem.
- DOKTOR: Lažete! Pijete, a nećete da mi pravite društvo. Stvarno me ljutite! Ništa nećete da mi učinite.
- BOKČE: U redu, piću.
- DOKTOR: Toliki posao, a vi se inatite. Što mi lepo ne kažete: jeste li ludi ili niste?
- BOKČE: Ne želim, doktore, da vam se mešam u posao. To ćete vi reći.
- DOKTOR: Gle, molim vas! Kao da je lako poznati ko je lud, a ko nije!
- BOKČE: Zar je to teško?
- DOKTOR: Teško, dabome... Kad im treba - svi se prave pametni, kad im treba - svi se prave ludi.
- BOKČE: To je tačno.
- DOKTOR: Nije tačno! Može da bude i obrnuto. Ludi se prave pametni, a pametni - ludi!
- BOKČE: I to je tačno.
- DOKTOR: (Vrisne) Ne povlađujte stalno, niste na konferenciji! Jao, bože moj! I ovog moram da slušam ispočetka!
- BOKČE: Evo, doktore, priznaću vam... nisam lud.
- DOKTOR: Lažete!
- BOKČE: (Plane) E, pa sad vi mene nervirate. Što god kažem - ne verujete mi.
- DOKTOR: (Viče) Ne smem da verujem, nije naučno! Moram sam da zaključim. A toliko me mrzi da vas slušam - pojma nemate! Lezite! Lezite kad kažem... i - pričajte. Šta mogu, ko me je terao da se bavim naukom.

Bokče leže na divan.

BOKČE: Šta da pričam?

DOKTOR: Što god hoćete... šta vam prvo padne na pamet!

BOKČE: Prvo mi je palo na pamet da isprebijam onog debelog Okca! Kobajagi prijatelj, doktore, pobratim, a on s ledom!

DOKTOR: To neka vas ne čudi. Ko će ako neće prijatelj? Meni se ista stvar desila pre mesec dana. Zamislite, jedan kolega... razumete - kolega, lekar... ustane na sastanku, i to kad ja nisam bio tu... razumete, znači - iza ledom...

BOKČE: Je l' vam zgodnije, doktore, da vi legnete?

DOKTOR: Molim?

BOKČE: Mislim, ako ćete vi da pričate, da vam ustupim otomanče.

DOKTOR: A, da... izvinite... *Dakle* gde smo ono stali?

BOKČE: Stali smo *NACIONALNA KOD OKCA KOGA ĆU DA ISPREBIJAM CRNE GORE DURĐE*

DOKTOR: (*Vrisne selca*) Napisaču: «Nije lud, nego bezobrazan! Muči me satima bez potrebe!

BOKČE: Neću više, doktore. Ja poštujem nauku, časna reč! Tolike pare dajemo na nauku... i-ha!

DOKTOR: Dobro, pričajte mi o sebi.

BOKČE: Zovem se Bogoljub Bogičević, zvani Bokče. Ja sam firmopisac, doktore. I to umetnik!... Da su moji imali sredstva... i da mi otac nije preispoljena cicija, ja bih sad bio slikar!... Znao bi' bar zašto gladujem!... Ali i za firme, za slova uopšte, ja sam stručnjak! Koliko sam ja parola napisao, doktore! Znate li šta su parole?

DOKTOR: Znam, dabome...

BOKČE: Parole su lepa stvar... jasna! Zauvek ti ostane parola uzrezana u sećanje. Istina, menjaju se...

malo važe, malo ne važe. Prve parole je, kažu, još Mojsije izmislio. Uklešao u kamen kao zapovesti! Ih, što bih voleo da znam kojim stilom je pisao! U parolama je, znate, stil vrlo važan! Spoljni utisak je bitan. Parola mora da deluje ubedljivo, razumete... da se pamti. I narod je nekad izmišljao parole u vidu poslovica: "Ko drugome jamu kopa..." "Ko radi - ne boji se gladi..." Naravno, parola nije zakon. Ne mora da se poštije. A ove i ne važe više. Znate onu parolu: "Čovek, kako to zvuči gordo!" Nju sam mnogo pisao. I onu: "Dok traje obnova, nema odmora!" Sad su, istina, moderne ove o reformi. Ko prati i razume parole, doktore, razume i istoriju!

- DOKTOR: Zanimljivo!
- BOKČE: A narod voli **parole doktore!** Voli! Ja bar znam!
Parola je jasna - **Ko ono kaž!** Izvol'te ovamo!
Onda dođe druga - izvol'te onamo! Samo pratiš parolu i ne možeš da pogrešiš! Tamo... tamo... ovamo... onamo... Narod mnogo voli parole!
- DOKTOR: Dobro, dobro, ali kako vi živite kod kuće? Koga imate?
- BOKČE: Lepo živimo. Skromno, ali pristojno! Ne daj bože gorega!

Bokčetov stan u višespratnici. Ima dnevnu sobu u kojoj spava deda Tričko, sobu u kojoj su Bokče i Slavka i kuhinju u kojoj stanuje čerka Sneška.

Jutro je... U dnevnoj sobi, na kauču, leži deda Tričko... On se polako diže, osvrće se da ga neko ne vidi, pa pruži ruku, i sa stola - ukrade jabuku i strpa je pod jastuk.

BOKČE: *(Off)* Sa nama živi moj otac Tričko. Normalno je da ljudi imaju decu, ali da odrasli ljudi imaju roditelje - to je već besmislica!

TRIČKO: *(Više)* Bogoljube! Sine Bokče! Deco!

Iz kupatila izađe nasapunjani Bokče.

BOKČE: Šta je opet, tata?

TRIČKO: Ja bih pojeo nešto slatko!

BOKČE: Pa, rekao sam ti maločas, tata: sačekaj malo... nećeš, s oproštenjem, crći dok se ne obrijem!

TRIČKO: Dabome, otac nije važan! Samo vi uživajte... uživajte...

BOKČE: Ne uživam, tatice, spremam se... Ja radim!

TRIČKO: I ja sam radio, pa se nisam pravio važan! *(Više)* Savka! Snajka!

U drugoj sobi Savka leži na krevetu sa oblogom na glavi i "premire".

BOKČE: *(Off)* Nju, stvarno, ~~uvrđujući~~ glava. Neko bi rekao - došle godine, ali meni se čini da ni u mladosti nije bila bez krpe na čelu i plačljivog glasa...

SAVKA: *(Više plaćno)* Bokče... Bogoljube!

Sada u tu sobu ulazi nasapunjani Bokče.

BOKČE: Molim, dušo?

SAVKA: Što se on opet dere?

BOKČE: Ne obraćaj pažnju, Savkice.

SAVKA: Tako mi govorиш već 25 godina!

BOKČE: A šta da radim? Da ubijem oca?

SAVKA: *(Zaplache)* Ubij mene... ubij slobodno! Žena ti i ne treba, važno je da imaš svoga taticu!... Kuda?

BOKČE: Da završim brijanje. Treba da idem na posao.

SAVKA: Pa da, samo gospodin radi. Ženski posao su trice!

Sneškine studije - trice! (Viče) Sneška! Sneška,
sine...

TRIČKO: (Off) Bokče! Bokče, sine!

*U kuhinji, na krevetu za rasklapanje, spava Sneška. Vika
dopire do nje i ona se budi.*

BOKČE: (Off) Da, ja imam i čerku. Snežana, luče moje!

SNEŽANA: (Viče) Ćale! Ćale!

Bokče ulazi u kuhinju... još uvek nasapunjan.

BOKČE: Molim, lutko?

SNEŠKA: Zar oni moraju baš svako jutro da urlaju? Na šta
će meni da liči ten ako se ne isovim? Svako jutro
se budim kao izvakan! Lako je vama, vi ste
svoju mladost iživeli, baš vas briga da li mlađi
treba da imaju nešto od života... da li mlađi...

BOKČE: Sneškice, sapun mi se skočanjo...

SNEŠKA: Pa dabome, voda sapun, nije važno čuti šta
mladi misle! A onda se čudište što se mi bunimo...
izmišljate sukob generacija, samo da nas maltretirate! I, molim te, ćale, ne zovi me ni lutkice, ni
Sneška, ja nisam Sneško Belić, a nisam ni pekar
da me budite u zoru!

Pokrije se po glavi.

SAVKA: (Off - viče) Bokče... Bokče!

Bokče trči na prstima kroz Tričkovu sobu.

BOKČE: Odmah... De, ne viči!

TRIČKO: 'Oče li jutros da bude slatko i kafa, ili treba da
molim?

BOKČE: Sad ču, tata, samo da se obrijem.

SAVKA: (Viče) Jao, koliko moram da zovem!

Bokče upada u njenu sobu.

- BOKČE: Evo, dušo, tu sam.
SAVKA: Ostavi mi pare za pijacu!
BOKČE: Pa neću pobeći, Savkice! Hoćeš da se dogovorimo šta ćemo za ručak?
SAVKA: Šta ima da se dogovaram?! Valjda bar tu imam neka prava!
BOKČE: Onako kažem, dušo... Što rek'o tata: ti si bog za ta pitanja i nećeš da trpiš druge bogove osim tebe.
SAVKA: Bogoljube, ne pravi glupe viceve, ionako mi se glava raspada. Je l' ti gotova kafa?
BOKČE: Sad ју ja, začas.

Bokče trči ka kuhinji.

- TRIČKO: Bokče, Bokče!...
BOKČE: Molim, tata!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
TRIČKO: Je l' ti znaš koji je dan?
BOKČE: Nemam pojma... Samo kafu?...
TRIČKO: Danas je ravnodnevica...
BOKČE: Nije, tata, nije.
TRIČKO: Jeste. Uvek je bila. Sem ako vi komunisti niste promenili.

Bokče uđe u kuhinju i stavlja lonče za kafu. Čuje se zvono.

- SAVKA: (Off) Bokče, neko zvoni!
TRIČKO: (Off) Bokče, neko zvoni!...

Sneška sedne u krevetu.

- SNEŠKA: Udaću se, mame mi, udaću se, da me više niko ne maltretira, nego da ja muža maltretiram!

U dnevnu sobu ulazi Bokče uvodeći iz pred soblja Okca.

- BOKČE: Nije valjda već vreme?! Ja se nisam još ni obrijao.
OKAC: Smušen si ti, brate. A i kasno ustaješ!... Dobro
jutro, čika Tričko... Vi k'o dečko, a?
TRIČKO: Ti baš hoćeš da me urekneš!...
OKAC: Ne daj bože! Evo... (*Pljucka*) Pu-pu... pu-pu... i
gotovo!
SAVKA: (*Off - viče*) Ko je to, Bogoljube?
BOKČE: Okac, Savka! Svratio po mene! Na posao. Sad ču
ja, Okac!...

Bokče podje u kupatilo.

SNEŠKA: (*Off - viče*) Ćale, lonče!... Kipi!

Bokče se sjuri u kuhinju, za njim i Okac.

OKAC: A, Sneskica budna? Kako studije? Guraš, a?
SNEŠKA: Kako vas ne žulji, čika Okac, da svaki dan isto
pitate? ReklasNACIONALNA TELEVIZIJA CRNE GORE DURĐE ostavila sa fak! Nema
više! Umrlo! Taj film ~~SNEŠKA~~ snima!
OKAC: 'Ajde, šta pričaš?!

Bokče zakuvava kafu i dalje neobrijan.

BOKČE: Priča tek tako, šali se!
SNEŠKA: Videćete, ako piljite u ekran. Nisam luda da god-
inama glaćam bukovinu na faku, pa da posle
okačim diplomu k'o bedž i pređem u nudilje!
BOKČE: Okac, je l' ti nju nešto razumeš?
OKAC: Ništa.
SNEŠKA: Kažem - što da se nudim svuda da nađem posao.
Nudilja. Stručnjaci su još uvek truba, sem na
papiru. Zato sestra prelazi na foto modele i
manekene! Sad to igra! A ja imam fasadu,, kon-
trafasada mi je maks...

Ona se otkriva, u spavačici je.

... Posao k'o bog! Malo naceriš fizionomiju,
skineš dronjke odozgo, skineš odozdo, a foto
fenjeri samo zinu... Čao Florida!

- BOKČE: Pokrij se, Smeška, sram te bilo! Čika Okac je tu!
OKAC: Ne gledam ja, dete!
SNEŠKA: Neće biti, čika Okac! Za vas matorce se i prave te
slike po novinama!
SAVKA: (Off) Bogoljube, ne zazjavaj sa Okcem, zakas-
nićeš!

Bokče nosi kafu... Za njim ide i Okac...

- BOKČE: Evo kafica...
TRIČKO: A meni?
BOKČE: Sad ёu, tata... Okac, 'odipoji kafu sa Savkom, da
se ja začas
Ulaze u Savkinu sobu.

- ... Izvoli, dušo.
OKAC: Savkice, fino izgledaš!
SAVKA: Mnogo ti vidiš kroz te naočari! Jadno mi moje
fino, prešlo mi na pankreas!
OKAC: Odšlifovaće se! Uh, što je kafica! Pala na dušu,
k'o amalgam!
SAVKA: (Više) Bogoljube! Gde li se taj čovek stalno
muva? Bogoljube, kafa ti je kao čemer! Daj mi
šećera!

Bokče istrči iz kupatila i sjuri se u kuhinju.

SNEŠKA: Šta je sad opet? Čale, stvarno nemaš srca!

Bokče sa šećerom trči ka sobi. U dnevnoj sobi ga zaustavlja

Tričko.

TRIČKO: I meni šećer? Neka, neka... može tata i gorku.

Bokče mu daje šećer.

BOKČE: Izvoli!...

SNEŠKA: (*Off, više iz kupatila*) Kevo! Kele, ja ču večeras doći sa zadrškom. Idem na žurku!

SAVKA: (*Off - više iz svoje sobe*) Možeš valjda i sa ocem da se dogovoriš? Ne moram ja o svemu da vodim računa!

BOKČE: (*I on više*) Dogovorićemo se, Sneškice!

SNEŠKA: (*Više*) Šta imamo da se dogovaramo, ja nisam maloletna. A valjda nisi ni ti, čale?

BOKČE: (*Više*) To više neću da čujem, znaš!

SNEŠKA: (*Više*) Pa zapuši uši, čale!

Bokče i dalje više - unoseći šećer u Savkinu sobu.

BOKČE: Lepo ti ocu!... Izvoli Savku!

SAVKA: Šta se dereš? Nisam gluva! Kuda? A pare?

BOKČE: Koliko? Nismo se ništa dogovorili...

Vadi pregršt novca i Savka uzima.

... Eeee, mnogo je! To više neću da vidim.

SAVKA: A ti zatvori oči!

BOKČE: Lepo, bogami! - čerka kaže: zapuši uši!... žena: zatvori oči... Da nema i tatica neki savet?

TRIČKO: Ne viči ti na oca, znaš! Bolje ti je - zapuši usta!

BOKČE: Jao! Jao, gospode bože! Jao što je fino tamо где postoji samo jedan bog!

Bokče uleti u kupatilo.

SAVKA: Čuješ ga Okac? Bokče je postao strašno nezgo-

dan u poslednje vreme!

OKAC: Valjda živci. Hvala na kafi! (*Viče*) Bokče, zakasnćemo!

Bokče izlazi iz kupatila, još uvek pod sapunom. Gleda ga.

OKAC: Što držiš toliko tu sapunicu? Ne valja, razjeda kožu!

BOKČE: Ja to da omekša brada. (*Briše se peškirom*) Uostalom, ne moram baš svaki dan da se brijem. Nek' se odmori i lice...

Izlazi sa Okcem.

SAVKA: E, što se ljudi izbezobraze u braku... ne reče ni do viđenja!

Ulica. Žurno je prelaze, van pešačkog prelaza - Bokče i Okac. Onaj Milicionar zazviždi. Oni se zaustave.

MILICINAR: Vi! Vi!... Šta ne gledate?! Nazad!

OKAC: Izvinite, žurimo!

MILICIONAR: Žurite po propisu. Preko prelaza!

BOKČE: Dobro, de...

Pođu dalje... Pa opet zvižduk.

MILICIONAR: Kome ja govorim?

BOKČE: Šta teraš inat, drug?

OKAC: Ćuti Bokče!

BOKČE: Što da čutim? Pitam ga.

MILICIONAR: Ne teram inat, nego propis. Po deset novih dinara.

BOKČE: Ako je propis, nije svetinja! Vrlo važno, vrdnuo građanin malo s puta! Ili si i ti možda bog?!

MILICIONAR: Jeste, drugovi, ovde sam bog!

BOKČE: Znači, ovdašnji bog! U ulici Proleterskih brigada

stoji jedan proleterskobrigadni bog!

OKAC: Ćuti, Bokče!

BOKČE: Znači, van propisa ne može?

MILICIONAR: Ne može!

BOKČE: *(Daje pare)* Ako ne može, izvol'te, druže bože!

Muzički akcenat se pretvara u frazu koja traje do početka dijaloga u novoj sceni.

Firmopisačka i staklorezačka radionica. Staklena firma na kojoj piše "Stručnost". Firmu završava Bokče. Radionica u kojoj radi 7-8 muškaraca i žena.

BOKČE: Okac! Okac!...

Okac prilazi.

OKAC: Šta je sad opet?

BOKČE: Vidi kako si ovo odšlifovao! Pazi zupci... Gledaj!

OKAC: Prema svecu i troparu kakav mi je alat, tako i radim.

BOKČE: Važno je da nadeš izgovor.

OKAC: Nije izgovor, nego istina! Ovakvom se tehnologijom služio Faraon Tutankamon!

BOKČE: Ali, sramota je, Okac! Isporučimo firmu "Stručnost" totalno nestručno napravljenu... A, druže direktore! Baš dobro što naiđoste!

DIREKTOR: Molim, druže Bogoljube!

BOKČE: Mi ovde... jel' te, imamo jedan predlog.

DIREKTOR: Ko to "mi"?

BOKČE: Mi radnici... evo: ja, Okac... Je l' da, Okac?

OKAC: Jeste... ali ne znam o čemu se radi.

BOKČE: O stručnosti, Okac... Pa i svi ostali iz našeg pogona se slažu. Predlažemo, je l' te, druže direktore, da se već jednom raspravlja o savremenoj tehnologiji i, je l' te, o stručnjacima.

- DIREKTOR: Bravo! Bravo, bogami!
- BOKČE: Ovako, kako vi, druže direktore, vodite preduzeće, je l' te, više ne ide!
- DIREKTOR: Molim? Ne razumem o čemu govorite!
- OKAC: Ne govorи ni o čemu, druže direktore, šali se.
- BOKČE: Ne šalim se, molim vas. Jesi li ti, Okac, maločas pominjao Tutankamona?...
- OKAC: Jesam Tutankamona, ali nisam direktora.
- BOKČE: Pa to je ista stvar. Zna se šta si mislio. Direktor će to pravilno da razume, zato je rukovodilac. Rukovodioci uvek sve razumeju. Nama, je l' te, druže direktore, fale stručnjaci. Tehnolozi, razumete? Evo, pišem firmu "Stručnost" i pomislih: gde bi nam bio kraj da nam je direktor, recimo, tehnolog. Razumete šta hoću da kažem?
- DIREKTOR: Razumem. Vrlo dobro.
- BOKČE: Eto vidiš, Okac, i sam kaže: vrlo dobro. Znači: razume. Mi NACIONALNA
BUDUĆINA
OKA
CRNE GORE
DURDE GRNOFEVIĆ da se dogovorimo sa vama, je l' te, o jednom modernijem, stručnjijem, da kažem, načinu tehnološkog procesa i poslovanja. Vas sam, je l' te, druže direktore, uzeo samo kao primer.
- DIREKTOR: Da, da razumem. Vi to kao, na primer, mislite, da ja nemam pojma ni o čemu.
- OKAC: Ja o vama ne mislim ništa, druže direktore. Ja o Tutankamonu.
- BOKČE: Mi to samo u principu kao samoupravljači. Pisao sam ja znate i parole: "Pravi stručnjaci - na prava mesta!"
- DIREKTOR: Ja o tome ne želim ovde da raspravljam. U stvari - ne dozvoljavam.
- BOKČE: E pa, nemojte tako, druže direktore. Samo bog, je

I' te, nije dozvoljavao da se raspravlja o njemu nego odmah - tap! - zapovesti: Ja sam gospod bog tvoj, izvol'te!

DIREKTOR: E i ja će zaposvest, druže Bogoljube: tap! - radite svoj posao, izvol'te!

Muzički akcenat sa frazom do novog dijaloga. Na stolu velika nedovršena firma na kojoj piše: SAMOU... pa manje vidljivo SLUGA.

BOKČE: Okac! Okac... dodi da vidiš.

OKAC: Da vidim!

BOKČE: Pazi ovo: samousluga i samoupravljač isto počinje. Sam se uslužuješ, sam upravljaš.

OKAC: Pa šta?!

BOKČE: To ti je moderan razvoj društva, razumeš? Sve sam. Ali kad podeliš ovo: SAMO... U... SLUGA... ispadne ružno - kao sluga. A samoupravljač to nije, razumeš? Kod moga nastavak nije sluga nego upravljač.

OKAC: I šta onda?

BOKČE: Tu ti je suštinska razlika, samo treba razumeti. Samo u sluge to nismo mi izmislili, tako se razvija svet na Zapadu. A kod nas... gledaj... samo upravljač. Osećaš razliku? Ej, Vlado!

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Molim Bokče...

BOKČE: Da te pitam nešto...

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Kao Vladu ili predsednika radničkog saveta?

BOKČE: Ako Vlada vlada, izide mu na isto... (*Zasmeje se*)
Pazi, mi ovde imamo jedan predlog...

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Ko to mi?

BOKČE: Ja, Okac i ostali iz naše radne jedinice.

OKAC: Ostavi već jednom Tutankamona, molim te!

BOKČE: Nije reč o Tutankamonu nego o radničkom savezu. Mi mislimo, je li, da je ovaj dosadašnji način raspodele ličnog dohotka prevaziđen.

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Kako to?

BOKČE: Ne slažemo se, je li, kako ti i radnički savet, to mislimo principijelno, rešavate pitanje stimulacije.

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Je li?!

BOKČE: Pazi ovo: samo upravljač! E, to! Razumeš! Mi hoćemo direktno: naše pare - naše pare. U radnu jedinicu. Dole. Da znamo šta je šta. Razumeš?

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Imamo mi, druže Bogoljube, Statut, pa pravilnike...

BOKČE: Pa nije bog lično pisao pravilnike, pa da ne mogu da se menjaju. Da se dogovorimo? Amandman petnaest, razumeš?

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Ti nešto mutiš, mutiš.
Reče mi i direktor:

BOKČE: Ja? Taman posla! Nego, pišem ovde firmu samo upravljač... to jest samo... u... sluga, pa mi došlo da kažem... da se dogovorimo, je li, to je u duhu!

Nov muzički akcenat. Firma na kojoj piše "Jedinstvo".

... (Gleda zadržano) ... Je... din... stvo... Jao, to je! Okac!... Okac, gde je Lepa?

OKAC: Je l' naša Lepa? Sekretar?

BOKČE: A-ha!

OKAC: Mogao bi sam da se osvrneš i pogledaš, a ne da me zivkaš za svaku sitnicu.

BOKČE: Nije sitnica. Hajde sa mnom.

Prilaze merdevinama na kojima, u ugлу, стоји Lepa i na zastave kači parolu: "Proleteri svih zemalja..."

- ... Bogami, naš partijski sekretar se popeo visoko!
- LEPA: Daću ja tebi! Svi samo pričate, a kad treba nešto i da se uradi - pentraj se Lepa sama. Kao da je samo meni sutra praznik.
- BOKČE: E baš sutra bi bilo dobro da pokreneš jednu stvar. Pazi ovako: Okac i ja već danima razgovaramo o integraciji.
- OKAC: Šta ti uvek mene mešaš?
- BOKČE: Za tvoje dobro. Pazi, Lepa, trebalo bi da se integrišemo sa drugim staklorezačkim i firmopisačkim preduzećima u zemlji i da napravimo giganta! Razumeš? Postoje firme koje se upotrebljavaju u svim republikama. Recimo: bratstvo... jedinstvo... to je svima potrebno. A gigant onda napravi podelu rada, specijalizaciju... razumeš? Firme, parole, stakla, ogledalca - to je svima potrebitno. Razumeš?
- LEPA: I što ti baš mene
NACIONALNA
LJUBLJANA
CRNE GORE DURDE
BOKČE: Da pomognes sa stavom
ONJOJE Neform nije samo ekonomска, nego i društvena. Je li tako, Okac?
- OKAC: Ja nemam pojma. Ja radim svoj posao.
- BOKČE: Pa i to je tvoj posao. I Lepin. Je l' da, Lepa?
- LEPA: Nemoj ti mene da učiš šta je moj posao.
- BOKČE: A zašto da ne? Svako treba da predlaže ako ima neku pametnu ideju, razumeš? Integracija je korisna kako god pogledaš, razumeš? Zašto ja, recimo, ne bih pravio ogledalca za Vukovar, a osječki pogon, je li, našeg giganta - firme za Dušanovac, a parole možemo svi, razumeš? Za parole je lako. Tu postoji šablon... mislim za slova... i izbacuješ koliko god treba. A istupamo zajedno na tržište, razumeš?

LEPA: Razumem ja tebe, Bogoljube, ali ja bih tebe nešto upitala, Bogoljube, razumeš? Pre nego što o svemu diskutujuš, vodiš li ti računa, jesи li ti platio članarinu, razumeš?

Muzički akcenat.

Kod psihijatra.

DOKTOR: Jao, kad rekoste članarina - i ja sam zaboravio.

BOKČE: To je i kod mene bio propust. Po pitanju savesti.

DOKTOR: Iz vaše priče ja vidim, da ste vi prosto opsednuti željom da se o svemu dogovaratate. U kući, na poslu...

BOKČE: Samoupravljačko pravo i dužnost, doktore. A i narodna parola kaže: "Dogovor kuću gradi". Međutim, ljude je upropastila Biblijka. Ne mislim direktno. Pazite: tamo piše da je bog stvorio čoveka po obliju svojem, a posle u zapovestima kaže: "Ja ti, Gospod bog tvoj i nemoj imati drugih bogova osim menega" šta se desilo? Ljudi su pomislili: ako sam već napravljen po obliju božnjem, daj da budem bog. A kad prigrabe vlast, onda se pozovu na prvu zapovest: ja, pa ja - i gotovo! Ja sam o tome diskutovao i sa Mojsijem.

DOKTOR: Ne poznajem druga!

BOKČE: Nije drug, pravi Mojsije, biblijski. Ja sam vam rekao da sam ja umetnik...

Bokčetova soba u stanu. Glas ide off dok kamera prikazuje njegove crteže i slike.

BOKČE: *(Off)* Naročito volim da precrtavam poznate slike. Imam ja i svoju Mona Lizu i portrete Marks-a i Engelsa. A jedne noći, dok sam

završavao crtanje Mojsija po Mikelandelu...

Za štafelajem sedi Bokče. Pred njim crtež, u krevetu, sa zavijenom glavom, spava Savka. Crtež oživi.

MOJSIJE: Što mi crtaš te rogove?

BOKČE: Takvi ste bili, rogati.

MOJSIJE: Gluposti! Gde si video rogatog čoveka? Jedna budala, kad je prevodila sa starohebrejskog, nije znala jezik, pa umesto "pametan" prevela "rogat" i tako mi ostalo rogovi za istoriju.

BOKČE: To je tačno. Kad ti jednom prilepe etiketu... i-ha! Ali vi ste to, znate, i zasluzili. Vi ste ljudima, druže Mojsije, toliko muka napravili što ste izmislili jednog boga, da nemate pojma!

MOJSIJE: Mnogo ti znaš. Ljudi treba nekog da se plaše.

BOKČE: Nije stvar u strahu. Da je ostalo puno bogova, za svakog bi bilo mesta - ovako svi tvrde da su onaj jedini i pravi Bog Sava... i ona, molim vas!

MOJSIJE: Tu ste donekle u pravu, Bogoljube. I ja sam imao grdne muke. Znate, kad sam sišao sa Sinaja, a tamo sam se 40 dana mučio da izmislim i uklešem te Zapovesti...

BOKČE: Kome pričate - i ja sam od te struke. A još parole u kamenu!

MOJSIJE: Eto vidite. I sidem, kažem, Bogoljube, sa Sinaja, vučem one ploče... ploče teške... i imam šta da vidim: moje pleme mislilo ovoga više nema, pojeo vuk magarca, pa brže napravili Zlatno tele, proglašili ga za boga i igraju oko njega.

BOKČE: E što ti je svet! Zaboravili vašeg pravog boga i odma' drž' za zlato!

MOJSIJE: Bedno, molim vas! A ja ti onda dignem one

ploče, razbijem tele i narednim sinovima Levijevim da pripašu mačeve i da svaki ubije brata svoga i prijatelja svoga. Tako za kaznu pobijemo oko tri hiljade ljudi.

BOKČE: Pa da vidite, to i nije mnogo. Zbog zlatnog teleta često i više ljudi izgine. Da znate kod nas u radnoj jedinici...

MOJSIJE: Ovo nije bilo zbog zlatnog teleta, nego zbog boga. Da zapamte da postoji vlast samo jednog boga!

BOKČE: E onda je to kao početak bilo dosta. Kasnije se društvo, znate, razvijalo, i onda su već pojedinci u ime te jedne vlasti i milione... razumete...?

MOJSIJE: Ma nemojte, Bogoljube!

BOKČE: Jeste. Zato vam i kažem da ste pogrešili sa tim jednim bogom. Bolje da ste ljudima ostavili zlatno tele.

MOJSIJE: Teleta se, prijatelju ljudi nikad i nisu odrekli. Kako su prvi put teletom srušili boga, shvatili su mu snagu, pa su ga tako uvek koristili kad treba.

BOKČE: (*Dolazi mu ideja*) Trenutak! Rekoste: zlatnim teletom srušili boga?

MOJSIJE: Šta ćete - ko ima pare ima vlast!

BOKČE: To ste tačno rekli. Bog je više administrativna stvar... je l' te... propis... pričam ti priču. A ko drži zlatno tele - taj treba i da se pita!

Muzički akcenat. On stavlja ruke u džep, vadi pare, zagleda ih... pa priđe krevetu gde je Savka, otkrije je i razdere se.

BOKČE: Šta je ovo? Ako muž radi, žena treba da sedi i da čeka! Kafu da skuva. Diž' se!

Savka zaprepašćeno i bez reči gleda, a on istrči u prolaznu sobu, drmne oca, zavuče ruku pod jastuk.

BOKČE: Jabuke više da ne kriješ, znaš! Nisi dete!
Videćete vi šta je tele!

Zatim utrči u kujnu.

BOKČE: (*Viče*) Sutra da mi očistiš cipele, Sneška, pa na fakultet! (*Otkriva krevet, nje nema*) Pazi nema je! Znači, za omladinu ne važi!

Ordinacija.

BOKČE: Kad sam shvatio to sa zlatnim teletom, doktore, stvari počeše da se odvijaju munjevito, istog dana, u preduzeću...

Bokčetova radionica.

DIREKTOR: Druže Bogoljube, blagajnik se razboleo, dodjele za ovlašćenje, pa da odete do Banke i podignite novac.

BOKČE: Zašto baš ja?

DIREKTOR: A zašto da ne viđate? Para je mnogo.

BOKČE: A, plate se dižu?! CRNOJEVIĆ

DIREKTOR: Povedite nekoga ako se bojite sami.

BOKČE: Okac!...

Ordinacija.

BOKČE: Podignemo novac, doktore, u binci, i krenemo nazad u preduzeće, kad na jednoj raskrsnici meni sine...

Raskrsnica na jednom uglu.

BOKČE: Čekaj, Okac!

OKAC: Možemo - imamo zeleno svetlo.

BOKČE: Zavisi od toga kud se ide. Za ovamo je zeleno, za onamo crveno, a tamo žmirka žuto. Ovde se ras-

- tajemo.
- OKAC: Kako rastajemo?
- BOKČE: Ti ideš u preduzeće - ja ne!
- OKAC: Ne smem ja, Bokče, da nosim tolike pare.
- BOKČE: Nećeš ni da nosiš. Pare ostaju kod mene.
- OKAC: Kako kod tebe? Ti si lud!
- BOKČE: Ćuti! Otići ćeš u preduzeće i reći sledeće...
- OKAC: Kuku, crni Bogoljube, ne misliš valjda da ukradeš pare pa da emigriraš...
- BOKČE: Kakva krađa, budalo! Proglašavam štrajk. Obustavu rada para!
- OKAC: Ne mešaj mene, molim te!
- BOKČE: Ćuti i slušaj: idi i reci direktoru, reci predsedniku radničkog saveta, reci Lepi, reci svima: ako hoćete novac dodite na dogovor kod Bokčeta.
- OKAC: Bokče, Bokče, ljubim te nemoj mene...
- BOKČE: Pamatи Šta govorim! Kazи, hoće trudbenik Bokče da se lepo dogovori s svojim parama, hoće da i njega slušate. Hoće Bokče Amandman petnaest, pa i šesnaest ako treba... Hoće Bokče!

Bokčetova soba. On sedi zavaljen u foteljici ispred Mojsijeve slike. Čuje se lupanje na vratima.

- SAVKA: Otvaraj, Bogoljube, ne pravi se luđi no što jesи...
- BOKČE: Jesu li svi došli, Savka?

U prolaznoj sobi su svi koji su na kraju i na krovu.

- DIREKTOR: Kakve su to gluposti, druže Bogoljube?
- BOKČE: Vidiš li, Mojsije, kad su pare u pitanju, svi su stigli. Niko se sad ne pravi bog. Jače je ono zlatno tele.

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Bogoljube, ljudi pitaju: gde su pare?

BOKČE: (*Viće*) Prvo da porazgovaramo, drugovi i drugarice na šta pare idu... Hoće Bokče da vidi šta je sa integracijom... šta sa stručnjacima... kako stimulacija... koliko za kulturu... koliko opštini... Sve hoće Bokče da se dogovara...

DIREKTOR: (*Milicionaru*) Druže, razvalite u ime naroda!

OKAC: Nemojte, možda Bokčetu nije dobro, smiriće se.

DIREKTOR: Ako je lud - tim pre! Treba ga uhvatiti zbog njega samog! Razvalite!

MILICIONAR: (*Lupa*) Otvori, u ime naroda!

Opšta graja... lupa...

BOKČE: Što sad čutiš Mojsije? Ti su bacio Zapovesti i razbio tele, da izbacim i ja neku parolu? (*Viće*) Ne navaljujte silom na mene, građani! Sila i bogovi su ukinuti, razumete!

Vrata se tresu od lupe.

... Ovi ništa ne razumeju! Čujete li vi mene, trudbenika Bokčeta?

Lupa i dalje traje.

... Ovi i ne slušaju trudbenika Bokčeta! Da se dogovorimo, drugovi samoupravljači!

Lupa.

... Ovi neće ni da se dogovaraju! Spasavaj se, Bogoljube!

On se izvlači kroz prozor i pomoćnim lestvama se penje na krov. Otvaraju se vrata na njegovoj sobi i u sobu bane cela grupa, pa zatim i oni trče na krov.

BOKČE: (*Kao u uvodnoj sekvenci drži govor*) Ne navaljujte silom, na moje pare, građani! Da se dogovo-

rimo! Uz dogovor će Bokče dati i levo i desno i pravom i krivom, daće Bokče i tebi i sebi... (*On pogleda sa ograde dole na ulicu*) ... Crni Bogoljube, visoko si se popeo... ali ako se strmekneš! (*Opet vikne*) Drž' se Bogoljube!...

Počinje Odjavna špica ispod koje, kao likovni fon, ide uvod-na sekvenca njegovog govora i hvatanja.

Druga priča

Bokčetova radionica. Održava se sastanak kolektiva. Sastanak vodi Predsednik radničkog saveta, a tu su i Direktor i Lepa.

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Prema tome, drugarice i drugovi, prelazimo na prvu i jedinu tačku ovog sastanka kolektiva. Vi ste ovde, ovde je i drug Bogoljub - izvolite - odlučujte.

OKAC: Ja!

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Ima reč drug Okac!

OKAC: Ako iko poznaje našeg Bogčeta, poznajem ga ja... i ja znam da on nije imao svesno loše namere sa tim parama. To je njega, drugovi, bolest uvrnula.

BOKČE: Lekar kaže da sam bio opsednut opsesijom, pa onda deprimiran depresijom.

OKAC: Eto vidite! Molim da se te depresije imaju u vidu.

DIREKTOR: Ne želim, drugarice i drugovi, da izgledam kao sudija, jer sam direktor. Ali dozvolite da vas podsetim pre nego što odlučimo šta ćemo sa drugom Bogičevićem, da vas podsetim kako su tekli njegovi postupci. On je prvo buškao po kolektivu, tražeći, kobajagi stručnjake, integraciju, amandmane i stalno se pozivao na samoupravljanje.

BOKČE: Bio sam opsednut opsesijom.

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: U redu, možemo insistiranje na samoupravljanju i da shvatimo kao nečiju opsesiju, ali on je svesno uzeo naše pare iz banke i sklonio ih.

BOKČE: Deprimiran depresijom.

OKAC: Eto vidite.

LEPA: Stalno si pričao: da se dogovorimo, da se dogovorimo! Od toga je, drugovi, pravio svoju ideo-

- lošku platformu!
- OKAC: Pa depresija, Lepa!...
- BOKČE: A, nije, to je opsesija!
- OKAC: Dobro, to je opsesija, ali on je hteo i da skoči, da se takoreći, strmekne sa kuće.
- BOKČE: E to je depresija.
- DIREKTOR: Ostavite vi to, to je bio pokušaj ucene.
- BOKČE: Pod depresivnom opsesijom. Nauka.
- PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Najlakše je sad praviti se lud.
- BOKČE: A, ne! Vi to, druže Vlado, izvinite! Ja nisam lud! Naprotiv! Ja sam samo želeo da o svojim para-
ma, o svom uloženom radu diskutujem. Bez bogova! I ja sam novac vratio. Kod mene depre-
sija, kod vas presija - u redu, izvol'te! Zato sam uvređen što na ovakav način diskutujete sa mnom.
- DIREKTOR: Ne diskutujem sa tobom, nego o tebi, znaš!
To je druga stvar.
- BOKČE: A, je l' tako?
- DIREKTOR: Tako!
- BOKČE: Onda nema potrebe ni da sedim ovde, znam kako će da se završi. Ako sam unapred osuđen - molim! Ja idem! A vama, drugovi, evo ovaj drug bog...
- DIREKTOR: Oho! Opet vi staru pesmu!
- BOKČE: Evo vam i ovaj drugi drug bokčić...
- PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Bogoljube, stvarno nema smisla.
- BOKČE: I ja kažem da nema. Evo i drugarica boginja...
- LEPA: Ne mešaj religiju sa Savezom, znaš...
- BOKČE: Ja idem, ja se idolopoklonstvom ne bavim. Ja...

razumete... to drukčije mislim! Izvinite, idem ja!

Opšti žagor... vika...

OKAC: Čekaj Bokče! Kako to, drugovi? Pa naš član kolektiva je naš član kolektiva. Naš čovek. A ljude treba voleti.

Bokče se vrati.

BOKČE: I one opsednute opsesivnom depresijom.
Dabome!

Bokče ode. Okac polazi za njim.

OKAC: Imaćete možda i vi, drugovi i drugarice, jednog dana depresiju. Dabome!

I oni odlaze uz opštu galamu.

Špica.

Bokčetov stan. U dnevnoj sobi sedi, na kauču čika Tričko i čita novine. Ulazi Bokče, a za njim zadignuti Okac.

OKAC: Juriš, bože mi oprosti, k'o sumanut. Znaš da sam sipljiv.

BOKČE: A što si se navrzo na mene? Je l' te zovem da ideš za mnom?

OKAC: Bokče!

BOKČE: (*Imitira ga*) Bokče!... Praviš se prijatelj, a ti si me i uhvatio! Judo!

OKAC: Iz ljubavi sam te ščepao Bokče, mama da mi umre!

Ali Bokče je već odjurio u svoju sobu.

TRIČKO: Sram te bilo, namerno se kuneš u majku, da je urekneš! E, kakva je danas omladina!

OKAC: Kakva sam ja omladina, čika Tričko?

TRIČKO: Za mene si balavac!

Ulazi iz kujne Savka.

SAVKA: Je li to Bokče stigao?

OKAC: Zdravo, Savka, stigli smo.

SAVKA: (Više) Sneška!... Sneška, dodi... stigao je!

Izlazi i Sneška.

SNEŠKA: Kele, da zovnem nekog novinca, bio bi strašan fazon za štampu: čale porodice na optuženičkoj hoklici!

SAVKA: Sto puta sam ti rekla da me ne zoveš kele, nisam ja tvoja majka!

SNEŠKA: Pa valjda je čaletova žena keva! Uostalom, kele, treba mi popularnost. Zamisli, opale sliku na srednjoj strani: ja u kapilu, u pozi, ovde malo badesas pere ovde badesas ništa, a kroz vrata se vidite vi. A potpis mladi aktivno učestvuju u problemima porodice". Je l' da je štos, čika Okac?

OKAC: Ja tebe ništa ne razumem.

Ulazi Bokče.

BOKČE: Zdravo Savkice...

SAVKA: Sedi ovde Bogoljube. Sedi. Bio si u preduzeću?

BOKČE: Bio.

SAVKA: Ne znam šta su ti oni rekli, ali sad ćeš da čuješ šta ćemo mi da ti kažemo. Tu smo svi, da ne kažeš posle Savka ovo, Savka ono... Tu su ti i otac, i žena, i kćerka. Tri generacije.

OKAC: Onda ja da idem.

SAVKA: Sedi i ti. Ti si mu najbolji prijatelj, pa bar da

- čuješ, a ne posle on da prepričava na svoj način.
BOKČE: Savkice, meni se ionako želudac dovde popeo. A žučka me bije u plećku. Samo kljуча.
- SAVKA: Da je sreće - u glavu bi te kljucalo. Svekre... hoću reći, tata, vi ste najstariji, a i najbliži ste mu - izvolite vi prvi.
- TRIČKO: 'Oću! Evo. Stalno čitam u novinama: struja skuplja za tri dinara, hleb skuplji ovoliko, meso onoliko, a statistike viču - život pojevtinio.
- SAVKA: Ne govorimo o tome, tata, nego o Bogoljubu!
- TRIČKO: I ja govorim o Bogoljubu. On i njegova omladina vode sad privredu i to... Voleo bih ja da vidim što je to moglo za moje vreme?! Ali mi smo slušali starije, a on... šta on? Što god tata kaže - glupost! Eto ti sad struja po tri dinara skuplja!
- BOKČE: Tatice, ostavi me, molim te! Ja sam zbog takvih stvari - pravac u depresiju.
- SAVKA: Nećemo viši u Bogoljube! Ti si navikao da radiš šta hoćeš, ti nikoga ne slušaš, uvek si ti najpametniji, Bogoljube...
- BOKČE: Savka... depreee... (*Mahne rukom rezignirano*)
- SNEŠKA: Ćale, stvarno si ispao kulov. Ako si već počeo demonstracije, teraj gas do kraja, pa da novine vrissnu: dasa na krovu, dasa ima nešto da kaže, dasa nema ništa da kaže, ko je on, šta je on... Fazon bi bio strašan! Ovako samo ribanjac, i ti ispao truba!

Bokče ustaje i bez reči odlazi u svoju sobu.

- 'SAVKA: Kuda? Bogoljube, kuda - lepo te pitam, mi smo tek počeli?
- OKAC: Nemoj, Savka, molim te, on je depresivno opsednut!

SAVKA: More znam ja lek i za to... (*Viče*) Izlazi, Bogoljube, da raščistimo stvar...

A Bogoljub zaključava vrata, i apatično stane nasred sobe i gleda polako okolo. Porodica složno galami i lupa na vrata.

OKAC: Ostavite ga da se sredi. Nije čoveku lako, napali ga tamo, napali ovde.

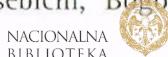
SAVKA: Ti da se ne mešaš! Bogoljube!

U Bogoljubovojoj sobi čuje se lupanje i vika, pa se sve to - tonski - pretopi u muziku. On se osvrće po sobi.

BOKČE: Niko te ne razume, Bogoljube... dušu ti ne razumeju... Svako gleda samo sebe... neki svoj interes.

Moj sijev crtež oživi.

MOJSIJE: Ljudi su sebični, Bogoljube. Čitali ste valjda istoriju.

BOKČE: Čitao sam, druže Mojsije, ali mi od toga nije ništa lakše.

MOJSIJE: Kakvi lakše, teže! Prosto čoveku da presedne život, molim vas. A tako sam lepe zapovesti izmislio, da ljudi žive mirno, u ljubavi...

BOKČE: Vi? Ne pravite se važni. Vi ste doneli i one zakone: OKO ZA OKO, ZUB ZA ZUB.

MOJSIJE: A kako drukčije da sredim siledžije, molim vas?!

BOKČE: Znači i onda je bilo siledžija?

MOJSIJE: Ne mislite valjda da ste to vi izmislili!

BOKČE: Samo, padali ste vi i u kontradikciju, znate. Čitao sam ja Bibliju. Kontradikcija kao i kod nas: savezni zakon jedno, republički drugo, a opština kaže: baš me briga! - pa udari kontra propis.

MOJSIJE: Ta idite, molim vas, gde to ima?!

- BOKČE: Ima u saobraćaju... ima u porezi... ima!
- MOJSIJE: Ama pitam vas, gde to ima kod mene, a ne kod vas.
- BOKČE: Pa vi ste prvo rekli: oko za oko, pa onda - ko tebe kamenom, ti njega hlebom.
- MOJSIJE: Ja to rekao?! Gluposti!
- BOKČE: Piše u Svetom pismu. A, nije, niste vi... to je Isus!
- MOJSIJE: Ko?
- BOKČE: Isus Hristos!
- MOJSIJE: Pojma nemam ko je to.
- BOKČE: E, sad i vi.. Znate i Napoleona, i Čerčila, i Staljina... znate istoriju uopšte, a ne znate Isusa Hrista!
- MOJSIJE: Njega ne znam, jer je bio frakcionaš! Znate, u našoj jevrejskoj istoriji, je l' te, kao i u svakoj, je l' te, frakcionaši su izbačeni. Obrisani. Znate li ko je izmislio ?
- BOKČE: Ono kad jedan daleko jašmo?
- MOJSIJE: To, to! Moji potomci. I to ovako: ko je rođen 25. decembra, kao taj vaš, je l' te, frakcionaš, on je, naučno, začet 1. aprila. I oni rekoše: Prvog aprila je začeta najveća laž, začet je taj, je l' te, revizionista. Od onda se taj dan slavi kao dan prevare.
- BOKČE: Vidi, molim te! Ih, kad bi se sve prevare, podmićivanja i takve stvari slavile, ala bi bilo praznika!
- MOJSIJE: A šta vas muči, Bogoljube?
- BOKČE: A šta me muči?! Svi su me pritisnuli. Svi! Skočili su k'o aždaje na mene zbog vaše prve zapovesti. Svako hoće da je baš on onaj pravi bog.
- MOJSIJE: Ej, bože, bože, ljudi nikako da se izmene. Uvek

su voleli idole, idolopoklonstvo, a najviše kada su oni sami ti idoli. Zato sam ja i izmislio onu drugu zapovest: NE GRADI SEBI LIKA REZANOGA... NITI KAKVE SLIKE OD ONOGA ŠTO JE GORE... NA NEBU...

BOKČE: Mnogo vam je vredelo! Ko se još drži zapovesti, propisa...

MOJSIJE: E, pa drže se u početku, dok je stvar nova, sveža.

BOKČE: Znam - kampanjski. Pa posle - teraj po starom!

MOJSIJE: Pa nisam ja džabe bežao u pustinju. Kad nisam mogao da podnesem sopstveni narod, ja se usamim i gotovo. Sam, sloboden od pakosti, podmetanja... Ne dam, brate, nikome da mi se penje na glavu! Ovako se ućutim, usamim i - gotovo!

Mojsije se ponovo pretvorio u crtež.

BOKČE: Mojsije, ej, **Mojsije!**

Ponovo probije lupanje na vrata i vika. Bokče čuti - nepokretan - pa onda skine nekoliko svojih slika, zgrabi jednu košulju, pribor za crtanje i prilazi vratima. Otvori ih i prolazi kroz dnevnu sobu.

SAVKA: E, što je čovek bolji sa tobom, ti si sve gori...

Bokče bez reči ide ka izlazu iz stana.

... Kuda, Bogoljube?!

SNEŠKA: Jao, čale, strašan si: opet si izmislio neki fazon?

OKAC: Bokče, čekaj mene!

Izjuri za njim.

SAVKA: Ponovo ga čvrknulo.

TRIČKO: To je zato što ne sluša oca, nego ženu. Jaka

pamet - žensko! Da žena ima pamet, bila bi muškarac!

SAVKA: Ako je lud, na oca je lud. Od vas je nasledio bezobrazluk, znate?

TRIČKO: O-ho!

SAVKA: O-ho!

SNEŠKA: Jao, okrenite ploču, dosta mi je te narodne muzike!

Pred Bokčetovom kućom. Izlazi Bogoljub, a za njim se sjuri Okac.

OKAC: Kuda čemo?

BOKČE: Šta te se tiče? I što se ti uvek trtiš za mnom?!

Okac samo što ne zaplače. Čuti i sedne na stepenište.

... Šta je sad? Da nećeš sad tu da sediš i cmizdriš?

Sram te bilo - mator čovek!

OKAC: Ti si mi jedini prijatelj, Bokče! Koga ja imam?

Nemam ženu, nemam decu. Ko mene voli?

BOKČE: Imaš mamicu.

OKAC: Zbog nje se nisam ni oženio. Ona me i dovela dovde. Nijedna joj devojka nije bila dobra. Hoćemo li u kafanu?

BOKČE: Ne, Okac. Ne idem više nikud gde ima ljudi. Nikome neću ni da se klanjam ni da se zameram. Živeću sam. Hoćeš li sa mnom? Ali pazi: to je nepovratno, za ceo život!

OKAC: Kuda čemo? U inostranstvo?

BOKČE: Taman posla! Pa mesto mojima, da kadim strancima!

OKAC: Kako ti kažeš. Je l' mogu da trknem do kuće da uzmem nešto stvari. Ako je za ceo život, trebaće mi bar još jedne gaće, pa šlofijanka... I da ostavim pismo mami.

BOKČE: Stvari možeš da uzmeš, ali pisama nema. Sećemo
kao nožem! Porodica - ništa, preduzeće - ništa,
ljudi - ne postoje!

OKAC: Auuu!

BOKČE: Au, dabome! Ja! Ja, sam i svoj!

Izlaze i Bokče se saplete na stepenice i samo što ne padne.

Bokčetov stan. Čuje se zvono. Sneška odlazi do predsoblja, pa se vraća. Deda čita novine i ona mu ih sklanja.

SNEŠKA: Gde je isparila kele, dele?

TRIČKO: Ja nisam hauzmajstor da pazim ko ulazi i ko izlazi.

SNEŠKA: Al' sipaš štosove dele, k'o da si disk-džokej!
(Više) Keleeee!

Savka izlazi iz sobe sa zavijenom glavom.

SAVKA: O bože, što ne ~~nadimak~~ se bar malo odmorim.
Šta hoćeš, ludijo?

SNEŠKA: Traži te jedan strašan bakutan!

SAVKA: Pa pusti ženu unutra i skrati malo tu jezičinu!

Sneška ode do vrata.

SNEŠKA: Ljubim ruku, izvol'te, mamica su ovde i mogu
vas primiti!

SAVKA: Snejana!

Ulazi Okčeva majčica.

MAMICA: Dobar dan. Vi ste gospoda Bogićevićka?

SAVKA: Da, ja sam. Izvolite.

MAMICA: Ja sam Miškova mama. A to je deda? Ljubim
rukou, deda.

TRIČKO: Živa bila, devojčice.

- MAMICA: Je li moj Miško kod vas?
- SAVKA: Izvinite, ja ne znam Miška.
- MAMICA: A, da, vi njega zovete Okac. Svi ga tako zovu, iako se ja ljutim.
- SAVKA: Pa zovemo ga zbog naočara. Jadan, ne vidi dobro.
- MAMICA: Ko kaže? Vidi on odlično. To on, mangupče, nosi da bi mu oči izgledale veće, zbog devojčica.
- SAVKA: Ma nije moguće! Izvolite, baš mi je drag. On tako često dolazi kod nas, a sa vama se nikad nisam upoznala.
- MAMICA: Vi ste Bogoljubu druga žena, je l' te? Bože moj, on se već dva puta oženio, a moj Miško još momak. Kad god mu kažem, ženi se sine, on neće. Kaže: šta mi fali pored mamice! A gde je on!?
- SAVKA: Okac? Nemam pojma verujte! On i Bogoljub negde dunusec prosto mi glava puca koliko sam se nasekiralac. . . CRNOJEVIĆ
- MAMICA: I vi? Pa dabome. Mišku je sad vreme da pije čaj, a njega nema. I što je najgore, draga gospodo Bogićevića ni pismo mi nije ostavio. On znate, ako mora da izide, ako ima sastanak kolektiva i te stvari, uvek ostavi pismo. Draga mamice, ja sam tu i tu, ne brini... itd. Takav je red kod nas u kući. A sad odjednom ništa. Tu me neka slutnja pritisnila, ne umem da vam kažem.
- SAVKA: Ama u kafanu su otišle dripćine, u kafanu, gospodo!
- MAMICA: Ju! Šta pričate! Taman posla, pomerite se s mesta! Moj Miško je ozbiljan mladić. Šah, to da, ali kafana! Brinem, strašno, brinem! Majčino

srce se uznemirilo!

Privatna domovina. Šumovita parcela kraj reke. Nailaze Bokče i Okac, koji vuče dva velika kofera i dahće.

BOKČE: Stoj!

OKAC: Hvala bogu, otegle mi se ruke do zemlje od ovih koferčina.

BOKČE: Niko te nije terao da vučeš tolike prnje.

OKAC: Nisu to prnje nego dve šunke, naramak kobasica, čabrica kajmaka...

BOKČE: Uh, uh! Tebi će, Okac, hrana doći glave!

OKAC: Više volim da umrem sit nego gladan. 'Ajde, možemo dalje.

BOKČE: Kuda dalje? Tu smo!

OKAC: Gde tu?

BOKČE: Ovo je moja privatna domovina. Ostala mi ova parcela od dede. Tu ćemo da živimo slobodni, sami, bez dogovaranja podmetanja. Sami, na svojoj domovini!

OKAC: Baš je lepo! Vrlo ti je lepa domovina.

BOKČE: Privatna domovina!

OKAC: A gde je kuća?

BOKČE: Kakva kuća?

OKAC: Pa valjda vikendica!

BOKČE: Odakle meni u domovini vikendica, Okac, šta ti je?

OKAC: Pa gde ćemo da stanujemo?

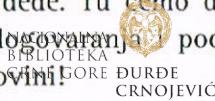
BOKČE: Podićićemo.

OKAC: Joj, fino!... a voda?

BOKČE: Iskopaćemo bunar.

OKAC: Joj, fino!... a struja?

BOKČE: Uvešćemo iz neke susedne domovine.

- OKAC: Joj, fino!... A... s oproštenjem... toalet?
- BOKČE: Pa šta bi htio? I ličnu nezavisnost i engleski klozet? Osećaj se, brate, kao ja...
- OKAC: Hoću, Bokče.
- BOKČE: Ja sam sad k'o ptica.
- OKAC: I ja sam kao ptica!
- BOKČE: Prvo i prvo, Okac, ako hoćeš da se ne svadamo, ne ponavljam sve što ja kažem, ne trpim idolopoklonostvo u mojoj domovini! A drugo, kakva si ti ptica tako debeo? Možeš eventualno da budeš čuran!
- OKAC: Možda je nezgodno da imaš čurane na tvojoj domovini, ali inače, što se mene tiče, čuran, kad je mlad pa lepo ispečen, to je najlepša ptica. A šta ćemo sad da radimo?
- BOKČE: Da uživamo. Nismo valjda pobegli od svih onih da bismo radili. Uživaćemo... razmišljati... pričati... Ja, ^Nrecoim, mogu da se bavim filozofijom, a ti ^Bibliotekar ^Konrade ^Družbe ^Edukacija ^Matematike ^Inženjerstva ^Razumeš? CRNOJEVIĆ
- OKAC: Da brojim travke?
- BOKČE: Ne lupaj! Na mojoj privatnoj domovini ne interesuju nas te sitne svakodnevne stvari. Viša matematika, teorija relativiteta, atomistika, kibernetika... Razumeš? Slobodan duh!
- OKAC: Joj, fino... Znači mogu da spavam koliko hoću.

Ulazi prljavi hipi Mika.

HIPI MIKA: Otkud vi ovde, visibabe?

BOKČE: Molim, kakve visibabe?

HIPI MIKA: Na to mi ličite. Mi svakog čoveka vidimo kao cvet. Divan cvet na beskrajnim poljima prirode.

BOKČE: Okac, ovaj je čaknut. A ko ste to mi, molim vas?

HIPI MIKA: Mi hipici!

BOKČE: Hipici?!

HIPI MIKA: Ja sam hipik Mika. Zovu me uvela ljubičica, jer sam već malo matoriji. A šta ćete vi ovde?

BOKČE: Pobegli smo, znate, od ljudi i obaveza. Ovo je moja parcela, takoreći moja privatna domovina gde ćemo živeti kako mi hoćemo.

OKAC: Jeste. Kako on... hoćemo.

HIPI MIKA: Braćo moja! Cveće moje! (*Zviždi*) Buketići, dodite ovamo! Stigli novi!

BOKČE: E, polako, polako! Ovo je moje!

HIPI MIKA: Niko ti, visibabo, ništa neće uzeti. Možemo ti samo dati...

Ulazi grupa hipika. Prljavi, iscrtani...

... Ovo je naš buket. Izljubite se... pomešajte svoje mirise, cvetovi!

BOKČE: Kako odmah na publjenje, molim bas?!

NACIONALNA
DOKTORSKA
CRNE GORE DURDE
HIPI ŽUĆA: Izaberi visibabo cvet i nevoliš. Mi se nikad ne ljutimo, mi pevamo, ljubimo se, volimo se. Sad tražimo neku pećinu gde bismo živeli slobodni, goli, rascvetani...

BOKČE: Tako svi zajedno?!

HIPI ŽUĆA: Zar vi ne pratite štampu? To je sad u modi.

BOKČE: Znači, to su vaše supruge?

HIPI MIKA: Kakve gluposti! Preziremo i tu samu reč. Ima li cvet ženu? Oprashi ga vетар... пчела...

BOKČE: Je l' vidiš, Okac, kako ljudi žive?

OKAC: A gde vi radite?

HIPI ŽUĆA: Da radimo? Mi ne priznajemo rad. Mi preziremo rad.

BOKČE: Bože, Okac, ala si glup! Hipici i hipice ne rade.

Preziru, razumeš?!

HIPI MIKA: Mi samo slikamo cveće, beremo cveće, radujemo se životu. Bez zlobe.

BOKČE: Je l' čuješ Okac? Raduju se!

OKAC: Bokče, Bokče, što te ona tamo onako gleda?

BOKČE: Uživa. Valjda voli visibabe!

OKAC: Jao, šta bi mi rekla mamica da me vidi?!

HIPI MIKA: Cveće moje, šta vam je u tim odvratnim koferčinama?

Otvara kofer.

OKAC: Ostavite, to je naše!

HIPI ŽUĆA: Vaše? Mi preziremo tu reč. Nema moje, nema tvoje... evo, izaberi devojku, svaka je tvoja, izaberi cvetić koji želiš!

OKAC: Neka hvala, drugi put.

BOKČE: Zašto si sebičan, Okac! Poslužite se, cvetići!

HIPI ŽUĆA: Hvala. Mi preziremo sebičnost. Deco, vidi klopa!

NAČIJALNA
PREZIREMO SEBIČNOST.
CRNE GORE DURDE
CRNOJEVIĆ

Svi navale.

OKAC: Izvinite, ali prezirali vi ili ne, ja jednu šunku ne dam!

Zgrabi jednu šunku i sve vreme je drži zagrljenu. Bokče ustaje, izdvaja se od grupe koja je navalila na hrani i sav, kao zanet, šeta...

BOKČE: Bože, ala je lepo... Čista priroda, čista ljubav... nema obaveza, nema ljutnje... Ovi ljudi su slobodni od svega!

Prilazi mu Mika.

BOKČE: A gde ste se smestili, uvela ljubičice?

HIPI MIKA: Kako to mislite, visibabo?

BOKČE: Mislim, jeste li nam susedi? Gde spavate u toj

svojoj divnoj slobodi?

HIPI MIKA: Ja na Senjaku. Moj tata тамо ima kuću.
Odvratan sebičnjak.

BOKČE: Sram ga bilo. Ne ideš više тамо, je l' da?

HIPI MIKA: A nego где ју? Idem, ali ga prezirem.

BOKČE: I treba.

HIPI MIKA: Ja mu kažem: šta se ti meni mešaš u život, ja se
tebi ne mešam! Ti se stalno nešto biješ tu где
radiš, a ja to prezirem!

BOKČE: Imaš i pravo!

HIPI MIKA: Ako ti smetam, daj mi lov u mesečno, pa ју да
živim где ja hoću.

BOKČE: A on? Ne da?

HIPI MIKA: Prezirem ga! Prezirem sve te institucije, organi-
zacije sve što sputava cvetove da se rascvetaju.
Ali ју, moram da ga trpim kad nemam gde.
(Vikne) Buketići, dostoji је bilo za danas!

HIPI ŽUĆA: Jao, stvarno! Odvode je parkiranje do sedam, ako
ne oteramo kola, kaznice nas anđeli! Polazak!
Prezirem kazne, prezirem andele, prezirem civili-
lizaciju, preziram svaku stegu... Hajdemo po
kola.

Svi odu.

OKAC: Jedva spasoh jednu šunku!

BOKČE: Okac, meni se nešto čini da su to ipak neki man-
gupi. Kobajagi: mi ovo, mi ono, prezirem ovo,
prezirem ono, a jure kolima kod mame i tate na
spavanje i hranu!

Drugi dan. Bokčetov stan.

MILICIONAR: Zato smo tu, molim vas, da ispitamo. Kažete,
nestali su juče u podne?

SAVKA: U podne.

MILICIONAR: Vaš drug muž je, kažete, labilan po pitanju života... Da nisu, možda, skočili sa mosta u Savu?

Začuje se strašan tresak.

SAVKA: Šta je to, Sneška?

Na vratima sobe pojavi se Sneška.

SNEŠKA: Okčeva mamica opet tresnula u nesvest!

SAVKA: Pa što je ne paziš?

SNEŠKA: Šta joj mogu? Osvestila se, kaže: gde sam? I dođe do vrata, a pandur baš onda reče - s mosta u Savu. A ona tres!

MILICIONAR: Pre svega, ja nisam pandur, drugarice, a drugo - ko pada u nesvest i povodom čega?

SAVKA: Pada majka onog drugog begunca.

MILICIONAR: Aha, razumemo! I ona je labilna!

SAVKA: Tata, baš biste mogli i da pomognete Sneški oko gospode mamice.

NACIONALNA
CRNE GORE DURDE
CRNOJEVIĆ

TRIČKO: Neću, dosadna je.

U drugoj sobi - Sneška se nagla nad Mamicu koja leži na podu.

SNEŠKA: Bakutanče, diži se pa da prošetamo tabane.

MAMICA: *(Budi se) Miško... Miško...*

SNEŠKA: Sad će Miškić da se nađe... *(Diže je)*

U dnevnoj sobi.

MILICIONAR: Imaju li vaš drug ili dotični Okac auto?

TRIČKO: Nema on ni bicikl kao što sam ja imao nekad. Kad žena voli da se oblači, muža nema za šta pas da ujede!

SAVKA: Molimo gospodina svekra da ne ometa istragu.

MILICIONAR: Tačno! Pas nije predviđen! Znači, da otpišemo

mogućnost da su stradali u saobraćajnoj nesreći!

Ponovo tresak.

... To se opet drugarica onesvestila!

SNEŠKA: Dele, 'odi, molim te da poturiš jastuče pod glavu
kad se ova prući.

TRIČKO: E, napast božija!

Deda odlazi.

MILICIONAR: Mi ćemo izdati poternicu i vlast će ih naći. Ne
brinite.

Opet tresak.

... Zašto sad pada - nisam rekao ništa strašno!?

Sneška proviri.

SNEŠKA: Sad je deda pao - saptel se na papuče!

*Privatna domovina. Stojeće zakačena na inprovizovanu
ogradi. Na tabli piše: PRIVATNA DOMOVINA - NE UZNE-
MIRAVAJ!*

*Veče je... Ispred nekog šatorčića napravljenog od mantila,
kraj kamp-lampe sedi Bokče. Okolo je razmestio svoje crteže.*

BOKČE: Što li nema Okca?... Da nije kidnuo? (*Udari se
rukom za vrat*) Šta je komaraca u ovoj prirodi!...
Ko bi rekao da je majka priroda tako krvožedna.
A vas, druže Mojsije, baš briga! Vas ne grizu. Ili
ste oguglali. Možda su kod vas na Sinaju bili oni
moskiti veliki k'o prst, pa vam je sad ovo prosto
zabava! Šta je ono? Neko se šunja... (*On zgrabi
kuhinjski nož*) Okac!... Jesi li ti?... Nije Okac!

Kraj table stoji Seljak.

SELJAK: Šta radiš tu prijatelju?
BOKČE: Vidiš šta radim - sedim. Prolazi, prolazi... lepo vam piše: privatna domovina, ne uznemiravaj!
SELJAK: Nismo pismeni. A ja ko velim: komšije smo, da se upoznamo...

Bokče mu prilazi.

BOKČE: To može! Ono tamo je vaša zemlja?
SELJAK: Naša.
BOKČE: Ima li i kod vas ovih gadnih insekata?
SELJAK: Ima, hvala bogu, imamo svega!
BOKČE: Po mojoj domovini, jel'te, tolike razne bube gmižu... imali smo hranu, kad jutros, pojeli mravi. I baš razmišljam: te bube su neki gotovani, ništa ne rade, je l' te, ne privređuju prirodi, a samo grizu. Jedu tuđe!
SELJAK: Prirodna jedna životinja. A vi ste se tu, takoreći, usamili?
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
BOKČE: Raskinuli smo sa svetom vodičkorist prirode!
OKAC: (Viće) Bokče! Bokče!
BOKČE: Gde si dosad? To je moj drugar!
OKAC: Polomiću noge po ovom mraku.
BOKČE: Jesi li kupio hranu?
OKAC: Evo. nego, Bokče, ja sam nešto računao - ako ne budemo zaradivali, imaćemo da trošimo još 12 dana.
BOKČE: A ko te tera da računaš?
OKAC: Pa rekao si mi da se bavim matematikom.

Oni lome hleb i halapljivo jedu.

SELJAK: A vi, komšije, mislite na ovo placence da živite sami? Da kažemo - separatno!
BOKČE: Separatno! Onako kako nam se živi.

SELJAK: Ovo nije za šenicu. Slaba zemlja.
OKAC: Pa ne mislite valjda da čemo da oremo?
SELJAK: Ne kažem - možda čete da podignite industriju.
BOKČE: Imamo mi svoj posao. Mi, znate, pišemo firme, parole!
SELJAK: Ama razumemo mi to. Samo se bojim - od parole
ne mož' da se živi. Mora nešto faktički da se radi.
Sem ako ne mislite da vas komšije izdržavaju k'o
sirotinju. Vama je, ne kažemo, možda lepo tako
separatno, imate, prepostavimo, svoj mir, svoju,
da kažemo, privatnu domovinu, ali bojim se, ako
komšije ne pomognu - neće da mož'!

Treći dan. Bokčetova radionica. Svi su okupljeni. Pored radnika i lica iz preduzeća, tu su još i Savka, Sneška, Milicionar i Doktor. Opšta je galama.

DIREKTOR: Ali, molim vas, drugarice, nismo mi ništa krivi.
Naprotiv. Pa gde je već taj Sima?!
PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Žvao sam ga, druže
direktore... Simo!
LEPA: Postupljeno je energično, drugarice Bogićević,
energично i ljudski.
SIMA: Zvali ste, druže direktore.
DIREKTOR: Ispričaj sve Bokčetovoj porodici.
SIMA: Daklem, sinoć predveče bio sam ovde i zazvoni
telefon. Halo, kažem ja, halo, kaže neko.
PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Ne gnjavi, predi na
stvar.
SIMA: Pa direktor kaže sve. Znači: halo, kaže neko,
molim, kažem ja... Simo, jesli ti to kaže neko.
Ja sam, kažem ja. Ovde Okac, kaže neko,
spasavajte, pocrkasmo...

Čuje se tresak.

MILICIONAR: A, stigla i njegova mamica!

SAVKA: Sneška, znaš svoj posao!

DOKTOR: Dozvolite da se umešam. Znači, taj drug je zvao upomoć!

SIMA: U tom smislu. A ja pitam - gde si Okac? - a on mi kaže. Ja onda javim direktoru.

DIREKTOR: Ja javim miliciji.

MILICIONAR: I ja, naravno, po službenoj dužnosti, odem na lice mesta da pronađem i spasem izgubljene. Noć, mrak, pusto, ali ja - ništa! Naoružan sam!

SAVKA: Bože moj, zašto gnjavite. Gde su? Jeste li ih priveli?

MILICIONAR: S kakvim pravom, molim vas? Pozvo sam ih učtivo, ali drug Bogoljub stegao povelik busen i kaže: ako prideš gotov si, na privatnu domovinu bez naloga ne možeš!

DIREKTOR: Eto sad znate. Zato smo pozvali i psihijatra.

SAVKA: Znači, na nase su planeti E, Bogoljube, sad ču ja da ti presudim.

DOKTOR: Polako, drugarice. On je senzibilna osoba. Imamo sledeći slučaj: jedan krišom zove u pomoć, drugi brani pozicije. Znači, na njihovoј domovini rascep u shvatanjima. Razumete? Atmosfera je tamo krajnje kritična i treba biti taktičan. To je kao dinamit!

Tresak, svi se okrenu.

Privatna domovina. Noć. Vetar... Jedan uz drugog, leđa u leđa, sede Bokče i Okac promrzli, gladni... i s vremenom na vreme udaraju se po licu zbog komaraca i češu.

OKAC: *(Cvili)* Ja ovu noć neću preživeti.

BOKČE: Ćuti, bedniče!

- OKAC: Ali ja patim, Bokče! Patim od gladi, patim od hladnoće, patim od komaraca, buba...
- BOKČE: Ali ti je zato duh sloboden. Sećaš se tamo, kod ljudi, tamo si stalno morao da brineš, nekom da se klanjaš, za nešto da se boriš... A pogledaj ovde - uživacija! (*Udari ga*)
- OKAC: Bokče...
- BOKČE: Ćuti! Razmišljam...
- OKAC: Samo da te nešto pitam: je li možda i tebi utrula leva noga?
- BOKČE: I leva i desna. Prosto sam se udrvenio sve do pojasa. Ali duh mi je bodar... duša mi prosto lepiša kao ptica... Je l' to tebi krče creva?
- OKAC: Krče.
- BOKČE: Znao sam. Ja govorim o slobodi duha i misli, a ti sanjaš o sarmi.
- OKAC: Sa rebarcima. To moja mamica divno kuva.
- BOKČE: Nisi probao ~~biti~~ Savkinu sarmu. A pasulj? Bože, kakav Savka pasulj ~~dovoljno~~ Gust, prebranac, pa se zapeče u rerni...
- OKAC: Pljusne li odozgo kobasicu ili krmenadlu?
- BOKČE: Kako kad.
- OKAC: Uh...
- BOKČE: Ja posle ručka obavezno prilegnem. I onako ležeci izvrnem jedno pivo... iz flaše... da klokoće!
- OKAC: Uh!... Bokče...
- BOKČE: Molim?
- OKAC: Ja ču noćas sigurno da umrem?!
- BOKČE: To može da se desi. Ima ljudi koji nisu dorasli za ovoliku slobodu ličnosti.
- OKAC: Kaži mamici da sam bio junak!
- BOKČE: Kazaču joj da si bio bednik, znaš! Pst! Nešto

šuška u žbunju...

Malo dalje, u žbunju, vidimo Doktora i Miliconara.

MILICIONAR: (*Tiho*) Eno ih!...

DOKTOR: Vi čekajte ovde. Kad ih ubedim, zvaću vas, pa ćemo ih privesti.

MILICIONAR: Razumem doktore.

OKAC: Stvarno nešto šuška. Da nije zmija?

BOKČE: Ne lupaj - zmije noću spavaju. Samo kurjaci noću šetaju - i te divlje zveri.

OKAC: Jao!

BOKČE: Ćuti... Nešto se primiče... (*On uzme nož*)

DOKTOR: O... o... vidi koga vidim!... Otkud vi ovde?

BOKČE: Okac, otvori oči, doktor je. Šta ćete vi ovde, doktore?

DOKTOR: Ja? Slučajno... Danju radim, a onda uveče prošetam. I tako, šetam ja, šetam... i uvek sretnam nekog poznatog, kako ste? Mogu li da sednem? Divno je ovde. na izletu?

BOKČE: Okac, ne odgovaraj na pitanja, ispašće - depresija.

DOKTOR: Bože, bože, kako je divno pobeci malo iz grada u prirodu. Oslobođiti se svega! Oko čoveka mir, pa nebo puno zvezda... pa onda malo oblaka... Da imam neko parčence zemlje, pobegao bih u divljinu. Ništa me ne bi zadržalo. Vi pojma nemate kakve traume čovek doživljava u ovoj zahuktaloj civilizaciji.

Bokče i Okac se bez reči zgleđaju.

MILICIONAR: Teški neki ljudi. Eto, doktor, stručnjak, pa ne može da ih urazumi!

Četvrti dan. Radionica. Ulaze Bokče i Okac prljavi, puni trave

i lišća, neobrijani, sa koferima.

BOKČE: Evo - mi stigli! Iz, takoreći, privatne domovine,
u takoreći - zajedničku! (*Zasmeje se glupo*)

OKAC: Ako treba - odbijte dnevnice.

BOKČE: Odbijte šta hoćete! O, druže Vlado, nemojte se vi
saginjati. Ja ču.

PREDSEDNIK RADNIČKOG SAVETA: Opet neki tvoji vicevi!
A?

BOKČE: Bože sačuvaj! Promenio sam se. Evo, i Okac se
promenio.

OKAC: Ja sam se prepologio.

BOKČE: Drugarice Lepa, ako nešto treba... ja sam tu.

LEPA: Zavitlavaš se, a?

BOKČE: Otkud vam ta misao?

LEPA: Pa ko se još ozbiljno sam nudi za društveni rad?

BOKČE: Druže direktore, dozvolite da primetim... ovde ste
se isprljali... (*Nacionalna Crna Gora Durđe Crnojević*)

DIREKTOR: Sprdate se, je li? CRNOJEVIĆ

BOKČE: Ja?

DIREKTOR: A zašto se onda češkate otpozadi?

BOKČE: To je od komaraca, druže direktore.

DIREKTOR: Ostavite se vi toga, druže Bogoljube.

SIMA: Vidite li vi drugari ovog poltrona?

Bokčetov stan. Polako se odškrinu vrata i proviri Bokčetova glava.

BOKČE: Savkice, anđele, došao sam! (*Tresak vratima. On samo trepne*) Tatice, kako si? (*Opet tresak vratima*) Sneškice! (*On zažmuri, ali treska nema*) Nema Sneškice!... Pa dobro, šta je ovo?! Šta je ovo, građani i prijatelji? Ne valja kad si sam, ne valja kad nisi sam. Ne valja kad psuješ i kad se

ne slažeš, grdete kad si fin i povladuješ... Ili to samo Bokče ne ume da se snađe?! Možda drugi i znaju kako treba živeti?!

Privatna domovina. Na zemlji sedi Doktor i češe se od ujeda komaraca. Iza žbuna viri Milicionar već sav prekriven lišćem i gleda na sat - što li nema Doktora.

Bokčetov stan. Bokče i dalje gviri.

BOKČE: Da li drugi znaju kako treba živeti?

Iznad njega proviri Okac.

OKAC: Da nije možda tu moja mamica?

Oni se pogledaju. Čuje se tresak.

Treća priča

Noć je... Kroz izlog Bokčetove radionice vidimo Bokčeta kako radi. Mita, elegantno obučen poslovni čovek, gleda kroz izlog, osvrne se, i taman kad hoće da uđe, primeti Okca koji prilazi Bokčetu. On se oprezno skloni od izloga. Radionica.

- OKAC: Bokče, koliko još vremena tebi treba?
- BOKČE: Šta je, ogladneo si, žderonjo?
- OKAC: Samo pitam, ja sam pri kraju.
- BOKČE: Neću da žurim. Ja ništa ne radim površno. A istinu govoreći, najviše volim kad ostanemo sami u radionici. Onda radim sa inspiracijom, razumeš? Ne volim gužve, ja sam umetnik, meni samoća prija, razumeš?

Pred izlogom. Nailaze i oprezno gledaju unutra Mića i Daša.

- MIĆA: Što li se onaj debeli još uvek muva? Zašto ne ide kući?!
- DAŠA: Treba li ja celo veće ovako peške da klancam za tobom?
- MIĆA: Ako klancaš, nećeš klančati džabe. Ja sve plaćam. Hajde, doći ćemo kasnije.
- DAŠA: Opet jedan krug?
- MIĆA: Pilji u izloge. Žene bar to vole.

Oni odu... U radionici Okac je već postao nervozan.

- OKAC: Bokče, hoćeš li skoro?
- BOKČE: (Vadi pare) Idi gladnice, idi kupi nešto za večeru, samo nemoj više da cviliš!
- OKAC: Ne cvilim ja za hranom, cvili mi čir. Čir!
- BOKČE: Ne laži! Ne može čir da se napravi u tolikom salu!
- OKAC: Jadno mi moje salo. Ja sam to otekao. Sve je to voda. Mamica kaže da treba da pijem riblji zejtin.

- BOKČE: Pa i treba -anemičan si.
- OKAC: Tačno. Da kupim čevapčiće na kajmaku. Pa u lepinji!?
- BOKČE: Kupi šta hoćeš.
- OKAC: Po 15, a? Ili 20? I javiće se mamici telefonom, da ne brine. Da javim i tvojima?
- BOKČE: Kome? Tata odmah sve zaboravi, Sneška nikad nije kod kuće, a Savka i ne govori sa mnom. Otkako se Vlasta preselio u Beograd, ja sam kao na rođilju, malo pečen s jedne strane, malo s druge... dok ne pregorim.
- OKAC: Koji je sad to Vlasta?
- BOKČE: Savkin brat. Prekjuče se preselio. Postavljen drug za direktora izgradnje onog kombinata. Njemu fino, a ja u procepu, razumeš? Savka povilenila, razumeš? Brat došao, brat ličnost... a ko je Bokče, razumeš? Raspada se porodica.
- OKAC: Jadni pobratimi! Pravo kaže moja mamica: "Miško sine, ne žuriti vriženidbom, biraj, ima svakavih žena".

On odlazi... Počinje špica, za vreme koje Bokče peva i radi. Kada se špica završi, vidimo Mitu koji se ponovo osvrće obazrivo pred ulazom, pa šmugne unutra.

- BOKČE: Ovde je samo radionica, druže, prodavnica je dva ugla dalje.
- MITA: A, ne tražim ja ni firmice, ni ogledalca - tražim vas!
- BOKČE: Mene tražite?
- MITA: Vas.
- BOKČE: Pa eto -našli ste me.
- MITA: Fino. Kako ste?
- BOKČE: Hvala, a vi?

MITA: Fino, A vi radite, radite... ako, ako, baš mi je milo.
BOKČE: I šta sad?
MITA: Kako to: šta sad?
BOKČE: Pa kažete: tražite me, pa kažete, našli ste me, pa kažete baš vam je milo i fino, pa truć-truć, pa drn zvrc, a ne govorite šta hoćete!
MITA: Ala ste vi nervozni... Da nemate čir?
BOKČE: Čir ima Okac. A ja možda imam razloga za nervozu. A i ne volim kad mi smetaju dok radim. Šta želite?
MITA: Portre.
BOKČE: Kakav portre?
MITA: Moj portre.
BOKČE: Otkud vaš portre kod mene?
MITA: Pa nije još, hoću da mi pravite portre.
BOKČE: Fotografska radnja je do nas.
MITA: A, ne tražim ja Bokčević, zvana Bokčević
BOKČE: Ja.
MITA: Imate ženu Savku?
BOKČE: Imam.
MITA: Onu što joj je brat drug Vlasta?...
BOKČE: Vlasta.
MITA: Onaj što je sad prešao u Beograd zbog onog...
BOKČE: Jeste, zbog onog...
MITA: Kombinata?
BOKČE: Kombinata.
MITA: Eto vidite da vas tražim.

Pred radionicu dolaze Mića i Daša.

MIĆA: Jao, đubre jedno, i ovde je stigao pre meni!
DAŠA: Ne razumem.

MIĆA: Šta ti imaš da razumeš, gluperdo! Stigao je pre mene i - gotovo! E, nećete tako, druže Mito! Znamo i mi kako se to radi! Hajde...

DAŠA: Opet da gledam izloge?

MIĆA: Ko te šta pita?!

Oni odlaze.

Radionica.

BOKČE: (*Uvija se, polaskan*) Ali, otkud ja da vam slikam portre, druže...

MITA: Zovite me Mita. Molim vas, samo Mita! Biću polaskan!

BOKČE: Otkud ja, druže Mito...

MITA: Samo Mito.

BOKČE: Dajte, Mito, nekom drugom to, je l' te... pravom slikaru!... Ja sam samo amater. Istina... kažu da imam talenta, ali nisam nikad slikao s prirode, nego precrtajam.

MITA: Ne, ne, neću drugog niko! Plaćam koliko tražite. Je li dosta trista?

BOKČE: Šta: trista?

MITA: Malo? Znao sam. Za vaš talenat... četiri stotine.

BOKČE: Šta četiri stotine?

MITA: Kažem, i četiri stotine je malo. Pet stotina hiljada. Je l' važi? Evo sto hiljada unapred, trebaće za boje!

Ispred radionice. Kao senka, uvuče se Mister, osvrne se i brzo fotografije njih dvojicu, pa se izgubi.

Radionica. Bokče je zinuo od zaprepašćenja.

BOKČE: Nemojte, molim vas... Ko zna kako će to...

MITA: Fino će to...

BOKČE: Ama šta znam...

- MITA: Jao, jao... ko je to toliko skroman. I molim vas, govorite mi - TI! Biću počašćen!
- BOKČE: (*Gura pare od sebe*) Ipak ste vi pogrešili. Možda ima neki čuveni slikar Bokče.
- MITA: Nema!
- BOKČE: Ko zna!
- MITA: Ama sve se slaže: i žena Savka, i šurak Vlasta. Je l' vam Vlasta šurak?
- BOKČE: Šurak.
- MITA: Rođeni?
- BOKČE: Rođeni. Samo ja o njemu ne volim da govorim., On je ličnost, je l' te, a znate kako se kaže: "Ne uzimaj uzalud imena..."
- MITA: Kakvi uzalud, molim vas, taman posla!

Bokče vadi cigaretu i traži šibicu. Mita odmah izvuče zlatan upaljač i kresne.

- MITA: Nemate šibicu? (*Majc nu upaljač*) Za vas!
- BOKČE: Kako za mene?
- MITA: Mali poklon kao uspomena!
- BOKČE: Nemojte, molim vas...
- MITA: Ti! Govorite mi ti! A ovo je sitnica. To naše preduzeće kao uspomenicu... reklamica...

Ulazi Okac i Mita odmah ustaje.

... Izvin'te, ja žurim, srećan sam, do viđenja...
Doći će sutra kući... pa da uzmem pozu, a?
Osmeh, a?... Do viđenja!

Izlazi... Bokče stoji i dalje sa otvorenim ustima, potpuno smeten. Okac ga pogleda, pa počne da ga obilazi i zagleda. Bokče onako zinut, ne mrda, kao paralisan.

- OKAC: Da nisi progutao žabu?

BOKČE: Kakvu žabu, zlatnu ribicu! Vidi!
OKAC: Jao šta je para! Otkud ti!
BOKČE: I još neko priča da se od umetnosti ne može živeti. I vidi!
OKAC: (Zagleda upaljač) Uh, što je strašan! Pa zlatan!
BOKČE: Kako zlatan?
OKAC: Zlatan. Ima žig.
BOKČE: Au... lažeš! Zlatna uspomenica!
OKAC: Je l' ti i to ovaj dao? Ko je on?
BOKČE: Pojma nemam. Sigurno je lud!

U ordinaciji psihijatra. Doktorava ruka lupka po stolu, Bokčetova i Doktorova glava u razgovoru. Uneli su se jedan drugom u lice.

DOKTOR: I to je sve?
BOKČE: Sve. Je l' se to meni pričinjava, doktore, samo onako zbog fantazije ili sam ja možda pomeren... razgovor
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
GRAD GOŠA DURDE
CRNOJEVIĆ
DOKTOR: A gde je upaljač?
BOKČE: Tu je... izvol'te.
DOKTOR: A pare?
BOKČE: Tu su.
DOKTOR: Znači - ne pričinjava vam se.
BOKČE: To je tačno, ali zašto on to meni? Ako nisam ja, možda je on lud!
DOKTOR: Ne mora da znači. Možda je on jednostavno altruista.
BOKČE: Nije doktore, naš čovek... govori srpski.
DOKTOR: Mislim: možda voli da čini dobra dela, da pomaže.
BOKČE: Mislite da ima i toga?
DOKTOR: Dešava se. Retko, ali u principu - može da se desi

da je neko i human.

Bokčetov stan. Spavaća soba u kojoj Bokče sređuje boje i štafelaj. Čuje se zvono. Ulazi Sneška.

SNEŠKA: Ćale, tebe traže.

BOKČE: Već? Pa rekao sam mu posle pet.

SNEŠKA: Tu je i neka cica sa naslovne strane. Da nećeš da slikаш i porno, ćale?

BOKČE: Sram te bilo Sneška. Pusti ih.

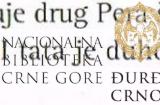
SNEŠKA: Izvol'te, ušetajte proteze!

MIĆA: A, duhovita mala! Izvol'te, cveće za vas... cveće za drugaricu mamu... izvol'te malo pomorandžica za druga tatu...

BOKČE: Pardon, vi ste očigledno pogrešili. To je sprat iznad nas.

MIĆA: Šta to?

BOKČE: Tamo stanuje drug Pera što je došao sa operacije.

MIĆA: Duhovito! Mi vas tražimo. Je l' da, Dašo?

DAŠA: Bogoljub Bogićević - Bokče.

BOKČE: To sam ja.

MIĆA: Žena Savka...

BOKČE: Savka nije tu, kod brata je. On uređuje stan, pa ona pomaže.

MIĆA: Drug Vlasta?

BOKČE: Vlasta.

MIĆA: Vidite da nismo pogrešili.

BOKČE: Pa onda izvol'te. Sneška, stavi kafu, ali nemoj da je upropastiš kao obično.

SNEŠKA: Daću dedi da proba. Ako on ostane živ, nabaciću vama.

Sneška odlazi.

- MIĆA: Šarmantna mala, je l' da, Dašo?
DAŠA: Sestra je strašan šiz, mame mi!
BOKČE: Sedite, Izvol'te. Ja sam očekivao jednog drugog druga, pa jē nered. Treba da ga slikam.
- MIĆA: Slike druga Mitu?
BOKČE: Jeste. Znate ga?
MIĆA: Šta se on setio! Opasan tip!
BOKČE: Ma nemojte. A izgleda tako ljubazan!
MIĆA: Vaša stvar, ali ja bih se pričuvao.
BOKČE: Pa i meni je to sve izgledalo čudno... ali posle čujem - postoje i al... tru... isti.
MIĆA: Oho-ho!... Mita altruista! Čuješ Dašo!
BOKČE: Znači, vi ste zbog njega došli?
MIĆA: Taman posla! Mi smo ozbiljna firma. Dozvolite, ja sam predstavnik "Sveopreme". Čuli ste? Doneo sam vam da pregledate elaborat i tehničke skice opreme jednog kombinata.
- BOKČE: Ipak ste vi pogresili. Ja sam firmopisac... i umetnik, je l' te... NACIONALNA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
- MIĆA: Znam, molim vas. Ali nas interesuje baš vaše mišljenje...

Pruža mu skice.

BOKČE: (*Gleda*) Paralelo... uh... ku kroz epsilon... dijagram potiska... kakvo moje mišljenje, molim vas, ja ovo ništa ne razumem...

Vraća mu.

MIĆA: Ne, ne, ne... nas interesuje baš mišljenje prosečnog čoveka. Stručnjaci su dali svoj sud, sve u superlativima, zapamtite, jer to je najbolja i najsavremenija oprema na svetu, zapamtite, ali mi hoćemo običnog čoveka. Dašo, šta me gledaš,

- daj ugovor drugu Bogoljubu.
- BOKČE: Kakav ugovor?
- DAŠA: Pa honorar za mišljenje.
- MIĆA: Kod nas je sve po propisu, nema mućke! Koliko vam plaća drug Mita za portre?
- BOKČE: Ne razumem. Petsto hiljada.
- MIĆA: Vidi mućka... Dašo, sedam!
- DAŠA: Sedam. Samo ovde potpišite. Izvol'te akontaciju.
- BOKČE: Ama šta je to?
- DAŠA: Pa ugovor za recenziju. Sedamstotina hiljada. Dvesta hiljada sad, a ostatak po obavljenom poslu.
- BOKČE: Taman posla, molim vas!
- MIĆA: Verujte da po toj stavci ne možemo više da platimo. Kod nas je uvek sve po propisu. Dašo, šta me gledaš.
- DAŠA: Je l' pozorište?
- MIĆA: Dabome.
- DAŠA: Jao, jao, što bih ja Crnojević pozorište. Vi volite teatar?
- BOKČE: Ja vas uopšte ništa ne razumem.
- MIĆA: E, Dašo, Dašo... ti kad se tebi neko dopadne... Ušli smo, a ona samo pilji u vas. Daću ja tebi, devojčice, znaš!
- DAŠA: Što ti Mićo sve odmah moraš da kažeš. Evo, ovde u koverti su vam pare za karte za pozorište, pa vi uzmite kartice i javite mi...
- MIĆA: A ovde je elaborat, ovde ugovorčić...

Ulazi Okac.

OKAC: Šta je to, kod vas sve otvoreno... O, pardon, nisam znao da imaš goste!...

MIĆA: (Užurba se) A, mi smo samo u prolazu... Stari poznanici... Dašo, idemo!...

Ulazi Sneška sa kafom.

SNEŠKA: Deda je ostao živ.

MIĆA: Izvinite, mi ne bismo kafu. Žurimo.

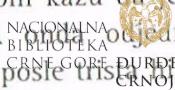
Oni odlaze, a Bokče opet stoji otvorenih usta.

OKAC: Opel si zinuo? Da to kod tebe nije neki grč?

Ordinacija Psihijatra.

BOKČE: Ne štedite me, doktore, recite otvoreno - lud sam!

DOKTOR: Ne vidim nikakve promene.

BOKČE: Ali to ne može da bude stvarnost. Da postoji jedan taj vaš altruista, to mogu i da razumem. Mada mi oni kažu da je taj altruista lud - i to opasan. A jednom vidite njih: prvo ugovor, a posle trisnaest godina su mi, molim vas, dali da kupim karte za pozorište.

DOKTOR: To je verovatno za ceo kolektiv. Hoće svi da vas upoznaju.

BOKČE: Mene? Možda... ali to meni ipak nije jasno!

Pozorišna dvorana. U praznu dvoranu ulaze Mića i Daša.

DAŠA: On je blesav. Kažem ti, dasa je blesav. Niko čitav ne bi za nas same kupio karte za celu predstavu.

MIĆA: Možda je hteo da bude sam sa tobom u mraku.

DAŠA: On? Zar ne vidiš da je mamlaz. Ja sam se i bečila na njega, i triput sam ga nagazila, a on samo zine i bleji.

MIĆA: Onda nas radi. Namerno je bacio sve te pare, da pokaže da mu je to malo i da mu Mita daje više. E

ako Mita i ovde progura svoju opremu za fabriku!
Pazi, evo ga!

Drugim prolazom nailaze Bokče i Okac.

OKAC: A ne, ja ču da sedim malo dalje. Ko zna kakvi su ti tvoji novi prijatelji!...

BOKČE: Jesmo li mi to poranili? Nigde nikog. Dobro veče...

DAŠA: Ala smo elegantni... Evo ovde ćemo sesti.

Njih dvoje sedaju u prvi red, Mića malo dalje.

BOKČE: A gde vam je kolektiv?

DAŠA: Nije im dobro.

BOKČE: Svima? Bože, ala taj grip hara. Druže Mićo, sedite sa nama.

MIĆA: Hvala lepo, moja karta je za ovo mesto.

BOKČE: He, he! Kažu kriza pozorišta, a u stvari ljudi kupe karte, a udaju

Sede i gledaju se bez reči. U dubokom pojavu Mister, polako se namesti, škljocne aparatom u pravcu Bokčeta i Daše i nestane. Daša je podigla suknju, otvorila dekolte.

DAŠA: Ala vi imate neke čudne oči. Gledajte me... tako... tako... sve me neki žmarci podilaze.

BOKČE: Prazna sala, pa promaja!

DAŠA: Jao, znam ja vas... Sve kao ništa, ništa, a onda odjednom rukom!...

BOKČE: Ja? Bože sačuvaj! Možete biti potpuno mirni.

DAŠA: Blago vama kad ste tako hladnokrvni! A ja odmah drhtim. A tek srce? Prosto bije, bije...
(Pipa se za grudi) Da čujete...

Bokče je uhvati za puls na ruci.

BOKČE: Stvarno lupka. Tak-tak, atak-tak...

Daša pogleda u Miću. On slegne ramenima. Okac se vрpolji, pa počne da pljeska. I Bokče počne da pljeska.

... Što ne počinju?

DAŠA: Ja se tako bojim mraka. A stanujem sama... pa se i plašim noću... i tužna sam.

BOKČE: Kažite hvala bogu. Ja da mogu da živim sam... nikad nikog u kuću ne bih pustio.

Daša se okrene i da znak Mići da ništa ne uspeva. Svetlo se gasi.

Bokčetova radionica. Direktor prilazi Lepi.

DIREKTOR: Lepa, da te pitam nešto?

LEPA: Izvolite druže direktore.

DIREKTOR: Šta ti misliš o Bokčetu?

LEPA: U kom smislu?

DIREKTOR: Misliš li da je pošten?

LEPA: Bokče? Pošten?

DIREKTOR: Ispravan? NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE DURĐE CRNOJEVIĆ

LEPA: Ispravan. Ono što je on brljao...

DIREKTOR: To nije važno... To može svakom da se desi. Svi mi ponekad brljamo. Hoćeš li da me podržiš kao sekretar organizacije!?

LEPA: Po kom pitanju?

DIREKTOR: Predložiće Bokčeta za šefa prodaje... ne, za direktora prodaje našeg preduzeća!

LEPA: Bokčeta? Ta, ajde, molim te...

DIREKTOR: Zašto? Sama kažeš - ispravan je.

LEPA: Dobro, to je drugo...

DIREKTOR: Kažeš - pošten.

LEPA: I to je drugo.

DIREKTOR: A njegov rođeni šurak postao je direktor kombinata u izgrađnji. Ako mi dobijemo da zastaklimo

ceo kombinat... razumeš?

LEPA: E, to je već treće!

Ulazi Bokče u radionicu.

BOKČE: Izvinite, ja sam zakasnio. Sinoć neka zvanična večera...

DIREKTOR: Ništa, ništa, druže Bogoljube. Pravićemo i mi večeras večerinku. Slavimo. Dobijamo novog direktora prodaje.

BOKČE: Ma nemojte! A ko dolazi?

DIREKTOR: Vi!

On odlazi, a Bokče, po običaju, ostane otvorenih usta. Okac prilazi. On čuće i zagleda ga.

OKAC: Bokče, Bokče!... Bogami, ti zbog tih usta, da ideš kod lekara.

Ordinacija psihijatra.

DOKTOR: Zbog čega vam tako stoje usta?

BOKČE: (Još uvek sa otvorenim ustima) Zbog zaprepašćenja, doktore. Dajte mi neku injekciju za smirivanje, molim vas. Ja se, inače, strašno bojam injekcije, ali i to je bolje nego ovaj užas!

DOKTOR: Dešava vam se nešto strašno?

BOKČE: Užasno! Dobijam sve što zaželim i što ne želim. Imam sve što hoću i što neću. A ja nisam navikao, doktore, Ja sam mali trudbenik... (Zaplače se) Imati toliki standar bez rada... to nije zdravo! Bojim se, doktore, tu neko mora biti da je lud!

Bokčetov stan. Deda Tričko uvodi Okca u kuhinju. Tu stope dve mašine za pranje veša, jedna na drugoj...

- TRIČKO: Vidi, vidi... Ovu mašinu dobili smo od preduzeća za električnu opremu, a ovu od preduzeća koje pravi vodovodne instalacije.
- OKAC: Kako to - dobili, čika Tričko?
- TRIČKO: Šta: kako? Što se svi stalno nešto čudite? Reklama. Ovo je vek reklame.
- OKAC: A što ste ih stavili jednu na drugu?
- TRIČKO: Ovo je za gornji veš, a ova za donji. Što da ne - imamo pa nam se može!
- OKAC: E, kad je neko srećan. Ja nikad ništa bez rada nisam dobio... Lažem... dobio sam jednom od jednog druga - ovčije boginje.

Oni se vraćaju u dnevnu sobu, a tamo sedi Sneška i telefonira.

- SNEŠKA: Ma nema veze, stvore! Do leta će mi čale sigurno kupiti kola...
- OKAC: Uveli ste i telefon?
- TRIČKO: To nam je NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE OD preduzeća za rashladne uređaje. Bože moj, što SNOVIVJE bude moga Bokčeta!
- SNEŠKA: Šta kažete na moj novi komplet, čika Okac? Lud, a? Poklon parketarskog preduzeća. Šiznuli su, mame mi, kažu: "Molimo da drugarica kćerka ispita kako takvi kompleti idu uz podove koje postavljamo u halama".
- OKAC: Budi bok s nama! A gde je Bokče?
- TRIČKO: Eno ga u svojoj sobi. Crta onog Mitu.
- OKAC: A, počeo je!
- SNEŠKA: Maločas. Toliko se izgleda plaši tog crtanja, već dva dana ide kao izgubljen po kući.

Bokčetova soba. Bokče sedi za štafelajem užasno napregnut i crta. Crtež je, naravno, vrlo diletantski. Pozira mu Mita.

MITA: Druže moj Bogoljube, možemo li sad da poraz-

- govaramo?
- BOKČE: Pst!... Ne mrdaj, baš sad ti crtam usta. Ala imaš neka teška usta!
- MITA: More, daj da mi predemo na posao, nije važno crtanje.
- BOKČE: A, izvinite vi to. Ja sam primio obavezu za portre, primio pare... ja sve poštено radim. Neću da mi iko kaže kako zarađujem tek onako. Ja sam, molim vas, i onaj elaborat druga Miće, ceo prostudirao. Istina, ništa nisam razumeo... kubni koren od iks plus epsilon, pod dijagramom jedan... Nisam razumeo, ali sam, pročitao. Platio je čovek i ja sam pročitao.
- MITA: E, kakvo je dubre taj Mića! Dao ti elaborat na ekspertizu! Tebi? Dobar štos!
- BOKČE: Dobar štos. Pedeset kucanih strana i crteži.
- MITA: (Plane) E, izvinite vi gospodine Bogićeviću, ne možete vi sedemnajstočiću, a uostalom na ovoj i ne sedim nego samo držim boje.
- BOKČE: U svojoj kući sedemnajstočiću, a uostalom na ovoj i ne sedim nego samo držim boje.
- MITA: Ostavi ti te viceve, znaš! Jesi li primio akontaciju?
- BOKČE: Primio sam.
- MITA: Onda si pristao na posao. I obavićeš ga za mene, je l' jasno?
- BOKČE: (Plane i on) Obaviću ga, dabome, ali moraš da budeš strpljiv i miran! Kako da te crtam kad stalno nešto pričaš. Nacrtaću ti usta kod uveta.

Ulazi Okac.

- 'OKAC: Kako ide, pobratime?
- MITA: Ama šta se ovaj stalno muva?!
- BOKČE: Da vas upoznam...

MITA: *(Besan)* Ne interesuje me. Dodite sutra kod mene u predstavništvo za instrukcije! Drukčije će ja odsad sa vama!

Izlazi.

BOKČE: *(Viće za njim)* Šta instrukcije?! Da nećeš da me naučiš kako da ti crtam nos?! Nacrtaću onakav kakav imaš!

OKAC: Što je bezobrazan!

Čuje se zvono.

BOKČE: Misli ako je dobro platio da moram da ga nacrtam da liči na Ben Kvika! Rugoba jedna!

OKAC: Pa ako je čovek dobro platio...

BOKČE: Vrlo važno, imam ja bar sad para koliko hoću!

Ulazi čika Tričko.

TRIČKO: Bokče, sine, NTRČKO JEĐAN bednik!

BOKČE: Kako bednik? BIBLIOTEKA RNTACICE? DURDE

TRIČKO: Pa ništa nam nije doneo! CRNOJEVIĆ

BOKČE: Neka uđe!

TRIČKO: Ulazi!

Na vratima se pojavi Mister.

MISTER: Gutn tag... Dobro... podne... *(Pogleda na sat)...* oko podne.

OKAC: Ko ti je sad ovaj, Bogoljube?

BOKČE: Pojma nemam!

MISTER: Ja hoće govoriti... alajn... in fir oko...

BOKČE: Šta kaže, Okac? Ti znaš nemački.

OKAC: Znam samo malo, kad su me hapsile Švabe. Dubistnaj stranac... Švaba?

MISTER: Ko je... dize... debelo?

- BOKČE: Ama šta vi hoćete, molim vas?!
- MISTER: Moja firma - feliko firma, moj semlja - feliko semlja. Kod nas sve feliko.
- BOKČE: Samo si ti izgleda zakržljao.
- MISTER: Vas ist das... sakr... šljao?
- BOKČE: Prevedi mu Okac.
- OKAC: Malo... klajn... nije Švaba, nego malo... ko buba... buba švaba.
- BOKČE: E jak si mi ti prevodilac. Ispade da je gospodin buba švaba!
- OKAC: To sam ja samo opisno. Simbolično, razumeš?
(Misteru) Ferštenzi?
- MISTER: Moja felika firma hoće feliki gešeft.
- OKAC: Gešeft je posao.
- MISTER: Ovde pravi grose kombinat, vir habn... mi ima... mašine... oprema... Vifil?
- OKAC: Koliko.
- BOKČE: Ja njega ništa! NACIONALNA
CRNE GORE BURDE
- OKAC: Ih feršten niht, to jest on feršten niht!
- MISTER: Safka!
- OKAC: Kaže Savka.
- BOKČE: Dobro, brate, toliko i ja razumem.
- MISTER: Bruder od Safka Flasta!
- BOKČE: A, traži Vlastu... *(Viče)* On ne stanuje ovde?
Razumete? On - direktor, on gešeft... On tamo, ja ništa!
- MISTER: Ja ne sme on, ja sme vas! Koliko?
- BOKČE: Bog i duša i ovaj će da mi da elaborat na čitanje. I još na nemačkom. Ja - ništa! Danke! Dosta mi je čitanja!
- MISTER: Vi čofek za nas! Ja sna, vi prima mito?
- BOKČE: Ja primam Mitu za slikanje i to je moja stvar.

- MISTER: A?! Vama plati druga firma? Mi plati fiše. Mi feliko zemlja, mi feliko firma, mi feliko pare, kod nas sve feliko.
- BOKČE: Ama šta on to lupa?! Hinaus! Okac, jesam li dobro rekao: napolje! Hinaus!
- MISTER: Zi zind korumpirn? Ja to kaše bruder Flasta, ako ne pomogneš nama. Ih habe di dokumente. Foto! Mene neće lako hinaus! (*Vadi slike*) Vas ist das? Her Mita mito... Vas ist das? ... dize pupe?
- BOKČE: Gde ti vidiš pupu? Ja sam mršav. Pupac ti je Okac.
- MISTER: Dize lutka!... Korumpirn... Ja dam fiše... devize... Mi hoće pravi kombinat, vi tobije dolare.
- BOKČE: Ama o čemu on to priča, Okac?
- OKAC: Koliko ja razumem srpski i nemački, hoće da te kupi za dolare. Da te podmiti.
- BOKČE: Marš! Kako se kaže na nemačkom marš!?
- OKAC: Valjda isto NACIONALNA BIRHORN MARS JE MARŠ - NA SVIM JEZICIMA! CRNE GORE ĐURĐE Mars je marš - na svim jezicima!
- BOKČE: Onda marš na nemackoj! Marš! Šta ti misliš o meni? Okac, izbaci ga ti, da ne prljam ruke, izbaci njega, izbaci Mitu, izbaci Miću, izbaci Dašu, izbaci Smešku... A, ne, nemoj Smešku... Jao, bože moj!...

Okac i Mister izlaze, a on se klonuo vraća u sobu. Sa slike na zidu silazi Mojsije i sedne na kauč. Veliki, otprilike, kao polovina čoveka.

- MOJSIJE: A što se ti, Bogoljube, praviš naivan?
- BOGOLJUB: Šta se ti mešeš? I ko ti je dozvolio da siđeš sa slike?
- MOJSIJE: Dosadilo mi je da sedim i gledam. A i puši mi se.
- BOGOLJUB: A ti onda puši i čuti. Čuti, razumeš!? Ako te jed-

nom razvučem... vidiš kolicni si.

MOJSIJE: Mali sam, jer si me ti tolikog nacrtao. Uostalom, Bogoljube, stvari imaju onolike dimenzije kolike im mi damo. Zato te i pitam: šta to tebe nervira, što primaš mito, ili što ti je mito mali?

BOGOLJUB: Ti si lud! Ja primam mito? E, udariću te, tate mi Trička, udariću te!

MOJSIJE: Što da me udariš? Primaj ti mito, baš me briga! Nisi to ti izmislio. Prima se mito, moj Bogoljube, otkad je sveta i veka. Ja sam vam, Bogoljube, izmislio treću zapovest: "NE UZIMAJ UZALUD IMENA GOSPODA BOGA SVOGA, DA LJUDI NE BI ZA SVAKU SITNICU POZIVALI BOGA U POMOĆ, DA SE NE BI LAŽNO KLELI", a oni, molim vas odmah promenili značenje zapovesti. I sada ta zapovest znači: ne uzimaj uzalud - nego daj pare! Ne pozivaj se na boga, nego se pozovi na pare! Mojsije, kumim te bogom!

BOGOLJUB: Ali, druže NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNOJEVIĆ Mojsije, pozovite mi, ja nisam imao pojma o čemu se radi, a Vlastin kombinat mi ni na pamet nije padaо.

MOJSIJE: E, moj sinko... U početku nemaš pojma, pa posle saznaš, pa se i navikneš. Šta misliš, zašto su ljudi prinosili žrtve Bogu? Da ga podmите. A svako ima svoju cenu. Nekog uhvatiš na prijateljstvo, nekoga što mu daš poklončić... Šta misliš - zašto si dobio one mašine za pranje, elaborat na čitanje, porudžbinu za sliku, mesto direktora prodaje...

BOGOLJUB: (Zine) Aaaaaa?!

MOJSIJE: Opet zevaš! Nisi valjda, Bogoljube, tolika budala da misliš da neko nekom nešto daje za lepe oči?! Kada se dele reklamni pokloni kupuju se

potrošači, novogodišnjim poklonima, kupuju se poslovni partneri, procentom se kupuju veliki poslovi... Pa i ženi kad kupiš sveće - nešto je mitiš... Sve ima svoju cenu.

BOGOLJUB: E, ja nemam cenu! Izem ti takav moral, Mojsije!

MOJSIJE: *(Plane)* Što se ti dereš na mene? - Deri se na sebe bukvane! I što se buniš? Idi, obradi malo svog šuraka Vlastu, pa živi lepo k'o toliki svet!

BOGOLJUB: Ja?! Kuku meni... kuku tebi, Bogoljube!...

MOJSIJE: Vidi zvezka! Svi se raduju kad se omaste, a on kuka. Dokle ćeš da živiš mimo sveta, Bogoljube?!

BOGOLJUB: Kuku, gde će mi duša?

MOJSIJE: Kada bi, sinko, svi kukali za dušom, od kuknjače se ništa drugo ne bi čulo na svetu!

BOGOLJUB: E, neće Bogoljub!

On izleti iz sobe.

Kancelarija u miliciji.

BOKČE: *(Uplašeno)* Zdravo.

MILICIONAR: O, druže Bogićeviću... Izvoli, drug.

Bogoljub mu pride i unese mu se u lice.

BOKČE: *(Tih)* Šta vi... mislim, kao narodna vlast... mislite o jednom malom mitu?

MILICIONAR: O mitu?

BOKČE: O mitu.

MILICIONAR: Veži se sam da te ja ne vezujem!

BOKČE: Molim?

MILICIONAR: Meni ti mito?! Ruke u vis!

BOKČE: *(Digne ruke)* Ama ne nudim ja vama mito, sačuvaj me bože, ja samo pitam principijelno, šta vlast misli o mitu?

MILICIONAR: Ne spuštaj ruke dok se ne izjasniš!

BOKČE: Ja znam... to jeste, ne ja... ja ne znam... u stvari ja znam jednog druga... koji zna nešto o podmićivanju.

MILICIONAR: Svi znamo o podmićivanju, ali ne možemo da uhvatimo.

BOKČE: E, ove možete i da uhvatite... to jest... prvo nešto da pitam.

MILICIONAR: Pitaj!

BOKČE: Meni su... to jest ne meni, nego tom... je l' te... drugu... trpali su poklone, davali pare... je l' te... jednom rečju - mitili ga.

MILICIONAR: Jao, daj mi ga!

BOKČE: Nije ga! - nego njih! Puno njih.

MILICIONAR: Ama njega, njega mi daj!

BOKČE: Zašto njega, molim vas?! On nije ništa kriv... Dobar drug pošten

MILICIONAR: A prima

BOKČE: Ali nije on kriv. Oni mangupi mu, je l' te, poturili...

MILICIONAR: A on jadan primao!

BOKČE: Primao, ali više neće. Na časnu njegovu reč. E, sad bih ja... to jest on... on bi vam sad rekao njihova imena, pa da plate majci...

MILICIONAR: To, to! Sve ćemo mi njih...

BOKČE: I treba! Na robiju! Nego šta! Pazi ovako: prvi se zove...

MILICIONAR: Aha, to je taj što je primao?

BOKČE: Ama šta si se ti okomio na tog jadnika?

MILICIONAR: Pa on je prvi i najkrivlji, jer on je primao. A sem toga, ako on ne prizna da je podmićivan, kako da uhvatimo one mitaroše? Otkud nam

dokazi?

BOKČE: Mislite?

MILICIONAR: To se, je li, radi u četiri oka, ili kroz neku zakonsku formu, više kroz rupu, pa nam treba priznanje.

BOKČE: Mislite?

MILICIONAR: Što stalno ponavljaš kao vergl: mislite, mislite? Mislim i znam. Kako se zove taj drug?

BOKČE: (Zine)

MILICIONAR: Pitam ko vam je taj što prima mito? Šta ste zinuli?

BOKČE: Uhvati me tako ponekad grč.

MILICIONAR: Dakle, kako se zove?

BOKČE: Ko to?

MILICIONAR: Pa taj!

BOKČE: Pojma nemam!

MILICIONAR: Ama pitam za tog vašeg druga... ime.

BOKČE: Ne poznajem ja ni jednog svog druga. Ni jednom svom drugu ne znam ime. Sala. Zdravo.

Izlazi.

MILICIONAR: E, mnogo bezobrazan svet. A bio je tako ubedljiv da čovek skoro poveruje da kod nas stvarno ima mita!

U Bokčetovom stanu. Deda Tričko sedi na krevetu i jede pomorandžu. Ulazi Bokče, polako, kao izgubljen. Onda odjednom primeti dedu.

BOKČE: (Vrisne) Ne!... Pljuni to!

TRIČKO: Šta kažeš?

BOKČE: Odakle ti pomorandža?

TRIČKO: Poslali oni... ona firma.

BOKČE: Pljuni! Pljuni kad ti kažem! I da te više nikad

nisam video da jedeš pomorandže!
TRIČKO: Zašto, pa nisu trule?!
BOKČE: Dosta!

Priđe telefonu.

... Halo... Centrala? Molim vas da mi uzmete telefon... Šta vas se tiče - neću telefon i - gotovo! Ne, ne, odmah, kroz pola sata...

Dok on obrće telefonske brojeve, ulazi Sneška.

SNEŠKA: Ćale, ja odoh da šetam cipele. Daj jednog crvenokošca, ili bar "skupštinu".
BOKČE: Umrlo. Nema više. I to sa sebe da skineš. Sve što si dobila, da skineš!
SNEŠKA: Da smo u kulturnom svetu, pa i da ide sestra gola, bio bi strašan fazon, ali ovde ne daju, udaraju čvrge...
BOKČE: Ne znam - SKIDAJ SE! telefon) Ne kažem vama da se skidate. Tražim druga Mitu... A vi ste? Ovde Bogoljub Bogićević...

Trikom se pojavi sagovornik.

MITA: Baš dobro, tražio sam te!
BOKČE: Slušaj me, barabo...
MITA: Halo, ne čujem dobro...
BOKČE: Čuješ, čuješ... kažem: barabo! Od portreta nema ništa, barabo! Upaljač će da ti pošaljem, barabo...
MITA: Polako, polako, druže Bogoljube! To nije dečja igra u kojoj može da se kaže: "puj pike ne važi"! Vi ste pare primili od nas i za nas ćete završiti posao. Naša ponuda za opremu kombinata je već kod druga Vlaste.

BOKČE: Baš me briga, ja ču da vratim pare.
MITA: Baš i mene briga! - ne primam! Vratite Mići! Ono
što sam kupio - kupio sam!

Zatvori telefon. Prestaje trik.

BOKČE: Kako kupio? Koga kupio? Halo, halo!...
Zatvorilo, dubre!

Zvono. Ulazi Sneška.

SNEŠKA: Ćale, došla ona cica!
BOKČE: Kao poručena! Pusti je u spavaću sobu.
SNEŠKA: Strašan si, mame mi u tim godinama... Čim nema
keleta...

Izlazi.

TRIČKO: Bokče, mogu li da otvorim bar neku bombonjeru.
Jede mi se slatko.

BOKČE: Više ništa ne može, ni slatko, ni gorko, ni kiselo...

Odlazi u spavaću sobu.

BOKČE: *(Besno)* Sneška, ostavi nas, i nemoj da me neko
uznemirava dok ne sredim ovu damu.

SNEŠKA: Opa, ćale!

Izlazi.

DAŠA: Donela sam podatke za vašeg šuraka...

Bokče joj prilazi, spreman da je bije.

BOKČE: Podatke, je li?!
DAŠA: Jao, što volim agresivne muškarce! Ali ako si baš
sadista, ja ču da se derem!

U predsobluj Savka i Vlasta skidaju kapute.

SAVKA: I molim te, Vlasto, da budeš energičan.

VLASTA: (Meko) Pa ti znaš mene.

Sneška proviri, ugleda ih, pa se vrati u sobu kod dede.

SNEŠKA: Deda, spasavaj se!

TRIČKO: Zašto? Nisam ništa dirao?!

SNEŠKA: Stigli keva i bratić Vlasta u najgorem trenutku.

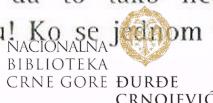
U predsoblju... Začuje se ženski vrisak i ono dvoje se trgnu i osluškuju.

BOKČE: (Off) Ne deri se, glupačo, i zapamti jednom za uvek: - ništa više sa vama neću da imam! Ništa!

Savka i Vlasta se zaprepašćeno pogledaju.

U spavaćoj sobi, Daša tihom, uplašeno ciči, dok se Bokče isprsio ispred nje.

DAŠA: Bojim se da to tako neće moći, gospodine Bogićeviću! Ko se jednom uplete, ne izvlači se više!

Otvaraju se vrata, ulaze Savka i Vlasta.

SAVKA: Baš lepo, gospodine Bogićeviću! U rođenoj kući!

BOKČE: Savka, ti ništa ne znaš, a što ne znaš - ne tiče te se.

SAVKA: Ako nisam znala, sad znam! Vlasto, jesli ti ovo video?

VLASTA: Video sam.

SAVKA: A jesli mi ti ono rekao da gospodin moj muž, bivši muž, kupuje celu pozorišnu dvoranu da bi bio sam sa nekakvom...

VLASTA: Rekao sam, jer je meni rekao Pera.

BOKČE: To što smo bili sami, to je zbog gripa u kolektivu.

SAVKA: A smatraš li ti Vlasto da je to ova ovde?

VLASTA: Smatram, Savka.

SAVKA: A jesli ti Vlasto čuo kako gospodin muž razbacuje neke grdne pare?

VLASTA: Čuo sam Savka.

BOKČE: Sve je to sad gotovo Savkice.

SAVKA: I ja mislim da je gotovo, je l' da, Vlasto?

VLASTA: Gotovo je sestrice.

SAVKA: Misliš li ti da ču ja to da trpim?

VLASTA: Ne mislim Savka!

SAVKA: (Vrisne) Ne pitam tebe nego ovog ovde?!

U dnevnoj sobi, Sneška i deda sede uplašeno i slušaju strašnu vrisku i lomnjavu.

TRIČKO: Žao mi je Savke, Bokče je strašan kad se naljuti!

Čuje se tresak vrata.

SNEŠKA: Ode cica!

Opet lomnjava i tresak vrata
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
GRAD ĐEDVE DURĐE
CRNOJEVIĆ
... Ode još neko!

Tišina je... I samo telefon zvoni. Otvaraju se vrata i ulazi polako Bokče, sav raščupan i sa modricom na oku.

BOKČE: Ode Savka!

Prilazi telefonu.

... Halo... A, drug Mita!? E, sad i da hoću, druže Mito, ne mogu. Nemam više šuraka Vlastu, nemam ni ženu Savku, nemam ništa. Dobro, doći ču...

Ulazi Okac.

OKAC: Pobratime, jesli li spremam. Dobar dan čika Tričko. Idemo na jedno koktelče. Vodi me Bokče.

Možda ču i ja tamo nešto dobiti. (*Zvoni telefon*)
BOKČE: Halo... A, drug Mića! Rekla vam Daša... Odmah?
U redu!... (*Zatvorи telefon*) Okac... Ja moram... i
kod Mite i kod Miće... pa ti idi kod Miće, a ja ču
kod Mite, ili ti idi kod Mite, a ja ču kod Miće...
svejedno...

Oni izlaze.

Ulazi u svoj stan Bokče još raščupaniji i sa masnicom i na drugom oku. Za njim ide Doktor.

DOKTOR: Morao sam da svratim, verujte, strašno me zanima vaš slučaj. Da li vam se još prividaju one stvari?

BOKČE: (*Jedva govori*) Ništa mi se više ne priviđa, doktore... I nisu altruisti u pitanju... I ostavite me na miru, doktore, jer će početi i vama da se privida.

DOKTOR: O-ho... arrogantan! Mači, ipak je stvar u vama!

BOKČE: (*Samo zaređen na masicu*)

DOKTOR: U redu, bolje da idem. Možda je bolje da pošaljem bolničare.

On odlazi, a Bokče se sruši u fotelju. Ulazi Sneška.

SNEŠKA: Čale, zvao je tvoj direktor. Kaže: dajte mi drugaricu Savku, ja kažem: nema je više, isparila, razvodi se, a on kaže: dobro, nisi primljen za direktora prodaje!

Bokče samo zacyvili. Ulazi Okac i on ima masnicu na oku i sav je raščupan.

OKAC: Kako to, Bokče? Neko dobija frižider, neko auto, a vidi šta sam ja dobio?!

Ulazi Mister.

MISTER: A, gutn tag... Tobro dan... Ja tošla... imam konkretan ponuta...

BOKČE: *(Vrisne)* Aaaaa! Drži ga, Okac! Od ovoga nisam ništa dobio, pa imam puno pravo da ja njemu dam!

Skoče na njega i počnu da ga biju...

U dnevnoj sobi deda i Smeška sede uplašeni, jer se čuje lupa.

TRIČKO: Ovo su sad valjda došli po mašine za pranje!

U spavaćoj sobi Okac i Bokče dižu sa poda Mistera. Sad i on ima masnicu na oku.

MISTER: Aber, šta je ofo? Ja radi poso sa mnogi ljudi... Sfuda se lepo primi pare, prafi poso... samo fi bije mena?! Mi veliko firma!

BOKČE: Velika firma, velika zemlja, veliki pos'o, pa i batine velike

MISTER: Ali zašto, umr goles
OKAC: Pita zašto, za ime božije?

BOKČE: E pa za to ime božije, i zbog te treće zapovesti - ne uzimaj uzalud!

Četvrta priča

ŠEST DANA RADI...
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Bokčetov stan. Stan je ceo "dignut na glavu" kao da je veliko spremanje. Bokče stoji na hoklici i pere prozore. Uzeo je veliku gužvu novina i nespretno trlja jedno okno. Opasan je keceljom preko ženskog šlafroka.

BOKČE: (Više) Sneška... Sneškice!... Tata... Tatice!...

Upada Sneška.

SNEŠKA: Šta opet hoćeš, čale?!

BOKČE: Promeni mi vodu u lavoru. Zaprljala se, pa se prozor još više zamuzga.

SNEŠKA: Neću!

Pode.

BOKČE: Šta si rekla?

SNEŠKA: Kažem: neću! Nisam ti ja kriva što ti je žena udarila nogu i ostavila te.

BOKČE: Lepo ti razgovaraš sa mnom. Je l' vas to tako uče na fakultetu?

SNEŠKA: Ja fak nikad neću završiti ako me ti secaš na razne prozore. Ako je važnije da vučem vodu, nego da spremam ispit, onda da idem u vatrogasce!

BOKČE: U redu, u redu... idi uči! (Više) Tatice...

Sneška odlazi i sudara se sa dedom.

SNEŠKA: Deda, daj migavac kad obilaziš!

BOKČE: Tata, hoćeš li bar ti nešto da uradiš u ovoj kući?

TRIČKO: Nema vajde od mene - ja sam star i trapav!

BOKČE: A nisi star kad treba da se jede...

TRIČKO: To je drugo!

BOKČE: Neću ništa da čujem... Penzioner si, ne studiraš... možeš bar prašinu da obrišeš.

- TRIČKO: Je l' tako?
- BOKČE: Tako!
- TRIČKO: U redu, sine! Lepo ti razgovaraš sa ocem. Daj krpu.

Odlazi i kad dođe u svoju sobu, dođe do stola, uzme jednu vazu i mirno je spusti na pod da se razbije.

- BOKČE: (Viće) Šta radiš to?
- TRIČKO: (Viće) Brišem prašinu.
- BOKČE: Ama, šta je palo, pitam?
- TRIČKO: Vaza. Rekao sam ti da sam trapav.
- BOKČE: Jao, bože moj! Ostavi sve, molim te, ostavi... ja ču! Sve ču ja sam... kad me je bog tako osudio.

Deda se zadovoljno nasmeje i sedne na kauč da čita novine. Bokče pere prozore. Ulazi Okac sa zembiljom.

- ... Gde si dosad? Kao da nisi išao da kupiš jaja, nego da ih izležeš?
-
- OKAC: Jesi li ti nekad kupovao nedeljom?
- BOKČE: Nisam. To je bio Savkin posao.
- OKAC: Onda ne pričaj, jer ne znaš. I bolje ti je da sideš sa te stolice dok čuješ koliko je šta poskupelo... jer ako padneš odozgo...
- BOKČE: Ništa mi ne govori, dosta mi je ove muke... Šta si mi kupio da kuvam?
- OKAC: Jagnjeću sarmu u maramici.
- BOKČE: Uh, uh... fina stvar! Kupio si i kiselo mleko?
- OKAC: Nego šta misliš! Ne valja bez kiselog mleka.
- BOKČE: Uh, uh! Stoj! Okac, ti si lud... ti si potpuno lud! Otkud ja znam da spremim jagnjeću sarmu?!
- OKAC: Ja ču, Bokče... prste da oližeš.
- BOKČE: Znam. Kao što si juče kuvao tikvice, pa zaboravio i so i luk.

OKAC: Nisam znao da se i to stavlja. Ali sad mi je mama sve zapisala. Idem ja da pristavim ručak.

BOKČE: Polako u kujni, Okac, tamo Sneška uči sa kolegom.

Prelazimo u kuhinju. Tamo se Sneška ljubi sa kolegom. Ulazi polako Okac, oni se razdvoje.

OKAC: Ja ču tiho... da ne smetam.

KOLEGA: Dakle, koleginice, da ponovimo?...

SNEŠKA: Iseliću se! Mame mi, iseliću se, jer nigde nemam mira za učenje!

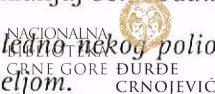
OKAC: Odmah ja idem, Sneškice.

KOLEGA: Onda, je l' te, da ponovimo.

U sobi, Bokče kroz prozor izruči lavor i gleda gde je voda pljusnula.

BOKČE: (Više) Ej, sklanjaj se! Voda...

Sav se zgrči, jer je očigledno nekog polio. Ulazi Okac ljušteći neku zelen, opasan keceljom.

BOKČE: Šta radi Sneška?

OKAC: Preslišava je neki drug.

BOKČE: Dobro dete.

Okac seda i stavlja vanglu sebi u krilo. U nju ljušti zelen. Bokče briše prašinu zavlačeći se ispod kauča, stola...

BOKČE: Kuku, Okac, što sam se umorio! Samo sam jedan prozor oprao, a noge mi drhću k'o da su od pihtija!

OKAC: Uh, uh, pihtijice od svinjskih nogu! Što to ne znamo da pravimo?!

BOKČE: Naučićemo. Nisu se ni žene naučene rodile.

OKAC: Misliš li da ima smisla da držim vanglu na fotelji?

- BOKČE: Da je Savka još ovde platio bi glavom... ovako...
E, Savka, Savka!...
- OKAC: E, Savka, Savka!
- BOKČE: Šta ti kukaš? Nije Savka bila tvoja žena nego moja, nije Savka tebe ostavila, nego mene.
- OKAC: Ali i ja patim što nas je ostavila.

Bokče naglo ustane i preteći pođe ka njemu.

- BOKČE: Vidi pokvarenjaka debelog!
- OKAC: Nemoj, Bokče, nisam kriv, mame mi!
- BOKČE: Kobajagi, najbolji drug, najbolji prijatelj...
- OKAC: A ko da pati, ako neće najbolji prijatelj! Bokče, zašto me tako gledaš? Bokče, šta će ti nož?
- BOKČE: Ispovedaj se!
- OKAC: Hoću, mame mi!
- BOKČE: Znači, patiš i ti!
- OKAC: Kako da ne patim! Da je Savka tu, ona bi spremala stan na kuvala... Nedelja je nedelja. Ja i ti bismo malo klijemali kafanu... malo bi dremkali... A šta sad imamo od nedelje?!

Bokče sedne na pod pored kauča.

- BOKČE: Ta patnja je ispravna! Prijateljska! E, Savka, Savka!
- OKAC: E, Savka! Savka!
- BOKČE: *(Plaćno)* Što me ostavi?
- OKAC: *(Plaćno)* Što nas ostavi?
- BOKČE: *(Plaćno)* Bila si divna žena...
- OKAC: Div... divna kuvarica...
- BOKČE: ... tvoji poljupci...
- OKAC: ... i knedle sa šljivama...
- BOKČE: Kako sam bio srećan!
- OKAC: I ja sam bio srećan!

BOKČE: (Vrisne) Dosta! Čuješ li: dosta! Samo ja imam pravo da civilim. Ja, ostavljeni muž, ja što šest dana radim u radionici, a sedmi perem prozor, brišem prašinu, spremam... O bože moj, bože!

On se zavali u fotelju...

Ide špica.

Prvo peva, a zatim zaklopi oči... Zadrema.

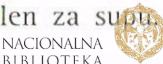
Kad se završi špica on malo hrče.

MOJSIJE: (Off) Hoćeš li još dugo da spavaš?

Bokče pogleda, prvo vidi ruke koje čiste zelen u vangli, pa zatim celog Mojsija. On sedi umesto Okca, u Okčevoj pozici, čak i sa Okčevim naočarima.

BOKČE: A, ne... ne spavam... Malo sam samo gledao sebi u glavu. A vi to umesto Okca, druže Mojsije?

MOJSIJE: Čistim zelen za supu. Fina supica od misirske govedine.

BOKČE: I to već uvozimo? ~~Crna gora~~, što da ne. Uvozimo cveće, ženske gaćice, deterdžente i svakojake gluposti koje i sami proizvodimo, pa što da ne uvezemo i meso - njega ionako malo malo pa nema!

MOJSIJE: Ti uvek nešto gundaš, Bogoljube. Neke primebde stavљaš, kritikuješ. Šta ti hoćeš? Šta ti fali?

BOKČE: A šta mi ne fali, druže Mojsije?!

MOJSIJE: E, moj prijatelju, ne znaš ti šta je prava muka! Da si ti kao ja živeo 40 godina u pustinji...

BOKČE: Pa nećemo valjda sad da poređimo preistoriju i socijalizam, druže Mojsije. Društvo se razvija... Za vas je običan točak bio najveći pronalazak, a meni fali jedno hiljadu dolara po glavi stanovnika. Razumete?

- MOJSIJE: Ne razumem, ali nije ni važno da ja razumem.
Važno je da ti razumeš.
- BOKČE: Onda se, molim lepo, ne meštajte.
- MOJSIJE: Je li? A ti misliš da je baš najvažnije - koliko dolara udari u tu, kako ti kažeš, glavu stanovnika! Sreća je, misliš, baš u tom udaranju po glavi stanovnika?!
- BOKČE: To je standard!
- MOJSIJE: Ljudi su se, sinko moj, voleli i mrzeli pre dolara!
Ljudi su bili srećni i nesrećni i pre dolara po glavi stanovnika!
- BOKČE: Ih, Moco, ala i ti uvrćeš stvar! To nije progresivno mišljenje!
- MOJSIJE: Možda nije progresivno, ali je tačno. Svet ide napred hteo ti ili ne hteo, ali na osećanja to ne utiče. Šta bi tebi sad više prijalo: Savka ili hiljadu dolara po glavi stanovnika?
- BOKČE: Joj, Savkice moja...
- MOJSIJE: E, to je ono, Bogoljube! To - po glavi stanovnika, to će doći... to dolazi... Možda polako, ali dolazi sigurno! Ali ti možeš biti srećan i dok ne dode... Što sam ja vole Bogoljube, jednu malu... lepa, crna... a oko ovoliko!
- BOKČE: Kao Okac... malo buljava!
- MOJSIJE: Okolo pustinja... a ja volim. Bili smo tada još robovi u Misiru i gospodar njen, Bogoljube, naprtio posao na nju te radi danas, te radi sutra, te radi uvek i ona svenu... Svenu kao ruža, Bogoljube! I kad sam pisao Zapovesti, ja se setih nje i napisah: ŠEST DANA RADI, I POSVRŠAVAJ SVE SVOJE POSLOVE, A SEDMI DAN JE DAN ODMORA GOSPODU BOGU TVOJEMU! U taj dan

CBNOJEVIĆ

da se odmori i sin tvoj, i žena, i živinče tvoje, i došljak u kući tvojoj! Jer, ne zaboravi da si i ti bio rob, pa daj odmor svima!

BOKČE: Mi smo, što se toga tiče, evoluirali. Kod nas je: pet dana radi, a dva sedma spremaj kuću, peri prozore... i tako to! A sem toga, i vi ne govorite tačno - nema u zapovestima to: bio si i ti rob, pa daj odmor drugima.

MOJSIJE: Kako nema? Šta pričaš?! Ti si čitao samo moju drugu knjigu, a tamo su drukčije Zapovesti nego u mojoj petoj knjizi.

BOKČE: Aaa, znači i vi ste revidirali svoj stav!

MOJSIJE: Pa nego šta misliš! Od druge knjige do pete, prošlo je nekoliko godina, promenili se uslovi, ljudi zaboravili da je i njima nekad bilo teško, pa sam ubacio to o robovanju i siromaštvu da se podsete. Jer, ljudi brzo zaboravljuju, Bogoljube! Eto i ti, na primer, sad kukaš za Savkom, a ako ti se vrati, ti ćeš po starom!

BOKČE: Ja sam i po starom bio dobar muž... (*Zaklopi oči zanet*) najbolji muž...

San je prošao... i umesto Mojsija opet sedi Okac.

OKAC: Je l' da metnem paškanat u supu? Meso je pomatoto.

BOKČE: Misirska govedina, a krste je kao juneće!

On hitro skida kecelju i šlafrok.

OKAC: Kuda ćeš?

BOKČE: A, nećemo više tako! Vratiće se ona kući k'o bela lala!

On istrči... Okac pojuri za njim i proviri kroz vrata.

OKAC: (Viče) Smiri se, Bokče, ti si mnogo gadan kad si ljut!

Vrata Vlastinog stana. Bokčetova pesnica udara o vrata, ali kad vrata počnu da se otvaraju, u kadar, umesto gnevнog lica, uđe buket cveća!

BOKČE: Savkice!...

Na vratima je Vlasta.

VLASTA: Šta hoćeš?

BOKČE: A ti si, šuro... Je li tu Savkica?

VLASTA: U stvari jeste, ali za tebe nije!

On zalupi vratima... Bokče kuća ponovo. Vrata se otvaraju.

... Ti mene, izgleda, nisi razumeo?

BOKČE: Nisam. Je li tu Savkica?

VLASTA: Nije! Nije!

Zalupi vrata. Bokče lupa

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
KRNE GORE
DURDE
CRNOJEVIĆ

... Šta je sa tobom? Jesi li ti gluv?

BOKČE: Gluv. Je li tu Savkica?

VLASTA: Ili šašav?

BOKČE: Šašav! Je li tu Savkica?

VLASTA: Nisi ti ni gluv, ni šašav, nego bezobrazan!

BOKČE: Bezobrazan! Je li tu Savkica?

Vlasta zalupi vrata. Bokče ponovo kuća. Sada se na vratima pojavi Savka.

SAVKA: Tu sam! I šta sad?

BOKČE: Izvoli cveće, Savkice!

SAVKA: Neću!

BOKČE: Vrati se kući, Savkice...

SAVKA: Neću!

BOKČE: Mužu svome, Savkice...

SAVKA: Neću!

BOKČE: Tamo ti je ostala tvoja najdragocenija stvar...

SAVKA: Šta mi je ostalo?

BOKČE: Ja!

SAVKA: Tu dragocenost zadrži za sebe!

Ona zalupi vrata...

BOKČE: Hvala. Znači - gotovo je! Bože, da li će da mi prime cveće natrag?!

Kancelarija Direktora. Jedan deo sa pisećim stolom.

DIREKTOR: Druže Bogićeviću, iz vaše radne jedinice se žale na vas.

BOKČE: *(Tužno)* Potpuno ih razumem.

DIREKTOR: A znate li zašto se žale?

BOKČE: Zato što me potpuno ne razumeju.

DIREKTOR: Ostavite se pre nemamanja! Jeste li vi pisali ove firme!

Pokazuje jednu po jednu.

BOKČE: Ja sam.

DIREKTOR: Šta piše ovde?

BOKČE: *(Tužno i dalje)* JAD!

DIREKTOR: A to je za preduzeće RAD, a ne JAD. A ovo?... Kako ste ovo mogli da napišete?

BOKČE: *(Čita)* BOL.

DIREKTOR: BOR... Tu treba da piše BOR... za one koji su pismeni... Ovo je za vas VRANJE?

BOKČE: Pranje!

DIREKTOR: A ovo?

BOKČE: Zabranjeno kuvanje!

DIREKTOR: Kupanje! Čoveče, zabranjeno kupanje!

BOKČE: "Zbor jadne zajednice". Opet greška! Druže direktore, ja sam umetnik, ja pišem iz duše, a meni je sada duša puna bola, jada, pranja, kuvanja... Jeste li vi, druže direktore, bili nekad žensko? Niste, dabome! Zato nas i ne razumete!

DIREKTOR: Ja sam čuo da imate porodičnih neprilika, ali to ostavite za kuću, a ovde radite! Radite!

BOKČE: A šta je to uopšte rad, druže direktore? I u božnjim zapovestima, ako dozvolite, postoji zbrka po pitanju rada. Kaže: Šest dana radi i posvršavaj sve svoje poslove! E, sad... da li da čovek radi ili da svršava svoje poslove? Ja sam o tome mnogo razmišljao...

DIREKTOR: Molim vas, druže Bogoljube...

BOKČE: Objasniću vam i bez molbe... Priča se: naš narod malo radi... Naši ljudi se samo više drže onog drugog dela - završi svoje poslove, razumete! Svoje! Honorarno, privatno, shvatate razliku? A postavlja se pitanje, recimo, sastanci, konferencije i tako to... Da li je to rad, razumete?

DIREKTOR: Druže Bogoljube idite kući. Nemojte raditi, dajem vam odmor... dajem vam što god hoćete samo me ostavite na miru!

Ulazi Lepa.

LEPA: Došli su iz staklare, druže direktore.

DIREKTOR: Idem. (*Odlazeći*) I sredite to vaše pitanje žene, razumete?

BOKČE: Hoću! Lepa...

LEPA: Šta je Bokče?

- BOKČE: *(Opet je tužan)* Ti znaš da me je Savka ostavila.
- LEPA: Čula sam nešto...
- BOKČE: A ti znaš kako je čoveku bez žene... razumeš?
- LEPA: Pretpostavljam Bokče.
- BOKČE: Eto ti bi, na primer, mogla da mi pomogneš...
- LEPA: Šta kažeš?
- BOKČE: Mislim... ti si slobodna... neodata... nemaš obaveze... a drugar si!...
- LEPA: *(Glasnije)* Šta kažeš?
- BOKČE: Ne mislim često... da dođeš kod mene jedanput, dvaput nedeljno...
- LEPA: *(Još glasnije)* Šta kažeš?!
- BOKČE: Mi bismo to začas... ja kad navalim, razumeš? A to je za tebe... sitnica...
- LEPA: *(Skoro bez glasa)* Šta kažeš?!
- BOKČE: Ako hoćeš drugarski - u redu... Ali ja ću i da ti platim ako želiš.

Lepa vrisne i opali mu samar, a on ostane zaprepašćen.

... Samo da mi pomogneš u spremaju stana!

Lepa se vrati.

- LEPA: A, na to si mislio?!
- BOKČE: Pa nego na šta Lepa?
- LEPA: Za to, Bogoljube, uzmi kućnu pomoćnicu!

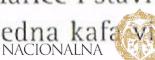
Bokčetov stan. On i Okac u dnevnoj sobi i gledaju u kućnu pomoćnicu Maricu koja juri kroz kuću spremajući. Za njom trapulja Deda.

- BOKČE: Marice, za koliko vremena vi, na primer, možete da operete prozore?
- MARICA: Pa deset minuta jedan prozor, gospodine.
- BOKČE: Jesi li čuo, Okac, a? *(Viče)* I to sa promenom

- vode, gužvanjem novina... a?
- MARICA: Pa kako ču drukčije?
- BOKČE: Jesi li čuo, Okac?
- OKAC: Stručnjak, Bokče.
- BOKČE: A za koliko vremena, recimo, obrišete prašinu?
- MARICA: To je lako, gospodine, začas ja to...
- BOKČE: Jesi li čuo, Okac?
- OKAC: Pa stručno, kažem ti.
- BOKČE: A recimo jagnjeću sarmicu u maramici... to znate da kuvate Marice?
- MARICA: Kako da ne znam! Znam tri vrste!
- BOKČE: Jesi li čuo, Okac?
- OKAC: Dobro sarmica... ali kako stojite sa kolačima?
- Znate li patišpanj tortu sa čokoladom?
- MARICA: Znam osamnaest vrsti torti.
- BOKČE: Jesi li čuo, Okac?
- OKAC: Pa gde je nade, mojim te?!
- BOKČE: Na oglas. Jutros je dosla, javila se i već radi... k'o munja! Prosto se ~~krevo~~ preporodila!
- OKAC: A što deda Tričko stalno trčka za njom?
- BOKČE: I on se preporadio. Kad sam ja radio, on ništa! A njoj pomaže i da se popne na hoklicu i zavlači se pod krevet da paje... preporadio se!

Iz druge sobe čuje se Maricina cika i Dedin smeh a zatim ulazi Marica i za njom deda.

- MARICA: Nemojte gospodine deda, mogu ja i sama.
- DEDA: Neka, neka... deda samo da pridrži!
- BOKČE: Jesi li video, Okac?
- OKAC: Blago tebi, rešio si problem!
- BOKČE: Možda nije ni trebalo da zovemo tvoju mamicu... vidi se, devojka k'o munja!

- OKAC: Nije njoj teško... kaže: mi žene bolje umemo da ocenimo devojku.
- MARICA: Izvol'te kafu.
- BOKČE: Je l' vidiš! Ništa joj nisam rekao, a ona: kaficu!
- MARICA: A sad, gospodine dedice, sedite lepo, mirno...
- DEDA: Hoću li i ja kafu?
- MARICA: Ne, za vas je zdravija kamilica. Izvol'te! (*Zvonce. Ona viče*)
Odmah!
- BOKČE: Je l' vidiš! Za vas je, molim lepo, bolja kafa... za vas, molim lepo, bolja kamilica... neko zvoni, odmah - molim lepo!
- OKAC: Stručno!
- MARICA: Jedna gospođa traži gospodina i gospodina Miška.
- BOKČE: Uvedi je, Marice i stavi kafu i za gospodu.
- MARICA: Uvek ima jedna kafa više, za slučaj da gospodin hoće dve.
- BOKČE: Je l' čuješ Okac?
- MARICA: Izvol'te gospodo...
- MAMICA: Tu si Miško. Dobar dan. Ljubim ruke, dedice.
- DEDA: Živa bila mala.
- MAMICA: A to ti je devojka, Bogoljube? Izgleda vredna, bistra.
- MARICA: Hvala lepo gospodo.
- BOKČE: (*Okcu*) A, jesli li video?
- MAMICA: Vi znate sve da radite?
- MARICA: Znam, gospodo. Ja već odavno radim.
- MAMICA: To je lepo. Miško, sine, uzmi piši... da vidimo i drugu stranu. Koliko tražite platu?
- MARICA: Ako spavam ovde, ja bih tražila 35.000, a prista-la za 30.

- OKAC: Znači, da pišem 30.
- BOKČE: Jesi video - sama je popustila. Poštено!
- MAMICA: Koliko je socijalno i opštinski doprinos?
- MARICA: Oko 15 hiljada, gospodo.
- MAMICA: Piši, Miško.
- BOKČE: Je l' se to odbija od onih trideset?
- OKAC: Dodaje se.
- BOKČE: Tačno... To je osiguranje... penzija... Tačno! Fino!
- MAMICA: Ako bedinujete, Marice, koliko plaćate sobu?
- MARICA: 20 hiljada krevet kod tetka Seke.
- MAMICA: Piši Miško, dvadeset hiljada.
- BOKČE: Ali to ne dajem, je l' da, Okac? To je onako, kobajagi.
- OKAC: Kobajagi, vrednost spavanja, posteljinu što kupiš i cepaš...
- BOKČE: Fino!
- MAMICA: Bogoljube, koliko trošite za hranu?
- BOKČE: Mi jedemo NACIONALNA
BUDUĆE
HRANA
CNR GORE DURDE oko 90 hiljada mesečno.
- MAMICA: Znači, 30 hiljada po osobi. Dodaj, sine Miško, trideset.
- MARICA: Gospodin je sigurno pogrešio, gospodo. Ja bar idem u kupovine i znam. Šta može da se kupi za četiri hiljade? Recimo, dve hiljade dnevno meso, onda zeleniš, salate... zejtin, šećer, mleko, džigerica... Ja obično doručkujem džigericu zbog krvi i samo šolju mleka. Onda voće... sapuni, kalodonti, Nivea, hleb... Računajte bar pet hiljada dnevno, gospodo. Šta ja sa manje para mogu da skuvam?
- BOKČE: Mi, istina, nismo jeli svaki dan meso, ali sa mesom je bolje, stvarno je bolje.
- OKAC: Da napišem umesto 30, 38 hiljada?

- MAMICA: 90 i 38... nisu 150 Miško. Dopiši 60 hiljada.
Devojka drukčije kuva.
- BOKČE: Pa dabome, sa mesom. Mnogo je bolje sa mesom.
- MAMICA: Perete li jednom nedeljo, Marice?
- MARICA: Meni je to svejedno, gospodo, stavim u mašinu i gotovo.
- MAMICA: A vi ne perete ručno?
- MARICA: Pa valjda ko ima da drži devojku ima i za mašinu.
- BOKČE: Tačno! Mašina je divna stvar. Piši Miško 300 hiljada ili 15 hiljada mesečno otplate.
- MAMICA: A sad, Marice...
- OKAC: Dosta, mamice... da prvo ovo saberem.
- BOKČE: Zašto dosta, Okac? Pitajte mamice... pitajte šta god hoćete!
- OKAC: Čekaj, brate, već sam izračunao 140 hiljada.
- BOKČE: Šta 140 hiljada?
- OKAC: Toliko izdvoj mesečno za Maricu.
- BOKČE: 140 hiljada? Fino! Ja mogu da zaradim s honarom i 150 hiljada mesečno, i onda imam i za Maricu 140 i deset za taticu, Sneškicu, kirijicu, osvetljence, odelce, grejanjce... Okac, pozajmi mi 500 dinara da kupim konopac.

Vrata Vlastinog stana. Bokčetova ruka zvoni i lupa.

SAVKA: Šta još hoćeš?

Bokče pokaže konopac napravljen kao omča.

- BOKČE: Gledaj Savkice... ako se ne vratiš - gotovo!
- SAVKA: I treba da se obesiš, Bogoljube, ali od stida. Od stida, razumeš! Dok sam ti bila žena ti si štedeo, a sad čitam, dao si oglas... tražiš kućnu pomoćnicu. Na meni si štedeo, Bogoljube, a sad

se razbacuješ!

Zalupi mu vrata. Bokče zaplače.

Milicija. Kod Milicionara ulazi Bokče, držeći i dalje onu omču.

MILICIONAR: Opet vi kod nas, druže Bogićeviću!

BOKČE: Došao sam da me narodna vlast zaštiti... da mi spase život.

MILICIONAR: Od koga da vas zaštiti?...

BOKČE: Od mene samog. To jest nije baš sasvim tako...
Molim da mi narodna vlast vrati ženu!

MILICIONAR: Kako to da vam mi vratimo ženu? Gde je ona?

BOKČE: Kod brata. Napustila me.

MILICIONAR: Pa šta mi tu možemo. To je njena lična stvar.

BOKČE: Kako njena lična stvar, kad ću zbog toga ja da umrem.

MILICIONAR: E toje vaša lična stvar.

BOKČE: Zar vama nije dužnost da štitite život građana?

MILICIONAR: Jeste. To je BIBLIOTEKA
RISPRAVNO
CRNOJEVIĆ ispravno postavljeno.

BOKČE: Onda mi vratite ženu. Bez nje moj život... ništa!

MILICIONAR: *(Plane)* Molim vas, druže Bogoljube, budite razumni!

BOKČE: Hoću.

MILICIONAR: Ima li vaša žena kao građanin pravo da živi gde hoće?

BOKČE: Ima.

MILICIONAR: Pa šta onda mi tu možemo.

BOKČE: Naredite joj da živi kod mene.

MILICIONAR: Kako da joj naredimo?

BOKČE: Kao narodna vlast.

MILICIONAR: Ali zašto?

BOKČE: Da ja ne bih umro... a to je zločin!

MILICIONAR: Koji zločin?

BOKČE: Zbog žene.

MILICIONAR: Koje žene?

BOKČE: Moje žene. Naredite joj da mi se vrati.

MILICIONAR: Ali kako, molim vas, kako?!

BOKČE: Ako treba uzeću i taksi.

MILICIONAR: Kakav sad taksi?

BOKČE: Pa da se vrati.

MILICIONAR: (Više) Ali kako mi da naredimo?!

BOKČE: (Više) Kao narodna vlast!

MILICIONAR: (Više) Zašto? Pitam zašto?

BOKČE: (Više) Da se ja ne obesim.

MILICIONAR: (Više) Kako?

BOKČE: (Više) Konopcem!

MILICIONAR: (Više) Šta konopcem?

BOKČE: (Više) Da se obesim.

MILICIONAR: (Više) Ali zašto?

BOKČE: (Više) Zbog žene?

MILICIONAR: (Više) S kakvom pravom?

BOKČE: (Odjednom tih) Stačnakućim pravom?

MILICIONAR: (Više) S kakvim pravom da joj naredimo?

BOKČE: Kao narodna vlast.

MILICIONAR: (Odjednom tih) Marš! Izlazi napolje! (Vrisne) Marš!

Parče šibljaka. Stoji Kriminalac i puši. Dodirne ga jedna ruka... on se okrene. Pred njim je Bokče.

BOKČE: Vi ste Glavonja?

GLAVONJA: Glavonja.

BOKČE: Poslao me Truli.

GLAVONJA: Šta 'oćeš?

BOKČE: Vi ste kriminalac?

GLAVONJA: Kriminalac.

BOKČE: Pljačke, krađe, tuče, sve?...

GLAVONJA: Sve!

BOKČE: (*Pokazuje mu uže*) Dobro će da platim.

GLAVONJA: Koga?

BOKČE: Mene. Nemam hrabrosti sam.

GLAVONJA: Ne radim blesav posao. Imam valjda i ja neki moral. A sem toga, danas ne radim. Šest dana radi, a sedmi posveti...

BOKČE: Zar to važi i kod vas?

GLAVONJA: Svako poštije svoj posao. Ti misliš da je lakše krasti nego biti službenik.

BOKČE: Teže je, dabome.

GLAVONJA: A ne priznaju mi za penzijski staž. Bezobrazluk... sve su planirali za penziju, sem nas. Neka onda izbace i miliciju. Šta bi oni radili da mi ne radimo?

BOKČE: To je ispravno gledište! (*Pokazuje konopac*) Ako danas ne radim, moze li sutra?

GLAVONJA: Rekao sam da ne radim besmislice. Zašto ti to?

BOKČE: Zbog žene!

GLAVONJA: Glupo!

BOKČE: Pa jeste glupo... ja bih više voleo da nju.

GLAVONJA: Nju da obesim?

BOKČE: A, taman posla. Nju da ukradete.

GLAVONJA: Da je ukradem od tebe, da tebe ratosiljam bede, a sebe da uvalim. Nisam blesav!

BOKČE: Ne da je ukradete od mene, nego da je ukradete od brata i dovedete meni. Je l' može to?

GLAVONJA: To ti je ženska?

BOKČE: Jok. Žena. Zakonita.

GLAVONJA: I hoćeš sopstvenu ženu sebi ponovo na vrat?

BOKČE: Tačno ste zaključili.

GLAVONJA: Rekao sam ja odmah da si blesav. Marš! Imam valjda i ja principe u radu - ne radim sa budala-ma. Marš!

Ordinacija Psihijatra. Bokče je još uvek sa onim užetom.

DOKTOR: Niko strani vama ne može pomoći, druže Bogoljube. Rešenje je u vama.

BOKČE: Znači, sam da ga zategnem.

DOKTOR: Taman posla! Rešenje je u tome da vratite ženu kući.

BOKČE: Bože, doktore, ja vam toliko pričam šta sam sve pokušavao i da mi je to jedina želja, a vi odjednom - znam šta treba: vratite je!... Neće, razumete li me... neće ni da razgovara sa mnom.

DOKTOR: Nemate ključ za njenu dušu, a ja ljudske duše sve imam ovde na dlanu. Koliko ste u braku?

BOKČE: Sedam godina. Sedam divnih godina.

DOKTOR: Imate li dece?

BOKČE: Ja imam kćerku iz ~~znanog~~ braka, imam i taticu kome sam ja iz drugog braka, a Savka ništa.

DOKTOR: Aha... vrlo dobro.

BOKČE: Ma nije dobro... hteli smo mi...

DOKTOR: Aha, aha... A da li vas je supruga često grdila?

BOKČE: Po pitanju dece?

DOKTOR: Ne, uopšte?

BOKČE: To jeste. Volela je, izvinite za izraz, mnogo da zvoca. Ali zvocala je poučno: Bokče, nemoj ovo, Bogoljube nemoj ono... Bokče, presvuci se... Bogoljube nazepšćeš...

DOKTOR: To, to! Divno!

BOKČE: Pa ponekad je bilo i dosadno. Kao da sam ja dete.

DOKTOR: To, to! Izvanredno! A da li je volela da vas

- ponekad uzme onako u naručje i da vam tepa:
moje Bokče, Bokčence... pilence...
- BOKČE: Nemojte, doktore, sramota me je o tome da pričam.
- DOKTOR: Kako, kako? Bokčence, pilence...
- BOKČE: (*Stidi se i dalje*) Nije, nego... Bokčence, dudulence... kakani... nevaljali... mamin Miško piško...
- DOKTOR: (*Skoči*) Čestitam, druže Bogoljube, ili bolje reći, mamin kakani nevaljali, vratićemo je - imam ključ za njenu psihu! Ona je žena sa razvijenim, ali nedozivljenim majčinskim nagonom. Ona je vas shvatila kao dete, volela kao dete, vikala je na vas iz želje da vaspitava, razumete li?
- BOKČE: Razumem, ali šta mi to vredi!
- DOKTOR: I kad vas je ostavila? Reći ју vam. Kad ste počeli nešto da radite po svojoj glavi ne pitajući mamicu, kad ste stvorili neke svoje tajne koje ona nije znala. Tipična majčinska ljubomora.
- BOKČE: To je sve tačno, ali ~~da~~ <sup>NACIONALNA
GLAVNA IGRAČKA
CRNE GORE DURDE</sup> da je vratim. Dajte taj ključ, pa da se vrati u stan.
- DOKTOR: Kada majka prelazi preko svega? Kada zaboravlja uvredu, ljubomoru? Kada se detetu nešto desi. Znači, vama treba nešto strašno da se desi.
- BOKČE: Znao sam ja da će da se završi sa konopcem.
- DOKTOR: Taman posla! Nevolja treba da je prividna, samo da bi se ona vratila. Javite joj preko nekoga da imate, recimo, infarkt... srčani udar!
- BOKČE: Srčani udar! Hvala doktore, baš se radujem!

Bokčetov stan. U svojoj sobi sedi deda Tričko, navio je na stolu neku igračku, gleda je kako skače i uživa. Naiđe Sneška sa čajem.

- SNEŠKA: Zarazno je, dele.
- TRIČKO: Ako su zaušci, ja sam to preležao.
- SNEŠKA: Ne prilazi, mnogo je strašnije. (*Odlazi, gundajući za sebe*) Bar za mene je strašnije, sad ja moram sve da radim...

Ona ulazi u sobu u kojoj Bokče leži u pižami na krevetu.

- ... Ćale, deda stalno zapitkuje šta ti je.
- BOKČE: Ništa ne govori, jer kakav je laponac, ispričaće Savki.
- SNEŠKA: I šta ti je sada naspelo da piješ čaj?
- BOKČE: Ne volim ja to ni da vidim, ali vežbam.
- SNEŠKA: Vežbaš i mene, je li?
- BOKČE: Pritrpi se Sneškice... I tebi će biti bolje kad se Savka vrati. Ti ćeš na miru da učiš, ja da radim svoj posao, a ona da cvrkuće po kući brišući prašinu, kuvajući rukavce..
- SNEŠKA: To baš ne NACIONALNA
BOSANSKA
CRNE GORE DURDE Cvikutanje, ali je bolje nego ovako... Samo, ako GENO otkrije, ćale!...
- BOKČE: Kako može da otkrije, imam dijagnozu od doktora. Ležim, ležim, a onda mi prošlo. (*Zvono*) Jao, Sneškice, evo je! Otvori! Tako me uhvatio neki strah od radosti!

Ulaze Direktor i Lepa. Nose cveće, jednu mrežu punu celera, paškanata, rotkvi i jedan termos.

- LEPA: Gde je ta maza?
- BOKČE: (*Naglo ustaje*) O, druže direktore, drugarice Lepa?!
- DIREKTOR: Ne! Ne dižite se! Za srce je potreban samo mir... To je čerkica, je li? Evo, dušo, ovo je naš kolektiv za taticu...
- LEPA: Ovde ti je celer, paškanat i rotkve... to ćeš da

dobro skuvaš... sav sok da izide i da daješ tati tri puta dnevno.

BOKČE: Nemojte, hvala... dobio sam ja lekove.

LEPA: Ostavi ti pilule, Bogoljube! Tetka Desa, znaš čistačicu Desu... čim je čula da te je srce drmnulo, skuvala je ovo i poslala... Kaže: njen pokojni muž je od istog umro i ništa mu nije pomoglo, kao sok od celera i paškanata...

Za vreme monologa, ona je iz termosa sipala čašu tečnosti.

... Hajde, popij odmah. Ovo ti je za danas, a za sutra će čerka da ti kuva.

BOKČE: Hvala na pažnji!... Pih, što je gadno!

DIREKTOR: Ali za srce izmišljeno! K'o rukom!

Dok Bokče pije, on šapuće Lepi.

... Ne dopada mi se štopnu cvokoću zubi.

LEPA: I boja mu preterano rumena za takvo stanje.

BOKČE: Ja više ne mogu. Ne mođem, ali ne mogu!

DIREKTOR: E što voli da se mazi! Kad nam je jutros Okac javio, ceo kolektiv se uzbudio.

BOKČE: A Okac je javio? Pametan mi je prijatelj!
Preterano!

DIREKTOR: Vole vas, Bogoljube, vole!... Ti jest da si pravio razne gluposti...

LEPA: Nemojte sada, druže direktore...

DIREKTOR: Tačno! Šta je bilo bilo je, odmaraj se u miru. A žena? Kako je ona primila stvar?

BOKČE: Još ne znam - Okac je otišao da joj javi.

DIREKTOR: Uzbudiće se, uzbudiće se... A ona se iselila?

BOKČE: Iselila!

DIREKTOR: Prevarila se, jadnica. Sad će stan ostati čerki ili tati.

Upada bučno Okac.

- OKAC: Diž' se Bogoljube sad će Savka!
- BOKČE: Savkica...
- DIREKTOR: Ne mrdaj! (*Okcu*) Zašto vičete? On ne sme da se uzbuduje.
- OKAC: Mora da se uzbuduje kad sam Savki... A što ste vi došli?
- LEPA: A ko će ako nećemo mi?! Ja ču pomoći i po kući ako treba... Direktor kao direktor, je li, baš lepo od njega...
- OKAC: Da je lepo, lepo je... ali vi sad morate u onu sobu.
- DIREKTOR: Šta je sad?
- OKAC: (*Gura ga*) Ih, ja moram njega, je l'te, da prepovijem... Hoću da kažem... da ga pripremim... tako je rekao lekar... i, molim vas, brže! Pojma nemate koliko je hitno!

Zatvara vrata. Bokče sedi.

- BOKČE: Šta to lupaš?! Došli ljudi da obidu bolesnika...
- OKAC: Diž' se i brže kod doktora... menjamo dijagnozu.
- BOKČE: Kako menjamo? Šta pričaš?
- OKAC: Oblaći se! Preko toga! Brzo! Nemamo vremena!

Dok se Bokče oblači preko pižame...

- BOKČE: Šta je bilo kod Savke? Govori šta je bilo?!
- OKAC: Odem ja, iskvasio lice, kobajagi, plakao sam i počnem još sa vrata da kukam...
- BOKČE: To je dobro.
- OKAC: I Savka, boga mi, preblede... pita šta je bilo... a ja kao što si mi rekao, kažem kako si ti bio očajan, neraspoložen, do života ti ništa nije stalo...
- BOKČE: Tako, tako...

- OKAC: I kako si doživeo udar... Onda Savka vrisnu: udario ga auto! A onaj Vlasta vrisnu: ubio ga! A ja vrisnuh: nije namrtvo, samo mu ruke polomio!
- BOKČE: Kakve ruke?
- OKAC: Tvoje ruke.
- BOKČE: Okac, ti si nešto pio, pa trabunjaš! Kako srčani udar da mi polomi ruke?
- OKAC: To ne znam ni ja! Ali oni me tako smutiše cikom da te udario auto, da ja vrisnuh: jeste, auto, i sada su ti slomljene ruke.
- BOKČE: Bože, moj, koga sam ja poslao?!
- OKAC: Rekao sam ti da ne umem da lažem. Ja se tako uzbudim da sve zabrljam. Mamica me učila da nikad ne lažem.
- BOKČE: Pa šta sad da radimo, budalo?!
- OKAC: Trk kod doktora da ti stavi gips na ruke i na levu nogu.
- BOKČE: Na nogu?
- NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURDE
CRNOJEVIĆ
- OKAC: Rekao sam i da ti auto nogu polomio. Kad je već strašno neka se uplaše do kraja.

U dedinoj sobi sede Direktor i Lepa sa dedom i Sneškom.

DEDA: Lepo je da ga obiđete, ali nije dobro da ulazite, mnogo je zarazno.

Lepa i Direktor se pogledaju.

SNEŠKA: Deda je, znate, već odavno uvatio zalet pa je i ostario.

Ulazi Okac.

OKAC: E, sad mogu mirno da posedim... Baš je lepo što ste došli, druže direktore.

DIREKTOR: Jeste li ga presvukli?

OKAC: Već je i odjurio...

LEPA: Ko je odjurio?

OKAC: Pa Bokče!... Začas će da se vrati - nije daleko.

DIREKTOR: (*Skoči*) Kako odjurio? Jeste li vi normalni? On ne sme da mrdne, samo sve polako...

OKAC: Pa odjurio je... vrlo polako... mislim polako, polako... pa taksi jurne... Mora čovek kod lekara. Hirno mu je. Od toga mu zavisi život.

LEPA: (*Tihu Direktoru*) Da idemo mi?... Ako mu je pozlilo... te porodične scene, tragedije...

DIREKTOR: (*Tihu*) I ja se strašno potresem... Bolje je da su oni sami... (*Okcu*) Mi idemo... A vi budite jaki...

LEPA: (*Plače*) Javite nam.

Izlaze.

OKAC: A što Lepa plače?

DEDA: Ko zna? Lucprasta!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
Vlasto Svetozare DURĐE
CRNOJEVIĆ

ULEĆE Savka praćena Vlastom.

SAVKA: (*Plače*) Gde je?

Izađe u drugu sobu.

DEDA: I ova plače? Sve su žene lucprde.

SNEŠKA: Drž' se čika Okac! Sad će da počne!

OKAC: Samo da me ništa ne pita.

Savka - vraćajući se.

SAVKA: Pa gde je?

VLASTA: Gde je, molim vas?

SAVKA: (*Vrisne*) Šta krijete od mene?

Ulazi Bokče sa obe ruke u gipsu i levom čizmom od gipsa. Te gipsane ruke praviti na nosaču koji se nosi preko ramena, a

ruke su mu slobodne i nalaze se ispod kaputa.

- BOKČE: Ništa ne krijem Savkice... sve može da se vidi na prvi pogled.
- SAVKA: Kuku meni šta su uradili od tebe.
- BOKČE: To mogu da zahvalim Okcu... Mislim, nije me pazio kad sam bio nesrećan, i ja, zahvaljujući njemu - pod auto!
- SAVKA: Jao, jadni moj!... slatki moj... pa obe ruke?
- BOKČE: I nogu levu! Je l' tako, Okac?
- SAVKA: Hodi, hodi, lezi... sunce moje... malo moje jadno...
- BOKČE: Samo me poljubi Savkice, biće mi lakše.
- SAVKA: Jadniče moje... Eto kako nepažljiva deca stradaju... Vlasto, Sneška, brže da mu namestimo da legne...

*Oni izlaze u Bokčetovu sobu, a Bokče i Okac u predsoblje.
Bokče izvuče ruke ispod kaputa i traži pare po džepu.*

- NACIONALNA
TEATR
CRNE GORE DURĐE
CRNOJEVIĆ
- BOKČE: Trči Okac i kupi cvće. Kaži, poručio Bokče svojoj ženici... Slupan, ali se setio da se žena vratiла!
- OKAC: Čekaj... Odakle ti te ruke.
- BOKČE: Pa moje ruke brate. Ovo je onako... Falš... Udesio doktor. Šta bih bez ruku?!
- OKAC: Joj, fino... izvuci i nogu, molim te.
- BOKČE: Odakle, budalo. Iz džepa?! Noga je stvarno u gipsu.

Savka otvara vrata.

- SAVKA: Vlasto šta čekaš, pomozi mu.
- VLASTA: Polako, zete... zetiću...
- BOKČE: Bože moj što ste dobri, lepo kaže doktor...

- SNEŠKA: Tata, je l' te mnogo boli?
BOKČE: Više žulja.
SAVKA: Lezi ovde... Polako... Sad će mamica... Vlasto, hvala ti. Idi kući... Sneškice napravi griz da ga nahranim... Hajde brže, šta me gledate?!

Oni izlaze. Ona sedne tako da joj Bokče legne u krilo.

- BOKČE: Pazi na ruke Savkice. Sve je to izdrobljeno...
SAVKA: Mamino kakano nevaljalo...
BOKČE: Molim Miško piško...
SAVKA: Bokčence, dudulence. Ne da njega mamica...
(Ljubi ga)
BOKČE: Je l' neće mamica više da ide iz kućice?
SAVKA: Ako Miško bude dobar...
BOKČE: Miško voli Savkicu...
SAVKA: A hoće li Miško da sluša?
BOKČE: Miško ne može da živi bez nje.
SAVKA: Tako i treba

Bokče izvuče ruke i počne da je čvrsto struka.

- BOKČE: Ja dođem, plačem, a Savkica meni vrata - bup!
SAVKA: Da se dete nauči redu...
BOKČE: Stegni me jače, Savkice...
SAVKA: Sunce moje malo... Vidiš kako si sad dobar, pa grliš mamicu... pa grliš...

Ona odjednom shvati da je neke ruke grle i naglo ih zgrabi.

- ... Otkud ti ove ruke Bogoljube?
BOKČE: Moje ruke Savkice...
SAVKA: A ove druge, Bogoljube, boga li ti ljubim...
BOKČE: To su zbog ljubavi Savkice...

Onda odjednom oboje vrisnu...

Muzika.

Kroz vrata proviti Okac.

OKAC: Pobratime!

Bokče leži na kauču, obe su mu ruke zavijene, ali manjim zavojima. I nogu. Ima flaster na licu.

BOKČE: Uđi, Okac, leškarim.

OKAC: Šta će ti ti zavoji kad Svaka zna!?

BOKČE: Ovo su sad pravi... (*Pokazuje ruku*) Ovde me je Savkica oklagijom, kad je saznala...

OKAC: A nogu?

BOKČE: To me direktor udario u cevanicu cipelom kad je saznao.

OKAC: A to na obrazu je od Lepe?

BOKČE: Nije... To sam sam pri brijanju. Lepa mi je samo rekla neke reči.

OKAC: A ta druga ruka?

BOKČE: Nju sam počudio kad sam udario doktora.

OKAC: Jadni moj Bokče!

BOKČE: Zašto? Baš mi je fino! Za šest dana sam posvršavao sve svoje poslove, a sad se odmaram... Slušaj kako Savka slatko zvoca...
(Viće) Savka... Savkice!

U drugoj sobi, Savka стоји на хоклици и пере прозоре.

SAVKA: Ne zivkaj me svaki čas Bogoljube! Nemoj da ti dođem!

U sobi kod Bokčeta.

BOKČE: Je l' čuješ?! Podeli karte, pobratime... nedelja je... dan odmora. Opet se osećam kao muško!

Peta priča

Bokčetov stan. Bokče i Savka spremaju svoju sobu... kad proviri Tričko.

TRIČKO: Bokče, Bokče... trk ovamo!

SAVKA: Ostavite ga, svekre, vidite da radimo.

TRIČKO: Ne zovem tebe nego svog sina. Da vidiš ko je na televiziji, Bokče.

Bokče polazi za njim.

BOKČE: Tebi su, tatrice, za televiziju uvek potrebna dopunska objašnjenja. Ako ne možeš sam da razumeš, nemoj ni da gledaš.

TRIČKO: Ja razumem kad je pametno... Vidi, vidi, intervjujušu bata-Drakčeta.

Na ekranu je Doktor-psihijatar i Novinar.

NOVINAR: A sada jedno pitanje iz oblasti odgoja.

BOKČE: Kakav bata Drakče! Tatrice! To je doktor... moj poznanik... Zdravo, doktore!

TRIČKO: Nije nikakav doktor, nego šuster bata Drakče. Znam valjda Drakčeta!

BOKČE: Taj tvoj bata Drakče je umro još pre 15 godina, tata.

TRIČKO: Pa šta? To za televiziju nije nikakav kumst! Ja sam gledao na televiziji i Napoleona, a kad je tek on umro!

BOKČE: Jeste, tata, jeste. To je Drakče...

Gleda na TV.

... Hajde, kaži, doktore, kaži...

DOKTOR: To, istina, nije moja uža specijalnost, ali je vaspitanje dece i omladine vrlo interesantno pitanje i za psihijatra. Čovečija psiha počinje da se formi-

ra još u najranijim danima i najbitnija je stvar - odnos roditelja prema deci. Decu, to jest, mlade ljude, jer deca su mlađi ljudi, ne smete plašiti! Neupućeni roditelji često kažu deci: ako ne uradiš to i to, poješće te kurjak ili baba-roga, ili... dobićeš batine! To se ne sme, molim vas. U mlađom čoveku ostane strah za ceo život.

BOKČE: Jesi li čuo, taticе? Tako si ti mene plašio i zato ja sad kad juri na mene auto sav pretrnem.

DOKTOR: Još strašnije je udariti dete. Udarac stvori traumu, a trauma stvori želju za osvetom i kasnije mlađi čovek hoće i sam da udara.

BOKČE: I to je tačno. Deca se smeju tući samo u samoodbrani.

DOKTOR: Psihi mlađog čoveka treba formirati ljubavlju i ubedivanjem da ostane bez konflikta slobodna i nezavisna.

BOKČE: Aha, taticе! Bitno je da se nauku? Tako sam ja vaspitavao Smeškicu i sada ja radoj kažem: Smeškice, spremi malo sobe, a ona bez straha sama odluči: hoće - hoće, neće - neće.

TRIČKO: Nikad neće da spremi.

BOKČE: Nije važno. Bitno je da može slobodno i samostalno da odluči.

DOKTOR: Često se govori, molim vas, o konfliktnim situacijama među starima i mlađima o takozvanom sukobu generacija...

BOKČE: Aha, to, to...

DOKTOR: ... A to je sve samo pitanje nenaučnog vaspitanja. Nekada su ljudi kao moralnu osnovu uzimali onu takozvanu božju zapovest: POŠTUJ OCA I MATER, DA SREĆNO I DUGOVEĆNO ŽIVIŠ NA

ZEMLJI. Moderna nauka kaže obrnuto: poštuj sina i kćer, ako hoćeš da srećno i mirno poživiš.

BOKČE: Pametno! Uzajamno poštovanje. Stari vole mlade, mladi vole stare... svi se vole, za sve imaću mesta, niko nikome ne smeta. Fino! Bravo doktore!...

U sobu ulazi Savka.

... Savkice, gde smo stali? Šta sad da pomognem?

SAVKA: Gotovo je sad. Glavno da si ti našao razlog da se izvučeš sa posla.

BOKČE: Slušao sam šta govori nauka. Nikad nije na odmet nešto naučiti. I nemoj više da vičeš na mene - mogu da dobijem traumu, pa da padnem u konfliktnu situaciju.

SAVKA: Ne izazivaj me Bogoliubce, oboriću te, pa će da ti isprašim tvoj detetu.

On joj pride i zagrli je. CRNOJEVIĆ

BOKČE: E to ne valja, mamice. Može Bokčence da se uplaši, pa da se posle noću trza od straha.

SAVKA: (Nežno) Ne glupiraj se Miško... Ima mama posla.

BOKČE: Sa decom treba lepo, da bi deca sa nama lepo.

Ide špica.

Ulazi Smeška.

SNEŠKA: Ćale, 'odi leba ti ovamo. Došao onaj anđeo!

BOKČE: Šta hoće?

SNEŠKA: Nemam pojma. Doneo cveće. Ušetaj ti, ćale, nemam ti ja antre za razgovor sa njim.

BOKČE: Kakav antre? Ništa te ja ne razumem!

SNEŠKA: Antre za razgovor! Platforma za diskusije!

Razumeš? Kapiraš?

SAVKA: Vidi šta hoće čovek.

BOKČE: Uh, što ne volim da mi milicija dolazi u kuću!

U dnevnoj sobi, na sredini, stoji Milicionar u civilu, sa cvećem u ruci.

TRIČKO: Ja odnekud vas znam. Da vi niste doktor?

MILICIONAR: Ne, druže deko, još nisam doktorirao.

U sobu ulaze Bokče, Sneška i Savka.

BOKČE: Zdravo. Mene tražite?

MILICIONAR: A, ne... zapravo da. Dozvolite... izvolite cveće!

BOKČE: Za mene?

MILICIONAR: Da, zapravo ne... za drugaricu... ili drugaricu čerku. Ne ljutite se... izvol'te.

SAVKA: Uzmi Sneška...

SNEŠKA: Hvala plavkane.

TRIČKO: Je l' Sneški rođendan il' je prosidba?

BOKČE: Ćuti, tata, molim te

SAVKA: Zašto stojite, druže? Izvolite sedite.

MILICIONAR: Hvala. Izvinite, ja sam malo zbumen... znate, ja više nisam milicionar.

BOKČE: Nisi? Pa što ne kažeš, brate, nego se presecam... sve vrtim po glavi šta li sam pogrešio... A tebe najurili?

MILICIONAR: Ne... molim vas... Znate, juče sam diplomirao pravo... završio sam studije, pa prelazim na novu dužnost.

SAVKA: Ma nemojte! Što je to lepo!

BOKČE: Pa čestitam, drug! (*Rukuju se*)

TRIČKO: Šta je sad opet? Je li doktoru rođendan?

MILICIONAR: Deka je vrlo simpatičan.

SAVKA: Sneška, nismo ni znali da ti je ovo kolega.

SNEŠKA: Čujem. A ti, kolega, odrmbao fak!

MILICIONAR: Izvinite što sam došao k vama... ali... znate... ja sam sa sela... Ovde nikog poznatog nemam. Prosto nemam kome da se pohvalim, razumete... Moji iz stanice čim sam diplomirao, nekako se otudili od mene... Ne kažem da im je krivo, ali... okreću mi leđa. A ja nemam ovde nikog, pa se setih: druga Bogićevića poznajem... hapsio sam ga... Izvinite...

BOKČE: Ništa, ništa... I to je za ljude.

MILICIONAR: Pa sam računao da donesem cveće... i da se pohvalim.

SNEŠKA: A šta ćeš sad, plavko? Sad si visoko naključan? Hoćeš li sad da šetaš diplomu pred "Suncem" ili već imaš kazan za žvakanje?

MILICIONAR: Izvinite, druže Bogićeviću, sad više nisam u uniformi, pa mogu i ja NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE DURĐE BAKIĆ rečnikom. (Sneški) Ja imam, ribokaznje na pertli... Brat postaje Maniks za drogerije GRADINSKE sudare.

SNEŠKA: Ma nemoj! Imaš, sine, prognozu?

Deda se zaceni od smeja.

BOKČE: Šta se smeješ, tatice, kad pojma nemaš o čemu govore. I ja ih ništa ne razumem.

SNEŠKA: Pitam ga, tata, šta će da radi kad je visoko naključan, kad ima visoko obrazovanje? Da li će da šeta diplomu pred "Suncem"... to je ona naša kafana "Sunce" ili već ima kazan za žvakanje... razumeš: zaposlenje.

MILICIONAR: A ja kažem da vučem kazanče na partli... ostaje mi služba, jer postajem Maniks za drogerije i damske sudare, to jeste, islednik za droge i sek-

sualne delikte.

SNEŠKA: Ima dasa sreću... ima prognozu!

BOKČE: Znači postajete islednik?

MILICIONAR: Vec sam i skinuo uniformu. A znate da mi ruka
još uvek stalno skače ka kapi.

BOKČE: Bravo, mladiću! Bravo boga mi! Radio i učio!
Bože, što je to lepo: stiže nova generacija, stiže
obrazovana, stručna, stiže puna razumevanja da
nam pomogne i da nas odmeni. Bravo, boga mi,
bravo!

*Soba u Okčevom stanu. Soba je mala... sa dva starinska drvena
kreveta... i puna jastučića, šustiklica, ručnih radova... Okčeva
mamica sedi i čita novine, pa se odjednom uhvati za srce.*

MAMICA: Miško, Miško...

OKAC: (Off) Molim, mamice?

MAMICA: Nemoj ništa da moliš, nego dodi ovamo.

Ulazi Okac noseći dasku na kojoj je ispeka luk i nož.

OKAC: Samo još da propržim luk... Jesi li gladna?

MAMICA: Šta je tebe briga da li je majka gladna?!

OKAC: Pregoreće zejtin.

MAMICA: I moje srce je pregorelo. Sedi.

On sedne i nastavlja da secka luk.

... (Čita) Mlad staklorezac četrdesetih godina...

(Okcu) Gledaj u mene, Mihajlo...

OKAC: Iseći se, mamice.

MAMICA: Iseci se, Mihajlo... Ko je pisao ovaj oglas,
Mihajlo? ... Mlad staklorezac...

OKAC: Pojma nemam... zejtin gori, mamice...

MAMICA: Sedi! Gledaj me u oči! (Citira) "Krupne figure i
velikih očiju, traži poznatnstvo sa devojkom

- dobre naravi. Šifra: «Mamin stan»... Ne vredi da plačeš, Mihajlo. Nećeš se izvući na suze!
- OKAC: Ne plačem. To je od luka.
- MAMICA: Šta ovo znači, Mihajlo?
- OKAC: Mora da bude dobre naravi, mamice... to izričito stoji.
- MAMICA: Znači, poznanstvo iza mojih leđa. Dobra narav, jer mamina ne valja.
- OKAC: To nisam rekao, mamice. Dobra narav bi se tebi dopala, da biste se slagale!
- MAMICA: Jao, švalerčino jedna! Jao, bože moj, kakve su sad generacije! Samo bi za suknjama trčao!
- OKAC: Ja?! Pa to mi je tek drugi put. Ako se sad ne oženim, kad će?
- MAMICA: U koji stan da dovedeš ženu, Mihajlo? Sam si napisao: stan je mamin!
- OKAC: Možda neka i ima stan!
- MAMICA: Neka, je li? Kako bilo, samo neka je useljiva! Smeta ti rođena majka!<sup>NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DUŠE
CRNOJEVIĆ</sup> Idi, idi! Šta je majka vredna? Njeno je bilo da te rodi, da te gaji, da te napravi čovekom. Sada ti više ne treba, sada možeš da je baciš. Idi!.

On podje.

... Kuda?

OKAC: a završim večeru.

MAMICA: Za mene više ne treba! Ja više ništa u životu neću okusiti!

Bokčetov stan. U dnevnu sobu Sneška uvodi moderno obučenog mladog čoveka. Sa mantilom i velikom putnom torbom. On deluje skoro stidljivo koliko je fin.

SNEŠKA: Izvolite, sadću pozvati tatu.

Ona podje...

GORAN: Pardon! Vi ste Snežana?

SNEŠKA: Jeste.

GORAN: Zanimljivo. Veri interesting. Zer interesant.

Sneška ode.

... (Dedi) A ovo je mister deda? Zanimljivo!
Interesting.

Gleda po sobi.

... Dosta skromno... Šta možemo?

Ulazi Bokče.

BOKČE: Izvinite, ja se malo zamajao po sobi.

Goran naglo pride i poljuhi Bokčetu

TRIČKO: Šta je ovo danas? Svakako čestitaju, a kriju od mene!

GORAN: Drago mi je, kume. Kako ste? Zdravlje dobro?
Zanimljivo!

BOKČE: Kažete: kum? A ko ste vi?

GORAN: Ja sam Goran Bolčević, Mikanov sin. Evo, tata vam, kume, šalje pismo.

BOKČE: Mikan? Kum Mikan? Bolčević?

GORAN: Ne sećate se? Veri interesting! Iz Sirćevca!

BOKČE: Da nije Mikan Lisica, onaj što je bio bog i batina za čitav srez i okolinu?

GORAN: Volšmeken! Tačno! Mikan der fuks.

BOKČE: Otkud on mene da se seti. Tatice, znaš ko je ovo?
Mikanov sin!

TRIČKO: Kog Mikana?

- BOKČE: Kuma Mikana Lisice što je negov otac krstio strina Milevu... Iz Sirćevca... Dobro, ne sečaš se... Pa, sedi dečko, što stojiš?... Baš mi je milo... (*Otvara pismo, čita*) "Dragi kume Bogoljube, šaljem ti moga Gorana, pa ti povedi malo računa o njemu. On je dečko stidljiv, nesnalažljiv, a dolazi iz velikog sveta, pa još ne zna prilike kod nas. Dok se ne snađe, pripazi kao otac..." (*Mrmrlja dalje*) Dobro, baš mi je drago. Kako je u Sirćevcu?
- GORAN: Pojma nemam... Valjda zanimljivo... Interesting... Ja sam pravo iz vagon-lija kod vas...
- BOKČE: Pa da... ne znaš kuda ćeš... Dobro, dobro je... A odakle dolaziš?
- GORAN: Iz Lihtenštajna. Bio sam na studijama u kneževini Lihtenštajnu.
- BOKČE: Lihten... šta je u kneževini si studirao?! (*Viče*) Savka, Smeška... dodite ovamo, imamo gosta. Baš mi je milo što i naša deca studiraju u velikom svetu!
- GORAN: To mi je tata obezbedio dok nije pao... poslednje što je mogao da učini za mene.
- BOKČE: Pao? Da nije, ne daj bože... Što sam glup! Da je umro, ne bi mi slao pismo.
- GORAN: Kažem, kad je pao kao političar. Provincija, kume... sitan svet... klajne velt!
- BOKČE: Šta možeš! Što si se više popeo, više zvekne kad padneš i više zaboli.

Ulaze Savka i Smeška.

... Savkice, ovو je kum Goran. Došao je sa studi-

ja iz kneževine Lihtenštajn.

SAVKA: Drago mi je.

BOKČE: Snešku znaš. On je Sneška iz Lihtenštajna...

Hajde, šta gledate? Kafu, slatko... Jesi li večerao?

GORAN: Nemojte se deranžitati kume, ja jedem malo... lako... skoro ništa. Ja se izvinjavam... ekskjuz mi pliz... Ja ne mogu još da se naviknem...

Sneška i Savka izlaze u kuhinju.

... Tamo je drukčiji svet... tamo je sve veliko, luskuzno... A kod vas, mislim, kod nas - skromno.

BOKČE: Pa bože moj, Lihtenštajn! A studije gotove, a?

GORAN: Zelbsferštendlih! Razumljivo... to je tamo drugi sistem. Brzo, lako, a nauči se mnogo. Princ Adolf mi kaže: Blajben zi hir libe Goran... Ostanite ovde, dragi Gorane... Ali vuče domovina... Hajm ve...

BOKČE: A ko ti to kaže?

GORAN: Princ Adolf je vojvoda sin... na golfu...

BOKČE: Na golfu? Tatice, jesu li vojvoda? Sa vojvodom je igrao golf!

GORAN: Drukčiji su tamo odnosi. Svi su ljubazni. A da li bih, kume, ja mogao ovde da se smestim dok se ne snađem? Tata piše... ko sin...

BOKČE: Pa kod nas je tesno... nije Lihtenštajn... razumeš... deda spava ovde, mi tamo... a Sneškica u kujni. Skromno, razumeš... Drugo je Lihtenštajn.

GORAN: Nemojte se zbog mene stideti, molim vas. Ih bin zi... Sneškica može kod vas, a meni je i kujna dobra. Navikavajmo se na životne borbe i tegobe, je l' tako, kume? Za nas mlade nema ništa, kako se ono kaže u otadžbini, umešeno, pa

obešeno. Treba se boriti...

BOKČE: Tako je, dečko! Mladi u borbu za prosperitet!
Pišem ja takve parole. Bravo!

Bokčetova radionica. Okac sedi tužan i zamišljen. Prilazi mu Lepa.

LEPA: Jesi li gotov, Okac?

OKAC: A ne, nisam.

LEPA: Šta je sa tobom?

OKAC: Ništa, Lepa...

LEPA: Kako ništa? Već nekoliko dana te gledam: čutiš, ne radiš...

OKAC: Ni da jedem ne mogu. Mislim se, mislim... i ništa ne umem da smislim. Hoće li biti stanovi kod nas?

LEPA: Ne važi za tebe, Okac. Ti si sam...

OKAC: Sa majkom.

LEPA: Dobro, sa majkom ali imate stan.

OKAC: (Tužno) Mamin stan... Lepa! E nema nade za mlade dok se stariji ne pomere.

Prilazi Bokče.

BOKČE: Lepa, ti si uvek bila drugar... uvek puna razumevanja.

LEPA: Nemoj ti ponovo tvoje dvosmislenosti...

BOKČE: Nije po tom pitanju. Pomozi mi da zaposlimo jednog mladog čoveka. Stručnjak - dizajner... moderno oblikovanje. Roba bi nam bila k'o bog!

LEPA: Ko je taj?

BOKČE: Samo ti podrži. Dobar mladić, skroman, a završio u inostranstvu. Stanuje privremeno kod mene, ali mi nije rod. Ništa po familijarnosti, razumeš!

On odjuri.

LEPA: Ko mu je taj?

OKAC: Ne znam. Nisam bio kod njega već nekoliko dana. Od svoje muke, Lepa...

A Bokče je već kod Vlade.

VLADA: I već tri dana je kod tebe?

BOKČE: Dok ne nađe nešto, Vlado. Ali mi ne smeta... skroman dečko iako je živeo u velikom svetu. Gledaj da se otvori radno mesto... koristiće! Može i da potrči, mlad je. Stručnjak je, razumeš, ali može početi i kao kurirčić. Razumeš?

Odjuri.

VLADA: Lepa, Lepa... je li Bokče razgovarao i sa tobom?

LEPA: Jeste. To je mlad stručnjak... kvalifikovan.

A Bokče već razgovara sa Direktorm.

BOKČE: Mlad, obrazovan... napredan... a igrao golf sa vojvodom od Lihtenštajna.

DIREKTOR: Šta me briga za vojvodu, druže Bogoljube... Zna li on da radi?

BOKČE: On? Pojma nemate, druže direktore! Visoka kvalifikacija u dizajnu, a mogao bi pomoći ličnih veza da nam obezbedi izvoz u Lihtenštajn.

DIREKTOR: Vrlo važno, velika pa zemlja! Lihtenštajn je koliko Obrenovac! - 15 hiljada stanovnika!

BOKČE: Ma nemojte! Ali nije važno - daj šta daš! A dečko je dobar, skroman...

Bokčetov stan. Noć... Bokče ulazi oprezno, skida cipele i odlazi u dedinu sobu po papuče. Ali kad se sagne da ih uzme, primeti da na dedinom kauču leži Goran. On gleda kod nogu,

naginje se i žurno odlazi u svoju sobu. Tu spavaju Sneška i Savka. On oprezno budi ženu.

BOKČE: (*Šapatom*) Savkice... Savkice, gde je tata?

SAVKA: Gde si dosad, crni čoveče?

BOKČE: Pokrvila se radna jedinica zbog dva posto.
Izginusmo! Gde je tata?

SAVKA: Valjda spava.

BOKČE: Vraga spava, kad Goranče leži u njegovom krevetu!

SAVKA: A, za to pitaš?! Premestili smo ih. Žali se dete da ga budi čangrljanje ujutru kad ti kuvaš kafu. A kum-deda je, kaže, mator... on ionako ne može da spava.

U dnevnoj sobi čuje se Dedino jako hrkanje iz kujne. Goran osluškuje, pa besno sedne u krevet.

GORAN: O mondje! (*Viće*) Gospodine deda, ne testerište!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DUDJE
CROATIA
ONLINE
LIBRARY

Onda počinje da zviždi; sluša... Hrkanje se nastavlja... On skoči iz kreveta i prilazi džez-bubnjevima.

... Srediću ja vas, gospodine deda!

Počinje jako da udara u bubnjeve. U drugoj sobi - Bokče se trgao uplašeno iz sna. Kuća jeći od luke! I Savka se probudila... I Sneška.

BOKČE: Šta je to?!

SAVKA: Sigurno je negde požar!

SNEŠKA: Ćale, ovo tvoje kumče potpuno levo!

Bokče žurno, u pižami, jurne u dnevnu sobu.

BOKČE: Šta to radiš, Gorane? Znaš koliko je sati?

GORAN: (*Čuje se hrkanje*) A zna li on, kume, koliko je

sati? Das ist unmeglih! To mene nervira! Kada sam bio dete, tako je moj otac hrkao... Ja sam ospice dobijao od nerviranja.

- BOKČE: A ti stavi vatu u uši, a nemoj da udaraš u to!
- GORAN: Moram. Prosto moram! Hoću ja njega da mučim!
- BOKČE: E, čuo sam ja to i od doktora: dobio si traumu, pa u konfliktnoj situaciji ti sad udaraš u to, misleći da ti je bubanj tata. Udri u tatu!
- GORAN: Prosto sam alergičan na tu staru gospodu. Ja vam se čudim kume, zašto to trpite?! U velikom svetu, na primer u Lihtenštajnu, zna se gde je kome mesto: starci - u staračke domove!
- BOKČE: Hajde, šta pričaš!
- GORAN: Prirodan proces, kume. Ko više ništa ne znači - neka se pomeri. Promena. Čenč pliz!

Dok on nastavlja da udara, Bokče se zaprepašćen vraća u svoju sobu.

- SAVKA: Hoće li da prestane ~~grinjetje~~ Bogoljube?
- BOKČE: Dok izleći traumu. Znaš šta mi kaže, sram ga bilo... zašto, kume, dedu ne strpate u starački dom da vam ne smeta.
- SAVKA: Gluposti! Ko da ga smesti? Za to su potrebne jake veze!
- BOKČE: Nije stvar u vezama, Savka! Kako bih ja mogao da svog rođenog oca...
- SAVKA: Da ne govorimo uzalud, Bogoljube... Ali da bismo dobili jednu sobu, dobili bismo. Da mi on više ne bi kapao po čaršavima, zaboravljao stvari, prljao... i to je istina!
- BOKČE: Savka!
- SAVKA: Ništa se ne beći - sa njim se ja patim, ja! Ti

- digneš rep pa na posao, a on mene gnjavi.
- BOKČE: Savka, greh ti na dušu... i mi ćemo jednom ostariti...
- SAVKA: To će Snešku obaška da raduje. Misliš da će ona nas da gleda?!
- BOKČE: To je drugo... mi smo dvoje... a on je sam!
- SAVKA: Pa neka se oženi... žene se i stariji.
- BOKČE: Misliš? Pa da... to bi za taticu stvarno bilo fino...

Oni legnu... P a u z a... Bokče se odjednom trgne.

... Savka, Savkice... I Okčeva mama je sama... a ima i stan, a?

Ponovo legne... Tutnjava doboša pretapa se u grmljavinu.

*Noćno nebo paraju munje... Munje sevaju i u Bokčevoj sobi.
Grmljavinu prihvata mistična muzika. Bokče se ponovo diže
iz kreveta... osluškuje.*

BOKČE: Savka!... Čujes li u nešto?...

Savka se ne budi.

... Savka! Ala spava!

Bokče se sve više plaši osluškujući.

... Sneška!... (*Drma je*) Probudite se... Neko se uvukao u stan. (*Zvizne grom... on uplašeno vikne*) Ko je to tamo?

Bokče ustane i oprezno dođe do vrata, ali kad ih otvori... vrisne i odskoči. U pred soblju je ogromna mračna figura koja bane za njim u sobu. To je Mojsije. Sada nije u triku, nego stvaran. Jedino što ga osvetljava neka čudna svetlost. Mojsije je gnevani. U ruci mu je onaj dugački štap sa povijenom drškom.

- MOJSIJE: Ja sam to, Bogoljube... ali bi bilo bolje za tebe da nisam došao, Bogoljube!
- BOKČE: Uh, što sam se uplašio!
- MOJSIJE: I treba da se plasiš, bedniče!

On zamahne štapom na njega.

- BOKČE: E-hej, nećete valjda da se bijete!
- MOJSIJE: Neću da se bijem, nego da te isprebijam, Bogoljube!
- BOKČE: Pa nema smisla, druže Mojsije - svetac, a siledžija!
- MOJSIJE: Po mojim zakonima, ti zaslužuješ smrt, a ne batine. Ali dobićeš popust, jer te poznajem. Imаш protekciju. Još ako mi daš da nešto popijem - mnogo sam žedan - progledaću ti kroz prste.
- BOKČE: Daću, brate, daću... samo govorite tiše da se ovi moji ne probude.
- MOJSIJE: Niko se neće probuditi.

Pije.

- ... Šta ti je ovo?
- BOKČE: Rakijica. Je l' dobra?
- MOJSIJE: Odlična! Je l' po JUS-u?
- BOKČE: Nije... domaća... A zašto se ljutite na mene?
- MOJSIJE: Znaš li ti moju petu zapovest? POŠTUJ OCA I MATER...
- BOKČE: ... DA POŽIVIŠ SREĆNO I DUGOVEĆNO! Znam!
- MOJSIJE: (Plane) Pa kad znaš - zašto to radiš?
- BOKČE: Koje, druže Mojsije?
- MOJSIJE: Zašto pokušavaš da se osloboдиš oca svojega?
- BOKČE: Ja? Bože sačuvaj!
- MOJSIJE: Ne laži!
- BOKČE: Za laganje nema zapovesti!
- MOJSIJE: Laži ti druge, ali mene ne možeš. U dušu ja tebi

- vidim. Hoćeš da oženiš oca, da ga se osloboдиš...
- BOKČE: Zbog sobice, druže Mojsije, a i velika je muka sa starim čovekom!
- MOJSIJE: Po mojim zakonima čak i ako samo opsuješ oca, ili mater, bićeš kamenovan!
- BOKČE: To sad ne važi. A i ne bi bilo dosta kamenja!
(Zasmeje se)
- MOJSIJE: Ne smeј se, glupim vicevima svojijem! Ti misliš da sam ja tu zapovest slučajno izmislio? Prohtelo mi se, misliš, da se gađam kamenjem. Ta je zapovest zato da se osigura rod na zemlji.. Čim stigne nova generacija mladih, Bogoljube, ona bi, starije izgurala. A jači su po snazi i znanju svojemu i kako da se zaštitiš sem bogom i zakonom?!
- BOKČE: Jao, ala ste vi bili sebični! Pa vi ste to izmislili samo zato da ne ispuštit vlast!
- MOJSIJE: A zar neko voli da ustupi vlast svoju?
- BOKČE: Mi smo sada mnogo progresivniji. Kadrovi se podmlađuju, mladi stručnjaci, izvol'te napred... dabome! Mi smo nesebični.

Mojsije ustaje.

- MOJSIJE: Znači tako ti misliš, Bogoljube?! Onda, iseli oca! Videću šta ćeš reći kada ti dođeš na red, kada tvoja generacija treba da se pomakne! Da li ćeš se i onda, Bogoljube, slagati sa principima svojim?!

On tresne još jednu rakiju i žirno izade. Bokče se spušta na krevet.

- BOKČE: Baš je smešan! Star pa ne razume dijalektiku.

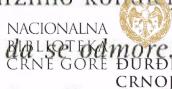
Ugao dvorane za rekreaciju. U sali su Bokče, Okac, Vlada, Lepa, Direktor i nekoliko starijih iz njihovog preduzeća. Svi su u šortcevima i majicama.

DIREKTOR: Drago mi je, drugovi i drugarice, što je toliko ljudi iz našeg kolektiva shvatilo značaj rekreacije. Našoj generaciji, koja nosi toliko breme - odgovornost - potrebna je snaga i zdravlje! Ja sam video mnoge poznate ljude, umetnike, lekare, političare, kako skakuću, trče, brčkaju se da bi sačuvali svoju mladost i svežinu. Naša generacija ima istorijski zadatak da još dugo radi i rukovodi i zato - rekreirajte se!

Svi počinju da trče u krug jedan za drugim.

VLADA: *(Lepi)* Ima pravo naš diša... Stižu ovi mladi, pa ako ne održimo kondiciju - poješće nas!

Opet potrče i zastanu da se odmore. Zadihani.

LEPA: *(Okcu)* Kad te čovek gleda u odelu, nikad ne bi rekao da si tako snažan!

OKAC: Jaka hrana, pa mi je muskulatura jaka. A i očuvan sam!

Oni opet počnu da trče. Bokče, vrlo zamišljen, primakne se Okcu.

BOKČE: Okac, moram sa tobom da razgovaram. Nasamo!

OKAC: Govori slobodno. Svima toliko bubnji u ušima od trčanja, da ni sami sebe ne čuju.

BOKČE: Ja mislim da se moj tatica zaljubio...

Okac naglo stane.

... On ne govori o tome, ali ja lepo vidim - on bi se ženio!

- OKAC: Gluposti! U njegovim godinama?!
- BOKČE: Ja znam i na koga bi se to moglo odnositi...
- OKAC: Pa nije valjda lud!
- BOKČE: Oženio bi se tvojom mamicom!

Sada Okac ponovo stane... i oni se sudare.

- OKAC: Mojom mamicom?!
- BOKČE: Jeste... Ali ja ču ga odgovoriti... Stvarno je glupo.
- OKAC: Otkud glupo?! On je čovek još u punoj snazi...
(Počne da ljubi Bokčeta) Slatki moj deda Tričko!
- BOKČE: Ne balavi me, nisam ja Tričko!
- OKAC: Slatki moj Tričko, slatki Bokče... slatka moja mamica. Ja dobijem taticu, ti dobiješ mamicu, ti dobiješ brata, a ja - slobodu!

Okčev stan. Sve je jako doterano.

- MAMICA: Bože, ala sam uzbudjena, kao da mi je prvi put!
- OKAC: Smiri se, NACIONALNA BIBLIOTEKA SRBIJE i CRNE GORE Smiri se da ništa ne znaš.
- MAMICA: Lako je tebi da kaznesi, Smiri se! Tebe nikad nisu prosili! *(Začuje se zvono)*
- OKAC: Nemoj ti, mamice, ti si mlada. Ja ču otvoriti.

Ulaze sa Okcem Bokče i Savka. Svečano su obučeni.

- BOKČE: Ljubim ruku, mamice...
- SAVKA: Što lepo izgledate, mamice...
- MAMICA: Vidiš, Miško, sine, kako je lepo kad su mladi lepo vaspitani.
- OKAC: Hoćeš li ti, mamice, da spremiš posluženje dok mi porazgovaramo.
- MAMICA: Pa narvno, znam ja šta je red.

Ona izlazi... a oni posedaju.

- OKAC: Gde vam je čika Tričko?

- SAVKA: Doći će on drugi put. Važno je da se mi dogovorimo.
- BOKČE: Nekada su roditelji prosili devojku za sina, a sad mi mlađi moramo o svemu da vodimo računa.
- SAVKA: Dotrčao bi tatica, ne boj se, ali su ga nešto izdale noge.
- OKAC: To je, valjda, na vreme. Inače, on je krepak!
- BOKČE: A i tvoja mamica je, bogami, držeća. Biće baš lep par.
- SAVKA: Mi nismo starinski ljudi - mi na miraz ne računamo.
- OKAC: Ne, ne... neću da čujem. Mama ima svoju uštедevinu, dodaću nešto i ja, a i penzijica joj je lepa.
- BOKČE: Ma nemoj! Još bolje! Kad se doda tome i tatina penzijica... A štafir i ne mora da se kupuje.
- OKAC: Ona će tvog taticu divno gledati!
- BOKČE: A, pomagajte! On ~~yama~~! Da trkne... to jest da otšeta do samoposluge.
- OKAC: Kad dođu deca, mamica je tu stručnjak.
- BOKČE: Kakva deca, crni Okac? U njihovim godinama.
- OKAC: Ama mislim, udaće se Smeška.
- SAVKA: To je njena stvar, ne mora za to mamica da brine.
- OKAC: Brinuće. Znam ja nju. Kad je već u kući.
- BOKČE: U kojoj kući?
- OKAC: Pa svojoj!
- SAVKA: Mogu oni da svrate kad god žele, biće dobrodošli.
- OKAC: Ko da svrati?
- BOKČE: Pa tatica i mamica.
- OKAC: Gde da svrate?

- BOKČE: Šta se ti stalno iščudavaš!? Kod nas, brate! Da svrate do nas.
- OKAC: To mogu ja da svratim, Bokče, a mamica nema kud da svraća.
- SAVKA: Nemoj biti neuviđavan. Neka svrate. Volimo mi njih.
- OKAC: Ama kako da svrate kad će tamo da žive?!
- BOKČE: Gde će da žive?
- OKAC: Pa kod vas.
- SAVKA: Ko će kod nas da živi?
- BOKČE: Čekaj, Savka, Okac je uzbuđen što mu se mama udaje, pa lupa. Gde će da žive?
- OKAC: Kako gde? Vi prosite devojku za sina, hoću reći oca i dovodite je kući.
- BOKČE: Ti ako si pao sa kruške, idi kod lekara. Šta ti misliš, zašto ja ženim Trička?
- OKAC: A šta ti misliš zašto ja udajem mamicu?
- BOKČE: O-ho! Ala Srbiji sm!
- OKAC: Jeli!? A ti?! Ko ovde prosi? A? Pitam: ko prosi?
- SAVKA: A ko udaje? I zašto udaje?

Usred graje i opšte vike, ulazi Mamica sa posluženjem.

- MAMICA: (*Stidljivo*) Izvol'te! Čujem - neko se udaje...
- SAVKA: Niko se ne udaje gospodo!
- OKAC: Kao da sam ja lud da natovarim na glavu još i nekakvog tatu.
- BOKČE: A nama je, misliš, tvoja mamica jako potrebna!

Dok oni svi u glas govore svaki svoju tezu, Mamica klone na stolicu.

MAMICA: Bože moj, zar je to poštovanje prema ocu i majci!

Bokčetova radionica. Direktor uvodi Gorana u radionicu.

DIREKTOR: Druže Bogoljube, evo upoznajte kolektiv sa drugom Goranom. Izgleda da će sve biti u redu.

BOKČE: Baš vam hvala, druže direktore!

DIREKTOR: I uvodite ga polako u posao.

BOKČE: Ništa ne brinite. Na kom radnom mestu će da bude?

DIREKTOR: Kada se upozna sa poslom, preuzeće vaše.

BOKČE: Kako moje?

DIREKTOR: Vaše.

BOKČE: Šta moje?

DIREKTOR: Pa vaše mesto. Kao poslovođa i stručnjak za oblikovanje!

BOKČE: Ali, ko je on, molim vas, da odmah uzme moje mesto?!

DIREKTOR: Prvo, on je dete palog borca!

BOKČE: Kakav pali borac, kad mu je otac živ i zdrav!

GORAN: Je li' mi otac bio borac? Bio je. Je li pao u borbi za vlast posle Plenuma? Pao je. Pa šta onda nije istina?
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURĐE
CRNOJEVIĆ

DIREKTOR: A sem toga mlad je, stručnjak je, visoko obrazovan u Lihtenštajnu.

GORAN: (Potapše Bokčeta) Normalan proces, stari moj. Ja vas kume... ko rođenog oca!

On i Direktor odlaze, a Bokče padne na stolicu kao ranije Mamica.

BOKČE: Bože moj, zar je to poštovanje prema starijima!

Kaže: ko rođenog oca! Pa i mene na onaj svoj bubanj i - udri!

Bokčetov stan. U spavaćoj sobi su Milicionar i Smeška.

MILICIONAR: Da ponovimo mi to još jednom, koleginice. Ne znate baš dobro.

SNEŠKA: Nije važno plavko! U životu je važnije imati sreće nego znanja!

MILICIONAR: Ko zna! Treba se spremiti za život. Jednog dana možda lažna znanja neće moći da produ. 'Ajde, ponovo... za svaki slučaj.

Ulazi Bokče sa iskrivljenim nogama.

BOKČE: Sneška, je li iseljen onaj Goran?

SNEŠKA: Iselio se, éale.

BOKČE: Tako, tako, tako... Tako ču ja sa njim!

MILICIONAR: A što vi tako idete, druže Bogičeviću?

BOKČE: Zbog dokvalifikacije. Učim da bih stekao visoko obrazovanje pa da niko ništa ne može da mi kaže.

MILICIONAR: A šta to učite da vam se noge krive!?

BOKČE: Visoku školu jahanja.

MILICIONAR: Pa jahanje nema veze sa vašom strukom.

BOKČE: Ko te pita? NACIONALNA BIBLIOTEKA ČARLOVIČ GORE DLA RDEČE CRNOJ FVIĆ Ne, sad važno da imaš diplomu, razumeš, a nije bitno da li je iz struke. Ja znam jednog novinara sa Radija koji završava Višu pedagošku, odsek za gluvoneme. A sa Radija je, razumeš? Ne može da napreduje bez više spreme, razumeš? Znam i snimatelja što uči višu administrativnu školu i sekretaricu koja vadi zube kao stomatolog. Treba ljudima. Ne može se, bato moj, više bez kvalifikacija, razumeš? Zato sam ja izabrao visoku školu jahanja. Jeste da je sa konjima teže nego sa profesorima, ali je visoka škola i niko me više neće izbaciti iz sedla, razumeš?

Ulazi Okac.

OKAC: Bokče, pobratime, možemo li da se pogodimo?

*Bokče, ljutit i krivonog, odlazi u dnevnu sobu gde je tatica.
Okac trčka za njim.*

BOKČE: Nemam ja šta da razgovaram sa tobom. Ti si mangup, razumeš! Sebičnjak!

OKAC: Ja ču da skupim pare, da se zadužim i kupiću fiću. Bokče, daću ti i fiću uz mamicu, samo je uzmi!

TRIČKO: Bokče sine, je l' istina što kaže Savka da se neka ženska zagledala u mene?

OKAC: Jeste, čika Tričko.

TRIČKO: Pa ako je mlada i zgodna - ne marim i da se ženim. Nek dođe.

BOKČE: A ti hoćeš i da je dovedeš ovamo... i da bude mlada i zgodna.

TRIČKO: Pa ko još voli babe.

BOKČE: Jao, bože moj! Tatice gledaj me dobro. Vidi,
NACIONALNA
CRNE GORE DURDE
ovde si mi ~~se popeo...~~ je l' vidiš... ovde!

TRIČKO: Lepo ti o ocu. CRNOJEVIĆ

Bokče odjuri u spavaću sobu.

SNEŠKA: Ćale, zašto nas opet prekidaš? Evo vidi - ovde si mi se popeo! Ovde!

BOKČE: Otac se popeo! Lepo bogami!

Otvaram se vrata i na njima se pojavi jedan trogodišni dečak.

DEČKO: Ej, seko... je l' ovde pala moja lopta? Odmah da mi vlatite, inače ču sve plozole da vam polazbijam. Ovde ste mi se poleli vi matoli! Ovde!

Šesta priča

Mojsijeva slika oživi i tako počne "Prolog" u kome Mojsije govori direktno gledaocima.

MOJSIJE: I REKOH JA DA REČE BOG - NE UBIJ! I KO UBIJE DA BUDE UBIJEN! I TAKAV ZAKON DA BUDE!

I rekoh ja da reče Bog : ako ti neprijatelj ne otvori kapije grada svojega i brani se - ubij sve muško u gradu neprijateljskom u ime Božje. Jer zakon za Boga ne važi.

I rekoh ja da reče Bog. Oko za oko, zub za zub... ali kad otmeš zemlju neprijateljsku, ne puštaj da on twoju uzme, jer Zakon je pisan samo za narod izabrani, a ne mogu svi biti izabrani na svijetu ovom.

I REKOH JA DA BOG REČE: NE UBIJ!

I to da se poštuje i sluša sem u slučajevima sledećim: kad ubijaš u ime Boga, ili u ime Zakona, kad ubijaš u ime Pravde ili Nepravde, u ime Ljubavi za svoje, ili Mržnje prema tuđinu, kad ubijaš u ime visokih ciljeva svojih ili niskih pobuda tuđijeh, tad ubij i to je po Zakonu. To rekoh ja da reče Bog i tako i bi i biće!

Bokčetov stan. U spavaćoj sobi sede: Savka, Mamica i Lepa. Sve su vrlo egzaltirane razgovorom.

LEPA: Popovićeva mu je već peta žrtva!

MAMICA: Ja mislim šesta...

LEPA: Ne, ne... peta! Ja to redovno pratim.

SAVKA: I šta uopšte radi ta milicija?! Nekakav manijak slobodno šeta gradom, napada tolike žene, a oni ništa...

LEPA: Pa kako da ga uhvate?! On jedne noći napadne

onde, druge ovde... Ne bira on, recimo, samo plavuše, ili samo punije, ili mlađe... On bez reda i ukusa. Po čemu da ga poznaju?

MAMICA: Ju! Ju!... Niko nije siguran. Da bar ne dira mlađe devojke i žene... Grozan je!

SAVKA: Zato ja mislim da je bilo i više od pet žrtava. Neke žene se i stide da priznaju... a i strah od muža! Kako bi to, recimo, moj Bokče primio da se to meni, ne daj bože, desilo?!

MAMICA: Pa da, ne bira on! Slobodno, baš ga briga... A još i bije i uzme tašnu.

LEPA: Bije samo kad se žena otima. Onu prvu je triput ošamario, drugu nije ni dirnuo.

MAMICA: Za nju mi ništa ne pričajte, molim vas!

SAVKA: Neke će i ubiti... videćete! Naići će na tvrdoglavu i hrabru, ona će i udariti, vrištaće, tućiće se i - gotovo! **Manijak je manijak!**

MAMICA: Ju! Ju!... **Prvi put** nikao lud da se bije sa manijakom! To nekā **Crne rade** muškarci!

LEPA: Ta ne napada on muškarce!

Ulazi Sneška.

SAVKA: Bože, koliko vremena tebi treba da kupiš novine!

SNEŠKA: Napravio se red. Svi čekaju nove vesti, jer je gospodin manijak sinoć opljačkao i uopšte... još jednu.

MAMICA: Eto... jesam li ti rekla. Šesta! Prosto sam osećala da ima još jedna žrtva.

LEPA: Nadite... nadite... nadite... to je sigurno u sredini... na dve strane... Hvala bogu što nas bar štampa tako detaljno obaveštava... jer vlasti čute.

SNEŠKA: Ja mislim da neke od tih žena lažu. Vole da im

- se pojavi slike u novinama... a možda i potroše pare, pa dupla korist.
- SAVKA: Šta pričaš gluposti! Ti sve naopako gledaš. A, evo... Divlji manijak opet napao!
- MAMICA: Ijao, znala sam!
- LEPA: Čitajte, čitajte!
- SAVKA: Ko je on?
- MAMICA: Uhvatili ga?
- LEPA: Čitajte, čitajte...
- SAVKA: Ko je on? Istraga još čuti, napadnute žene se ne sećaju njegovog lika, jer je uvek lice pokriveno čarapom i niko još ne zna ko je manijak.
- MAMICA: Pa kako onda naslov: Ko je on? Što nas uzbudjuju bez razloga?
- SAVKA: Smeška, čitaj ti, molim te... sve mi ruke drhte.
- SNEŠKA: Ko je on!?
- LEPA: Pa to smo čuli... Dalje...
- SNEŠKA: ... I niko ne zna ko je manijak. Zato smo se obratili poznatom psihijatru, doktoru Debiću, i on nam je rekao kako može da izgleda takav manijak. Nadamo se da će ovaj naučni opis pomoći istrazi.
- LEPA: To, to... Da nije štampe - ništa!
- SAVKA: More žene će ga same uhvatiti. Čitaj!
- SNEŠKA: Ta vrsta manijaka na prvi pogled se ne razlikuje od ozbiljnih, mirnih ljudi. Lako je moguće da je to porodičan čovek koji se u podne vraća umoran sa posla...

Ulazi Bokče.

- BOKČE: Zdravo. Stigao sam, Savkice... Zdravo svima.
- SAVKA: Šta si ti nešto k'o pokisao?!

BOKČE: Umoran... sa posla.

Bokče odlazi u drugu sobu.

SNEŠKA: ... Umoran sa posla... obuće papuče i popije rakijicu pred ručak.

Bokče proviri.

BOKČE: Sneškice... gde su mi papuče?

SAVKA: Iza vrata... ali nemaju usta da te pozovu.

BOKČE: Stvarno ovde... A rakijica? Baš fino...

Dok on uzima rakiju i polazi u drugu sobu, sve žene zaćute, pogledaju se, pa se upilje u njega.

SNEŠKA: Je l' da čitam dalje, kele?

SAVKA: Ostavi, to su gluposti. Kobojagi nešto znaju, a onda taj dokaz ispada...

LEPA: To je nauka, drugarice Savka. Analiza psihe.

MAMICA: Čitajte Smešku.

SNEŠKA: ... Rakijicu pred nrede

SAVKA: (Više) To smo čuli! (Više) Bogoljube, ostavi rakiju. Znaš da ti ne prija i da je nikad ne piješ.

BOKČE: Dobro, Savkice... Stvarno mi ne prija.

SNEŠKA: Takav čovek dok ga ne uhvati napad, obično je vrlo miran, poslušan... on se ni sa kim ne svađa.

Bokče vraća flašu.

BOKČE: Neću valjda da se svađam sa ženicom zbog te brlje...

Opet sve žene zaćute i gledaju ga.

... Izgleda smetam? Idem, idem. Neću da se svađam sa lepšim polom.

Odlazi.

- SNEŠKA: ... Pred ženama je uvek bojažljiv kao da ima podsvesni osećaj krivice... Ovaj k'o da je čaleta opisivao!
- SAVKA: Šta lupaš?! Sram te bilo!
- LEPA: Ja bih... pošla... Taj doktor... to stvarno onako... otprilike...
- MAMICA: Pa da pročitamo do kraja...
- SNEŠKA: Prema svojoj sopstvenoj ženi, on nije preterano eročki agresivan... (*Zasmeje se*) Kele, slaže li se?
- SAVKA: Glupačo! Bogoljube, gde si bio sinoć?! Gde si bio sinoć, pitam te?

Bokče proviri.

- BOKČE: Pa rekao sam ti: švrljao sam sa Okcem.
- MAMICA: To je tačno.
- SAVKA: Dobro, Bogoljube. Hvala bogu!
- LEPA: Pa kažem ja... pisu Crnojević...

Ulazi Okac.

- OKAC: Mamice... stigao sam... Dobar dan svima... Idemo li?
- SAVKA: Samo da pročitamo do kraja. Idi kod Bokčeta. Bože, što sam se bila presekla.
- SNEŠKA: ... Po analizama događaja, manjak mora da je čovek izuzetne snage...
- SAVKA: (*Zasmeje se*) ... E, moj Bogoljub...

Svi se smeju.

- SNEŠKA: ... Ili su u pitanju dvojica: dva manjaka, dva bliska prijatelja, nerazdvojna, na isti način pomerene psihe. A to im stvara alibi!

Na vratima se pojave Bokče i Okac - zagrljeni.

OKAC: Pazite, moje dame, šta smo sinoć šetajući,
uvežbali. (*Zajedno zapevaju*)
Trla baba lan,
Da joj prođe dan!

Žene se ponovo zaprepašćeno zagledaju, a Mamica pada u nesvest.

Bokčetova radionica. Vlada prilazi kao slučajno Bokčetu koji radi.

VLADA: Radiš, Bokče, radiš... Ako, ako! A, kako se osećaš?

BOKČE: Pa da vidiš, nisam nešto najbolje u poslednje vreme. Imam neke nesvestice...

VLADA: Tako izvečeri, a?...

BOKČE: Valjda sam premoren.

VLADA: Pa sigurno...

On odlazi i do Okca.

... Kako ide, a?

OKAC: Šta te se tiće!

VLADA: Onako... pitam...

OKAC: Ostavi me! Ljut sam! Dva mi stakla prsla bez veze! Pobesneću!

VLADA: More ostavi, nisu stakla važna!...

Prilazi Lepi.

... Ništa ne brini! Ne ispuštam iz vida! A šrafciger mi u džepu!

LEPA: Ćuti!... Eno onog iz milicije.

U radionicu ulazi Milicionar koji je sada u civilu. Sada je on Islednik.

- ISLEDNIK: Druže Bogićeviću, ja do vas!
- LEPA: (Vladi) Znači, gotovo je!
- BOKČE: O, zdravo novi isledniče! Nemate da svratiš kod nas kući!
- ISLEDNIK: Došao bih ja, ali posao... Prva stvar koju sam dobio, pa grbava! Manijak!
- BOKČE: A, ti juriš toga! Baš mi je milo! Gotovo je!
- ISLEDNIK: Povodom toga sam i došao do vas! Da mi pomognete!
- BOKČE: Ja?! Hoću...
- ISLEDNIK: Uhvatili smo neke koji su sumnjivi, ali da bi identifikacija bila objektivna, razumete, potrebni su mi i čestiti građani. Da vidim da one žene ne pričaju šta bilo i ako pokažu - to je taj - da im verujem.
- BOKČE: U redu, drug. To mi je građanska dužnost!
- ISLEDNIK: Ako hoće i drug. Okac?
- BOKČE: Što da nečekam. Poveseću ja i Vladu... i još neke... ako hoćete.
- ISLEDNIK: Ne, ne... Samo vas dvojica.

Grupi su prišli i ostali među kojima Lepa i Vlada. Lepa i Vlada se pogledaju... Samo klimnu glavama.

- OKAC: A što samo nas dvojica?
- ISLEDNIK: Jer sam za vas proverio da niste manijaci.
- BOKČE: Kako to - proverio? Valjda nismo baš mi bili sumnjivi?
- ISLEDNIK: Dobio sam anonimnu dostavu da vi odgovarate opisu iz novina, pa sam morao da proverim. Izvinite.
- OKAC: Anonimnu dostavu?!
- BOKČE: Za nas?!

ISLEDNIK: Za vas!

BOKČE: Bože moj... Okac...

OKAC: I ja se mislim, Bokče...

BOKČE: Savka nije, Sneška nije...

OKAC: Mamica nije...

BOKČE: Lepa, nemoj da se izmičeš, Lepa!

OKAC: Baš lepo Lepa što tako lepo misliš o nama!

LEPA: Drugovi, stvari shvatite principijelno. Treba li manjak da bude uhvaćen? Treba! Sve mogućnosti, je l' te, treba ispitati?!

BOKČE: Lepa, ja dosad nisam bio manjak... ali ja mogu i da postanem.

OKAC: I ja mogu da postanem.

LEPA: Druže isledniče, molim vas... Bokče, nemoj, Bokče! Druže isledniče...

ISLEDNIK: Izvinite, ja žurim. A i ne volim anonimne dostave.

Izlazi.

Islednikova prostorija. Beo zid sa malim podijumom i još jedan zid sa vratima i dve stolice. Uz beli zid stoje Glavonja, dva nepoznata kriminalca, Bokče i Okac, a kod vrata Islednik i Doktor.

ISLEDNIK: Želite li vi da postavite neko pitanje, doktore?

DOKTOR: Ne, ne... neka žene pričaju spontano, šta hoće, a ja ću samo da gledam i slušam.

Islednik, otvarajući vrata.

ISLEDNIK: Milovane, pusti prvu...

Ulazi Prva žena.

PRVA ŽENA: Ne mogu da kažem da sam nešto videla, kad

nisam videla. Ščepao me je s leđa, razumete, s leđa za gušu i ja sam prosto obamrla od straha.

ISLEDNIK: Pogledajte ovu petoricu, drugarice... da nije neko od njih?

Prva žena podje isped postrojenih muškaraca govoreći i dalje.

PRVA ŽENA: Jedan od ovih? Jao što se bojim... A ako on mene opet napadne iz osvete? Jao, što su strašni... To su sve zlikovci, vidi se... Ne, ne znam koji je!

ISLEDNIK: Zašto ne znate?

PRVA ŽENA: Pa zato što je imao nešto preko lica.

ISPEDNIK: Znači, ipak ste ga videli.

PRVA ŽENA: Za trenutak. Kad je rekao: ako vikneš, ubiću te! I on je mene i ubio, razumete! Ubio je ponos u meni. I to je ubistvo.

ISLEDNIK: U redu, okrenite se! Tako... (*Muškarcima*)
NACIONALNA
STAVITE ČARAPE! LIJEPE
CRNE GORE DURDE
CRNOJEVIĆ

Svi stavljaju čarape preko lica.

ISLEDNIK: Sad ih pogledajte.

PRVA ŽENA: Ija, to je! To su oni!...

Ona počne da ih obilazi... Bokče se nasmeje kad dođe do njega.

... Ovaj je!

BOKČE: Ja?!

ISLEDNIK: Tišina! Recite: ako vikneš, ubiću te!

BOKČE: Ako vikneš, ubiću te!

PRVA ŽENA: On je! Sigurno! (*Bokčetu*) Tebe će na smrt, znaš! Bar da mi pare nisi uzeo, manijače jedan!

Muzika.

Scena u kojoj se tekst samo povremeno čuje, jer je u prvom planu Druga žena koja prolazi ispred kolone muškaraca, zastane pred Glavonjom, misli se, pa ipak kod Bokčeta pruži ruku.

BOKČE: Ne deri se, još ču da te bijem! Ha-ha!

DRUGA ŽENA: Ubico! Ubio si mi dobar glas!

Treća žena se zaustavlja pred Okcem i pokazuje na njega.

OKAC: Ja sam strašni manijak! Čitala si, ha-ha-ha!

TREĆA ŽENA: Ubio mi je mir u kući!

Četvrta žena se zaustavlja pred Bokčetom.

BOKČE: E, ako i ti kažeš da sam ja, stvarno ču da te udarim!

On skida čarapu.

ČETVRTA ŽENA: Upomoć! On je!

Glavonja i ona dva kriminalaca zatenili su se od smeha.

Bokčetov stan. U spavaćoj sobi ~~černoj~~ podu, sede Bokče i Okac, prosto zatrpani novinama.

BOKČE: Jao, bogo moj bogo! Vidi ovde šta piše: "Ako se sve žrtve slažu, šta čeka milicija?"

OKAC: Najbolje je da nas obese! Bar će odjednom da nam se muke završe!

BOKČE: (Čita) "Ne želimo da optužujemo, možda nevine građane..."

OKAC: Ja sam nevin, mame mi!

BOKČE: A ja sam manijak, je li? (Čita) "... ali postoje neke čudne koincidencije..."

OKAC: Šta postoji?

BOKČE: Koincidencije... Jao, još i to! Nema nama spasa, Okac!

- OKAC: Pa kako oni smeju tako da pišu o nama?
- BOKČE: Smeju, Okac! Nigde nas direktno ne optužuju nego uvrću: jesu li, nisu li? Čim uvrću, ne možeš im ništa, a ti posle dokaži da nisi kriv. (*Lupanje na vratima*)
- SAVKA: Bogoljube!... Hoćeš li ti doći ovamo ili nećeš?
- BOKČE: Ni za koga nisam tu Savka!
- OKAC: Ni ja nisam tu.
- SAVKA: Ali ljudi su ljubazni. Oni samo hoće da pomognu da se raščisti stvar.
- BOKČE: I islednik je hteo da raščisti stvar, pa ja ispao manijak!

Savka odlazi u dnevnu sobu... a tamo je čitava gužva. Deda i Sneška se slikaju. Mamica, Lepa i Vlasta razgovaraju naporedo sa dva novinara. Tu su i dva fotoreportera.

- SNEŠKA: Dele, nasmeši se! Možda ćemo na naslovnu stranu!
- I NOVINAR: Javnost interesuje sve, molim vas! Od detinjstva pa naovamo...
- VLASTA: Ja sam šurak, ugledna ličnost.
- MAMICA: Moj Miško je bio slatko dete... debeljuškasto...
- SAVKA: Izvinite, gospodo Okčević, ali ja sam već počela da odgovaram drugu novinaru. Moj Bokče je čovek divan, snažna ličnost!
- VLASTA: Zapišite: ja sam šurak, ugledna ličnost.
- LEPA: Ja radim sa obojicom već godinama - ako ih ko poznaje - to sam ja.
- II NOVINAR: Nasmešite se na ovu stranu... Uhvati i mene kako intervjujem...
- MAMICA: Nije čoveka lako upoznati...
- SAVKA: Ja odbijam svaku pomisao da je to ON!

VLASTA: I ja! Zapišite: odbacuje i drug Vlasta!
MAMICA: Moj Miško je lepo vaspitan.
SAVKA: Bokče je učtiv, miran...
I NOVINAR: Samo nemojte uglaš!
DEDA: Sklanjaj se! Mesta! Valjda sam ja najpozvaniji da nešto kažem - ja sam otac.
SAVKA: Ne gurajte se, svekre, doći ćete na red!
MAMICA: Bože, kakvi dani!
SNEŠKA: (*Fotoreporteru*) Nagovoriću ja čaleta da se slika sa mnom... Ali za prvu stranu, da znate!

Svi govore u glas tako da se ništa ne razume. Galama se čuje i u Bokčetovoj sobi.

BOKČE: Čuješ li... kao osice! Pobratime, mi jedino da pobegnemo na neko pusto ostrvo!
OKAC: Da znaš da je Lepa kriva za sve! A ja još počeo da joj se udvaram.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
BOKČE: Lepi!?
OKAC: Pa šta? Raspustenicarjevšama ona... sam ja... i ja počnem, znaš... da se vrckam oko nje...
BOKČE: A ona?
OKAC: Smeje mi se. Kaže: idi, bogati Okac... kakav si pa ti muškarac!
BOKČE: Možda će sad da promeni mišljenje otkako si postao manijak. Vidi šta piše: "Ako su dvojica u pitanju, pitamo se kakva im je tehnika napada?"
OKAC: Ijao!
BOKČE: Po rekonstrukciji izgleda ovako: jedan snažno ščepa žrtvu za vrat... to si ti Okac...
OKAC: Zašto ja? Zbog snage, a?
BOKČE: A drugi joj prvo otme tašnu... i to si ti, Okac...
OKAC: Zašto opet ja?

BOKČE: Zato što ja nisam manijak... eto zašto!
OKAC: A ja jesam, je li?
BOKČE: Pa tako piše u novinama.
OKAC: I za tebe piše. (*Ponovo lapanje na vratima*)
BOKČE: Nismo tu!
DIREKTOR: Ja sam to, druže Bogoljube... direktor!
OKAC: Direktor! Sad smo načisto gotovi, Bokče! O t k a z!
BOKČE: Pa ko da drži manijaka u radnoj organizaciji!
DIREKTOR: Otvorite!

Bokče otvara, a Direktor odmah uđe i zaključa.

... Bravo momci! Bravo, bogami!

Oni se bez reči pogledaju.

... Nikada to od vas ne bih očekivao.
BOKČE: Druže direktore, nismo mi, časna reč!
DIREKTOR: Ne govorite! To nikome nemojte reći! Znam i ja
da niste! Štonjavi za manijake!
BOKČE: Ja jesam - šonja sah, SONJA!
OKAC: Ja sam još gori šonja!
DIREKTOR: To nikome više, razumete! Pa vi i ne sanjate da
ste preporodili naše preduzeće. Eno, red pred
prodavnicom! Svi kupuju stakliće, ogledalca,
kupuju šta bilo... samo da vide manijaka! Ljute
se što vas nema! Zato brzo na posao! A daću
vam dobar honorar da sedite i popodne u pro-
davnici. Ne treba ništa da radite - samo da se
kezite na kupce!
BOKČE: Taman posla, druže direktore! Nismo mi mani-
jaci!
DIREKTOR: A ko to kaže! Vi ste trenutno najpopularniji. Ako
novine ovako produže, tući ćete dosad sve pop-
ularne ubice. A ništa ne treba da radite, samo da

nataknete ove čarape na glavu i da vičete: nismo mi krivi! Tako viču svi kriminalci i dilema raste! To je reklama, druže Bogoljube! Možemo i firmu da promenimo, pa da se preduzeće zove: "Kod dva manijaka".

U međuvremenu su Okac i Bokče stavili čarape i sad se pogledaju i zaplaču.

Klupa u parku. Na klupi sedi okružen novinama Glavonja. Gleda zapanjeno.

GLAVONJA: Ej Truli... Dodi ovamo!

Ulazi Truli, mali žgoljavi sa brčićima.

TRULI: Šta je sad opet? Pusti me da dremkam!

GLAVONJA: Kako to može, kaži, kako može? U svim novinama piše da su ona dva blesana manijaci!

TRULI: Pa fino - *tinispadaš čitaj Glavonja!*

GLAVONJA: Nije fino, *imam ovaj danić* ja neki ponos. Pišu: ne može to jedan sam, za to su potrebna dvojica. Kad oni gledaju one gnjide! A vidi ja! Vidi ruka... I svuda njihove slike. Ama ne dam da se kite tuđim perjem! Uzmi da im napišeš pismo...

TRULI: Ma nemoj da praviš gluposti, Glavonja!

GLAVONJA: Nećeš valjda ti da me učiš! Piši štampanim slovima... Ja ne znam dobro štampana. Piši: Redakcija lista, vi ste glupi! Islednik je glup! Svi su glupi! Ne jurite kao manijke nevina lica!

TRULI: Je l' se manjak piše sa j ili bez j?

GLAVONJA: Ako je po francuskom, onda bez "j"... Ti nevini nisu krivi. Zar ne vidite? Jeste li čoravi - da su to jadni bednici!

TRULI: Jadni bednici... nije dobro stilski!

GLAVONJA: Znam - pleonazam! Piši: manijak sam ja. Ali me nikada nećete uhvatiti i zato pišite u smislu da sam neuvhvatljiv, a ne te budalaštine o Bokčetu i Okcu! Ja radim sam, jer sam mnogo jak. Kao dokaz da sam ja manijak, a oni ništa - posmatrajte ih večeras, a ja ču za to vreme da sredim novu žrtvu! Molim da se pismo štampa, jer se ja ne bojim. S poštovanjem, pravi manijak!

Soba kod Islednika. Sede Doktor i Islednik. Upada Novinar I.

NOVINAR I: Druže isledniče, dobili smo sinoć kasno pismo od manijaka.

ISLEDNIK: Pismo? Dajte! Jeste li ga dali u štampu?

NOVINAR I: Nismo... zbog interesa istrage.

ISLEDNIK: Uh, bože, što ste odjednom uviđavni! Šta očekujete?!

NOVINAR I: Dobro... Očekujemo komentar.

ISLEDNIK: Doktore, da ?

Upada u sobu Palančanin.

PALANČANIN: Već dva sata trčkam za vama... Izvinite, drugovi... ja nisam odavde, druže, ja sam iz provincije.

NOVINAR I: Ostavite me na miru, čoveče... rekao sam vam!

PALANČANIN: Ama teme su divne... Pošaljite bar jednog čoveka. Makar pripravnika... Naše mesto se prosto preporodilo, da kažem, provcetalo... a niko neće ni da spomene!

NOVINAR I: Nemamo prostora u listu. Imate li neko dobro ubistvo? Nemate?

PALANČANIN: To nemamo. Ali imamo najjaču dečju slikarsku koloniju. Sve mali Sezan!

NOVINAR I: To je lepo... ponudite nekom drugom...

PALANČANIN: Imamo najmoderniju farmu... Sami smo

napravili...

NOVINAR I: Da li na njoj raste radioaktivni pasulj?

PALANČANIN: Molim?!

NOVINAR I: Može li se neko otrovati od te farme?

PALANČANIN: Ne može... taman posla!

NOVINAR I: Nadite u vašoj palanci bar neko dobro gaženje, ili sina što je udario oca kocem, ili četnika što se krije od rata, ili krvnu osvetu... ili nekog što tumači seksualne snove! Ili bar popularne pevačice koje se svađaju! Nadite bilo šta što može da interesuje čitaće i mi ćemo pisati o vama.

PALANČANIN: Ali možda bi čitaće interesovalo i nešto lepo... Što ne probate? Vi stvarate ukus!

NOVINAR I: Ne, mi samo pridodajemo.

PALANČANIN: Onda, izvinite.

On izlazi.

NOVINAR I: Šta kažete, druže islednice?

ISLEDNIK: Pismo je pravo. Sinoć je izvršen još jedan delikt.

NOVINAR I: Bravo! (*Uzme notes*) Samo vi govorite!

DOKTOR: Izvinite, ali za trenutak morate izaći...

NOVINAR I: Što se vi meštate?

DOKTOR: (*Isledniku*) Molim vas da mu ne kažete ni reč više dok vam nešto ne objasnim... A onda, celu stranu... Dve strane... tri...

NOVINAR I: U redu, doktore. Držim vas za reč!

Novinar I izlazi.

ISLEDNIK: U čemu je stvar doktore?

DOKTOR: Čestitam! Imamo ga!

ISLEDNIK: Znate ko je?

DOKTOR: Nemam pojma! Ali znam da je gotov! Načet je!

Slušajte pažljivo: recite štampi da objavi da postoje dokazi da su krivci Bokče i Okac!

ISLEDNIK: Njih dvojica!? Ta šta pričate, doktore! Ne mogu ja to!

DOKTOR: Neka vas ne spominju! Samo neka pišu o tome! Što više! Neka i dalje donose njihove slike, biografije i on neće izdržati! Njega počinje da muči što su drugi postali slavni njegovom zaslugom. Čitajte pažljivo: ... on im zavidi i on će na kraju morati da napadne na njih! Moraće!

ISLEDNIK: Kako da ih napadne?

DOKTOR: Da ih prebije, ubije, šta bilo... Samo da izide iz anonimnosti!

ISLEDNIK: A pismo?

DOKTOR: Neka objave da su pismo oni pisali, da zavaraju istragu. To će mu biti poslednji udarac!

Pred kućom - ulica.

KOLPORTER: (Više) Drugo večernje izdanje! Drugo večernje izdanje! Bogićević i Okčević pred hapšenjem! Pismo dvojice manijaka našoj redakciji! Pomaže da se reši tajna!... Nov napad manijaka! Žena pretučena posle akta, a milicija i dalje okleva! Večernje izdanje! Slike iz porodinog albuma manijaka Bogoljuba! Manjak Okac kao beba! Drugo večernje izdanje!...

Bokčetov stan. U spavaćoj sobi Bokče šeta i diktira testament Okcu.

OKAC: Ja neću moći da pišem, Bokče, vidi kako mi drhte ruke...

BOKČE: Zašto tebi da drhte - nećeš ti da se ubiješ nego ja.

OKAC: Nemoj ni ti, molim te.

BOKČE: Gotovo je to, Okac! Ja neću da čekam da me

hapse, ja sam 40 godina živeo časno i pošteno, a sada me ni krivog ni dužnog svi pljuju. Ja imam oca, imam ženu, imam Snešku... imam obraz! Recimo, obraz i da preskočimo... I drugi izgube obraz, pa žive, ali nas će bar 20 godina na robiju.

OKAC: Dok si živ uvek imaš nade. A šta oni mogu da nam dokažu kad nismo krivi?

BOKČE: Zar je malo pravih osuđeno? A protiv nas su svi - i milicija i javnost.

OKAC: Pa neke novine nas i brane. Kažu: jeste da su seksualni manijaci i propalice, ali treba videti zašto? Šta ih je dovelo dотле? Možda je krivo društvo, možda su kao mladi imali traume... Brane nas, Bokče!

BOKČE: O, bogo, moj, što si ti glup! Kako nas brane kad i ono manjakovo pismo trpaju nama na vrat! I nemoj da mi pišem, Piši: TESTAMENT!

OKAC: Ne mogu - gledaj ruke!

BOKČE: A vidi moje. Ne mogu ni prste da ispravim - ukočili se od straha, kao da sam već, ne daj bože, obešen!

Sneška kuca na vrata.

SNEŠKA: Ćale, imaš pismo!

BOKČE: (Plaćno) Zadrži ti pismo kćeri, ili daj onom tvom prijatelju isledniku, ili pošaljite na parcelu 87-C.

Sneška sa pismom prelazi u dnevnu sobu, a tamo je okupljena cela familija i Mamica i Vlasta. Svi pregledaju novine.

SNEŠKA: Ćale je veliki čabar narode, glas mu drhti, vrata ne otključava!

SAVKA: A šta bi ti htela posle ovakvih bezobrazluka o

njemu!... Vlasto, ovde sam lepo ispala, je l' da?
Oči mi krupne. Takve mu svinjarije prave, da se
čovek ubije od muke. Sneška, ne treba da se ovo-
liko šminkaš, sve se vidi na slici.

VLASTA: Ja éu preduzeti nešto protiv ovakvog načina
pisanja. Preduzeću. A moju izjavu nisu ni štam-
pali.

TRIČKO: E, neću im više reći ni reč kad su tako
neuvidavni. Nisam bio referent nego viši refer-
ent, nego viši referent.

MAMICA: Miško, srce moje, kako je bio sladak. Vidite nog-
ice, pa dupence...

SNEŠKA: Kele, hoćeš li ti da otvorиш pismo?

SAVKA: Proturi mu ispod vrata... vidiš da čitam.

Sneška odlazi.

... Bože moj, zašto svijet optužuju moga Bokčeta.
(Zaplače) A kakav je on seksualni manjak? Ja
bar znam! Ovde sam jeispala gadno, nisu
retuširali...

U Bokčetovojoj sobi. On još uvek šeta i diktira.

BOKČE: ... a mome voljenom ocu Tričku i sve četiri
košulje i oba untrcigera. Tačka. Novi red. I
molim celu preživelu porodicu...

On primeti pismo na podu, zastane i podigne ga.

... Sram ih bilo stalno mi nešto poturaju.

OKAC: ... Preživelu porodicu, sram ih bilo...

BOKČE: Ne piši to, ljutim se što ne poštiju ni moje
poslednje časove, nego mi dodaju kojekakva
pisma. (*Otvara*)

OKAC: Dalje, Bokče...

- BOKĆE: (Čita) Dalje više ovako ne ide, govedo!
- OKAC: Za koga ti to Bokće? Za mene ili za testament?
- BOKĆE: Poslednja kap, Okac, poslednja kap u okeanu muka! (Čita) Govedo!
- OKAC: Hvala pobratime!
- BOKĆE: Nisi ti govedo, nego ja! Meni pišu! Govedo!... Kad reče govedo, dal' se pojaviло goveđe meso u prodaji?
- OKAC: Mislim da nije.
- BOKĆE: Bezobrazluk. (Čita) Govedo, ja se patim sa ženama, patim se sa pljačkom, a ti mi oduzimaš slavu. Mogao sam postati idol žena kao Točilovac*, mogli su me slikati kao Šefku**, ali ti, i ono drugo govedo se meštate...
- OKAC: Kakav mu je to stil... stalno te zove govedo.
- BOKĆE: To sad kaže za tebe. (Čita) Zato ču da vas sredim. Došao ti je poslednji dan, govedo! S poštovanjem
NACIONALNA
MILICIJA
pravi manijak!
CRNE GORE DURDE
- OKAC: Možemo nekud da pobegnemo!
- BOKĆE: Od svih ne možeš pobeći! Vidi šta kaže: poslednji dan! Ni u inostranstvo da pobegneš, ne vredi. Ni tamo ne vole manijke. Naći će nas Interpol! Šta me gledaš, pomozi mi, izmisli kako da se ubijem, a da me ne boli.
- OKAC: Ja mislim da je plin... najlakši.

* Ljubinko Točilovac 1966. godine ubio u Beogradu advokata Sotirovskog, muža svoje ljubavnice Ljubice. Branio se čutanjem. Nikada nije priznao krivicu.

** Šefka Hodžić 1969. godine u selu Jusići kod Zvornika ubila je trudnu Aliju Hasanović i iz utrobe joj nasilno izvadila dete. Nikada nije priznala krivicu.

- BOKČE: Odakle mi? Imam samo plin u upaljaču, ali to je verovatno malo. Konopac žulji, a kad samo pomislim na nož, sav se naježim... Vidi!
- OKAC: Stvarno je gadno nožem!
- BOKČE: Ako ne uspem, znaš, ti im reci da sam ja hteo. Kaži: hteo je! Ali nije znao kako...

Na vratima lupaju Islednik i Doktor.

- ISLEDNIK: Druže Bogićeviću...
- BOKČE: Došli. Gotovo je. Okac, udari me bilo čim, udari me nečim, brate, ja tu sramotu ne mogu da preživim.
- OKAC: Pa ako nećeš preživeti, što ja da te udaram?
- BOKČE: Vidiš li kakav si mi prijatelj, ni to nećeš da mi učiniš.
- DOKTOR: Otvorite Bokčence, ovde sam ja doktor Debić.
- BOKČE: I on je tu? Onda stvarno nema spasa, on kad zamuti, ništa ne može izvaditi...

Okac otvara...

- Kaži im Okac...
- OKAC: Izvol'te... Bokče je baš hteo da se ubije... hteo je, mame mi, ali nije imao čime, a i boji se.
- ISLEDNIK: Taman posla!
- BOKČE: Znam - hoćete me živog. Karijera!
- ISLEDNIK: Vi izgleda ne shvatate: vi ste spasisoci žena, vi ste junaci!
- BOKČE i OKAC: Šta smo mi?
- DOKTOR: Junaci! Vama policija treba da podigne spomenik!
- BOKČE: Samo nemojte ništa da nam diže policija! Pozvali nas na identifikaciju i eto šta ispadе. Znate kako se kaže: ko s policijom tikve sadи...

- DOKTOR: Ja sam predložio isledniku izvanredan plan.
- BOKČE: Okac, jesam li ti rekao: ako se i doktor umeša...
- ISLEDNIK: Manjak je već poludeo od besa!
- OKAC i BOKČE: Jao, fino!
- ISLEDNIK: On je, kaže doktor, već u takvom psihičkom stanju da može svašta da uradi...
- OKAC i BOKČE: Baš fino!
- DOKTOR: Kod njega se razvija neodoljivi nagon da se osveti, da ubije one koji su krivi što je on anonimан.
- OKAC i BOKČE: Tako mu i treba!
- ISPEDNIK: A ko su ti što su mu krivi?
- OKAC i BOKČE: Stvarno, ko su?
- DOKTOR: Vas dvojica. On sad neizmerno želi vas da likvidira. To je za istragu sreća.
- BOKČE: Je l' čuješ Okac? Islednik je srećan, doktor je srećan, istraga je sreća, svi su srećni, zato što on hoće nas da ubije
- ISLEDNIK. U tome je doktorov plan. Vi treba da budete mamci.
- BOKČE i OKAC: Mamci?
- BOKČE: Da ga namamimo da nas...
- DOKTOR: Tačno.
- BOKČE i OKAC: Fino!
- BOKČE: (*Vikne*) Marš! Marš iz moje kuće!
- ISLEDNIK: Druže Bogićeviću, da vam objasnim...
- BOKČE: Marš! Više volim da budem i živ manjak nego mrtav junak!
- ISLEDNIK: Ali bolje vam je, druže Bogićeviću, da mu postavimo zamku, a mi da pazimo i da ga uhvatimo, nego da vas on ščepa gde bilo...
- BOKČE: Jao, bogo moj!

Klupa u parku. Noć...

GLAVONJA: Jesi li sve proverio?

TRULI: Sve! Svako veče oni ostaju u radionici sami i završavaju neki posao. Honorarno.

GLAVONJA: Motaju li se okolo plavi?

TRULI: Nisam primetio.

GLAVONJA: Onda, nočas!

TRULI: Ja ti ponovo kažem: lud si! Ostavi ih i gledaj svoj pos'o!

GLAVONJA: I to je moj pos'o. Ne trpim da me iko radi! Smeju mi se sve barabe - niko više ne veruje da sam ja - ja! Tu mi je čarapa, tu nož... zdravo!

Bokčetova radionica. Noć... Okac viri kroz prozor.

BOKČE: Vidi li se nešto?

OKAC: Ništa. Nigde nikog.

BOKČE: Bože moj, već tregu noć trpim toliki strah. Što već jednom ne dode da mi prekrati muke?! A vidi li se negde islednik?

OKAC: Nema ga. Možda mu je dosadilo da čeka, pa trknuo na kafu.

Bokče mu prilazi.

BOKČE: A ja sam i postavio jakog posmatrača - ti ni rođeni nos ne vidiš. Eno, zar ne vidiš onolikog čoveka... ide ka nama. Sigurno je islednik, fajront.

OKAC: Ne liči mi na islednika. Što bi islednik nabio čarapu na glavu.

BOKČE: Čarapu?... Jao, Okac, pa to je on! Manijak! Spasavaj se, Okac!...

Oni podu ka vratima, ali tu je već Glavonja i oni šmugnu

nazad dublje u radionicu.

GLAVONJA: A sad? Šta sad?

OKAC: *(Tihoj* Viči Bokče, viči! Zovi miliciju!

BOKČE: *(Proba, ne može, potpuno je bez glasa)* Mi... mi... mi... Vikao bih ja da mi se glas nije oduzeo!
Razderi se ti, Okac!

OKAC: Čime da se razderem?

GLAVONJA: Šta je ptičice...

BOKČE: Goveda. Rekli ste goveda.

GLAVONJA: A, znate ko sam?!

BOKČE: Ja znam - drug manijak! Samo, druže manijak, u svemu tome postoji zabuna. Šta smo vam mi krivi?

GLAVONJA: *(Polako im stalno prilazi)* Ubili ste me! Ubili ste mi slavu, popularnost, prestiž, ambicije... dušu ste mi ubili! Toliki delikti, a ko zna za Glavonju?

BOKČE: Vidite li ovaj nož, sav se ojačava?

GLAVONJA: Pa dobro, majku mu, gde je ta milicija?

OKAC: Zašto milicija? Mi ništa sa njima, mame mi!

BOKČE: Ne bi mi vas... nikad! Šta će nam milicija?

GLAVONJA: Kako nema milicije? Ako me sad ne uhvate, opet neće znati da sam to ja! *(Viče)* Milicija!
(Potegne nož) Vičite i vas dvojica kad govorim...

Svi zajedno viču.

Milicija!

Bokčetov stan. Opet je ista grupa žena kao u početku, okupljena oko novina.

SAVKA: Čitaj, čitaj, Smeška...

MAMICA: Jao što je uzbudljivo!

Ulaze Bokče i Okac, dignutih glava.

- BOKČE: Zdravo narode!
- OKAC: Zdravo publiko!
- BOKČE: Čitajte, čitajte šta pišu...
- OKAC: Je l' kažu: dva junaka pomogla miliciji?
- BOKČE: Dva hrabra građanina oslobođila grad more!
- OKAC: Noć, a oni sami...
- BOKČE: ... sami, ali svesni da vrše svoju dužnost, makar i po cenu života! Čitajte o plemenitom podvigu... Čitajte šta sad pišu o nama!
- SNEŠKA: Ništa ne pišu čale! Ko vas sad šljivi?!
- SAVKA: Ostavi ih Sneaška pa čitaj!
- LEPA: Nisam ni znala da je taj Glavonja imao tako zanimljivu mladost. Zamislite.
- MAMICA: A sladak je bio kao bebica... vidi nogice...

Bokče i Okac se samo zaprepaščeno zgledaju.

Zatvorska rešetka. Iza mesecke stope Glavonja lepo obučen, a ispred njega novinari i fotoreporterji

GLAVONJA: Ne slikajte dok se ne nasmešim. I napišite: sad ču dokazati da sam nevin. Imam neoborive dokaze koji će produžiti istragu... Izvinite za trenutak, idem da promenim odelo!

Sedma priča

Bokčetova radionica. Oko jednog stola, na kome je šerpa sa prženim kobasicama i hleb, sede: Bokče, Okac, Vlada, Sima i još nekoliko radnika. Pauza je i oni doručkuju i smeju se nekoj priči koji su taman čuli. Prilazi im Lepa.

- LEPA: Šta vi muškarci imate za doručak?
- BOKČE: Pržene kobasicice i muške razgovore.
- OKAC: Ni jedno ni drugo nije za tebe.
- LEPA: Vrlo važno!
- OKAC: Idi, Lepa, molim te! (*Vrlo je zainteresovan za priču*) I šta je onda bilo, Vlado?
- VLADA: ... Muž bane, shvataš, i ja - kud ču?! Na sims od prozora! A sedmi sprat! Tri sata sam stajao na sims-u dok muž nije zaspao, shvataš?...
- OKAC: A ona? A ona?...
- BOKČE: Nemoj da lažeš, Vlado!
- VLADA: Ja lažem!? Šta ti znaš o ženama? Uostalom, evo pitaj Simu! Nacionalna Biblioteka Crne Gore Đurđe Petrovića
- SIMA: Jeste. Druga Vlada je učestvovala u sastanku s vlastima visio. Normalno.
- OKAC: Ima jedna mala prekoputa u onoj prodavnici... Kakva nogaljka!... a mini suknjica!
- VLADA: Mala Cica? Crna?
- OKAC: Crna.

Vlada pokaže prstom na sebe i klima značajno glavom.

- BOKČE: Šta to?... (*Imitira ga*)
- VLADA: Pitajte mene za nju!
- OKAC: I s njom si... išao?
- VLADA: Tri meseca! Temperament! Mala je luda za mnom!
- BOKČE: Lažeš, Vlado!
- VLADA: Kaži, Simo...
- SIMA: Ja znam. Luda! Normalno!

OKAC: Blago tebi!

BOKČE: Meni se više dopada ona plava iz poslastičarnice.
Onako barokni tip! Sve kipi, razumeš?!

VLADA: Nada? Dosta je hladna! Pravi se kao ništa... a posle je ludela!

OKAC: I nju poznaješ?

VLADA: Pa vidali ste me valjda s njom?! Iako smo se krili.

SIMA: Krili su se, normalno.

VLADA: Muž joj je nezgodan! Shvataš? Zastareo! Jao, šta mi se sa njom desilo...

OKAC: Pričaj, pričaj...

BOKČE: Ja znam jednu glumicu. Igra na filmu. Sesil.

VLADA: Sesil? Poznato mi je to ime. Plava, sa dugom kosom?

BOKČE: Kratka kosa. A kad se ljubi, sve se trese...
Ovako...

VLADA: Gde si je upoznao?

NACIONALNA
CRNA GORE DURDE

BOKČE: Otkud da je upoznao?! Hedao sam na filmu.
Francuskinja! Treperi k'o da ima groznicu!

OKAC: Što rek'o Sima - ima groznicu, normalno!

VLADA: Za žene treba imati sistem, shvataš... Nema žene koja ne može da se osvoji.

BOKČE: Ima.

OKAC: Nema. Zna valjda Vlada bolje od tebe.

SIMA: Normalno.

VLADA: Jednoj ženi priđeš direktno, shvataš. Recimo,
Daca iz pakerskog. Ja njoj: mala, večeras sam tvoj!

BOKČE: Daca?

OKAC: A ona?

SIMA: Ona normalno.

- VLADA: A kod mene u kući stanuje jedna, onako mirna, sve gleda pored tebe... Njoj sam sedam dana cveće, a ona ništa! Osmi dan?! Molim! Treba znati ključ.
- BOKČE: Ajde, šta pričaš! Po tebi ispade da i nema ljubavi, nego svi samo ševrdaju. Ja sedam godina znam samo za moju Savku.
- OKAC: Pa drugo si ti, Bokče.
- VLADA: Nije drugo, nego je šonja! Ili laže. Svako nekad u životu vrdne... svako!
- SIMA: Normalno!
- BOKČE: Po tebi znači, na tri milijarde ljudi na svetu, nekoliko milijardi vrdanja. Mnogo je.
- OKAC: Mnogo je, jer nisi odbio decu. Deca i starci ne vrdaju.
- VLADA: Tačno. I šta tu ima loše?
- OKAC: Nema ništa. Prirodna svar.
- BOKČE: Prirodna za NACIONALNA
ZABRANA
CRNE GORE DURDE muškarce, razumeš? Ali za žene... mislim udatec GRNOJEVIĆ
- VLADA: A s kim će muškarac da vrda, ako neće sa ženom? I to je prirodno, Neće, ne daj bože...
- BOKČE: Ti tako misliš i za sopstvenu ženu?
- VLADA: Ja nisam ženjen.
- OKAC: Normalno.

Prilazi Lepa.

- LEPA: Vi, drugari, preteraste s pauzom! Ne zagovaraj s glupostima, Vlado.
- VLADA: Sad se ljuti na mene... Tako je to uvek posle... Shvataš?
- BOKČE i OKAC: Lepa!
- VLADA: Nisam ništa rekao. Ja nisam od onih koji vole da se hvale.

Ide špica.

Za vreme špice ispred Bokčetovog lica noge u mini suknjama ili isturene grudi devojaka. On ih sve prati pogledom. Bokčetovom "radnom mestu" prilazi Seka. To je zgodna mlada žena, dosta izazovno obučena.

SEKA: Ovde vam je pregled svih porudžbina. Izdvojeno je izvršeno, u radu i neizvršeno.

BOKČE: Radiš ti, bogami, mala, k'o sat! Prosto da te čovek potapše po ramenu. (*Potapše je zavodnički*) Bravo, bravo mala!

SEKA: Ja se ne zovem mala, nego Seka, čika Bokče.

BOKČE: Kakav čika?! Ne čikaj me, razumeš!

SEKA: Pa tako vas zovu.

BOKČE: Od milošte... ne zbog godina! Ja sam još mlad, razumeš?

SEKA: Onda ču da vas zovem Bokče. To i više odgovara!

Ona odlazi smejući se, a Bokče je nadejan, kao da bi pošao za njom. Prilazi mu Okac.

OKAC: Za kim si se tako upiljio, pobratime?

BOKČE: Gledam nešto ovu novu... Ovu Seku što radi kod nas. Zgodna.

OKAC: Što rek'o Vlada, 'ladna!

BOKČE: Otkud znaš?! I za nju već priča!?

OKAC: Ne on... (*Stidljivo*) Ja sam... probao!

BOKČE: Ti? Sram te bilo! Otac da joj budeš!

OKAC: Zašto? Momak sam!

BOKČE: A ona?

OKAC: Ima nekog dasu... ali površno.

BOKČE: Ne pitam to... Baš me briga da li ima nekog, razumeš! Nego, trza li?

OKAC: Ladna! Tri dana sam joj donosio cveće! Lepe kate... A ona se samo nasmeje, kaže hvala, i ništa!

BOKČE: Možda ne voli lepe kate.

OKAC: Nije, voli... ali 'ladna!

BOKČE: Onda je za nju drugi ključ. Direktno!

OKAC: Nije ključ nego - 'ladna!

On ode, a Bokče taman pogleda donete spise. Priđe mu Seka.

SEKA: Jesi li pregledao, Bokče?

BOKČE: Ovaj... (*Gleda je*) Ovaj... ti... kako da kažem...

SEKA: Nešto nije u redu?

BOKČE: A ne... mislim... naprotiv! (*Nade snage*) Koji sam večeras?

SEKA: Šta kažeš?

BOKČE: Ja... ništa! Znaš ono... (*Peva*) Večeras sam tvoj, ljubavi... Palo mi napamet! Ništa ja loše! Kažem: večeras...

SEKA: Ja mogu tek od sedam

BOKČE: Šta od sedam?

SEKA: Pa hteo si da izidemo večeras, je l' da?

Bokče se toliko zaprepastio da ni reč ne može da kaže. Zinuo je i gleda.

SEKA: Istina... neću moći dugo da ostanem... Uostalom, dogovorićemo se pre polaska!

Ona odlazi, a on ostaje i dalje bez reči.

Bokčetov stan. U sobi u kojoj su Bokče i Okac ulazi Savka noseći košulju.

SAVKA: Evo ti čista košulja, Bogoljube.

BOKČE: Hvala, dušice. Pridrži košulju, Okac.

Okac uzme košulju i pošto Savka izlazi on oprezno oslušne kraj vrata.

OKAC: I ti stvarno ideš na sastanak sa Sekom?

BOKČE: *(Nervozno)* Šta se stalno nešto čudiš! Čuo si i sam: statistike kažu da u svetu ima nekoliko milijardi vrdanja mesečno. Zašto da ja kvarim statistiku i živim mimo sveta?

OKAC: Žao mi je Savke!

BOKČE: Savki niko ništa ne radi. Ja Savku volim... Savka i niko drugi... A ovo je samo jedna mala egzaltacija, razumeš? Jedno nervno uzbuđenje... jedno osveženje! A čitao sam da neki naučnici kažu: da povremeni ljubavni izleti samo učvršćuju brak, razumeš? Ja sam konsultovao nauku pre nego što sam se odlučio. Vrdam radi učvršćenja. Na naučnej bazi.

Za to vreme je obukao košulju i isprskao se kolonjskom vodom. Ulazi Savka noseći čarape.

SAVKA: Promeni i čarape... ako si oprao noge.

BOKČE: Oprao sam... malo čas.

SAVKA: Vidiš li, Okac, kako se moj Bokče sprema za tu konferenciju kao da ide na venčanje.

OKAC: Ma jok... kakvo venčanje!

BOKČE: Pričaš tek tako... ne mogu da idem prljav.

SAVKA: Pih, ko se to tako našljiskao kolonjskom vodom?!

BOKČE: Okac! Kažem ti, ne prskaj se toliko!

SAVKA: Da te čekamo za večeru?

BOKČE: Nemojte. Ko zna koliko će sastanak da traje. Znaš kako ide na sastancima!... Prvo jedan uzme reč, pa drugi... pa kad se dohvate... Mislim, u

diskusiji. A ko zna, šta još preko dnevnog reda ispadne pod razno! Zato neka Okac tu večera... i sačeka me!

SAVKA: Zar on ne ide na sastanak?

OKAC: Ja ne!

BOKČE: On ne ide. To je delegatski sistem. Ja sam delegiran.

Savka izlazi.

OKAC: Mene, molim te, ne mešaj u sve to! Čuo si Savku, moj Bogoljub kao da ide na venčanje. Imaju žene nos za to.

BOKČE: Zato ti da budeš pored nje! Da joj slučajno ne padne na pamet da izade ili da me traži.

OKAC: Kako ja mogu da je zadržim?! Crni Bokče, ako te uhvati!

BOKČE: Ne puštaj je iz kuće! *Zapavljam je i pričaj viceve...*
razumeš! *Bože što mi te uhvatila neka nervoza!*

*Deo parka sa klupom, ali kamjenom vež naslona. Noć je...
Jedan mladi ljubavni par prođe zagrljen. Ljube se i smeju. Sa
druge strane nailazi Bokče. On se uplašeno osvrće i brzo seda
na klupu, pa hitro izvadi novine i pravi se da čita zaklanja-
jući se. Onaj mladi par se vraća i hoće da sedne pored
Bokčeta.*

BOKČE: Ne može... zauzeto je.

MLADIĆ: Dobro, čale, ne viči? I ne čitaj novine u mraku.
Pokvarićeš oči.

Oni odlaze i on ostaje sam.

BOKČE: Što je bezobrazan! Balavac! (*Gleda na sat*) Malo sam, izgleda, poranio. (*Pipa se za srce*) Što mi nešto lupa srce. Valjda sam se prejeo sarme!

U duploj ekspoziciji u ugлу kadra pojavi se Mojsijeva glava.

- MOJSIJE: Ne lupa ti srce od sarme, Bogoljube, već od stida crnoga!
- BOKČE: Gluposti! Čega da se stidim: zdrav sam, prav sam... a mala je baš zgodna!
- MOJSIJE: Ćut' grešniče grešni! Zar ti ne znaš za moju zapovest: NE ČINI PRELJUBU.
- BOKČE: Ta zapovest niti važi niti je ikad važila!
- MOJSIJE: Mnogo ti znaš! Po zakonima Mojsijevim, ako muškarac obljeni devojku ili ženu tuđu u gradu - da se ubiju oboje! Ako se to desi na polju ili u šumi da se muškarac ubije, a žena pusti!
- BOKČE: Jak zakon - može ovako a može onako!
- MOJSIJE: Zbog pravednosti, Bogoljube. Ako žena ne želi greh, ona će vikati, drati se... pa ako je u gradu neko će je čuti... Ako se desi na polju - žena je možda i krunjena! Niko je čuo nije - zato ubij samo muškarca!
- BOKČE: Što mi je teško pala ova sarma... Izvinite, druže Mojsije, ali po našim pozitivnim zakonima preljuba nije kažnjiva. Za one druge zapovesti: NE UBIJ, NE SVEDOĆI LAŽNO, NE KRADI - za njih postoje paragrafi, ali preljuba je stvar slobodnog opredeljenja, slobode ličnosti, a mi smo po pitanju slobode, otišli mnogo dalje od vas. I bežite odatle, molim vas, i ne meštajte se u moj privatni život!
- MOJSIJE: Gle boga ti!
- BOKČE: Gle boga mi!
- MOJSIJE: A ako ja recimo odem i kažem tvojoj Savki?
- BOKČE: E, to je već kažnjivo! To je pokušaj rušenja tuđeg braka i za to možeš da dobiješ i tri godine ćorke!

MOJSIJE: Znači rušim ja, a ne rušiš ti!

BOKČE: Ne, ja učvršćujem. Na naučnoj osnovi! I odlazi - lepo ti kažem! Ako te Seka vidi tako rogatog, uplašiće se.

MOJSIJE: Jadna... Boji se rogova, je li?

BOKČE: Ostavi se dvosmislenosti, razumeš... Sad će te...

On zamahne - Mojsije nestane.

... Dosadan čića... staromodan! Pih, što mi lupa ova sarma! (*Unutrašnji monolog*) ... Bože, šta da joj kažem?... Treba reći nešto onako strasno... pametno... da joj se zavrти u glavi... Jer, ona je mlada, neiskusna... može da ostane hladna... ili da se uplaši i pobegne! Reći će - moje srce je osetilo tvoj dolazak... (*Glasno*) E, neću više da jedem sarmu! (*Unutrašnji monolog*) ... Moje srce je osetilo tvoj dolazak... jer je nešto kao prolećni lahor, prostrujalokroz ovaj park... (*Glasno*) To je dobro, i ima poeziju!
NACIONALNA
CRNE GORE DURDE
ČRNOJEVIĆ

Dolazi Seka u mini haljini jako našminkana.

SEKA: Ćao Bogi! Dugo čekaš?

BOKČE: Ne znam... ali moje srce je...

SEKA: (*Prekida ga*) Nisi našao bolju klupu? Ova nema ni naslon...

Sedaju.

BOKČE: Stvarno nema. Moje srce je osetilo...

SEKA: Mislila sam već da neću ni uspeti da stignem. Moj Miki... ti ne znaš, naravno, mog Mikija?

BOKČE: Ne znam... Ali moje srce je osetilo...

SEKA: To mi je dasa! On je laf, ne mogu da kažem... i zgodan, i jak... ali toliko juri cice, a mene nikud

ne bi pustio...

BOKČE: Sram ga bilo! A znaš, moje srce je osetilo...

SEKA: Nešto ti nije u redu sa srcem? Pa nemaš ti još
toliko godina. I kažem ja sama sebi, ne budi
luda, Seko, ako on juri, zabavljaj se i ti. Ionako,
kad dodeš do 40 godina - gotov si!

BOKČE: E, nemoj tako...

SEKA: Ali ja sam te prekinula. Hteo si nešto za srce.

BOKČE: Nije važno - to je od sarme. (*Vadi kesu iz džepa*)
Hoćeš kokice?

SEKA: Jao, sladak si! Kao da si znao da na večeru neću
moći da idem... Bojim se, vratíće se Miki pa će da
me izudara!

BOKČE: Ma nije valjda! Što je on bezobrazan!

*Oni jedu kokice.... pauza... Njemu je kokica zapala za Zub i
on ne zna kako krišom da je izvadi. Onda se osvrne, osmeli
se i nagne se ka njoj da je poljubi. U tom trenutku se začuje...*

MLADIĆ: Ćale, nema druge slobodne klupe... Je l' važi da
malo sednemo do vas?

BOKČE: Bože, ala si ti dosadan?! Prvo, ja ti nisam
nikakav ćale, a drugo, vidiš valjda da je zauzeto.

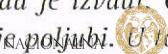
MLADIĆ: Ma nema veze, ljubite se vi. To nama ne smeta.

Oni sednu i odmah počnu da se ljube.

SEKA: Mali je strašan!

*Bokče gleda kako se oni ljube, pa se i on namešta. Jer oni
sede svako sa jedne strane klupe. Sad i Bokče preskoči klupu
pa se spremi za osvajanje. Ali kad on pruži ruke da zagrli
Seku...*

SEKA: Pazi, Bogi, masne su ti ruke od kokica... isfle-
kaćeš mi haljinu.

BOKČE: (Brzo briše ruke) Treba da znaš: moje srce je osetilo tvoj dolazak...

On taman hoće da je zagrli, Mladić ga kucne po ramenu.

MLADIĆ: Čale, daj malo...

BOKČE: O, bogo moj, šta sad hoćeš?

MLADIĆ: Daj malo kokica... tako mirišu... sve mi voda pljušti na usta!

BOKČE: (Plane) Evo ti sve! Evo i - marš! Beži sa moje klupe!

MLADIĆ: Što cićiš, čale! Ako ne znaš za pravila u parku, idi u motel! Valjda u tim godinama imaš lov u konfor!

Oni odu.

BOKČE: E da znaš da mi se želudac dovde popeo!

SEKA: Mali ima pravo. Ovde ništa ne valja! Da odemo u petak u neki motel?

BOKČE: (Zine od zaprepašnja) Kako to misliš: u motel?

SEKA: Tu, van grada. Prenoćimo u petak, subotu i nedelju... a u ponedeljak na posao, je l' da!

BOKČE: (Potpuno je smeten) Misliš... ovaj... pa da... dva dana... tri noći... dabome!

SEKA: (Odjednom nežno) Znaš li da si ti sladak! Mislim da mi se stvarno dopadaš.

BOKČE: A kažeš: u petak... pa subota... pa jeste, najbolje...

SEKA: Da sad krenemo, a? Bojim se, vratiće se Miki. Hoćeš da me ispratiš?

BOKČE: U motel, dabome. Dobar dan, dobar dan. Službeni put...

Ona ga poljubi i pođe. Bokče ostane kao ukopan u mestu,

zadivljen, očaran. Zato se Seka vrati i prosto ga odvuče.

Bokčetov stan. U predsoblju stoji Tričko i osluškuje na vratima spavaće sobe. Iz sobe se čuje Savkino smejanje i cika, pa onda i Okčev glas koji nešto mumla. Deda sumnjičavo zavrti glavom i ode u svoju sobu.

Spavaća soba. Tu su Okac i Savka. Ona se kikoće dok joj on priča.

OKAC: I muž bane, shvataš! I kud ču ja, nego kroz prozor!

SAVKA: E, ne laži, rekao si da je žena stanova na sedmom spratu!

OKAC: Na sedmom! Ali je ispod prozora postojao sims, i ja tu provedem na simsu celu noć... dok muž nije zaspao...

SAVKA: Mnogo si smešan! Šta ti još nećeš izmisliti.

Ona ustane i pode iz sobe, ali on skoči i prepreči joj put.

OKAC: Kuda?

SAVKA: *(I dalje se smeje)* Stojanović tebi? Ti ne možeš ni trenutak bez mene. Da stavim kafu.

OKAC: Ne treba kafa, ne pijem posle večere. I da ti pričam... Sedi, sedi.

SAVKA: Baš si kao dete.

Savka seda.

OKAC: Ja je poljubim, shvataš, a ona samo drhti...
(Pokazuje) Ovako!

SAVKA: Gde je ljubiš kad si na simsu!

OKAC: To nije ta, nego jedna plava iz poslastičarnice.
Onako, kipi... Bila je luda za mnom!

U predsoblje je ušao Bokčet. Još je sav kao zanet. Ali ne stigne da uđe u svoju sobu, jer ga Tričko čeka vireći kroz svoja vrata.

TRIČKO: (Tih) Onaj Okac je još tu.
BOKČE: Je li? Fino!
TRIČKO: Davola je to fino! U moje vreme nije bio red da se prijatelj mota po kući kad muž nije tu.
BOKČE: Okac... (Zasmeje se) Ne razumeš ti, tatice...
TRIČKO: Možda ja i ne razumem, ali vam je posle davo kriv!

A Bokče je već ušao u sobu gde se ono dvoje kikoću.

SAVKA: A, stigao si! Nije vam dugo trajao sastanak!
BOKČE: Pa sve po dnevnom redu. Da nije bilo jednog balavca, ne bi bilo ništa pod "razno".
OKAC: Kako je bilo? Jesi li i ti diskutovao?
BOKČE: Pa nego ko je. Nisi valjda ti.
SAVKA: Bogami nisam ni znala da je Miško takav dasa!
BOKČE: Koji Miško?
SAVKA: Pa on! Okac! Mama ga zove Miško. Pričao mi je svoje ljubavne doživljaje.
BOKČE: On - svoje doživljaje
SAVKA: Ne pamtim da sam se toliko zabavljala. I neće da se otkači nego ja u kujnu - on u kujnu, ja u kupatilo...
OKAC: Nigde je nisam puštao, nigde!
BOKČE: Pa ti ga pretera... i u kupatilo!
SAVKA: Toliko sam se ismejala... Hoćeš li da večeraš?
BOKČE: Šta ima?
SAVKA: Ima sarma od ručka.
BOKČE: Ne. Nemoj sarmu, molim te. Samo čaj!

Savka izlazi.

OKAC: Je li bila? Je li bila?
BOKČE: Pa nego šta misliš! Mogu ti reći: mala je luda!
Kad je poljubim ovako: sva drhti! (Pokazuje kao ranije Okac)

- OKAC: Tako sam ja i Savki pokazao. (*Drhti i on*)
BOKČE: Šta si pokazao Savki?
OKAC: More šta nisam izmišljao, samo da joj privučem pažnju. Ne brini, ne sumnja ništa.
BOKČE: Fino, pobratime, samo pazi da se ne izlaneš!
OKAC: Ja?! Taman posla! Ja k'o grob!
BOKČE: U petak putujemo.
OKAC: Kuda ćemo?
BOKČE: Šta ćeš mi ti? Idem sa Sekom... Izlet na tri dana.
OKAC: Bokče?
BOKČE: Stegla me, ovako, razumeš, i kaže: (*Imitira je*) Hajdemo nekuda, Bogi, da budemo sami... Sami daleko od ljudi. Moje srce je, kaže, osetilo da dolaziš, jer je neki lahor prostrujao kroz park.
OKAC: Pa ona je neka guska! Ala je to glupo kazala!
BOKČE: To glupo! Poezija je to, prostačino! Kaže: ostaćemo tri dana, pa makar mi to bilo jedino u životu!
OKAC: Tri dana ćete biti? Pa <sup>NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE</sup> Bokče?
BOKČE: Lako. Reći ću da idem na službeni put. Delegiran sam.

Mali hol sa recepcijom u motelu. Nekoliko fotelja, jedan veliki stakleni zid sa pogledom na prirodu. Ulaze Bokče i Seka sa torbama. Drže se za ruke. On je, naravno, uplašen. Osvrće se, nigde nikog.

- BOKČE: Sedi ti dok ja nađem portira...
SEKA: Mnogo volim ovaj motel, Bogi. Malo sveta, divna okolina... Baš si srce što si me doveo! (*Hoće da ga poljubi, ali on se izmiče*)
BOKČE: To... posle... može neko da naide.

SEKA: Pa šta?! Valjda imamo pravo da se volimo!
BOKČE: Naravno... sloboda... je li... ličnosti... Sedi.

On prilazi portirnici.

... Halo, ima li koga? (*Unutrašnji monolog*) ...
Jao, bogo moj, kako ćeš kad me pita je li mi to
žena... pa uzme lične karte... Da mi Savka nije
spremila i unterciger?... Šta sam to danas ručao
kad mi srce ovako udara?... E, ni pasulj neću više
da jedem. (*Glasno*) Halo...

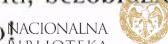
Šef recepcije dolazi.

ŠEF RECEPCIJE: Dobar dan. Da me niste dugo tražili?
Izvinite, u onom drugom paviljonu mi je neka
gužva. Pratila žena muža i uhvatila ga ovde...

BOKČE: Ma nemojte! I sad, je li...

ŠEF: Možete misliti, bezobrazluk!

BOKČE: Sram ih bilo

ŠEF: Neka to raspravljam u pravoj kući!

BOKČE: Dabome!

ŠEF: Nismo mi dužni to da slušamo!

BOKČE: Dabome!

ŠEF: Može ona i glavu da mu otkine... to je njena
stvar!

BOKČE: Dabome. To jest, to je malo i njegova stvar, to
jest - glava!

ŠEF: Dabome.

BOKČE: Dabome!

ŠEF: Hoćete sobu?

BOKČE: Dabome, to jest, da!

ŠEF: Jeste li sami?

BOKČE: Sam. Potpuno.

Prilazi Seka...

- SEKA: Jesi li uzeo ključ?
ŠEF: Drugarica je sa vama?
BOKČE: Ona? O, da... dabome!
ŠEF: Izvinite, meni se učinilo da ste rekli da ste sami...
BOKČE: Pa da, razumete. Ja sam... Ona sama... čovek je po prirodi... je l' te... uvek sam... Sem ako nije sijamski blizanac. Onda su vezani za rame... ili kuk, je li... A ovo je moja sestričina... od sestre... Da vas upoznam.

Zvoni telefon koji je nešto dalje na pultu.

- ŠEF: Izvinite, trenutak... Halo!
SEKA: Šta mu objašnjavaš? Šta ga se tiče!
BOKČE: Dabome. Svi neka to kod kuće... Šta ga se tiče!... Idi, idi sedi... Ja ћu to začas.

On je odvodi do fotelji
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE DURĐE

- ŠEF: (Dovikuje) Hoćete ~~FOTOFELJ~~ lične karte?
BOKČE: Lične karte? Dabome, daj Seko...

Ali kad uzme ličnu kartu i okrene se, umesto Šefa recepcije, stoji u istoj pozici sa ispruženom rukom - Mojsije. Bokče se skameni od straha.

- MOJSIJE: Daj lične karte, Bogoljube. Daj da se bar ovde upiše ko šta radi, Bogoljube!

Bokče zažmuri od straha, pa kad otvorí oči, opet je Šef recepcije za pultom sa ispruženom rukom. Bokče uplašeno prinosi lične karte.

- BOKČE: Izvol'te... i upišite: Bogoljub Bogićević... sa sestričnom... Znate, ljudi svašta tu posle... A ja sam

malu izveo na vazduh... bolešljiva...

ŠEF: To mene ne zanima... to je vaša stvar.

BOKČE: Dabome. To jest, to je njena stvar. Njena bolest, njena stvar...

On se vraća ka Seki.

... Gotovo je! Sad ćemo gore... Mislim da se smestimo.

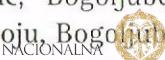
SEKA: Hoćeš da prošetamo pre večere... i da nešto popijemo.

BOKČE: Dabome. Šetnja, piće...

ŠEF: Izvol'te ključ!

Bokče se okrene i zine. Umesto Šefa - opet Mojsije sa ključem u ruci.

MOJSIJE: Uzmi ključ, Bogoljube, srljaj u greh svoj i propast svoju, Bogoljube!

Bokče ponovo zažmuri. Prirodni je nestalo. Opet je Šef. Bokče se uhvati za srce.

BOKČE: Stvarno, više neću ni pasulj da jedem.

On prilazi portiru.

ŠEF: Soba broj 13!

BOKČE: Trinaest! Fino! Jeste li zapisali: i sestričina... Da nema zabune.

Jedna ga ruka kucne po ramenu. To je Doktor.

DOKTOR: O, koga vidim! I vi na vikendu, druže Bogoljube. To vam je pametno. Priroda je zdravlje... zdravlje... A imaćemo i društvo!

BOKČE: Oooo, otkud vi, doktore?

DOKTOR: Kako otkud? Rekreacija! Čujem, doveli ste dete

na izlet.

BOKČE: Ja? Kakvo dete?

DOKTOR: Pa kažete sestričina. Zamislite, i ja poveo sestričinu. Bar će i deca imati društvo.

Prilazi Seka.

SEKA: Idemo li Bogi?

DOKTOR: A to vam je sestričina? Zdravo, dušo, zdravo. Rastu deca, rastu.

On potapše Seku po obrazu, pa i Bokče počne isto tako da se ponaša.

BOKČE: Ona je mala... mislim mlada... Ali napredno dete... izraslo... Ti ne znaš čika doktora, dušo... (Naglasi) Porodični prijatelj!

Istovremeno, on je nagazi da bi joj dao znak.

SEKA: Razumem, ne moraš da me gaziš!

DOKTOR: Nije teča; nego ujkice! Ova deca sad ne znaju ni kakav su rod. E što mi je milo što sam vas sreo!

BOKČE: A tek meni!

Seka odjednom počne da se smeje, jer joj se dopala gužva. Ona počinje namerno da se umiljava oko Bokčeta i da ga ljubi.

SEKA: Mnogo si smešan, ujkice. (*Poljubi ga*) Mnogo si sladak, ujkice, kad si zbumen. (*Poljubi ga*) Ti si u stvari veliko srce, ujkice! (*Poljubi ga*)

BOKČE: (*Izmiče se*) Dobro de, ne moraš pred doktorom!

DOKTOR: Ne, ne, pustite decu da se maze. To je kod njih nagon... nagon za ljubavlju.

SEKA: Čuješ li, ujkice. Ne treba potiskivati nagone.

BOKČE: Dabome... sloboda ličnosti...

DOKTOR: Da vas upoznam sa mojom sestričinom.

Krene kroz hol i viće.

... Bubice, Bubice... Gde li se izgubila?

SEKA: A što se ti toliko plašiš, Bogi?

BOKČE: Ja... bože sačuvaj!

Odjednom prosto zine od straha, jer u prozoru spazi Direktora.

BOKČE: Seko, trk u sobu!

SEKA: Šta je sad opet, ujkice!

BOKČE: Ako ne pobegnemo, nema više ni ujkice, ni sestričine, ni Bokčeta... Nema nikog!

Oni potrče kroz hol, ali Doktor ščepa Bokčeta.

DOKTOR: Samo časak... na vikendu čovek ne sme da bude nestrpljiv... Opustite se, sad ју ja naći Bubicu...

On ga drži i ne pušta.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
SRBIJE
DOKTORE
GRNOJEVIĆ

BOKČE: Opuštajte se, gospodore, Seko, trk u sobu, presvuci se, spremi se, a ja ју da dođem po tebe da se prošetamo.

SEKA: Sama ју ja doći, ujkice.

BOKČE: Ne. Čekaj i ne mrdaj!

Ona odlazi, a ulazi Direktor.

ŠEF: *(Direktoru)* U restoranu imate sto u uglu... kao uvek.

DIREKTOR: Hvala. Samo da je sačekam.

On se okrene i primeti Bokčeta. Gledaju se obojica uplašeni.

DIREKTOR: Oooo... otkud vi druže Bogičeviću?

BOKČE: Ja... ja... ja sa doktorom. Poznajete se?

DOKTOR: Mislim da smo se upoznali. A i vi na vikend?

Pametno!

DIREKTOR: Malo... zbog rekreacije.

BOKČE: Sigurnoooo... sa... suprugom?

DIREKTOR: Da... to jest, ne... sa jednom rođakom... Sestričina mi je nešto bolešljiva, a sestra je zauzeta. Paaaa, ja je tako izvedem.

DOKTOR: Isto kao i vi.

BOKČE: Tačno!

DOKTOR: Omladinu treba paziti. Njima još više treba prirode nego nama. Mi matori možemo i preferans, a deca neka se igraju. Znate sigurno preferans. Taman smo trojica!

BOKČE: Fino!

DIREKTOR: Fino.

Ali Direktor se prosto ukočio od straha. Kroz prozor se vidi Lepa koja dolazi.

ŠEF: Drug Bogićević telefon...
NACIONALNA
TELEFONIJA
BOKČE: Izvinite... CRNE GORE DURDE
CRNOJEVIĆ

Ode.

DIREKTOR: Drago mi je bilo, doktore. Izvinite...

Ali je kasno. Lepa je već ušla i prišla Direktoru.

LEPA: Cakani!

DIREKTOR: O, otkud vi drugarice Lepa? Da vas upoznam, ovo je drug doktor.

DOKTOR: Debić. Milo mi je.

DIREKTOR: *(Nagazi je)* A tamo je i naš Bokče.

LEPA: *(Tih)* Ne moraš da me gaziš... razumela sam.

BOKČE: *(Na telefonu)* Ne silazi još, molim te. Recimo, kroz pet minuta dok on ne ode. *(Odjednom zine od zaprepašćenja. Video je Lepu)* Ne, ne mrdaj

odatle dok ne dođem. Sad je već strašno!

On zatvara telefon i prilazi grupi.

LEPA: Kakvo prijatno iznenadenje... Pun motel naših...

BOKČE: Malo, malo, pa se čovek obraduje.

DOKTOR: A s kim ste vi drugarice? Da niste doveli sestrića?

LEPA: Zašto sestrića?

BOKČE: Doktor zna da ovamo dolazi sve familija, familija...

DOKTOR: Društvo se povećava. (*Direktoru*) Druže Cakani, u kojoj ste sobi?

DIREKTOR: Cakan?

BOKČE: Ne zove se naš direktor Cakan!

DOKTOR: Izvinite, meni se učinilo da drugarica reče Cakani?

LEPA: Ja?! Taman posla... Nego, jeste li čuli za onu bruku u drugom paviljonu?

BOKČE: Za onu ženu što je uhvatila muža, pa sad muž može da platiti glavom što žena nije uviđavna.

LEPA: Tačno! Ju, ju, Šta sve radi rade?!

SVI: Budi bok s nama!

DOKTOR: (*Bokčetu*) Ne rekoste mi da ste pored sestrićine poveli i čerku... To je lepo... Inače bi svet svašta pomislio, a?

BOKČE: Kakvu čerku?

DOKTOR: Pa ono vam je čerka, ako se ne varam!

I Bokče stvarno ugleda čerku koja je ušla sa Islednikom.

BOKČE: (*Izgubljeno*) Stigla i Smeškica... Još da dođe Savka, pa smo kompletni...

SNEŠKA: Plavko, vidi mog čaleta! Čale!

Bokče im prilazi.

BOKČE: Zdravo tebi, zdravo tebi. Zdravo i Savki! Gde je

Savka?

SNEŠKA: Otkud ja znam. Valjda kod kuće!

BOKČE: Ma nije valjda! Čudno da i ona nije banula!

ISLEDNIK: A Sneška reče da ste vi na službenom putu.

BOKČE: Na putu... Evo vidi: tu mi je direktor, tu Lepa... cela delegacija, pa svratili da večeramo. Ne znam samo gde nam je drug Vlada pa da budemo kompletni!

U tom trenutku ulaze Vlada i Sima držeći se za ruku kao ljubavni par. I oni imaju putne torbe.

... A evo i Vlade... On je, izgleda, sa sestrićem!

ISLEDNIK: Sneška, hoćemo li mi u restoran... da bar ne smetamo delegatima!

BOKČE: Ništa ne smetate! Nema kud više! Stoj! Šta ćeš ti, Sneška, ovde?

SNEŠKA: Šta ti je čale? Poveo me Plavko na večeru.

ISLEDNIK: Nemojte da pominjate nešto, druže Bogičeviću...

BOKČE: Ama ne... Ovo je mesto porodično... samo pitam.

ISLEDNIK: Ovde se, znate, događaju neke čudne stvari, pa sam ja došao službeno...

BOKČE: Ovde?! Ko bi rekao!

SNEŠKA: A ja se, čale, češem za večeru i šacujem kako se to radi!

BOKČE: Šta kako se radi? Pazi ti šta pričaš!

SNEŠKA: Kako se vodi istraga. Trebaće mi kad završim fak!

ISLEDNIK: Ništa ne brinite za Snešku. Ja vodim računa kao da mi je rod.

BOKČE: Kao o sestričini.

ISLEDNIK: Tačno!

BOKČE: Sneška, kući! Marš kući! Smesta da ideš!

ISLEDNIK: Ali, druže Bogičeviću...

BOKČE: Ćuti! Znam ja vas muškarce... Bolje je da pomogneš Savki, da je odmeniš...

SNEŠKA: Ima ona pomoći, ne boj se! Čika Okac ne izbjija iz kuće kad tebe nema. Mnogo je sladak, samo se gega za keletom i sve joj pomaže. Ko cule trčka za njom!

BOKČE: Okac?!

SNEŠKA: Posle bioskopa će je vratiti kući. Srce je. Kaže: ne brini Savkice, ako nema Bokčeta, ja sam tu!

BOKČE: Baš fino!

*Soba u motelu. Na krevetu leškari Seka... drži čašu i pevuši.
Upada Bokče, žurno zaključa za sobom vrata i klonulo se
nasloni na njih.*

BOKČE: O, bogo moj, ko bi rekao da je tako komplikovano osloboditi svoju ličnost!

SEKA: Idemo u restoran?

BOKČE: To je sad osimak a ne restoran! Jao, šta je sveta... i sve poznatih!

SEKA: Provode se ljudi. A ti se, Bogi, stalno nešto čudiš, kao da si maloletan!

BOKČE: Ko bi rekao za direktora. Ozbiljan čovek, sram ga bilo... pa Lepa... A Vlada? - bože moj što sam ja, izgleda, glup!

SEKA: Hodi, hodi sedi kod mene! (*Mazno*) To i za tebe možda neko ne bi nikad pomislio...

On prilazi.

... Nikome ne piše ništa na čelu. I to je sreća!

BOKČE: Vraga je sreća! Ako to oni... može... jao!

U ugлу kadra - trikom - kao u stripovima kada se piše tekst - pojavi se slika iz njegove kuće! Savka leži na kauču isto kao

Seka, a kraj nje u istoj pozici on - Okac.

- SEKA: (*Smejući se*) Ti kao da se mene pomalo bojiš?
SAVKA (*Na triku*) Ti kao da se mene pomalo bojiš?
BOKČE: Ja... Pa ja sam jedva čekao ovaj trenutak...
OKAC: (*Na slici*) Ja? Pa ja sam jedva čekao ovaj trenutak!
BOKČE: (*Trgne se*) O, đubre jedno!

Trika nestane. Seka sedne u krevetu.

- SEKA: Šta kažeš?!
BOKČE: Ne kažem tebi, dušo! Pao mi na pamet jedan vajni prijatelj. Ako je on takav, pa ja ću njemu...
SEKA: Jesi li ti došao ovamo... da pričaš sam sa sobom... ili sa mnom?
BOKČE: Izvini, šta to piješ?
SEKA: Konjak.
BOKČE: (*Sipa*) Da drmnem jedan.

- Ponovo se pojavi isti trik*
- NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
OKAC: (*Pije*) Da drmnem jedan
SEKA: (*Zasmeje se*) Treba ti ipak hrabrosti!
SAVKA: (*Zasmeje se*) Treba ti ipak hrabrosti!

Bokče maše rukom kao da hoće da otera viziju.

- BOKČE: Ja se ničega ne plašim!
OKAC: Ja se ničega ne plašim!
SEKA: (*Pruži ruke*) Hodи... poljubi me!
SAVKA: (*Pruži ruke*) Hodи, poljubi me!
BOKČE: (*Vrisne*) E, nećeš majci!

On skoči i slike je nestalo, ali i Seka se naljutila.

- SEKA: (*Viče*) Ti si lud ili bezobrazan!

- BOKČE: (Viće) Ja bezobrazan! Oni su bezobrazni!
- SEKA: (Viće) Ko to oni?
- BOKČE: (Viće) Moja žena i Okac?
- SEKA: Šta se mene tiče tvoja žena?
- BOKČE: Ne tiče se tebe, ali se tiče mene. Kaže Smeška, da se onaj debeli ne odvaja od nje!
- SEKA: (Zasmeje se) Pa i ti si sa mnom!
- BOKČE: Valjda sam ja drugo. Muško je, muško.
- SEKA: Pa i žensko je žensko. I s kim će muško, ako neće uz žensko!
- BOKČE: Ne razumeš ti to.
- SEKA: Šta tu ima da se razume. Ja možda nisam mnogo pametna, ali znam da ljudima ne smeta ono što oni rade, nego ono što drugi rade.
- BOKČE: Znači, ja sam sebičan?
- SEKA: Nisi, nego ljubomoran.
- BOKČE: Ja? Na onog debelog? Gluposti?!
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CARL MARX PEREGRINE
CRNOJEVIĆ
- Seka ustane sa kreveta i pride u nešto mu se u lice.*
- SEKA: (Mazno) Dobro Bogice moj, da ne pričamo gluposti. Šta nas se tiče ceo svet!

Pojavi se u triku ista scena.

- SAVKA: Šta nas se tiče ceo svet?!
- SEKA: Idem da se istuširam i dolazim.
- SAVKA: Idem da se istuširam i dolazim.

I ona i Seka izlaze iz kadra. Ali dok Bokče stoji nepokretno, Okac skida kaputa, mašnu...

- BOKČE: Ej, šta se ti skidaš!
- OKAC: (Njemu iz trika) Vrućina mi je!
- BOKČE: Lažeš!
- OKAC: Dabome da lažem. Uostalom, šta te se tiče. I ti si

tu u motelu. Prijatno!

Nestane trik.

BOKČE: E neće mene niko praviti ludim!

On se sjuri i zgrabi svoju torbu i onda tiho na prstima istrči iz sobe. Sa vrata kupatila proviri Seka golog ramena.

SEKA: Bogi, daj mi peškir... Bogice...

Bokčetov stan. U predsoblje je ušao Bokče, hitro i na prstima. Spustio je torbu i osluškuje. Čuje se Savkino kikotanje iz spavaće sobe. On brzo uđe u dnevnu sobu i ugrabi prvu stvar koju vidi - veliku vazu...

Spavaća soba. Tamo sede: Tričko, Savka i Okac. Tričko priča, a ovo dvoje se cerekaju.

TRIČKO: ... Jes da je davno bilo, ali se sećam... Muž bane, a ja nemam kud, nego kroz prozor...

SAVKA: Pa na simš?

TRIČKO: Otkud znaš?

SAVKA: (Zasmeje se ponovo) To mi je pričao i Okac. Vi muškarci se, izgleda, svi hvalite istom pričom.

OKAC: (I on se nasmeje) Jeste, lažemo na isti način.

Odjednom se naglo otvore vrata i upadne Bokče. Zamahnuo je vazom.

BOKČE: A-ha!

Onda primeti da je i Tričko tu, pa tiho ponovi.

... Aha... A ti si tu, tatice?

TRIČKO: Gde bih bio? Kad ja pa nekud idem?

SAVKA: A kad ti pre sa puta!?

BOKČE: Kvar na kolima...

SAVKA: Kupio si mi vazu... Baš si sladak! Ali imamo već istu.

BOKČE: *(Gleda vazu)* Stvarno!

On izlazi, a za njim se sjuri Okac.

OKAC: Što si se vratio tako brzo, pobratime?

BOKČE: Pusti bogati... Taman mi legli, razumeš... bane
onaj njen dasa... onaj Miki... I ja - kud ču - nego
kroz prozor...

OKAC: Na sims?

BOKČE: Na sims!

Osma priča

Bokčetov stan. Bokče sedi u svojoj sobi, pervuši i čita novine.

BOKČE: (*Čita*) "Nepoznati lopovi ukrali robu za pet miliona"... "Nestalo iz kase sedam miliona, dvesta hiljada"... "Banda lopova obila šesnaest stanova"... E, kakvih sve ljudi nema! "Uhvaćen lopov na delu!"... Tako tako! Misle oni da mogu kako hoće! "Veliki uvoz kamena!"... Uvoz kamena! (*Više*) Savka... jesli znala da uvozimo i kamenje?

SAVKA: (*Off*) Ostavi me, Bogoljube, imam posla!

BOKČE: (*Više*) Sigurno je kod nas poskupeo kamenjar, pa hoće da obore cenu. (*Čita, pa opet više*) A, nije! To je uvoz granita iz Švedske i Afrike. Osam do deset miliona kubika. Fini kamen, skup. Za nadgrobne spomenike. Kad živimo luksuzno, što da se luksuzno i ne sahranimo!

Savka ulazi.

SAVKA: Ništa te ne razumem, šta stalno gundaš?!

BOKČE: Čitam kako raste potražnja fuksuznog saranjivanja! (*Čita*) "Šta sa nerentabilnim preduzećima?" Njima će da bude dobar i naš domaći kamen! (*Čita*) "Otkriven manjak, za lopovima se traga".

SAVKA: Daj mi pare, idem na pijacu.

BOKČE: Znaš gde stoje! (*Čita*) "Izveštaj tržišnih inspektora".

SAVKA: Tamo ima samo još pet stotina!

BOKČE: Pa šta ču ti... Znaš koji je datum!

SAVKA: Ali, šta ču, Bogoljube sa 500 dinara.

BOKČE: Skuvaj opet krompir čorbu. Gušću! (*Više za njom*) I nemoj slučajno da kupuješ paštetu od dimnjene šunke!

Savka se vrati.

- SAVKA: Šta kažeš?
- BOKČE: Otkrili inspektori da u njoj nema šunke, nego samo tečan dim! Budi bok s nama! Kako izmisliše tečan dim! I nemoj da kupiš luksuzne kobasice, jer u njih stavljuju, umesto mesa, obarene kožurice, krvnu plazmu, otpatke od masti, iznutrice...
- SAVKA: Ne zanovetaj. Čime da kupim luksuzne kobasice?
- BOKČE: Ne znam čime, ali nemoj da kupiš! O, bogo moj, šta rade. Zato i mogu da se saranjuju ispod švedskog kamenja.

Ulazi Tričko.

- TRIČKO: Bokče, treba mi nova košulja... pocepali mi se laktovi.
- BOKČE: Napraviće ti Savka kratke rukave. Samo ofikari. I onako ide leto.
- TRIČKO: Ti meni zakidaš, Bogoliube. Ja dajem u kuću celu svoju penziju.
- BOKČE: Daješ samو 35.000, & CROATIA
- TRIČKO: To mi treba. Imam svoje planove. Skupio sam ja već 23.000.
- BOKČE: Štediš bele pare za crne dane?!
- TRIČKO: Jok, hoću da klupim jedan plac. Da napravim vinograd ili voćnjak. A ti sazidaj malu kućicu. Za izlete. Ta mi se moda mnogo dopada.
- BOKČE: Pametno, tata.

Tričko odlazi... a Bokče nastavlja da čita.

... "Nepoznati lopovi"... to sam već video... ili su to možda neki drugi nepoznati. "Zeleniš poskupeo na pijacama za 20%". Dobro, ovo je poznato! "Odobreno poskupljenje i sledećih proizvoda"... E, ovo mi je nepoznato. Baš da vidim.

*Uzima olovku i počinje da računa... Za to vreme ide špica
Posle špice, Bokče još trenutak računa.*

BOKČE: Ama nije valjda?! (*Mrmila i sabira*) Jao, jeste valjda! (*Odjednom drekne*) U pomoć! Milicija!

Ulazi Okac.

OKAC: Pobratime, hoćemo li u šetnju?

BOKČE: (*Viče*) U pomoć! Milicija! Ja sam pokraden!

OKAC: Crni Bokče, ko te je pokrao?

BOKČE: Pojma nemam! Nepoznati lopovi! (*Viče*) Milicija!

OKAC: Ali, šta su ti ukrali?

BOKČE: Osam kila mesa! U pomoć!

OKAC: Kakvog mesa?

BOKČE: Mog. Junećeg. (*Drekne*) Lopovi!

Tričko se vrati.

TRIČKO: Što vičeš, Bokče?

BOKČE: Tata, ukratili su nam osam kila mesa ovog meseca i odsad će svakog meseča po osam!

TRIČKO: Stalno nešto izmišljaš! Lažove jedan! Otkad ti i nisi kupovao meso! Cicijo!

Tričko ode.

OKAC: Pobratime, ili si ti nešto pio sabajle, ili sam ja mnogo glup. Ništa te pod milim bogom ne razumem!

BOKČE: Ne razumem ni ja, ali vidim... nisam čorav!

OKAC: Šta vidiš?

BOKČE: Da su mi nepoznati lopovi ukrali osam kila mesa. Junećeg!

OKAC: Bez koske?

BOKČE: S koskom!

- OKAC: A što si držao toliko meso u kući?
- BOKČE: Kakvo meso?
- OKAC: Pa to - juneće.
- BOKČE: Gde sam držao?
- OKAC: Pa valjda ovde kad su ti ga ukrali!
- BOKČE: Bože, moj, Okac,ala si ti glup! Kako da držim u kući ukradeno meso. Da je ovde ne bi bilo krađe!
(Vikne) Milicija!
- OKAC: Ja odoh, pobratime. Ako hoćeš, da telefoniram doktoru Debiću?
- BOKČE: Koliko su njemu ukrali?
- OKAC: Šta su mu ukrali?
- BOKČE: Pa meso, brate! Meso! Evo, na primer, ti... Ti, kako si glup, pojma nemaš da si pokraden!
- OKAC: Meso?
- BOKČE: Meso.
- OKAC: Juneće?
- BOKČE: Juneće.
- NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE DURĐE
- OKAC: Ne može, ja kupujem menadle.
- BOKČE: Još gore. Sedi i računaj. Ili nemoj, ja već imam izračunato. Pazi, ovako: ja imam primanja u preduzeću 116.000.- Je l' tako? Trideset odmah odvoj za kiriju i grejanje i, recimo, osam hiljada za struju. To moraš svakog meseca, je li... I ostane mi za život 78.000.
- OKAC: Toliko i meni ostane, je l' mi je manja plata, a manji stan.
- BOKČE: E, fino!
- OKAC: Nije fino, bilo bi bolje da je više.
- BOKČE: Kažem, fino zbog računa, a ne zbog lepote. Znači, 78.000. Za te pare sam, pre ovog poskupljenja, mogao da kupim 51 kilogram i 300

- grama junećeg mesa.
- OKAC: Šta će ti toliko meso, to nije zdravo.
- BOKČE: Pa nije, dabome. A sem toga, od tih 78.000 treba kupiti i ostalu hranu, pa odeću, pa higijena, pa kultura... Ja to pretvaram u meso da bi ti bilo jasnije, razumeš?
- OKAC: A-ha! Fino!
- BOKČE: Dakle, ovako: kad platim stan i struju, ceo moj rad je bio vredan koliko i 700 grama junećeg mesa dnevno.
- OKAC: Aha. fino!
- BOKČE: E, sad odjednom skoče cene i ja za isti rad ne dobijem više 51 kilogram i 300 grama nego 43 kilograma i 300 grama. Znači - neko mi ukrao 8 kila junetine! Milicija!
- OKAC: Čekaj, Bokče, što računaš meso, kad to ionako ne kupuješ?
- BOKČE: U redu. Jedan kilogram hleba.
- OKAC: Naročito kräiku.
- BOKČE: Za tvoj rad si mogao da kupiš, pre poskupljenja, 373 kilograma hleba, naravno, bez svih drugih stvari, a sada 302 kilograma. Ukrali ti 71 kilogram hleba mesečno. (*Viće*) Milicija!... Ili luk?
- Jedeš li luk?
- OKAC: Pa kako ču bez luka?
- BOKČE: Lukac ti kradu 107 kila.
- OKAC: Sto sedam kila?! (*Vrisne*) Milicija!
- BOKČE: Cigaretu ti je ukrađeno od 312 kutija do 52 kutije. (*Viće*) Milicija!
- OKAC: Ja ne pušim ali luk?! (*Viće*) U pomoć!
- BOKČE: Ma moje meso? A, isteraće to Bokče na čistinu! Da vidimo ko krade moj rad, to jest, moju junetinu...

Obojica istrčavaju vičući.

... Milicija! U pomoć! Lopovi!

Bokčetova radionica. Održava se sastanak kolektiva.

VLADA: Prema tome, drugovi i drugarice, iz svega se vidi da su nam bilansi pozitivni i da smo čvrsto stali na noge.

BOKČE: Da kažem ja? Da kažem ja?

VLADA: Polako, dobićeš reč. Produktivnost nam je u stalnom porastu...

BOKČE: Da kažem ja? Da kažem ja?

OKAC: Bokče ima nešto važno.

DIREKTOR: Ne prekidajte, čoveče... strpite se!

VLADA: ... tržište se očigledno stabilizovalo, a izvoz i uvoz su u ravnoteži.

BOKČE: Istina je, povećali smo izvoz, ali je švedski kamen težak na balansu. Čitao sam.

VLADA: Bogoljube, ne potrađaj me! Gubim nit u izlaganju!

BOKČE: Ostavi nit, gledaj gdje ti je meso!

OKAC: Ili lukac?

VLADA: Ništa ne razumem! Šta hoćete vas dvojica?

BOKČE: Drugarice i drugovi, ja tražim da se pronadu krivci. Meni fali osam kila junećeg, a Okcu 107 kila luka. To neko mora da plati. Trudbeniku ne možeš, na primer, tek tako ofiskariti ceo but! Kuda nas to vodi, pitam se? Toliko!

On sedne. Opšte zaprepašćenje.

LEPA: (*Direktoru*) Druže direktore, Bokčetu, izgleda, opet nije dobro.

DIREKTOR: Druže Bogoljube, ja sam zaprepašćen vašim izlaganjem. Ko vama ovde, u vašem kolektivu, otki-

- da, s oproštenjem but? I kakav but?
- BOKČE: Pa juneći. Evo, zna Okac.
- OKAC: Istina je. Ja sam proverio. (*Žagor*)
- BOKČE: Jeste li čuli? Zato ja insistiram da se lopovi otkriju. Sada je valjda svima jasno. Toliko.
- LEPA: (*Planej*) Vraga je jasno. Meni ništa nije jasno. Koji lopovi?
- BOKČE: (*Planej*) A otkud ja znam? Da znam ne bih postavljaо pitanje.
- OKAC: (*Razdere se*) Tako je! (*Opšti žagor*)
- VLADA: Tišina! Druže Bogoljube, k'o Boga te molim, ne zavrči stvari nego kaži jasno šta hoćeš!
- BOKČE: Hoću svoje meso. Je l' sad jasno? (*Opet žagor*)
- OKAC: Molim da se ni na lukac ne zaboravi! (*Žagor pre-raste u smeh*)
- BOKČE: A vama je smešno? Mislite, šta nas se tiče što je Bokče pokraden! Smešna stvar! Ali kad vi, druže direktore, shvatite vama ne fali samo vaša nedeljna praseća nego i celo prase s repom, da su tebi, Lepa, otkinuli ceo bubrežnjak, a drugu Vladi pauflek, onda će vam presesti smejanje! Ja toliko! A vi, drugovi i drugarice, razmislite! (*Naglo postane tišina*)
- OKAC: Tako njima i treba, Bokče! Ne vredi dok problem ne postaviš jasno.
- VLADA: Ja sam se, drugovi, prosto oduzeo. Ništa ne razumem. Kakva to direktorova praseća glava... izvinite druže direktore... Kakav Lepin bubrežnjak. Izvini, Lepa... Kakav to moj pauflek?
- BOKČE: (*Okcu*) Jaki ekonomisti! U redu, drugovi, da postavimo problem ovako: čitali ste o novom povećanju cena?

- LEPA: Trenutak, drugovi. Meni je sad jasno na šta cilja Bogoljub! Ali to je netačno tumačenje! Ima i proizvoda koji su pojevtinili, pa kad se uzme jedno i drugo i dobije statistički prosek, nema opasnosti za standard.
- OKAC: A šta je pojevtinilo?
- LEPA: Jevtinije su, recimo, dečje cipele za 16%.
- OKAC: Ne mogu da obujem... vidi kolika mi noga.
- LEPA: To je tvoja stvar. Zašto nemaš dece? Pa su pojevtinili i neki sintetički materijali.
- OKAC: Koliko ti trošиш te sintetike? Može li ona mesto boranije, hleba, mesa, lož-ulja, cigara? Može li da se namaže na lebac?
- LEPA: Pojma ti nemaš! Malo ovde dodaš, malo onde skineš, tržište se izbalansira, a u proseku je isto.
- OKAC: Ostavi ti statističke proseke. On jede krmenadle, ja jedam pasulj, a u statistici svi u proseku jedu pasulj s krmendolom (Vikne) A ja tako volim krmendole, drugove
- DIREKTOR: Kakve su sad to ovde provokacije? Izvršno veće je odobrilo povećanje.
- VLADA: Nije, nego Skupština.
- DIREKTOR: Šta pričaš? Poslanici kažu da nisu bili dovoljno upoznati, jer su materijale dobili jedan sat pre odlučivanja.
- VLADA: A što odlučuju ako ne prouče?
- DIREKTOR: Uostalom, za prehrambene proizvode i nisu oni odlučivali nego opštine.

Bokče ustane.

BOKČE: Samo vas slušam drugovi... i čudim se. Vi uopšte ne razumete o čemu se radi. Nisu u pitanju

cene... (*Tišina*)

- DIREKTOR: E ja ју на kraju да iskočim iz kože. Šta sad opet uvrćete? Šta je у pitanju?
- BOKČE: (*Vrisne*) Moje meso! Neko mi krade meso!
- LEPA: Ipak je lud!
- BOKČE: Postavimo stvar ovako: radim li ja, drugovi, isto kao i pre mesec dana?
- SVI: Radiš!
- BOKČE: Imam li isti učinak, istu produktivnost?
- SVI: Imaš!
- BOKČE: I ja за svoj rad dobijam isto kao i ranije... 116.000. E, sad pogledajte ovo... (*Pokazuje hiljadarku*) Šta je ovo?
- VLADA: Hiljadarka, brate... Šta pričaš gluposti!
- BOKČE: Nije. Neko joj otkinuo jedan čošak, pa moja hiljadarska više ne vredi hiljadu dinara.
- DIREKTOR: (*Besno*) Hoćete da kažete da je pala vrednost novcu?
- BOKČE: Bože sačuvaj! Neca kažem! Nekome možda i nije. Onaj što je podigao cenu, uzeo je i čošak od moje iljadarke. Ja radim isto kao i ranije, a primam osam kila junećeg manje, on radi isto kao i ranije, a jede i moje meso! (*Vrisne*) Milicija! Ko mi jede meso? (*Opšti žagor*)
- LEPA: Ima tu nečeg drugovi. Zašto se nekima odobrava povećanje cena, a nama ne. I mene interesuje moj bubrežnjak!
- DIREKTOR: (*Viče*) Tiše, drugovi! Hoću da postavim pitanje mog praseta!
- OKAC: (*Viče*) Ko gricka moj lukac?
- VLADA: Ko žvaće moj pauflek?
- BOKČE: Tako, tako! Da vidimo, ko otkida čošak od moga

rada! (Viče) Milicija!

SVI: (Viču) Milicija!

Kalcelarija Islednika. Ulazi Bokče...

ISLEDNIK: O, izvol'te, druže Bogićeviću... Kojim dobrom?

BOKČE: Kakvo dobro. Došao sam da prijavim krađu.

ISLEDNIK: Ko je pokraden?

BOKČE: Ja. Meni je ukradeno meso, Okcu lukac, Lepi bubrežnjak, a direktoru četiri nedeljna praseta do repa!

ISLEDNIK: Koji to direktor?

BOKČE: Mog preduzeća.

ISLEDNIK: Znači, krađa se desila kod vas u preduzeću?

BOKČE: Zašto kod nas? Naše cene su iste.

ISLEDNIK: Kakve cene?

BOKČE: Proizvoda.

ISLEDNIK: Kojih proizvoda?

BOKČE: Naših.

ISLEDNIK: Izvin'te, ne razumim. Kakve to veze ima sa krađom?

BOKČE: Ima. Zbog ravnoteže.

ISLEDNIK: (Glasnije) Kakve ravnoteže?

BOKČE: (Glasnije) Ce-na!

ISLEDNIK: (Glasnije) Kak-vih ce-na?

BOKČE: (Glasnije) Me-sa!

ISLEDNIK: (Viče) Kog me-sa?

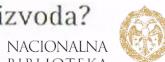
BOKČE: (Viče) Ju-ne-ćeg! A može i luka i pasulja!

ISLEDNIK: (Savlada se) Smirite se. Da se razumemo... Šta vi prijavljujete: krađu?

BOKČE: Krađu.

ISLEDNIK: A desila se u preduzeću?

BOKČE: Kom preduzeću?

- ISLEDNIK: (*Glasnije i nervoznije*) Pa vašem preduzeću?
- BOKČE: (*I on je nervozniji*) Ne mešajte moje preduzeće! Mi smo nevini!
- ISLEDNIK: Znači kod vas?
- BOKČE: Šta kod mene?
- ISLEDNIK: Kod vas je izvršena provala?
- BOKČE: Ko govori o provali?
- ISLEDNIK: Pa o čemu je onda reč?!
- BOKČE: O mesu.
- ISLEDNIK: (*Vrisne*) O kakvom mesu?
- BOKČE: (*Vrisne*) Mom! Kradu mi meso!
- ISLEDNIK: (*Vrisne*) Pa to vas i pitam. (*Tiše*) Polako... Gde vam je stajalo to meso?
- BOKČE: Nemam pojma. Valjda na klanici. Ja ga nisam ni video.
- ISLEDNIK: Znači, nije vam isporučeno?
- BOKČE: Nisam ga ja ni tražio. Šta će mi osam kila junetine.
- ISLEDNIK: (*Jedva se uživava*) Polako, polako, polako... Sve čemo da razjasnim. tražite?
- BOKČE: Da pohapsite lopove.
- ISLEDNIK: Koji su vam ukrali meso?
- BOKČE: Tačno. Vidite kako sve razumete. Je l' vi znate koji su?
- ISLEDNIK: (*Glasnije*) Kako da znam, kad još ništa ne razumem!
- BOKČE: Hoćete sve podatke?
- ISLEDNIK: Pa to, čoveče... to! Molim vas!
- BOKČE: Kolika vam je plata?
- ISLEDNIK: Moja plata?
- BOKČE: Vaša. Za moju je jasno - fali osam kila! A vaša?
- ISLEDNIK: 135.000. Ali zašto, molim vas?
- BOKČE: Šta najčešće jedete?

ISLEDNIK: Krompir paprikaš sa suvimi rebrima. Ali zašto, molim vas?

BOKČE: Vama su ukrali 23 kila krompira i četiri kila rebaraca.

ISLEDNIK: (*Potpuno izgubljen*) Kako ukrali?

BOKČE: (*Vrisne*) Zbog cena?!

ISLEDNIK: (*Vrisne sad i on*) Kakvih cena?

BOKČE: Krompir s rebrima!

ISLEDNIK: (*Viče*) Šta vi tu mene trpate. Kažete da su vas pokrali.

BOKČE: Tačno!

ISLEDNIK: (*Viče i dalje*) I šta će tu sad krompir s rebarcima?

BOKČE: (*Vrisne*) Jeste vi glupi? To je vaš krompir!
(*Muzika prekriva svadbu*)

Za trenutak imamo pantomimu i onda vidimo da mu Islednik pokazuje vrata. Bokče odlazi.

ISLEDNIK: (*Viče*) Druži Bogičeviću...

NACIONALNA
CRNA GORA DURDE
CRNOJEVIĆ
Bokče se vraća.

... Je li to tačno?

BOKČE: U dinar! 23 kila krompira i četiri kila rebaraca. Suvih.

On odlazi.

ISLEDNIK: Stvarno bezobrazluk! A ne možeš im ništa!

Kasapnica. Ulaze Bokče i Okac.

BOKČE: Komšija, dajte mi osam kila junećeg.

MESAR: O-pa! Kod vas je, izgleda, slavlje. Da vam se ne udaje čerka?

BOKČE: Ne udaje se, ali je došao đavo po svoje!

OKAC: Šta misliš, da uzmem i ja meso mesto luka?

- BOKČE: Uzmi, to ti je svejedno.
- OKAC: Samo, ja bih krmenadle.
- BOKČE: Onda uzmi devet kila.
- OKAC: Kako sad to kad je svinjsko skuplje.
- BOKČE: Ne razumeš ekonomiku. Ako je više skočilo, znači i više ti je zakinuto.
- OKAC: Jo, fino! Komšija, i meni 9 kila krmenadli.
- MESAR: Takve mušterije volim. A da znate, otkad je poskupelo, pao nam promet.
- BOKČE: Ma nemojte? I sad sa manje rada iste pare? Je l' čuješ, Okac? A onda se neko pita - je li Bokče u pravu! Tu ti je čošak od hiljadarke.
- MESAR: Izvol'te molim lepo. Vi komšija, za juneće 14.400... a vi - 16.920.
- BOKČE: Znam ja tačno koliko je. Do videnja!
- OKAC: Do viđenja!
- BOKČE: Doći ćemo i idećeg meseca.
- OKAC: Dopada nam se prava usluga.
- MESAR: Trenutak, komšija... CRNOFEVIĆ zaboravili ste da platite!
- BOKČE: Šta imam da plaćam svoje meso! Je l' tako, Okac?
- OKAC: Tako je!
- MESAR: Ne pravite glupe šale, komšija?!
- BOKČE: Je l' se ti šališ, Okac?
- OKAC: Bože sačuvaj!
- BOKČE: Ti budi srećan da prođeš tako, znaš! Ti bi za krađu mogao i u zatvor, razumeš?
- MESAR: Ja za krađu? Kakvu krađu?
- BOKČE: Prijavio sam ja stvar isledniku. A bio sam i na odgovornom mestu.
- OKAC: Bio je. Ja sam ga čekao u predsoblju.
- MESAR: Ama nemojte vi mene da zaluduјete!

- BOKČE: To mi je isto odgovorni drug rekao: nemojte da me zaludujete. I kaže: ko može da ispravi sve krive Drine. Tržište je, kaže, stalna borba, pa ko šta uhvati! Tucite se, kaže, za vaše mesto, to je vaša stvar, kaže!
- OKAC: Ali mi ne čemo da vas tučemo... je l' da Bokče?
- BOKČE: Taman posla! Mi samo svoje meso! Do viđenja!
- MESAR: Pa šta je ovo? (Viće) U pomoć! Ukrali mi meso! Milicija!

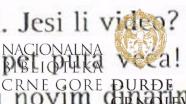
Bokčetov stan. Savka uvodi u predsoblje Doktora.

- SAVKA: (Tih) Hodite prvo ovamo, doktore. Tu je i drug islednik. On ih pazi.
- DOKTOR: Vrlo dobro, vrlo dobro.

Oni ulaze u dnevnu sobu gde su Tričko i Islednik.

- SAVKA: Drug islednik nas poznaje. Sneškin je, da tako kažemo, i prijatelji pa neće pokretati postupak.
- ISLEDNIK: Ne brinite, molim vas. Odmah vratili meso, izvinili se drugu kasapinu i u redu stvar. Ali ne može on tako sam isterivati nekakvu pravdu. Kako bi izgledalo, molim vas, da ja odem po svoj krompir i rebarca. Pa postoji neki zakon. I za lopove.
- DOKTOR: A otkad je to kod njega?
- SAVKA: Od povećanja cena. Uobrazio je, doktore, da svi nešto love u mutnom.
- DOKTOR: Zanimljivo. A je l' ne love?
- SAVKA: Kako to mislite?
- DOKTOR: Mislim, je li to čisto uobraženje, ili on i manipuliše sa nekim podacima.

Prelaze u spavaču sobu gde sede Bokče i Okac.

- OKAC: *(Čita iz nekih spisa)* 1961. godine prosečna plata je bila 220 dinara.
- BOKČE: Je li to zvanična statistika.
- OKAC: Zvanična.
- BOKČE: Čitaj mi u starim dinarima. Izgleda više. Svako voli da mu je zarada veća. *(On zapisuje)*
- OKAC: Znači, 22.000. 1965. godine, već 55.400.
- BOKČE: Oho ho, ala raste! Za četiri godine porasla primanja za 33.000.
- OKAC: 1966. godine 77.700.
- BOKČE: Za jednu godinu poraslo 22.000? Bravo! To volim! Porasla za onoliko koliko je cela plata bila 1961.
- OKAC: 1967. je bila 91.000.
- BOKČE: Tako, tako! To je napredak, bato moj!
- OKAC: A 69. već 116.300.
- BOKČE: Moj prosek. Jesi li video? Za 10 godina primanja su nam veća! A sad čitaj cene... Ali njih čitaj u novim dinarima, razumeš... da budu manje... razumeš!
- OKAC: Nema cena. To ne daju. Dobio sam samo porast troškova u procentima. Onda skočilo 2%, ovde 14%, onde 24%...
- BOKČE: Pa to nije mnogo.
- OKAC: Nije. A to je prava statistika.
- BOKČE: Kažem ja tebi da zvanično meni ne fali meso. Nama to neko tajno krađe? Nekontrolisano, razumeš? Jer kod statistike je u redu, razumeš?

Otvaram se vrata i ulazi Doktor sa Savkom.

- DOKTOR: O, koga to vidim... koga to vidim...
- BOKČE: A koga ste očekivali da vidite u mojoj kući, dok-

tore? Žiku šnajdera?

DOKTOR: Tačno. Vrlo oštromno. Prolazim ja tako slučajno ovuda...

BOKČE: I islednik je tako slučajno naišao, je l' da, Okac? Savka, obe noge ču da ti prebijem, razumeš, ne jednu - obe!

SAVKA: (Zaplače se) Vidite li koliko se promenio? Kad je on smeо tako nešto meni da kaže! (Vrisne) A što praviš gluposti, Bogoljube, božija te strela pogodila! Zar doktor ima malo drugih ludaka!

BOKČE: Pa da, Bokče je sad ispaо i lud što traži svoje meso, to jest - pravo. Sedite doktore. Vi ste, recimo, pametan čovek.

DOKTOR: Recimo.

SAVKA: Ja ču da stavim kafu...

Savka izlazi.

OKAC: (Tihо) Da digne moјe ruke ot toga, Bokče, pa da živimo mirno ko ostali svet...

BOKČE: Ti digni sve četiri u vis, ako hoćeš, ja nisam takav tip! (Uzima hartije) Da pogledamo, doktore, suštinski - šta je to krađa i šta ćemo sa njom?

DOKTOR: Suštinski je to raspravljeno, a postoje i paragrafi.

BOKČE: Za džeparoše postoje, za defraudante postoje... al' pazite ovako. Jedna obična stvar. Na primer, moј prijatelj Okac zabušava na radu...

OKAC: Ja zabušavam?!

BOKČE: Uzimam te samo kao primer. Okac, recimo, zabušava.

OKAC: Kao primer - zabušavam.

BOKČE: Šta je to? Krađa. On potkrada svoje drugove, jer

- oni rade za njega. On krade njihov rad.
- OKAC: Ja kradem?
- BOKČE: Kao primer. Ili vi, doktore, ste privatnik. Recimo, parketar.
- DOKTOR: Kao primer?
- BOKČE: Kao primer. Vi pare primate na ruke i zato niko ne zna koliko zarađujete. Prijavite li vi sve za porez?
- DOKTOR; Nisam valjda lud. Mislim: na primer.
- BOKČE: Tačno. Niste ludi kao lopov. Ili, recimo, ja igram na sreću, to jest lutriju i dobijem deset miliona.
- OKAC: Vidi što si ti bezobrazan. Ja lopov, doktor lopov, a ti sebi deset miliona. E to nema smisla.
- BOKČE: Kao primer. Dobijem znači deset miliona.
- OKAC: Nemoj da me nerviraš sa milionima! To smo već čuli!
- BOKČE: I dođem da podignem pare. A vi me, doktore, kao onaj, na NACIONALNA
PRIMER
CRNE GORE DURDE privatnik, sačekate i kažete: prodaj mi srećku za 10 miliona.
- DOKTOR: A vredi deset? Nisam valjda lud, na primer.
- BOKČE: Niste ludi nego pametni. Sutra kad vas pitaju poreznici odakle vam kola, odakle kuća, kad tako malo zarađujete, vi ispovrtite srećku: izvol'te, dobio na lutriji.
- DOKTOR: Vidi, molim te, na primer.
- OKAC: Malo ti je bilo deset miliona nego si sebi podigao na 11.
- BOKČE: A ko je tu nepošten na primer? I vi i ja. A moramo priznati i - država. To za državu samo na primer, jer se oporezuje sve što radiš, a kad ne radiš nego se kockaš, primaš čiste pare.
- OKAC: Zato se to i ne zove igra na rad nego igra na

sreću.

BOKČE: Ili recimo, prošetajte doktore kroz grad...

DOKTOR: Da se prošetam stvarno ili na primer?

BOKČE: Prošetajte stvarno. I gledajte cene u izlozima prodavnica. Isti artikl, iste marke i proizvodnje... ovde košta ovoliko, onde onoliko. Razlike se kreću za hiljadu, dve, pet, pa i dvadeset hiljada dinara. I to često u radnji do radnje. Ko je tu pokraden?

OKAC: *(Digne dva prsta)* Znam ja.

BOKČE: Sedi, svi znaju. To su bile, doktore, na primer, sitne krađe, a sad da pređemo na ozbiljnije stvari.

DOKTOR: Na primer.

BOKČE: Hoćete da počnem od honorarnog rada. Ono: ja tebi, ti meni, kolektivi plaćaju. Po zakonu.

OKAC: Nemoj, Bokče, da gađaviš doktora. To se zna i bez primera.

BOKČE: Sve se zna, pa opetno je ništa! Zna se i za ove reklamne poklone, putovanja, zna se, Okac, za uvoz... i kako se uvozi, zna se za unapred nerentabilne investicije, zna se za film, preprodavce, zastupništva... Zna se, recimo, da je po zvaničnim statistikama Jugoslavija treća u Evropi po broju turista, ispred Francuske, Engleske i tako dalje, a po prihodima iz turizma, na poslednjem mestu... Gde su te pare?... Zna se, Okac... sve se zna... Samo se ne zna... *(Drekne)* Gde je moje meso?

U drugoj sobi Savka, koja nosi kafu, trgne se na viku. Trgne se i Islednik.

SAVKA: Bože moj, opet ga je uhvatilo!
ISLEDNIK: Neobičan slučaj!
TRIČKO: Je l' to Bokče vikao?
ISLEDNIK: Jeste deko.
TRIČKO: Ljuti se na mene što štedim za vinograd. A i njemu bi dobro došla kuća u šumi.
SAVKA: Jeste, svekre, zbog vaše vikendice se ljuti.

Odlazi sa kafom u drugu sobu.

TRIČKO: Znao sam! Svet je zavidljiv. I rođeni sin.

A u drugoj sobi.

SAVKA: Doktore, kafica...
DOKTOR: Samo da im dam injekcije...

Vadi špic.

BOKČE: (*Preplašen*) Kakve injekcije?
OKAC: Ja neću. Ja ti pasti u nesvest.
DOKTOR: Ajde, ajde, nemojte kod deca! Vi ste prenadraženi, nervozni...
BOKČE: Nisam ja... doktore... nervozan, nego ljut. Ne prilazi s tom igлом!
DOKTOR: Evo, onda prvo Okac!
OKAC: Ne treba mi luk. Evo, mame mi, odričem se luka, samo nemojte injekciju.
DOKTOR: Znači, prvo Bokče!
OKAC: On je prvi i počeo.
SAVKA: Jao, ja ne smem ni da gledam.

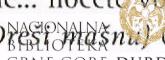
Izlazi.

BOKČE: Bežiš, kukavice. A kako je tek meni da primim. Doktore... samo trenutak... da uzmem vazduh... stoj!... da nešto kažem!

- DOKTOR: Evo, kažite.
- BOKČE: Ja ne tražim injekciju doktore, ne tražim smirenje... nego svoje meso. Razumete?
- DOKTOR: Ovo će vam pomoći. Da mirnije mislite. Staloženo. Stvari se ne rešavaju revoltom nego razumom.
- BOKČE: Joj... ne prilazi... ne rešavaju se, valjda, stvari ni injekcijama! Ne daj me, Okac!

Okac se sav skupio od straha. Kad se začuje Bokčetov vrisak i on vrisne.

- OKAC: Jao, koliko mu zabode! Ubi ga, mame mi, ubi ga!
U drugoj sobi, svi sede i napregnuto osluškuju.

- ISLEDNIK: Smešno... odrasli ljudi pa se boje... a šta je to... malo bocne... i ništa...
- SAVKA: Pa dabome... hoćete vode?
- ISLEDNIK: Može... (*Drekne mašna*) Ovde je zagušljivo... (*Čuje se Okčev vrisak i Islednik se sav zgrči*) I on je gotov!

Ulazi Doktor.

- DOKTOR: E, sad da popijemo kaficu. Oni će odspavati, smiriće se. Ne treba da brinete, to su prolazne neuroze. Čitali ste "Don Kihota"? Tako su i oni, halucinantno opsednuti nekom izmišljenom idejom da im neko potkrada standard. Kafa? Fino! Baš da vas pitam nešto, druže isledniče, može li se stati na put tom divljanju sa cenama? U poverenju rečeno... (*Tiho*) ja kad se preračunam, posle ovog poskupljenja, meni neko krade... (*Drekne*) 30 litara mleka!

U spavaćoj sobi Bokče i Okac spavaju.

Napraviti fotose njih dvojice, posebno, kako spavaju. Duplom ekspozicijom, dajemo prvo Bokčeta kako spava. I fotos i slika sa kamere se potpuno poklapaju. Onda se Bokče trgne, probudi i trikom "izide iz sebe". Pratimo ga do vrata. Tu se on okreće.

BOKČE: Okac! Okac, nemoj da gubimo vreme. Našao sam rešenje!

Trik se ponavlja sa Okcem.

OKAC: Ako je opet nešto glupo, pobratime, kao sa kasapinom, izbušiće nas injekcijama kao rešeto!

BOKČE: Ne boj se. Rešenje je jednostavno i genijalno, kako se samo ranije nisam setio. Polazi.

Podrum. To je neki čudan podrum iz mašte sa ručnom mašinom za štampanje slova. U podrum ulaze Bokče i Okac vukući pakete. A u čistoj, svjetloj sobi, sedi Mojsije.

MOJSIJE: Čekam te, Bogoljub ČRNOJEVIĆ

OKAC: Jao, ko ti je ovaj?

BOKČE: Vi se ne poznajete? Drug Okac ovdašnji, drug Mojsije, ondašnji!

OKAC: (Pruža ruku) Milo mi je.

MOJSIJE: Ne dajem ruku svakom. I ti si kao i ovaj.

OKAC: Što je on bezobrazan!

BOKČE: Ne obraćaj pažnju na njega. Matoro čangrizalo. Stalno bi hteo da morališe.

MOJSIJE: Da morališem, je li? A šta to radiš Bogoljube u podrumu svojemu?

BOKČE: Pravim svoje meso, ako baš želiš da znaš.

MOJSIJE: Lažeš, grešniče. Spremaš se za greh najljuci!

BOKČE: Okac, udari ga nečim. Ja nemem vremena,

- moram da završim ovu ploču.
- MOJSIJE: Hodi, hodi, junače!
- OKAC: Ma kakav sam ja junak. To se on šali, mi smo mirni ljudi.
- BOKČE: Ja nisam miran. Ja sam opasan.
- MOJSIJE: Znaš li ti, debeli, šta vi to uopšte radite?
- OKAC: Znam. Bokče je umetnik, a ja mu pomažem. On pravi petohiljdarke... k'o prave.
- BOKČE: Pokaži mu onu probnu. Ne može da se otkrije koja je prava a koja moja. Sad će početi proizvodnja.
- MOJSIJE: Neću ni da gledam. Gospode bože Savaote, gledam greh očima svojijem, nemam više moć da ga zgromim. Znaš li ti, Bogoljube, što boga ne ljubiš, da sam ja za manji lopovluk, glave mačem odsecao svojijem.
- OKAC: Jao što je čića strašam
- BOKČE: Pusti ga, kazna! NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE U PODGORICI
Prijegov zakon je imao rupe kroz koje si mogao da se približes. Uvek je moglo i može i ovako i onako. Zavisi prema kome.
- OKAC: A kakva je kazna, molim vas lepo, bila kod vas za lažne pare?
- BOKČE: Kako lažne? To da više nisam čuo od tebe! A jesu li lažne pare one koje se dobijaju bez truda? A mi se za ove mučimo, radimo... Da li neko odgovara za lažne vrednosti, lažnu umetnost, lažnu nauku, lažnu misao?
- MOJSIJE: Bože, bože, ala si mi ti rečit, kad treba da opravdaš greh svoj!
- BOKČE: Nisam jedini.
- OKAC: Mi ovo, čika Mojsije, ne pravimo zato da bismo se obogatili. Mi čemo za nas uzeti samo onoliko

- koliko smo oštećeni novim cenama.
- BOKČE: A podelićemo i drugima uz potvrdu. Sve pošteno. Da nas oni, što su uzeli naše, ne osiromašće.
- MOJSIJE: Znači, ne pravite novac u smislu bogaćenja svojega.
- BOKČE i OKAC: Bože sačuvaj! Mi smo pošteni!
- OKAC: Sve će biti evidentirano!
- MOJSIJE: Čudno neko vreme. Možda se može napred i štampanjem para! A ja sam se drukčije borio protiv osiromašenja žitelja svojih. Ja naredih da niko sa čoškova njiva svojih ne sme obrati plod, nego da ga ostavi za siromaha. Na četiri čoška, četiri parčeta!
- BOKČE: To je kao što su meni otkinuli čošak od hiljadarke! Ali da mi je uz'o siromah, ja se ne bih bunio.
- MOJSIJE: Pa naredih ne osvrće za sobom kad ubire letinu svoju. ~~Moj~~ispalo, neka ostane! Naići će gladan i podići.
- BOKČE: I kod nas sad ima mnogo otpada i niko se ne osvrće.
- MOJSIJE: A svaka sedma godina, da je odmor i za ljude i za stoku i za zemlju i da se ništa ne radi. A što zemlja donese da je svačije.
- OKAC: Cele godine se nije radilo. Jao što je to lepo!
- MOJSIJE: A kada prođe sedam puta, po sedam godina, ta pedeseta da bude godina oproštaja. I što je ko kome dužan, nije dužan, ko je kupio kuću da je vrati, ko je morao njivu prodati, da mu se vrati.
- BOKČE: E, to bi bilo nešto za naše preduzeće! Brišu se dugovi, nema sudova, nema zateznih kamata.

Ajd' ispočetka da se zadužujemo. Okac... ja sam gotov. Dosta je bilo priče... Vidi što su pare!

OKAC: K'o prave!

BOKČE: Opet ti. Prave su. U stvari, mi pomažemo državi, razumeš. Dodajemo gde fali, razumeš! Ima li neko što je oštećen da čeka napolju?

OKAC: Znaš koliki je red pred podrumom? Do iza čoška.

BOKČE: Pusti prvog.

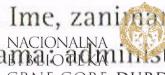
OKAC: (*Sa vrata*) Prvi! I bez gužve, molim vas.

Ulazi Lopov.

LOPOV: Dobar dan.

BOKČE: Kako se zovete? Okac, sve piši da administracija bude uredna. Nema ništa bez dobre administracije. Ime?

LOPOV: Je l' mora?

BOKČE: Nego šta. Ime, zanimanje, vaš potpis. Da ne kažu posle i nam
 Nacionalna uprava za administraciju Crne Gore Durde Crnojević uzela sebi.

LOPOV: Spasa Spasić. CRNOJEVIĆ

OKAC: Zanimanje?

LOPOV: Lopov.

MOJSIJE: (*Nasmeje sej*)

BOKČE: Marš napolje! I ti se usuđuješ da tražиш!

LOPOV: Zašto, molim vas? Ja sam legalan lopov. Profesionalac. Ja ništa nikom ne zakidam ilegalno.

BOKČE: Dobro, brate, ali kako si ti oštećen?

LOPOV: A kako da nisam? Dignem nekom, recimo, iz džepa deset hiljada... mislim fino, taman da pokrijem troškove... Kad jes'... hoćeš... cene skočile... i ja moram dopunski da radim. A kako je svakom malo para, teško je naći gde da se

ukrade. A kase preduzeća prazne. Ja sam računao, molim vas, prehrana je poskupela za 20%, i ako kažu svega 10, a kafane za sad 13%. Molim da se i to ima u vidu.

OKAC: Koliko da mu pišem, Bokče?

BOKČE: Priznaćemo mu samo 20%. Kafane su luksuz.

LOPOV: Zašto luksuz? Luksuz su cigarete, luksuz lož ulje, luksuz kolonjska voda, sapuni... a sada i kafane. A lepo je rečeno da rakija nije luksuz. Kuda nas to vodi, molim vas?

BOKČE: Molim bez nerviranja i sumnjivih izjava.

LOPOV: Kako da se ne nerviram? Pa nećemo valjda da idemo nemirisani i prljavi. Svi bi odmah vikali ono je lopov. A moja profesija traži eleganciju.

OKAC: Daj mu Bokče, zadržaće nas do sutra.

BOKČE: Dobro, 22% s obzirom na specifične uslove rada?

LOPOV: Kolika su vam mesečna primanja, to jest, krađe?!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CASNAČEVIĆ

Oko 10.000

BOKČE: Samo toliko? Časnačević

LOPOV: Časna lopovska.

BOKČE: Je l' čuješ Okac. A ovamo pričaju, mnogo se krade, lopovi najbolje žive!

OKAC: Pakost!

BOKČE: Evo vam pet hiljadarka za dva meseca, jer ne pravimo manje novčanice.

LOPOV: Ti nisi pri sebi. Zar to procenat na deset hiljada novih dinara. Ja pet hiljada dajem kao bakšiš.

BOKČE: A ti si računao po novim parama?

LOPOV: Pa nego! Izgleda manje!

BOKČE: Tačno! Okac, lopove više da mi ne puštaš! Marš!

LOPOV: Ima li neka viša instanca da se žalim?

OKAC: Marš napolje!

- MOJSIJE: (*Smejući se*) Lepo si počeo, Bogoljube! Prvo hoćeš da dodaš onome koji već ima.
- BOKČE: Ti da čutiš! Lako je biti pravedan sa strane i u principu, ali kad se sudariš sa praksom...
- OKAC: Sledeći!

Opet ulazi Lopov.

- LOPOV: ... Kud ćeš ti ponovo!
- BOKČE: Sad dolazim zbog Žike.
- LOPOV: Ama neću da te vidim, čuješ li! Nek dode taj Žika.
- BOKČE: Ne može, na robiji je.
- LOPOV: Jao, bogo moj! Pa šta on ima da traži? Tamo mu ništa nije poskupelo.
- LOPOV: Traži razliku, molim vas. Po pravdi. On je osuđen pre tri godine zbog osam miliona. Dobio je pet godina.
- BOKČE: Pa šta?
- LOPOV: NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE DURĐE
Kako: šta? Da je sad skočen, kako je pala vrednost novcu, ne bi dobio više od četiri godine. Pa ako može da mu se smanji jedna godina robije, dobro, a ako ne može isplatite mu razliku u novcu, da zna zašto toliko robija. Poštено.

Bokče i Okac skoče na njega i uz viku izbacuju ga. Mojsije se smeje i polako iščezava. U podrumu Bokče sedi umoran. Ulazi Okac sa novinama.

- BOKČE: Jesmo li sve podmirili?
- OKAC: Sve.
- BOKČE: Šta piše u novinama? Sigurno se saznalo, pa nas hvale kako smo sredili situaciju na tržištu...
- OKAC: Piše: skočile cene!
- BOKČE: Šta kažeš?!

- OKAC: Skočile cene. Kažu: pojavilo se dosta para, skočila primanja, pa opet skočile i cene.
- BOKČE: O, bogo, moj bogol... Znači, ni to nije rešenje. Mogao bi da štampam pare dok mi ruka ne otpadne, a opet bi cene trčale ispred nas.
- OKAC: Pa šta da radimo, Bokče?
- BOKČE: Pojma nemam! Neka trljaju drugi glavu. Pozvaniji. Možda neko i zna!

Bokčetov stan. Spavaća soba. Oni se vraćaju tužni i obrnutim trikom uvlače se u svoja zaspala tela. Ulazi bučno Savka i seda kraj Bokčeta.

- SAVKA: Bokče, Bokčence, probudi se.
- BOKČE: A? Ukinuta administracija... mislim, naša?
- SAVKA: Probudi se. Imam radosnu vesti: vratili ti meso.
- BOKČE: Okac, Okac, budi se.
- OKAC: Dobro jutro.
- BOKČE: Vratili? Kako?
- SAVKA: Javljuju da će se približavati podići linearno prema cenama.
- BOKČE: (Vikne) Ne! Ne daj! O, bože moj, opet ispočetka.
- OKAC: Kako ne daj?! Baš fino! Tebi, Bokče, nikad nije dobro! Šta ti hoćeš?
- BOKČE: Znam šta hoću. Hoću da postanem milioner!
- SAVKA: Kakve su te opet lutke spopale?
- OKAC: Priča, Savka. Znaš ti njega!
- BOKČE: A, ne! Ne, ne! Sad znam rešenje! Svako da se bori svojim radom da postane milioner, ne mislim onaj izrabljivački... ne daj bože... nego ovaj naš milioner... domaći, radni, razumeš?! Da i za mene pišu u novinama: u toj i toj opštini, povećao se broj milionera koji su prijavili porez

- na dohodak!
- SAVKA: Uvek samo nešto sanja!
- BOKČE: Zašto? Ne treba tu mnogo. Čim doteram zaradu do 180.000 mesečno, a to je dva miliona godišnje, upišu me u milionere i plaćam porez na luksuzni život! Onda ću da živim k'o bog!
- OKAC: (Ozareno) A šta ćeš sve da imaš Bokče?
- BOKČE: Sve! Milioner! Izračunao sam ja. U dinar. Ja 180.000, tata 35.000 penziju, znači 215.000 za nas četvoro.
- SAVKA: Ih, kad bi to bilo!
- BOKČE: Biće! Kod nas je sve više milionera. Pitaj opštine. Onda ću, kad platim stan i struju 38.000, hleb i ulje - 12.000, šećer i po jednu kaficu dnevno, pola litre mleka za Snešku i tatu i jednu flašu piva za Savku i mene...
- OKAC: Svaki dan flašu?
- BOKČE: Zašto da ne? budeš milioner. I propuštiću, da znaš! Kutiju dnevno. Za meso će Savka dobijati 30.000 mesečno.
- SAVKA: U-ha!
- BOKČE: To ti je po 125 grama za svakog.
- OKAC: I-ha!
- BOKČE: A za to sam potrošio tek 145.000.- Pa onda 3.000 za pranje, 2.000 ženama za čarape.
- SAVKA: O-ho, ho!
- BOKČE: Hiljadu dinara muškima za čarape.
- OKAC: O-pa!
- BOKČE: Pa preplata za radio i TV? Jedanput mesečno u pozorište, dvaput u bioskop...
- OKAC: Ne preteruj pobratime i ako si milioner!
- BOKČE: Ne treba štedeti za kulturu! Sneški za udžbenike,

- SAVKA: 12.000 otplata za kredit, jedne novine dnevno, Sneški i Savki jevtine pomade i šminka 5.000...
E pa nema za te pare, Bokče.
- BOKČE: Milioneri nikad ne razbacuju, zato se i bogate! Članarine 4.000. Jedne gaće mesečno za porodicu 4.000, jedna cipela mesečno za porodicu...
- OKAC: Ko će da ide sa jednom cipelom?
- BOKČE: To je prosek. Jugosloveni kupuju po 1,16 pari godišnje... krpe za kuhinju, jedna flaša rakije ako naiđu gosti... sve u svemu - 215.050 dinara. Tačan račun.
- OKAC: 215.050. Pa fali ti pet banki.
- BOKČE: Vrlo važno za pet banki. To će da pozajmim ili da nađem na ulici!
- SAVKA: A odela, crni Bogoljube? A posuđe? Nameštaj što se pokvario, posteljina, veš?
- BOKČE: Pa to valida već i naš kad si milioner?
- OKAC: A kola?
- BOKČE: Kakva kola, Okac? Pa ne sanjam ja da postanem milijarder! Oporezovani milioner - to je dosta za progres!

Deveta priča

Sudnica. U sudnici su Sudija, zapisničar, Optuženi, Okac, Mamica i Bokče. Sudiju igra isti glumac koji igra i Mojsiju, samo bez maske.

OPTUŽENI: Ali, druže sudija, to nije istina! Na časnu reč - lažu!

SUDIJA: Optuženi, vi ste već rekli sve što imate i nemojte me prekidati, jer ću vas kazniti i za nepoštovanje suda... (*Zapisničaru*) Pišite dalje: "... A na osnovu izjave svedoka Bogoljuba Bogićevića..."

BOKČE: To sam ja!

OKAC: (*Mamici*) Mamice, ja ne mogu. Ja nisam takav čovek, mamice.

MAMICA: Čuti, Miško, zna sudija šta radi!

OKAC: Neću!... Druže sudija, molim vas...

SUDIJA: Molim, druže Okčeviću...

OKAC: Možemo li mi da se pomirimo?

SUDIJA: Ja sam vam već predložio izmirenje.

MAMICA: Miško sine, zašto mi da se miriš?!

OKAC: Ali, mamice, komšiju će, možda, u zatvor...

MAMICA: Tako mu i treba!

OKAC: Ne mogu, imam ja savest! Hoćete li vi njega u zatvor, druže sudija?

SUDIJA: Pa... za nasilno upadanje u tuđ stan i pričinjavanje štete...

BOKČE: Jedna vaza, tri čaše... ja znam. Svedok!

OKAC: Je l' čuješ, mamice? (*Sudiji*) Molim vas, druže sudija, ako naš komšija, drug Muršić, obeća da više neće da više za mojom mamicom da je matora oštrokonđa...

MAMICA: Čuti, Miško, sram te bilo!

OKAC: Pa tako je on vikao. Dakle, ako obeća da više neće, ja odustajem od tužbe!

- OPTUŽENI: Neću, časna reč! Evo, na sudu se zaklinjem.
- OKAC: A nećete više ni da pričate po komšiluku da je ona opajdara što maltretira celu kuću?
- MAMICA: Dosta, Mihajlo! Reč više da nisam čula!
- OKAC: Moram da kažem da sud zna. Je l' nećete više?
- OPTUŽENI: Pričaću uvek, druže sudija, da je to jedna fina dama.
- OKAC: Je si li čula, mamice? (*Optuženom*) A ni za one bezobrazluke oko podruma...
- OPTUŽENI: Ni reč, časna reč! Udarim flaster na usta i jedino ga skinem da kažem: Ljubim ruke, komšinice.
- SUDIJA: Dosta! Šta vi mislite da je ovo kućni savet, pa da se na miru ogovarate. Druže Okčeviću, vi hoćete da povučete tužbu?
- OKAC: Hoću.
- SUDIJA: I tražite da optuženi obeća da više neće vredati vašu majku?
- OKAC: Jeste, to NAJAVLJUJEMO
NAČIJALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE PURĐE
- SUDIJA: Ali u vašoj tužbi ~~njezine~~ stoji da su postojale uvrede.
- OKAC: Računao sam ovako, druže sudija: kod nas se ljudi toliko vredaju i psuju, da vi to ne biste ni hteli da uzmete kao ozbiljno.
- SUDIJA: ... ali zato u tužbi piše da vam je optuženi upao silom u stan i polupao neke stvari, što potvrđuje i svedok Bogićević.
- BOKČE: Tačno. Ja potvrđujem. Upao kao lud! Nasilnik!
- OKAC: (*Rasplače se*) Druže sudija... mene je mamica učila dok sam bio mali da nikad ne lažem... i ja se sad mnogo stidim... ja sam to izmislio, da se osvetim komšiji za bezobrazluk. A sad mi je žao... kajem se.

OPTUŽENI: Eto vidite, druže sudija, da nije tačno.

OKAC: Ali za bezobrazluk je tačno.

OPTUŽENI: To je tačno.

SUDIJA: Znači, odustajete od tužbe?

OKAC: Odustajem!

SUDIJA: Druže Muršiću, hoćete li sad vi da podnesete tužbu protiv Okčevića zbog klevete?

OPTUŽENI: Neću. Ja sam bio bezobrazan i pokajao se, on je bio bezobrazan i pokajao se i nikom ništa.

OKAC: Da se izljubimo, komšija...

Ljube se.

OPTUŽENI: I nikad više!

Ljubi ruku Mamici.

... Oprostite gospodo...

OKAC: Vidiš, slatka moja mamice, sad smo svi srećni!

MAMICA: Nek vam je oprošteno komšija.

BOKČE: Pa pobratime, da držimo testim. Stvarno je tako najbolje. Sa komšilukom treba živeti u ljubavi. Druže sudija, hvala lepo i do viđenja!

OKAC: Je l' možemo da idemo?

SUDIJA: Vi možete, a Bogićević mora da ostane.

BOKČE: Ja? Zašto ja?

SUDIJA: Vi ste lažno svedočili pred sudom i zato ćete snositi zakonske posledice.

BOKČE: Kako to, molim vas, pa oni su se izmirili.

SUDIJA: To je njihove stvar, a vaše lažno svedočenje je vaša stvar. I stvar suda.

BOKČE: Ali dozvolite, druže sudija, ja sam rekao samo ono što mi je Okac ispričao. Tačno to! Kaže: pobratime, zamisli upadne juče komšija kod mene, udari nogom u sto, obori vaznu, porazbi-

ja čaše... Ja na to viknem: sram ga bilo, što ga ne udari nečim! A Okac kaže: kako ču kad je jači. A ja viknem: tuži barabu! Izvinite druže, bivši optuženi, nisam znao da niste baraba... A Okac kaže: i hoću, nego šta, hoćeš li ti da mi svedočiš? A ja kažem: što da neću, da pomognem prijatelju.

SUDIJA: Vi ste na sudu izjavili da ste videli kad je on upao u stan.

BOKČE: Tako mi je rekao Okac. Kaže: kaži da si video, to jače zvuči, a ja mislim - što da ne kažem kad me moli drug, a u pitanju je baraba. Onda još nisam znao da nije on baraba, nego da je Okac baraba!

OKAC: Bio sam zaslepljen strašću, Bokče. Oprosti mi i ti kad se sve ovako lepo svršilo.

BOKČE: Kako lepo, kad ču ja da odgovaram? Možda će i u zatvor da me teraju.

SUDIJA: Nego šta mislite? Po paragrafu 283-em Krivičnog zakona, za davanje lažnog iskaza na sudu, možete dobiti i strogi zatvor do pet godina.

BOKČE: Jao, bogo, dobri moj bogo! Ovaj psovao, onaj lagao, a ja u zatvor!

OKAC: (*Plaćno*) Nemojte molim vas toliko, druže sudija. Mnogo je.

BOKČE: Misliš: da je godinu-dve, pa i neka odleži!

SUDIJA: Vi svi izgleda mislite da sud postoji samo zato da se komšije tuže, mire, a da svedoči i laže ko kako hoće!

BOKČE: Verovao sam drugu, druže sudija.

SUDIJA: U buduće nećete nikome verovati!

BOKČE: Neću! Neću, samo mi oprostite!

SUDIJA: Nemam ja šta da vam oprštam. Niste vi dete,

- BOKČE: nego čovek svestan svojih postupaka.
SUDIJA: Ja svestan! Bože sačuvaj!
BOKČE: Ali pošto je u pitanju potpuno besmislen spor sa izmirenjem, a vi ste ispali... kako da kažem...
BOKČE: Kažite slobodno: magarac! Budala!
SUDIJA: Dakle, budala... daću vam najnižu kaznu: tri meseca zatvora.
BOKČE: *(Počinje da nariče)* Jao, Savkice... jao Snekice...
SUDIJA: Jao tata Tričko!... Bokče vam ide u zatvor!...
BOKČE: A pošto se kajete...
BOKČE: *(I dalje nariče)* Kajem se kao i mnogi drugi, ali je kasno pa ne vredi!
SUDIJA: Kazna je uslovna za godinu dana.
BOKČE: *(Nariče)* Uslovna! *(Odjednom obično)* Šta to znači, druže sudija: uslovna?
SUDIJA: Ako za godinu dana ne budete davali lažne izjave, kazna se poništava i nećete ići u zatvor.
BOKČE: Lažne izjave! Evokunem se: više dok sam živ neću slagati!

Špica.

Radionica. Sedam, osam radnika - zatvara dugačke sanduke sa stakлом. Sprema se roba za transport. Među radnicima su: Vlada, Okac, Lepa, Sima, Pera i Milan.

VLADA: Življe, drugovi, življe! Roba mora da bude ekspedovana do podne, inače će penali da nam pojedu celu zaradu!

MILAN: Ej, drugari... evo ga, stiže.

Svi se postroje za "tačku" koju su uvežbali. Ulazi Bokče.

PERA: Stoj! Ko ide?

MILAN: Bogoljub Bogićević, Bokče!

- GRUPA: (*Peva*) Bogoljub, Bokče, putuje, putuje, Bogoljub,
Bokče... (*Na ariju: "Kapetan Doka putuje"*)
- BOKČE: (*Smejući se*) Kakva vam je to pesma?
- MILAN: Fina. Uvežbavamo je za drugarsko veče.
- BOKČE: Ma nemoj! A pesma je o meni?!
- PERA: Jeste. (*Nastavlja program*) Kuda putuje Bokče?
- MILAN: U zatvor!
- PERA: Zašto?
- MILAN: Zbog lažnog svedočenja.
- GRUPA (*Peva*) U zatvor Bokče putuje, putuje. Zbog laži
Bokče putuje!

Svi počinju da se valjaju od smeha, jedino se Bokče užasno rastuži.

- BOKČE: Hvala, drugovi. Lepo je to od vas.
- VLADA: A da ne bi htio da ti se divimo što se brukaš na sudu?
- BOKČE: A što ne izvodite tačku onako kako je bilo? (*Sam igra tačku*) Stoj! KERNE! Šebeli Okac! Kuda? Da navuče prijatelja! Da ga izbruka! (*Peva žalosno*) Druga je Okac nasankao, nasankao, druga je Okac prevario!
- OKAC: Ja sam se Bokče pokajao na sudu. Nisam dao da nevin čovek strada.
- VLADA: Tačno. Tebi svaka čast. Potrebna je, drugovi jedna velika unutrašnja snaga da čovek prizna svoju krivicu.
- OKAC: To je istina. Ja sam prosto osetio neku snagu. Veliku snagu.
- BOKČE: Pa da. Ti si snažna ličnost, a ja sam bednik!
- PERA: Ako hoćemo baš iskreno da govorimo - na to mu i ispadne, Bogoljube!

MILAN: Nisu tebe džabe rebnuli sa tri meseca zatvora.
BOKČE: Uslovno!
MILAN: To je svejedno - važno je da si ti osuden.
VLADA: Nastavite pakovanje i ostavite ga. Ako mene pitate - sa lažovima i ne treba razgovarati.

Bokče mu preteći pride.

BOKČE: Oho!
VLADA: Aha!
BOKČE: Pazi šta govorиш, jer ja mogu i drugčije.
VLADA: Ne čudim se. Ko nema osećanja za moral, može i da bije, i da bude siledžija...
BOKČE: Vlado!
VLADA: Ali ne zaboravite, druže Bogićeviću, da je kazna uslovna. Ako napravite neku novu svinjariju možete se odmah spakovati - zna se kuda!
MILAN: More, ostavite ga. *Takvog* treba ignorisati.
BOKČE: *(Očajan)* Ali kakovi to sa mnom, drugovi!

NACIONALNA
BIRSKA
CRNE GORE DURDE
CRNOJEVIĆ

Prilazi mu Lepa.

LEPA: Znaš, Bogoljube, od tebe se svašta moglo očekivati... ti si... ovako... dosta neurasteničan tip, je li... ali ovo je ipak nezgodno... sve nas nekako kompromituje. Diskutovaćemo, razumeš, o tome i na sastanku ogranka. Moralni lik jednog člana, razumeš?!

BOKČE: A Okčev lik, Lepa? Ja sam samo verovao drugu.
LEPA: Prvo: Okac nije član... razumeš... Ne zanima me. A drugo: verovati drugovima je lepa stvar, mislim u principu, ali i opasna... mislim u praksi. Možeš da zabrljaš zbog preteranog verovanja, razumeš?!

Ulazi Direktor.

DIREKTOR: Ja li sve spakovano? I molim vas: pedantno, pedantno, tako velike porudžbine se ne dobijaju svaki dan. To nam je i afirmacija.

VLADA: Sedamdeset sanduka je spremno za utovar. Samo imamo mnogo škarta.

DIREKTOR: Kako to?

VLADA: Velika su stakla, druže direktore, pa ljudi obrade, odšlifuju, a ono posle samo cikne, i na pola...

DIREKTOR: Uh, uh... koliko toga ima?

VLADA: Pa za jedno osam sanduka.

DIREKTOR: Neka spakuju i to. Mislim polomljeno. Ali pedantno! Kao da je prvoklasno.

VLADA: A kad reklamiraju što su stakla slomljena, da prijavimo štetu Osiguravajućem zavodu?

DIREKTOR: Dabome. Kazaćemo polomljeno u transportu.

On prilazi Bokčetu.

... Čuo sam za jednu vrlo ružnu stvar, druže Bogićeviću...

BOKČE: *(Rezignirano)* Tri meseca zbog lažnog svedočenja!

DIREKTOR: Da.

BOKČE: Stvar bedna i amoralna!

DIREKTOR: Tačno!

BOKČE: Takvih ljudi se treba stideti!

DIREKTOR: To i ja mislim.

BOKČE: Oni su ruglo u ovom našem svetu bez laži!

DIREKTOR: Milo mi je što bar shvatate težinu svoje krivice.

BOKČE: Hvala, druže direktore.

DIREKTOR: Nema na čemu. Izvol'te i drugi put.

BOKČE: Ne postoji drugi put za mene, druže direktore.

Bokče samo jedanput napravi glupost! Samo jedanput!

Bokčetov stan. Po spavaćoj sobi sede, kao razbacani, članovi porodice. Svako se okrenuo na svoju stranu. Dok svira neka tužna muzika, svi redom... uzdišu...

SAVKA: Ne smem ni u samoposlugu da sidem! Sve se žene pakosno izbulje u mene i tek poneka upita: A šta to čujem Bogičevićka, da vam je muž uhapšen?!

Bokče pogleda i samo uzdahne.

... Nije, kažem ja. Je l' nešto politički? Nije, kažem ja... Pa nije valjda... ju, ju... zbog kriminala... (*Zaplače se*) Bar da je, kaže, lajao na vlast!

Bokče ponovo uzdahne i zajeca bez suza.

TRIČKO: Čujem da sad ne tuku u zatvoru. Ako ne tuku, onda je lako.

Bokče se okreće ka njemu, pogleda ga, pa sagne glavu.

TRIČKO: Meni je pričao Žika. Njega su hapsili što je vikao: dole kralj! Kaže: žandari biju dok te sprovode, a kad se dočepaš robije, onda si na konju!

BOKČE: (*Tih*) Jao, bogo, moj bogo... Kaži mi i ti, Sneškice, nešto tako ljubazno, nešto - da me utešiš...

SNEŠKA: Ako ti se priča, čale, održi sam sebi miting. Mene ostavi!

BOKČE: Hvala.

SAVKA: I ne izigravaj pačenika, Bogoljube! Ne beći se na nas, Bogoljube, nego na sebe! Ti ako se mučiš,

Bogoljube, znaš i zašto, zbog svoje lude glave,
Bogoljube. Ali zašto mi da se stidimo? Jesmo li
mi lagali Bogoljube?

Bokče ustaje.

BOKČE: Imam li čistu košulju i gaće?

SAVKA: Da se presvučeš, je li, i prošetaš malo po varoši?!
Da te svi što bolje vide?!

BOKČE: Idem da se prijavim i odležim robiju. Tamo su
sve propalice kao i ja - nikome neću smetati.

SAVKA: Lažeš, Bogoljube! Lažeš, nećeš otići!

Bokče seda.

BOKČE: Tačno! Neću!

SAVKA: Izigravaš mučenika da bi nas ganuo. I lažeš! Ko
zna šta si ti mene sve u životu slagao!

TRIČKO: I kao dete je voleo da laže. Jednom je došao iz
škole i kaže; dobio sam peticu, a ono bio kec!
Lažov po predoru

Čuje se zvono. Ustaje Smeška...

SAVKA: Ne otvaraj nikome. Nismo tu.

Smeška više u predsoblju.

SNEŠKA: Ne može. Nismo tu!

BOKČE: *(Plane)* Sutra ču pred celom radionicom da ispre-
bijam Okca. Gaziću ga dok ne svisne.

SAVKA: Ne laži, Bogoljube.

BOKČE: *(Tih)* Tačno. Lažem. Ne bih mogao da ga bijem.

Opet zvono i lupanje na vratima. Smeška odlazi.

SNEŠKA: Ovaj se zalepio za vrata kao hanzoplast!

BOKČE: *(Ponovo plane)* E onda ču da dam otkaz! Svi

znaju da nisam kriv ja, nego on! Neću da radim u takvom kolektivu!

SAVKA: Pričaš... pričaš... Kao da je to jedini kolektiv, u kome strada onaj koji ne treba!

Ulazi Sneška sa Islednikom.

ISLEDNIK: Dobar dan svima. Kako ste? Ja malo do Sneške... ne ljutite se?

SAVKA: Ako vama nije nezgodno... mislim zbog Bogoljuba... mi nemamo ništa protiv.

ISLEDNIK: Ma ostavite molim vas. Reče mi i Sneška kako se svi sekirate. Nemojte, druže Bogićeviću, molim vas. Nije to ništa. Glavu gore!

BOKČE: *(Skoro ne veruje)* Ja nisam namerno, verujte. Nisam kriv.

Islednik seda kraj njega.

ISLEDNIK: Pa i da jeste ~~šta~~ ^{NACIONALNA} ~~šta~~ ^{BIBLIOTEKA} ~~šta~~ ^{CRNE GORE} ~~šta~~ ^{DURDE}

BOKČE: Bože moj, prve prijate ~~šta~~ ^{GUSKE} ~~šta~~ ^{VIĆI}... *(Tapše ga)* I ko to govori? Islednik! Čovek stručan, pa odmah razume!

ISLEDNIK: Kako ne bih razumeo, molim vas?!

BOKČE: I ne stidite se, recimo, i da se rukujete sa mnom? *(Rukuju se)*

ISLEDNIK: Zašto? Šta vama sve pada na pamet? Sa kakvim se sve propalicama srećem, molim vas! Pa da nema ko da se osuđuje i hapsi, ja ne bih imao službu!

BOKČE: Tačno. Treba poštovati svoj hleb.

ISLEDNIK: To što ste vi... je l' te... to je sitnica. Na kakve ja slučajeve, na kakve barabe nailazim...

BOKČE: Je l' čuješ, Savka?

ISLEDNIK: Prekuće mi dovedu jednog... ovolicno čelo... dva

prsta... vidiš - divljak!

BOKČE: Ma nemojte?!

ISLEDNIK: Pretukao pola kafane. Pitam: zašto? Kaže: napisao sam se, pa mi se prohtelo.

BOKČE: Čuješ, tata? I šta kažete: odmah priznaje?

ISLEDNIK: E pa nema laganja pred vlastima. Ne vredi. Ili juče, na primer... lopov... bitanga... Trinaest radnji popalio...

BOKČE: Bitanga, dabome! To su dripci! Je l' slušaš, Sneškice?

ISLEDNIK: Kažem ja: hajde, momak, ispovedaj se. I on samo veze.

BOKČE: Priznaje, dripac, nego šta. Baš je zanimljivo, je l' da, Savkice?

ISLEDNIK: Priznaje, dabome. Ma kakvo da je đubre, pred sudom ne laže! (*Shvati šta priča*) Ovaj... oprostite... nisam mislio da poredim.

Bokče bez reči ustaje. Islednik stoji za njim.

ISLEDNIK: Nisam povezao... razumete? Vaš slučaj je tako neobičan... bezrazložan... A vrlo redak, verujte! Od oslobođenja je svega dvoje ili troje osuđeno zbog lažnog svedočenja. Sad... istina... ne zna se tačno da li je to zato što je narod postao svestran... je l' te... prevaspitan... ili zato što mnogo dobro lažu, pa ne može da se uhvati...

BOKČE: Nemojte se pravdati, već sam navikao.

On odlazi u drugu sobu i tamo ostaje sam.

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Ljudi su se prevaspitali, Bogoljube... ljudi su postali časni... ljudi ne lažu više, Bogoljube, a ti se brušaš! Godinama si trpeo i borio se za nekakvog novog čoveka... za

nove odnose... Novo se stvorilo, a ti se brukaš!
Sve je postalo jasno i otvoreno... kao na dlanu...
Svi govore istinu, govore smelo - a ti se brukaš!
Svuda moral... svi idu dignute glave - a ti se
brukaš, Bogoljube! (*Glasno*) E, neću više... ili će
crći.

Stao je pred Mojsijev crtež.

... Čuješ li me, Mojsije? Pred tobom obećavam da
više nikad neću slagati, ama ni ovolicno! Tvoja
deveta zapovest još važi - u zakonima i među
ljudima. Samo istina može da usreći ljudе, samo
istina donosi progres... i ja će zato govoriti
istinu! Istinu... i samo istinu!

*Mojsijev portret... preko toga TO: "I PRODE NEKOLIKO
DANA U MIRU". Detalj harmonike koja svira. Bokčetov stan.
Sve je svečano, sa puno jelana i pica, jer Savka slavi rođendan.
Pored porodice, tu su Mlasta, Islednik, Lepa i nekoliko
komšinica i komšija.*

BOKČE: (*Peva uz harmoniku*) Moja Savka nema mane,
Nigde nema tako dobre dragane!
Nema, nema, nema Savka nikoga,
Ona voli samo mene jednoga!

ISLEDNIK: (*Sneški*) Lepo peva! A i smirio se.

SNEŠKA: Keletov rođendan je uvak glavni praznik. Glavna
manifestacija.

SAVKA: (*Služeći komšinice*) Izvol'te...

LEPA: Pa zar slavljenica sama služi?

SAVKA: Baš Snešku briga. Nisu devojke kao što su nekad
bile... Izvol'te...

*Bokče naglo prestaje da peva, jer na vrata ulaze sa cvećem
Okac i Mamica. Nastane t i š i n a.*

- MAMICA: 'Ajde, sine Miško, kaži...
- OKAC: Savka, želim ti srećan rođendan, i mnogo, mnogo...
- MAMICA: Nije to, Miško. Prvo izvinjenje.
- OKAC: A, jeste. Dragi moj Bogoljube, ti ne govoriš sa mnom već sedam dana... i imaš pravo! Ja nisam mislio da će tako ispasti, takoreći nisam bio svestan, ali to me ne opravdava. Izbrukao sam te, Bogoljube, ni krivog ni dužnog. Ako možeš - oprosti mi!
- VLASTA: (*Tiho Savki*) Dirljivo! Znaš da me nešto prosto ščepalo za gušu.
- SAVKA: (*Zaplače se*) Mi smo u familiji svi osjetljivi.

Bokče ustaje. P a u z a.

BOKČE: Danas želim da budem radostan. Nema više mržnje. I ja sam preporodio. Neka ti je oprošteno pobratime.

Oni se zagrle. Opšti aplauz. Bokče i Okac zagrljeni zapevaju - NA MNOGAJU LJETA.

MAMICA: Bogićevička, izvolite cveće za vaš rođendan!

SAVKA: Jao što je lepo! Sneškice, stavi u teglu, sve su nam vazne već pune.

Bokče i Okac i dalje pevaju, a onda Okac prekine pesmu.

OKAC: Pa Savkice, ti napuni 22, a?

Smeh.

SAVKA: Uvek laskaš! Žene se ne pitaju za godine, ali ja nemam razloga da krijem. Bogami, pune 32.

MAMICA: Nikad ne bih rekla!

Bokče prekine pesmu i pogleda u Mojsijev portre.

BOKČE: (Sa blagim smeškom) Pogrešila si, Savkice...
Trideset osam punih, u trideset devetu.

T i š i n a.

SAVKA: Šta pričaš gluposti, Bogoljube! Otkud mi 38!
BOKČE: Pa nisi ih ukrala. A možda imaš manje, ako ne računaš one godine do osnovne škole!

On se zasmeje kao da se pravda, ali ostali čute. Odjednom i Tričko počinje da se cereka!

SAVKA: Svekre, vi ste se izgleda zagrcnuli... Sneaška, daj dedici vode. Baš jutros kažem Bokčetu: naš je tatica veselo... k'o dete! Sladak je!

Bokče pogleda u Mojsija.

BOKČE: Rekla si Savkice: onaj tvoj očurda, potpuno je podetinjio. Bogu zgrešila da se mučim sa njim?!

SAVKA: Ja to rekla?!

BOKČE: Ti. U kujni. I još si kazala...

SAVKA: (Vikne) Ne laži Bogoljube!

BOKČE: Ja da lažem? Bože sačuvaj - nikad više!

TRIČKO: Lepo snajka ti za mene! A ja tebe toliko volim!

BOKČE: Ne laži, tatice! Jesi li juče pričao: baš je baksuz moj Bogoljub kad se ženi. Da su u džaku sve jegulje, a jedna zmija, on bi sigurno zmiju izvukao. Tako je i na Savku natrapao!

SAVKA: O-o-oooo, znači, ja sam zmija, gospodine svekre?!

TRIČKO: Što pitaš mene, kad kažeš da sam podetinjio!

VLASTA: Ajde muzika, muzika... Sviraj drug, šta čekaš!

Porodične šale... (*Zapeva*) Ko je srce u te dirno,
pa si tako ti nemirno!

Sneška ulazi sa vodom.

SNEŠKA: Ala se ujak raspevao k'o Tom Džons!

BOKČE: A maločas si mi kazala, Sneškice - ne daj čale
Vlasti da se dere, sramota me pred Plavkom,
škripi k'o "lejland" na okuci!

Vlasta naglo ustane.

VLASTA: Pa šta ti hoćeš, zete? Napio si se pa hoćeš sve da
nas izvređaš!

BOKČE: Ne, ne daj bože! Ja sve vas volim, ali je meni
sudija rekao: još jedna laž - izvol'te - tri meseca.
I meni je sad istina tu duboko... razumeš?
Prevaspitan, razumeš?!

MAMICA: Tako sam ja svoga Miška učila - nikad ne laži!

BOKČE: Nije istina, gospodo! Vi ste ga, ako smem da
primetim, f nagovorili da lažno optuži komšiju. I
to samo zato što vam je rekao da ste opajdara.

MAMICA: Ju, šta on to priča!

OKAC: Ne diraj mi mamu, Bogoljube! Ti znaš da bih ja
za nju...

BOKČE: Šta bi ti za nju? Kad si mi sto puta rekao da ti je
upropastila život svojom ljubomorom i da si
zbog nje ostao mator momak!

MAMICA: Jao, Mihajlo, rđo jedna! To za majku!

*Svi u glas počinju da se svadaju. Iz druge sobe dolaze
komšinice i Lepa.*

LEPA: Što je kod vas veselo. Ta galama... Šta se to
dešava?

BOKČE: A, evo i slatkog komšiluka, na čelu sa našom Lepom.

SAVKA: Bogoljube, prestani sa glupostimna!

BOKČE: Nikad nije dosta istine, drugarice i drugovi! Evo, recimo, naša draga komšinica Popovićka... Slušajte dobro komšinice, šta se dešava, jer vi ste najveća torokuša u okolini, pa da imate materijala... (*Opet opšta cika*) ... A vi se zgražavate, Mikićka!

ISLEDNIK: Sneška, ja će morati da idem. Ne volim ovakve situacije!

BOKČE: Lažeš Plavko. Ne ideš zbog toga, nego što te čeka ona mala iz bioskopa.

SNEŠKA: Ćale, je l' to istina? A mene, lafe radiš?

BOKČE: Radiš i ti njega, Sneška. Kad je on na putu, ti izlaziš sa Caletom.

ISLEDNIK: Je l' tako koleginice?

SNEŠKA: Mala iz bioskopa je li?

Savka prilazi Bogoljubu.

SAVKA: Namerno sve ovo radiš, Bogoljube.

BOKČE: Namerno.

SAVKA: ... da mi upropastiš veselje!

BOKČE: Ne, nego da bi veselje bilo veće. Ljudi se raduju istini, Savka!

SAVKA: Znači, to je za tebe istina! A ono što si ranije govorio - bile su laži!

BOKČE: Nisam shvatao veličinu istine, pa sam vrdao. Prilagođavao se. I tebe sam lagao, Savka. Pre dve nedelje sam htio čak i da te prevarim.

SAVKA: Bogoljube!

BOKČE: Časna reč. Izmislio sam službeni put, a krenuo u

- SAVKA: motel sa jednom Sekom, razumeš!
Jao propalice jedna! Vlasto, vodi me odavde!
- BOKĆE: Zašto Savka! Pa ništa nije bilo. A sem toga, a i ti si sa Okcem nešto mutila.
- SAVKA: Ja?! Ti si lud!
- BOKĆE: Priznaj, biće ti lepše! Čovek kad shvati veličinu istine, oseti se kao preporoden. Okac, kaži joj za motel. Ti si mi pomagao. A priznaj i za Savku.
- OKAC: Ljudi, on je poludeo!
- MAMICA: Ne beži od mene Mihajlo, jer ti nisam sve rekla.
- SAVKA: (Viče) Tebe!... Svekra!... Ovog debelog... sve ču ja vas!
- TRIČKO: Šta ćeš ti meni, šta?!
- Svi govore u glas, svajđaju se, a Bokče sedne kraj harmonikaša.*
- BOKĆE: Sviraj, drugar, danas nam je veselje. Istina, ti pojma nemaš o sviranju, ali nije važno. Bitno je da se zna istina! (On zapeva)
NACIONALNA
CRNE GORE DURDE
Ja ljubim tebe i draguju te, zbog tebe živim, zbog tebe umreću!

Za to vreme u sobi gužva. Mamica je pala u nesvest, Okac pokušava da je povrati... Više se ne zna ko se s kim svađa, jer svi govore u glas... ali sve pokriva Bokčetova pesma.

Radionica. Bokče radi. Ulaze Vlada i čovek iz OZ-a. Prilaze prvo Okcu.

- VLADA: Evo, drug Okčević je nadgledao pakovanje.
- OKAC: Sve je bilo propisno spakovano. Pedantno.
- ČOVEK IZ OZ-a: A vi ste robu pregledali?
- OKAC: I ja i drug Vlada. Svi mi kontrolišemo. Ceo kolektiv. Od nas je roba pošla ispravna.
- VLADA: Mi sve pedantno. A toliki sanduci da se

upropaste u transportu, pa to je nečuveno!
Zločin! Ovo je poslovoda, drug Bogićević. Bokče,
drug je iz Osiguravajućeg zavoda...

BOKČE: Drago mi je.

ČOVEK IZ OZ-a: Kupci su reklamirali da im je stiglo osam
velikih sanduka sa polomljenim staklima.

BOKČE: Znam. Tačno osam sanduka.

ČOVEK IZ OZ-a: Izvolite. Ovde treba da mi potpišete da je za
transport sve bilo predato u redu.

BOKČE: Gluposti!

ČOVEK IZ OZ-a: Takav je propis. Moram da imam vaše izjave
da bismo vam nadoknadili štetu.

BOKČE: A što vi da nam plaćate kad je ovde polomljeno?

ČOVEK IZ OZ-a: Izvinite, ja ne razumem.

BOKČE: Ama ovde su polomili, u radu, i spakovali
polomljeno. Video sam.

VLADA: Šta to pričaš. Bogoljube?! Tera on neke viceve,
druže... Okac je čuš... Ja idem kod direktora...

BOKČE: Nisu to vicevi. Okac je čuš... Ja idem kod direktora...
Vlada je pakovao. Evo, zna i ovaj Okac, ali laže!
Bože, koliko lažova!

ČOVEK IZ OZ-a: Ne terajte šegu sa mnom. Vi ste poslovoda
u ovom preduzeću, ja ne verujem da vi to
ozbiljno govorite. To mi se još nikad nije desilo.

BOKČE: Ja ču to i na sudu da potvrdim. Kod mene nema
laži. Jer ja ako još jednom... odma' tri meseca! Ne
hvatom se više na to!

OKAC: (Tih) Ne budi lud, Bogoljube!

BOKČE: Pa i neću.

OKAC: Budi drug!

BOKČE: To si me već jednom molio...

Ulaze: Direktor, Vlada i Lepa.

DIREKTOR: Šta to čujem, druže Bogićeviću? A pre neki dan ste mi rekli da vi samo jedanput napravite glupost!

BOKČE: To sam tačno rekao. Nikad više!

DIREKTOR: Druže, ovaj naš poslovođa, nije baš potpuno... razumete.

ČOVEK IZ OZ-a: Izvinite, ali posle njegove izjave, situacija se menja!

DIREKTOR: Pa vi valjda više verujete meni kao direktoru, drugu Vladi... Evo, i drugarica Lepa je došla.

LEPA: To što vam direktor kaže, to je tačno!

BOKČE: Znate, i ona laže! Sad... ona i mora da ga podržava, jer njih dvoje... razumete...

LEPA: Ju. Kakav bezobrazluk!

DIREKTOR: Pazite šta govorite!

BOKČE: Pa video sam vas u motelu. Naravno, to je vaša privatna stvar, STVAR JU INSEUMO ne mešam, ali tumačim drugu zašto je kod KOD NAROVSKE CRNOJEVIĆ povezano.

ČOVEK IZ OZ-a: Hoćete li vi sve to da mi posvedočite i na sudu?

BOKČE: Na sudu? Dabome da hoću. I to je sad, Okac, druga stvar! Sada sam ja ovo video svojim očima. Nema zabune.

DIREKTOR: A, nećemo tako! On je, druže moj, poznat kao lažov! I suđen je zbog toga. Lažni svedok!

VLADA: On je neuračunljiv!

LEPA: Njegov iskaz ne može da važi!

ČOVEK IZ OZ-a: Ako dokažete da je neuračunljiv...

SVI: Dokazaćemo! Nego šta! Dabome da ćemo dokazati!

Bokčetov stan. U dnevnoj sobi su se okupili svi iz porodice i rukovodstvo preduzeća. Savka uvodi Doktora.

- DOKTOR: A jesu li moji ljudi već otišli?
- SAVKA: Jesu.
- DOKTOR: Gde je on? Je li miran? Nije opasan?
- DIREKTOR: Kako da nije opasan. Nekoliko miliona možemo da izgubimo zbog njega!
- VLADA: A posebno blamaž! Kompromituje jednu vrlo ozbiljnu privrednu organizaciju!
- ISLEDNIK: Nije opasan u smislu nasilništva, doktore, ali unosi razdor.
- DOKTOR: Da li se porodica slaže?
- SNEŠKA: Niko se ni s kim više ne slaže, niko ni sa kim ne govori. Pravi džemsejšn - svako svira svoju temu.
- DOKTOR: Pitao sam da li se i porodica slaže - da je postao neuračunljiv?
- SNEŠKA: E, u tome se jedino svi slažu!
- DOKTOR: Dobro, pogledaću ga.
-
NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURĐE
GRNOJEVIĆ
- On prelazi u drugu sobu u kojoj sedi na kauču Bokče u ludačkoj košulji.*
- BOKČE: Gde ste, pobogu, doktore! Vidite šta su mi navukli! Kakva je to svinjarija?!
- DOKTOR: Sve će biti dobro. Kako se osećate?
- BOKČE: Ne pitajte!
- DOKTOR: Da niste besni?
- BOKČE: Kako da ne budem besan?! Ako govorиш istinu - ne valja, ako lažeš - ne valja. Pa šta je to?
- DOKTOR: Ja ču vam reći otvoreno, jer vi ste pametan čovek!
- BOKČE: Jesam!
- DOKTOR: Optužuju vas svi da se ponašate neuračunljivo.
- BOKČE: Potpuna besmislica!
- DOKTOR: Naravno da je besmisleno, ali ja vam moram

postaviti nekoliko pitanja. Da ispitam vaš način mišljenja.

BOKČE: Pitajte koliko hoćete, samo mi skinite ovu ludačku košulju.

DOKTOR: Recimo: sastanak je kod vas u preduzeću. Jedan drug drži govor. On iznosi neke podatke za koje vi znate da nisu tačni, ali zbog situacije u kolektivu, bolje je da se to tako kaže... Šta biste vi uradili?

BOKČE: Digao bih ruku, to jest ako mi skinu ovu košulju i rekao: drugovi, to nije tačno, pogledajmo istini u oči. Ne vredi zabašurivati kroz nekakve govorancije. Šta je tu je.

DOKTOR: Fino. A ako biste zbog toga imali neprilike?

BOKČE: Mislite u kolektivu? I onda bih rekao. Ja sam sad prevaspitan, razumete. Moralno čist!

DOKTOR: Fino. Čujem da ste u radionici pred svima rekli za direktora T. Lepušića kako oni imaju nešto... razumete šta hoću da kazem...

BOKČE: Rekao sam.

DOKTOR: Mislite da takve stvari treba reći?

BOKČE: Ima zaista tu nešto čudno, doktore. Niko se ne skandalizuje doktore, kada zna za takve stvari, a zaprepasti se, kobajagi, kada se glasno kaže! Ja mislim, doktore, da to nije normalno. Jer kod nas... naše je društvo otvoreno... kod nas je sve k'o na dlanu!

DOKTOR: Fino. A pozovu vas, racimo, da obavite jedan veliki posao uz veliki honorar...

BOKČE: Ih, da hoće!

DOKTOR: A vi otkrijete da je u pitanju i neko mučkanje. E, sad... da li ćeće vi raditi i praviti se Toša, ili...

BOKČE: A, ne! Ja vrismem: oho! Nema više mućanja, drugovi!

DOKTOR: Ali onda će vam propasti nagrada!

BOKČE: Bolje i da stegnemo malo kaiševe, samo da bude poštено!

DOKTOR: Bogami fino!

On ustaje i prelazi u drugu sobu. Kad se pojavi svi zažagore.

SVI: Šta je, doktore?

DOKTOR: Neuračunljiv! Po normalnim merilima - sve govori naopako!

Opšta radost i galama.

DIREKTOR: Znači, ne vredi kao svedok! Drugovi, čestitam!
Pravedna stvar uvek pobedi!

SAVKA: Da se pomirimo, svekre. Vidite da ja za vas
nisam nikad došao govorila.

TRIČKO: Srce si ti, snajkoce.

MAMICA: (Okcu, koga ljubi) Uvek sam ti govorila: Miško,
istina i samo istina!

OKAC: Jao, bože, kako prolaze lažovi!

Dok se rukuju i ljube, iz svoje sobe dođe u ludačkoj košulji Bokče i proviri kroz vrata. Kad vidi scenu i shvati šta se desilo, zaprepašćeno zine.

Sudnica. Ista je kao i ranije, samo je sad svetlo irealno. Ulazi Bokče u ludačkoj košulji.

BOKČE: Druže sudija, da vas nešto pitam?...

A sudija je veliki Mojsije.

MOJSIJE: Pitaj, Bogoljube.

- BOKČE: Mene je sud osudio zbog lažnog svedočenja.
- MOJSIJE: Osudio te, nego šta!
- BOKČE: A kad sam počeo da govorim istinu... vidite šta su mi obukli?
- MOJSIJE: Obukli - nego šta!
- BOKČE: I svi viču: neuračunljiv!
- MOJSIJE: Neuračunljiv - nego šta!
- BOKČE: Pa kako to može da bude?
- MOJSIJE: Može, nego šta! Istina nekad treba da se kaže, a nekad treba da se - prečuti! Znaš, Bogoljube, bolje je da se za neke stvari praviš lud, nego da ispadne da si zaista lud. Često je, sine Bogoljube, pamet baš u tome što se praviš šašav!
- BOKČE: Ali i zakon podržava onu zapovest: NE SVEDOČI LAŽNO...
- MOJSIJE: Pa ti ne svedoči! Ćuti! Kaži: pojma nemam ni o čemu!
- BOKČE: I to onda
-

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE DURĐE
ČRNOMORSKE VIŠEVARI.
- MOJSIJE: Nije! To je nepoznatno. A sem toga, znaš li ti kako glasi cela moje deveta zapovest?
- BOKČE: Znam: NE SVEDOČI LAŽNO NA BLIŽNJEGA SVOGA.
- MOJSIJE: Eto vidiš. Ne diraj u bližnjega, u onoga sa kim živiš i od koga živiš. A za dalnjega - baš te briga! Za njega pričaj kako hoćeš, laži kako hoćeš, svedoči kako hoćeš... jer on ti i nije bližnji!
- BOKČE: Hvala, sudijo! Tek sad mi je sve jasno!

Deseta priča

NE POŽELI NIŠTA ŠTO JE TUĐE
NACIONALNA BIBLIOTÉKA
CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ

Bokčetov stan. Završeno je venčanje Sneške i Islednika. Svuda još stoje ostaci veselja... čaše... flaše... poneki kolač... i ostaci u tanjiru. Za trpezarijskim stolom sede Mamica, Savka, Vlasta, Vlada i Bokče. Okac leži na stolu jer se napisao. Dva mesta u čelu stola su prazna. Na kauču je zaspao obućen Tričko.

BOKČE: *(Viče, pomalo pripit) Sneška!... Zete!...*

SAVKA: Ostavi decu da se spakuju.

BOKČE: Nije važno... spakovaće se. *(Viče) Sneškice!*

Sneška i Islednik se pojave na vratima. Ona je u belom, a svi, naravno, imaju svadbene ruzmarine na odelu.

SNEŠKA: Ćale, samo da zatvorimo kofere.

BOKČE: Stanite tu i ti i tvoj muž, a moj zet. Hoće roditelj da vam održi govor.

SAVKA: Jao, opet!

VLADA: Kume, već govoriti si održao.

BOKČE: Pa šta?! Deca tek ~~ukazeju~~ život i nikad im nije dosta saveta. Život nije jednostavna stvar, razumeš?!

SNEŠKA: Ali, ćale, kad ćemo otpustovati?!

ISLEDNIK: Govorite vi, tata, slušamo vas! *(Sneški)* Pritripi se, vidiš da je srećan kad govori. Svi matorci vole da dele pouke.

BOKČE: *(Ustaje) Draga moja deco... mladenci...*

OKAC: *(Trgne se iz sna i odmah zapeva) "Lepu Snešku odvedoše... svi je redom izljubiše, a meni je ne dadoše..."*

BOKČE: Ne deri se, kume, vidiš da držim govor.

MAMICA: Kuku meni, Mihajlo, ti si se stvarno napisao!

OKAC: Pa ako sam! Ne udaje se Sneška svaki dan!

MAMICA: To se kod mlađih nikad ne zna!

- BOKČE: Vi sada, deco, započinjete novi život... (*Čuje se hrkanje*)... Tatice, ne hrči! Kako te nije sramota! Unuka ti se udala, a ti spavaš!
- VLASTA: (*Zasmeje se, jer je i on pomalo pijan*)
- BOKČE: Šta se smeješ, Vlasto? Šta je smešno?
- VLASTA: Zar mora do kraja života da se bude budan zato što se Sneška udala? (*Opet se zasmeje*)
- SNEŠKA: Čale, smisli ti govor dok mi završimo pakovanje.
- ISLEDNIK: Začas ćemo mi...
- BOKČE: U redu... Ignorište vi roditelja... (*Pijano se zaplače*) Kad lupite glavom kao što sam ja lupio...
- SAVKA: Ti to povodom mene, Bogoljube?
- BOKČE: Nije, Savkice... povodom prvog svog braka. A kada sam upoznao tebe, onda sam izgubio glavu. (*Zasmeje se*) Da nisam ostao bez glave, imao bih čime da porazmislim. (*Smeje se i dalje*)
- SAVKA: Hvala, Bogoljube!
- BOKČE: Šalim se, Savkice... Ti si moje sunce! Da nisi kao sunce, ne bih se ponekad i opekaoo. (*Zasmeje se*) Dobar vic, je l' da?
- VLADA: (*Diže čašu*) Hajde, živelji mladenci?
- SVI: Živelji!
- OKAC: (*Trgne se iz sna i počne da peva*) Lepu Snešku, izvedoše...
- MAMICA: Kući, Mihajlo! Kući, da se ispavaš!
- OKAC: A, ne! Zna kum red! Prvo da ispratimo mladence na svadbeni put, a onda nama šta bog da!
- SAVKA: (*Viče*) Sneška, treba li vam pomoći?

U drugoj sobi stoje zagrljeni Sneška i Islednik.

SNEŠKA: (*Viče*) Hvala, kele, možemo i sami!

ISLEDNIK: Da bežimo, a?

Oni prelaze u drugu sobu gde su svi.

SNEŠKA: Mi krećemo.

BOKČE: Stoj!

SAVKA: Opet će govoriti! Pusti decu... Zakasniće na voz!

BOKČE: U životu se nikad ne može ni stići ni zakasniti. Draga deco... Danas je i oko vas i u vama... Samo - ljubav! I radost! Ali sutra će već doći i život! Deca će vam dobiti boginjice i veliku temperaturu, a vi malu platu. Doći će tuga zbog nekog neuspeha, tuga za nečim što se želi, a ne ostvaruje... doći će sumnje... naići strah!... A kao veliki crni oblak prilaziće starost. Za tim oblakom više ne dolazi sunce! Sneška, dušo, ne zvocaj Plavku za svaku sitnicu! Dohvatiće on već i sam čarapac bacene pod krevet... A ti nju Plavko ne grdi što je novo cipele. Obećaj za idući mesec... makar i ne kupio... Život, deco, nije parada, na kojoj se ide nasmejan, bezbrižan, dignute glave. Život je rudarsko okno. Kopaš crni znojav. A ono sunce koje te čeka posle smene, to ste vi jedno drugom... i dobri ljudi oko vas! Volite se... da bi vam bilo manje teško.

On sedne potpuno rastužen.

SNEŠKA: (*Poljubi ga*) Nisam znala, tatice, da umeš da budeš tako tužan.

BOKČE: Rekla si tatice?

SNEŠKA: Da.

BOKČE: A ne čale?

SNEŠKA: Postajem ozbiljna.

BOKČE: Nemoj, Sneška. Ionako je tužno što odlaziš. Dok

možeš ostani neozbiljna... biće ti lakše!

SNEŠKA: U redu. Pa, do viđenja rode. Zdravo čale, kele, dele... Čao tuti fruti!

OKAC: *(Trgne se i zapeva)* Lepu Snešku odvedoše, svi je redom izljubiše...

Svi se ljube i opraštaju.

SAVKA: Vlasto, da krenemo i mi... *(Budi Trička)* Svekre, budite se! Polazak!

TRIČKO: Dobro jutro.

VLASTA: Jesu li spakovane i čika Tričkove stvari?

SAVKA: Sve je spremno.

VLADA: *(Mamici)* A kuda to oni svi idu? Neće valjda i oni s njima na svadbeni put?

MAMICA: Savka ide sa bratom na more, a usput voze i dedu do sela.

VLADA: I Bokče ostaje sam... Blago njemu!

Špica.

Bokče je sam u praznom stanu. Sprema ga i priča za sebe.

BOKČE: Sada su već sigurno stigli. Sneška je dobro dete. I Plavko je dobar. I Savkica je dobra. Pa bogami, ni meni ništa ne fali. *(Pevuši i sprema dalje)* Ih, da sam mogao i ja da se malo dočepam mora! Da se brčnem! Iduće godine!... Ili neke druge! Kad bude jevtinije! *(Čuje se zvono)...* Ulazite, otvoreno je! Sigurno se debeli ispavao i istreznio. Ulazi!

Ulazi Doktor.

DOKTOR: Dobro jutro, druže Bogićeviću. Da ne smetam?

BOKČE: O, doktore... izvolite, baš mi je milo!

- DOKTOR: Bio sam na groblju. Jedan naš kolega je umro... pa prolazim ovuda... umorio se... a pročitao sam da ste udali čerku, pa rekoh... da čestitam...
- BOKČE: Hvala, doktore. Da popijemo kaficu?
- DOKTOR: Nemojte se deranžirati.
- BOKČE: Taman posla! Jedva sam čekao da neko nađe... da ne pijem sam! Nemate ništa protiv da posedimo u kujni dok skuvam!

Prelaze u kujnu.

- DOKTOR: A mala se udala? Baš fino! Jedni se venčavaju, drugi rađaju, a ovaj moj prijatelj...

Bokče kuva kafu... Doktor je seo.

- BOKČE: Baš se radujem, doktore... ne zbog vašeg prijatelja, naravno... nego što ste svratili.
- DOKTOR: Znate, malo sam se potresao. Možda zbog svojih godina, a moguće i zbog toga što čovek tek na kraju života sagleda sve uradio... šta je propustio da uradi...

- BOKČE: Onda se, doktore, tek sumiraju rezultati, da tako kažem... i napiše poslednja parola: bio si dobar, počivaj u miru!

- DOKTOR: Tačno tako! Mnogo njih je govorilo! Koliko lepih stvari je o njemu rečeno...

- BOKČE: A on jadan nije mogao da čuje kako ga hvale! Znate, doktore, ljudi od detinjstva uče kako treba da žive i rade, da bi bili korisni, pošteni, dobri... I za to učenje postoje dva metoda, mislim, vaspitna... Sećate se još iz škole: kada ste dobri - pohvale vas... kada ne radite kako treba - dobijate packe... Ali kad odrastete, ostaju uglavnom samo packe. Packe u kući, na poslu, packe u

društву! Malo je doktore onih koji za života dobiju nagradu... odlikovanje, koji dobiju priznanje za svoj rad. Tek kad umru. A ko će toliko da čeka. Jer čovek želi da čuje i nešto lepo o sebi.

DOKTOR: To je istina. Zato je valjda i stvoren onaj običaj kod nas u Negotinskoj krajini.

BOKČE: Kakav običaj?

DOKTOR: Sahrana za života. Čovek sam organizuje svoju sahranu.

BOKČE: Da čuje šta će reći o njemu? Da čuje kako ga hvale? Pametno! Kako je svima bio drag, kako je bio dobar, izuzetan?... Pametno! Čoveku je potrebno priznanje, razumete! A posle je kasno, razumete!? I ja bih voleo... (*Pauza. U njemu se rodi ideja*) Doktore, hoćete li da mi nešto učinite?

DOKTOR: Vrlo rado. Kafa vam je odlična.

BOKČE: Moji nisu tu sam sam... Niko se neće uplašiti... Hoćete li da kroz mnom preduzeću da sam umro?

DOKTOR: Šta kažete?! CRNOJEVIĆ

BOKČE: Javite im: Bokče umro!

DOKTOR: Kako umro? Kakve su to, izvinite za izraz, glu-
posti!

BOKČE: Molim vas, doktore... o meni u kolektivu nikad niko ništa nije lepo rekao. Možda će tad otvoriti srce. Možda će zažaliti i priznati mi. Drugovi će postati iskreni, a ja radostan! Najzad, i sami kažete: to je narodni običaj. Umreš da bi se obradovao. Poštujmo narodne običaje!

Bokčetova fotografija uokvirena crnom maramom. Bokče gleda po stolu da li je sve u redu. Namešta u dnevnoj sobi flašu sa rakijom i čašice. On je u pižami.

BOKČE: Ta-ko! Malo rakijice... da mogu da mi popiju za dušu... Takav je red. Ovde mogu da stavljaju cveće...

On pretrči u spavaću sobu i leže na kauč pa se pokriva čaršavom.

... Moram priznati, malo me je nešto strah!
(Pogleda na sat) Prvo će sigurno dojuriti Okac.
Slatki moj debeli. Samo da ne kaže odmah mamici... Potrešće se jadna!

MOJSIJE: (Oživi na slici) Opet praviš gluposti, crni Bogoljube!

BOKČE: Ne mešaj se! Hoću da otkrijem istinu.

MOJSIJE: A šta je to istina, Bogoljube? Je li istina kada te hvale ili kada te kude?

BOKČE: Baš si glup! Istina je da sam dobar.

MOJSIJE: To svako misli za sebe. Ali moja istina ne mora biti i tvoja! NACMO Želje
BIBLIOTEKA
GRNE GORE DURDE
CRNOJEVIĆ

BOKČE: Po tebi, Mojsije, uvek može i ovako i onako!

MOJSIJE: Pa šta ču... Nisam ja načinio čoveka po obliju svojemu... Svako priznaje onu istinu koja njemu najviše odgovara... svoju istinu, ne tuđu!

BOKČE: Pa ti si i izmislio desetu zapovest. "Ne poželi ništa što je tuđe, ni ženu tuđu, ni dobro susedovo..."

MOJSIJE: Ta zapovest ne važi. Odričem je se. Ta zapovest je destimulativna. Ne smeš otimati tuđe, Bogoljube, ali želeti možeš. Tako je čovek sazdan. Ugledaš auto prijateljev, pa poželiš da se i ti provozaš, spaziš lepu ženu, pa bi i nju provozao, a na položaj lep bi uskočio bez obzira čiji je.

Izgleda da nema napretka, ako ne želiš da tude mesto osvojiš.

BOKČE: Možda ja zato i nisam uspeo u životu jer tude nikad nisam želeo. Evo i sada tražim samo svoje... svoju sahranu, to jest, svoje priznanje. I čuti, molim te, vidiš da dolaze.

*U predsoblju su: Doktor, Okac, Vlada i Lepa. Nose cveće.
Užasno su uzbudjeni.*

OKAC: Ali vi sami kažete, doktore, da on još diše.

DOKTOR: Diše.

OKAC: Pa kako onda nema nade?

DOKTOR: On je već... da tako kažem... klinički mrtav. Ne čuje, ne vidi...

DIREKTOR: Moždani udar! Kažu da ti udari uvek pogode kod čoveka najslabiju tačku.

DOKTOR: Uđite, uđite slobodno.

OKAC: Kuku, ja

CRNOJEVIĆ

Oni ulaze i stavljaju cveće oko Bokčeta, a onda stanu u polukrug oko kauča.

LEPA: (*Plaćući*) Kako je lep! Uvek je bio vrlo lep.

Bokče polako otvori jedno oko.

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Uh, što ne stavih neko ogledalce da se pogledam!

OKAC: (*Plače*) Crni moj pobratime! Šta to uradi, pobratime?!

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) E ovaj Okac kako je glup, počeće još da me grdi.

OKAC: Niko ga nije poznavao kao ja. Takav čovek se više neće roditi.

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Tako, tako, Okac!

DIREKTOR: U ovom trenutku, drugarice i drugovi, mora se priznati, boljeg firmopisca mi nikada nećemo naći. Njegov stil, nada sve umetnički...

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) To je tačno. Mada Ilija bolje piše moderna slova...

DIREKTOR: Njegov odnos prema radu, prema kolektivu, ta ogromna snaga kojom je vukao napred...

LEPA: Bože, što je lep!

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Šta se ova navrzla: lep, pa lep! Pusti čoveka da govori o važnijim stvarima.

VLADA: Bio je beskompromisani borac za samoupravljanje...

DIREKTOR: Nesebičan... i principijelan.

OKAC: Bože moj, da li je znao koliko ga svi cene i vole.

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Otkuda? Pojma nisam imao. Kaži, Okac... kaži!

LEPA: (*Zarida*) Kako je lep!

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) E, ova Lepa će da me mrtvog istera iz koprive. Ne ume nešto da kaže u ime partijske organizacije, nego se zakačila za lepotu.

LEPA: Trebalо bi nešto ka kažem u ime naše organizacije, ali mi reči zastaju u grlu...

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Iskašlji se.

LEPA: (*Plače*) Ako se osvrnemo unazad i pogledamo zacrtani put po kome je i naš dragi Bokče isao, videćemo ogroman napredak koji je i naš dragi Bokče koristio. Spoljno-politička situacija se iz godine u godinu menjala, zategnutost u svetu i hladni rat zamrzavali su odnose među velikim silama...

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Na zdravlje! Zaboravi na

mene i dohvati se referata!

LEPA: ... U takvoj konstelaciji događaja prvorazrednu važnost imao je i stav svakog od nas, pa i našeg dragog Bokčeta koji je uvek bio na liniji pravilnih odnosa među ljudima i narodima. U mome radu ja sam se oslanjala na našeg dragog Bokčeta i bila sam u pravu. Uvek je bio... (Zajeca)... Uvek je bio... tako lep!

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) E da nisam umro, ne bih znao da sam njen tip!

DOKTOR: Drugovi... izvol'te u onu sobu...

VLADA: Da, treba da se dogovorimo...

OKAC: Ja njega ne mogu da ostavim.

DOKTOR: Samo vi idite. Znam kako vam je.

Oni odlaze, Bokče sedne na krevet.

BOKČE: Jeste li čuli, doktore? Prosto da čovek poželi svaki dan da umre. I zašto, molim vas, zašto ne govorimo tako jednostavno? Dugom i kad smo živi. Pa život bi bio mnogo lepši.

DOKTOR: Da im kažem kako ste se nekim čudom osvestili i da je kriza prošla?

BOKČE: Nemojte još. Red je da bar nešto popiju. A ja bih još malo da slušam... Tako mi je lepo.

U drugoj sobi, ožalošćeni sede za stolom i piju.

DIREKTOR: Nije mu bog zna šta ova rakija.

VLADA: Pa nije čovek znao da će da umre, pa da kupi bolju. E pa, slava mu!

SVI: Slava mu!

VLADA: Eto to ti je život! Tek što je crku udao.

LEPA: Je li ona prešla kod muža?

OKAC: Preći će. Sada su na svadbenom putu. Mili moj

Bokče...

LEPA: A jadna Savka ostaje sama!

DIREKTOR: Sa čika Tričkom.

LEPA: Nije luda da ostane sa svekrom. Treba joj pomoći da se izdvoji. Je li ovo stan' koji je Bokče dobio od preduzeća?

DIREKTOR: Jeste.

LEPA: Treba jadnici omogućiti manji stan. Kirija velika, a ona sama. A čiči je dosta neka sobica.

DIREKTOR: Biće joj teško.

LEPA: Možda bi mogla da prede u moj stan. Jednosoban je, ali konforan. A starom da nađemo neki smeštaj. (*Zaplače se*) Neće valjda celog života da se pati sa njim... i u skupom stanu.

Kod Bokčeta u sobi.

BOKČE: Čovek živi sa jedinim doktore, živi godinama, a nikad ih do kraja ne upozna. Kao da ljudi kriju svoje najbolje osobine, a tek u teškim trenucima otvore svoje srce.

DOKTOR: Vrlo zanimljiva razmišljanja. A šta mislite, o čemu sad govore?

BOKČE: To mi je lako da pogodim jer ih poznajem. Brinu za Savku. Verovatno će joj ponuditi službu kod nas u preduzeću. Zbog uspomene na mene.

A u drugoj sobi.

DIREKTOR: Nećemo je ostaviti na cedilu. Naš Bogoljub to nije zaslužio. Ona je žena još mlada, zgodna... Ako joj sad ne pružimo ruku utehe... kada ćemo!

VLADA: Njoj će više od svega biti potrebno prijateljstvo, nežnost...

DIREKTOR: Znam to i sam Vlado.

LEPA: Zato joj treba omogućiti da se izdvoji. Da bude svoj čovek u svom stanu.

OKAC: Hoće li sindikat da preuzme sve na sebe... dok ne dođe porodica?

VLADA: Zadužićemo Simu kurira za te formalnosti.

LEPA: Bože moj, nju će jadnu ovde u ovom stanu sve podsećati na našeg Bokčeta.

U drugoj sobi.

BOKČE: Često sam bio nepravedan, doktore. Mislio sam: ovaj je ovakav, a onaj onakav... a ljudi su dobri. Srećniji su kad mogu da daju od sebe, nego kad primaju.

U trpezariji.

DIREKTOR: Dosta! Dosta! Ne sipa mi toliko. Ajd, živel! To jest: slava mno

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE DUBROVACKA

VLADA: E mnogo gubimo sa ~~Bokčetom~~! Recimo, koga ćemo za poslovođu umesto njega!?

OKAC: *(Zaplače se)* Mene.

VLADA: *(Plače)* Zašto baš tebe? Ima nas više koji to možemo.

OKAC: Zbog uspomene. Ja njegovo mesto ne dam nikom drugom. Niko se neće toliko zalagati, jer ga niko nije voleo toliko kao ja. A imam i sve uslove.

DIREKTOR: *(Plače)* Jadna Savka!

LEPA: *(Plače)* Sad će joj kuća ostati prazna! Ovolika kuća!

Upada Mamica kukajući.

MAMICA: Kuku, Bogoljube! Miško, sine, gde je? Moje

saučešće svima. A porodica?

OKAC: Javio sam telegramom, mamice.

MAMICA: Kuku, Bogoljube!

U spavaćoj sobi Bokče se strmekne u krevet.

BOKČE: Jao, doktore, stigla Okčeva mamica. Još da dođe i Savka, pa sam propao!

DOKTOR: Ja sam im rekao da ne javljaju dok ima nade.

BOKČE: Ako su javili, nema nade! (*Ukoči se, jer upada Mamica pred svima*)

MAMICA: A gde je sveća? Miško, zar ti ni toliko ne znaš za običaje?!

LEPA: Izvinite, on nije bio religiozan!

MAMICA: Šta smeta! Za svaki slučaj! Da mu škodi, ne može, a ko zna šta ima tamo gore! Sad mu je svejedno za ideologiju. Lepa, vi ostanite, a muškarci neka izidu.

DOKTOR: Zašto, ako smem ne upitam?

MAMICA: Da ga okupamo.

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) E sad si gotov, Bogoljube!

DOKTOR: Ostavite se gluposti, gospodo, molim vas... Ja ovde pokušavam sve što zna nauka, a vi odmah na kupanje. I molim vas - svi u onu sobu.

On ih istera.

... Bogoljube, valjda vam je sad dosta. Doživeli ste pravu, iskrenu, prijateljsku ljubav. I dosta! Ne zaboravite da oni pate.

U drugoj sobi.

VLADA: ... a on mi kaže, dvadeset godina igram na lutriji na isti broj i ništa. Sad za njega jadnika nema više lutrije.

MAMICA: A na koji broj je igrao?

VLADA: Nemam pojma! Kaže: igram na datum svog rođenja.

DIREKTOR: E, jadnik! A zamislite da je danas dobio... kad mu je kasno. Je l' danas izvlačenje?

VLADA: Danas. Imate novine.

OKAC: On je rođen na Božić 1930. godine.

MAMICA: Znači igrao je na broj... 7 januar, 7, 1, 1, 9, 3, 0.

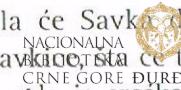
LEPA: *(Gleda u novine)* 7, 1, 1, 9, 3, 0. *(Zaprepašćeno)*
Lažeš Vlado!

VLADA: Šta lažem?

LEPA: Deset miliona!

Opšti tajac.

OKAC: Ti su luda! Da vidim? Nije valjda takve sreće...
Hoću reći baksuz... *(Gleda)* Kuku, jadni moj
pobratime...

MAMICA: Bože, ala će Savka da se obraduje... To jest...

kuku, Savku, što će ti sad pare?

VLADA: Ljudi, a gde je srećko? Da se ne zagubi loz u
ovoj žalosti!

DIREKTOR: Verovatno je u nekoj od fioka.

On polazi i otvara vitrinu...

LEPA: Prevrćite pažljivo, papirić se začas zaturi.

*Svi se rasporede i počinju da vade firoke, da pomeraju stvari.
Čak i kauč odvoje od zida.*

MAMICA: Kakve je boje? Znate li kakve je boje?

VLADA: Ostavite se boje, gospodo. Tražite srećku kakvu
bilo!

*Na vratima se pojavi Bokče u pižami. Rešio je da prekine
"predstavu" i drži se patetično.*

BOKČE: Drugovi, hvala vam! Ja ne znam čime da izrazim svoju radost...

Samo se Okac okrene ka njemu za trenutak.

OKAC: Ne raduj se unapred, još nismo našli!

Bokče zaprepašćeno gleda, pa se vrati u svoju sobu. A Okac "kasno upali" pa vrisne od straha i sedne na zemlju.

MAMICA: Što cičiš, Miško...

OKAC: Vi... deo... sam ga...

MAMICA: Koje je boje?

OKAC: Normalne. Stoji i gleda me sa vrata.

DIREKTOR: Loz vas gleda sa vrata?

OKAC: Kakav loz! Bokče!... Tu... tu je stajao! I kaže: hvala drugovi!

MAMICA: (Krsti se) Bože me oprosti, ljuti se pokojnik što nije okupan.

U drugoj sobi Bokče stoji leži Doktorom.

BOKČE: Ali svu sobu... ovako... Razumete? Šta traže?

DOKTOR: Ko zna! Možda je to neki narodni običaj. Lezi, evo ih...

Bokče se sjuri u krevet, a grupa ulazi.

DIREKTOR: Je l' leži, Okčeviću?

OKAC: Leži. Ali ja sam ga ipak video kako stoji.

VLADA: Pretražite sve pažljivo.

Svi se raspu u strelce.

DOKTOR: Izvinite, ja se mnogo ne razumem u narodne običaje, ali ako mu na primer tražite dušu...

VLADA: Dušu. Dušu mu tražimo.

DOKTOR: E, duša je još kod njega, pošto je pokojnik, s

oproštenjem, još živ!

VLADA: Kod njega? Tačno! Gde će da drži nego uz sebe.
Drugovi, prihvatile ga za ruke i noge. A ti, Lepa,
prevrni postelju!

Njih četvorica uzimaju Bokčeta sa kauča i odnose na sred sobe.

MAMICA: Kad ste ga već podigli, dajte da ga okupamo.

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) E ovu kao da je Savka pod-
govorila. Stalno isteruje neko kupanje!

Lepa je izvadila novčanik ispod jastuka.

LEPA: Tu je, drugovi!

Oni složno spuste Bokčeta na pod i okupe se oko nje.

LEPA: Evo i srećke!

VLADA: Pade mi kamen sa srca! Slaže li se broj?

BOKČE: (*Unutrašnji monolog*) Bože moj, zar je to
poštovanje prema jedinom, takoreći, pokojniku?!
LEPA: Slažu se samo poslednjem trojevi: 1930. A napred
je 25, pa 12.

DIREKTOR: Vidite li Okčeviću kakvu pometnju pravite.
Kažete da je rođen na Božić.

OKAC: Pa jeste, ali za katolički. Samo sam to pobrkao.

VLADA: E, jadan, ni ta sreća da ga pogodi. Vratimo ga na
krevet.

Oni ga vraćaju i nameštaju na kauč među cveće.

MAMICA: To je sramotno! To je sramotno šta vi radite!

DIREKTOR: Ali, molim vas, mi to u najboljoj nameri...
umesto familije!

MAMICA: Ako ste ožalošćeni, ne smete izgubiti glave. Kuva
li neko žito? Imate li posluženje kad neko dođe
da plače? Zar je to red? Treba li samo ja na sve

da mislim?

Ona istrči iz sobe.

OKAC: Mamice, ja će kupiti... Ode! S pravom se ljuti, drugovi!

Ali ostali su se opet okupili u krug oko Bokčeta.

DIREKTOR: (Svečano) Dragi naš Bogoljube, opet nisi imao sreće! Za tebe je uvek važila parola: nema leba bez motike! Ali naša integrisana privredna organizacija, za koju si se i ti borio, i pao pogoden moždanim udarom, na pragu je velikih uspeha, koje ti, na žalost, nećeš videti...

Dok on nastavlja govor koji eventualno - prekriva muzika - Okac je sa Doktorom prešao u drugu sobu. Strašno je tužan.

OKAC: Jadni moj Bokče! Da je bar mogao da čuje delić ovih lepih reči.

DOKTOR: I šta bi imalo poteza? Dozvolite da vas upitam, jer to je moja struka, Šta mišljite da čovek dobije tim što čuje puno lepih fraza koje mu u suštini ništa ne menjaju život?

OKAC: Pa nije sve u punom stomaku, doktore. Lepa reč puni dušu. Evo, ja, recimo: ko je ikad mene hvalio... ko mi se divio, čestitao mi... a i ja valjda imam neku dobru osobinu.

DOKTOR: Zanimljivo, zanimljivo... Nešto kao masovna psihoza samozadovoljstva. Hoćete li i vi da čujete nešto lepo o sebi?

OKAC: Ih, doktore... šta mi vredi što želim, kad sam zdrav.

DOKTOR: Lako je za to.

U sobi kod Bokčeta, Direktor završava govor.

DIREKTOR: ... a po našem srednjeročnom planu, perspektive su još svetlijе!

Upada Doktor.

DOKTOR: Izvinite što prekidam... Vašeg druga Okčevića udarila kap!

LEPA: Šta kažete?

DOKTOR: Izgleda opet beznadežan slučaj!

Svi stoje za trenutak zaprepašćeni, pa onda zgrabe cveće koje je bilo kraj Bokčeta i žurno odu u drugu sobu. Tu stavljaju i cveće kraj Okca, koji se lepo izvrnuo na kauču. Oni skrušeno stoje u polukrugu. A Bokče skoči iz kreveta.

BOKČE: Bogoljube, crni Bogoljube, šta uradi od prijatelja! Udarilo ga od tuge! Kuku, slatki moj debeli!

On počinje žurno da se oblači... a oko Okca...

LEPA: *(Plaćući)* Uvek je bio tako lep!

OKAC: *(Unutrašnji monolog)* Evo šta je ženska stidljivost! Tek sad mi priznaje lepotu, a kad sam joj se udvarao, vikala je: Idi bogati Okac, pogledaj se kako izgledaš!

DIREKTOR: U ovom trenutku, drugarice i drugovi, mora se priznati: boljeg stakloresa mi nikad nećemo naći! Njegov stil sećenja, nada sve umetnički...

OKAC: *(Unutrašnji monolog)* Bože moj, kao da plovim u oblacima.

DIREKTOR: ... njegov odnos prema radu, prema kolektivu, ta ogromna snaga kojom je vukao napred...

OKAC: *(Unutrašnji monolog)* Jaka hrana, pa mi i snaga velika!

LEPA: Bože, kako je lep!

Bokče je završio oblačenje.

BOKČE: Da li da odmah zakukam ili da prvo spremim govor?

On pode, pa se naglo zaustavi.

... Sumnjiv mi je nešto ovaj doktor! Ako je debeли ovo izmućkao sa njim, samo da mi otme pohvale i govore, stvarno je bezobrazan!

U predoblje stižu sa koferima Islednik i Sneška. Plaćući ulaze u Bokčetovu sobu. Ali na vratima zastanu zaprepašćeni.

SNEŠKA: Tatice... pa ti si...

BOKČE: Oooo... otkud vi? Što ste se vratili sa svadbenog puta?

Sneška pritrči i zagrli ga.

SNEŠKA: Hvala božji i svetu pješti.

ISLEDNIK: Kako to što smo ^{CRNOJEVIĆ} vratili? - Pa dobili smo telegram! (*Vadi telegram i čita*) "Naš mili Bokče dobio udar. Okac!".

BOKČE: E ne može on da ne zabrlja. Stalno se istrčava!

SNEŠKA: Ali u čemu je stvar, tata?!

BOKČE: On je mislio da je udar, a u stvari je kap!

ISLEDNIK: Kakva kap?

BOKČE: Okčeva!

ISLEDNIK: Kako Okčeva? Pa ko je slao telegram?

BOKČE: Pa Okac, brate! Okac!

ISLEDNIK: Za svoju kap?

BOKČE: Nije, nego za moj udar!

ISLEDNIK: (*Nervozno*) Pa to i pitam - kakav udar, tata?

BOKČE: Pa to i kažem: nije udar, nego kap!

- ISLEDNIK: Polako, molim vas... ja sam izgleda uzbuden pa ne razumem.
- SNEŠKA: Važno je da si ti zdrav, čale!
- ISLEDNIK: Ali važno je i šta znači ovaj telegram? "Bokče dobio udar. Okac".
- BOKČE: Nije Okac dobio udar, nego kap!
- ISLEDNIK: Kakvu kap?
- BOKČE: Medicinsku. Tako kaže doktor.
- ISLEDNIK: *(Glasnije)* Koji sad doktor?
- BOKČE: *(Glasnije)* Debić.
- ISLEDNIK: Ali zašto onda ne ležite, tata?
- BOKČE: Zašto ja da ležim?
- ISLEDNIK: Zbog kapi!
- BOKČE: *(Viće)* Pa nije kap moja nego Okčeva... a moj je udar!
- ISLEDNIK: *(Viće)* Pa za udar i pitam. Evo piše: udar! Okac!
- BOKČE: *(Viće)* Okac kap!
- ISLEDNIK: *(Viće)* A višata
NACIONALNA BIBLIOTIKA
GRADSKOG DURDE
CRNOJEVIĆ
- BOKČE: *(Viće)* Šta ja?
- ISLEDNIK: *(Viće)* Pa zašto ovaj telegram?!
- SNEŠKA: E vas dvojica se nikad ne razumete. Uvek govorite kao dva gluva.
- ISLEDNIK: *(Lupa u telegram)* Za koga je ovo?
- BOKČE: *(Viće)* Čovek leži, a ti pitaš gluposti!
- ISLEDNIK: Koji sad čovek?
- BOKČE: Okac! Pa Okac!
- ISLEDNIK: Drug Okac leži? O, izvinite, zbulilo me što on šalje telegram.
- BOKČE: Pa ko će? Nisam ja valjda slao sam za sebe.
Nisam lud!
- ISLEDNIK: Kako sad za sebe, kad kažete Okac.
- BOKČE: *(Vrisne)* Ala si glup! Drugo je udar, a drugo kap!

Razumeš?

A u predoblje stižu: Savka, Tričko i Vlada. Oni odmah odlaze u sobu gde je Bokče.

BOKČE: Okac, Savkice, Okac... nisam ja!

ISLEDNIK: Sve je jasno: nije udar, nego kap!

SAVKA: Kakav je ovo telegram, Bogoljube? (Čita) "Kuća izgorela, može svašta da bude. Okac!"

BOKČE: To je on... da se ti ne uzbudiš!

TRIČKO: Kako da se ne uzbudimo ako gori kuća?!

BOKČE: Pa bolje kuća, nego ja. A u stvari: Okac.

U drugoj sobi, Doktor preslušava Okca.

DOKTOR: Dobro je. Napad je prošao. Možete da ustanete.

OKAC: (Raspakan) Drugovi, mnogo vam hvala.

VLADA: Neozbiljno Okac, časna reč! Ostavismo tamo čoveka samog zbog tebe!

LEPA: Da predemo tamo...

Ponovo uzimaju cveće... U drugoj sobi, Savka uzima cveće iz jedne vase.

SAVKA: (Plače) Jadni Okac, da predemo tamo...

Ona prva odlazi do predoblja u koje je ušla Mamica sa stvarima koje je nakupovala.

MAMICA: Bogićevićka, vi znate kako mi je?

SAVKA: Okčevićka, vi znate kako mi je.

ZAJEDNO: Šta da vam pričam. Mnogo sam ga volela. Budite jaki... Možda će sve biti dobro...

MAMICA: Važno je da ste vi hrabri.

SAVKA: Vi ste žena jaka...

Na dvoja vrata - pojave se dve grupe. Jednu predvodi Bokče,

drugu Okac.

MAMICA: *(Ugleda Bokčeta i vršne)*

SAVKA: *(Isto to prema Okcu)*

A onda počne unakrsno ljubljenje. U jednom uglu sedi Doktor i smeje se. Odjednom u gužvu utrči Lepa sva usplahirena.

LEPA: Drugovi, drug Vlada otisao u kuhinju i pao kao proštar! Bože, kako je lep!

Svi zgrabe cveće i podu ka kujni. Direktor se, naravno, probije u prvi red, zauzimajući pozu za govor.

DIREKTOR: Drugovi, reći će nekoliko reči... Dragi naš, druže Vlado...

Doktor se zacenio od smeja.

BOKČE: Drugovi, drugovi, molim vas! Nemojte da se mučimo i da se tako pojedinačno hvalimo. Da održimo jedan NACIONALNA
DOKTORAT
CRNE GORE DURDE govor koji će da važi za sve: i za mene, i za vas, druže direktore, i za Lepu, za doktora, Savku... *(Ka kameri)...* za sve nas i vas! Govor o našim vrlinama, našoj vrednosti, o guranju, takoreći, napred u budućnost... i u zaslugama! Pa da niko ne mora da čeka svoj trenutak priznanja, već hajde da uživamo unapred!

Oni se svi postave u polukrug, a Bokče drži svečani govor.

... Dragi naš... bezimeni... tu neka svako zamisli svoje ime. Ovaj život ne bi bio lep da tebe nema! Bože, kako si lep, što bi rekla Lepa!

Ovo društvo ne bi ni mrdnulo napred - da tebe nema! Jer ti si nesebičan i principijelan, što rekao

drug direktor!... Ti uvek misliš samo na druge, a nikad na sebe... To ne znam ko je rekao, ali sigurno je u pravu! Uvek si ponosan, otvoren, pošten! Čovek - kako to zvuči gordo - što je rekao Gorki!

Zato, dragi naš... opet zamislite svoje ime... primi ovo priznanje za sve što si učinio i što ćeš učiniti u porodici, društvu, privredi, samoupravljanju! Na tebi je, dragi naš, teret koji ćeš ti hrabro podneti izvršavajući zadatke!... Jer, kako je rečeno u zaključima: VIZIJU IMAMO, TREBA JE JOŠ SAMO OSTVARITI!

KRITIČKI POGLEDI NA KNJIŽEVNI RAD
RADIVOJA LOLE ĐUKIĆA

Čedomir Drašković
IZ OPUSA RADIVOJA LOLE ĐUKIĆA

Dame i gospodo,

Uvaženi poštovaoci imena i djela Radivoja Lole Đukića; Raduje me što smo večeras zajedno, ovdje u Baru - zahvaljujući programu Barskog ljetopisa, odnosno poslenicima barskog Centra za kulturu - koji su nam ukazali priliku da u najkraćem potenciramo istraživačko-izdavačku djelatnost Centralne narodne biblioteke Crne Gore "Đurđe Crnojević" kao matične naučne i Nacionalne biblioteke, i da se posebno pozabavimo ličnošću ~~Radivoja~~ Lole Đukića - u svijetlu njegovih knjiga ili knjiga o njemu - koje su se tek pojavile u produkciji Centralne biblioteke Crne Gore. Zahvaljujući našim poznatim stvaraocima, i našim večerašnjim saradnicima akademiku Čedu Vukoviću i prof. Rajku Ceroviću, koji će nam pobliže, i u svom stilu - znači sadržajno i posebno nadahnuto - ukratko evocirati sjećanja i markirati stvaralačke uspone Radivoja Lole Đukića, jednog od naših najrazuđenijih i do nedavno jednog od popularnijih SFRJ stvaralaca. Zahvaljujem naravno i koleginicama i kolegama iz Centra za kulturu Bar, koji su nam omogućili ovo nadam se sadržajno i ugodno večerašnje druženje.

Da vas podsjetim - Centralna narodna biblioteka Crne Gore "Đurđe Crnojević" je, po zakonu, opštenarodna, opštenaučna i matična biblioteka Crne Gore, i njeni fondovi

predstavljaju dio kulturne baštine i bibliotečki depozit ove republike. S tim u vezi, ova ustanova treba, između ostalog, da istražuje, prikuplja i obraduje bibliotečki materijal koji se odnosi na Crnu Goru, da izrađuje retrospektivnu i tekuću bibliografiju, zatim da organizuje i koordinira informativno-dokumentacionu i referalnu djelatnost i rad na ostalim vrstama bibliografija, te da vrši opisivanje i arheografsko izučavanje istorije pisma i knjige, pa i istorije kulture uopšte – prevashodno za svoje matično, odnosno državno područje i da, na kraju, publikuje rezultate navedenog stručnog i naučno-istraživačkog rada.

Shodno navedenom, Biblioteka poklanja naročitu pažnju u realizovanju svoje izdavačke djelatnosti, uprkos neadekvatnoj kadrovskoj i autorskoj zastupljenosti – i u samoj ustanovi i na širem području – a uglavnom i veoma drastičnoj finansijskoj oskudici, i više nego skromnim redovnim mogućnostima za finansiranje i samofinansiranje knjige, pa čak i one sa najubedljivijim stručnjaci naucnim referencama.

U skladu sa glavnim koordinatorma osnovne djelatnosti, u Biblioteci profilišemo odgovarajuću izdavačku djelatnost, a ostvarujemo je preko nekoliko ustaljenih i prepoznatljivih, i već u široj javnosti poznatih edicija: *Posebna izdanja* – sa monografskim naslovima iz oblasti istorije kulture, istorije knjige, bibliologije, arheografije i sl; *Fototipska izdanja* koja uključuju reprintovanje, odnosno fototipsko reprodukovanje rukopisa, stare štampane knjige i ranih naslova periodike iz areala crnogorske kulturne baštine; *Bibliografija* – sa centralnim, kapitalnim projektom “*Crnogorska bibliografija 1494-1994. godina*” u prioritetnom statusu, ali i sa desetinama drugih vrsta informativnih i bibliografskih priručnika; *Bio-bibliografija* je edicija koja nam je do sada obezbijedila znatno preko stotinu cjelovitih stvaralački značajnih bio-bibli-

ografskih portreta iz bliže i dalje prošlosti Crne Gore, a u storiji *Katalozi* trajno su registrovane neke od najvećih izložbi bibliografske građe sa našeg područja. Nezaobilazan je svakako i naš časopis *Bibliografski vjesnik*, kojeg u dvije ili tri sveske (sa manjim prekidima u ranijem periodu) publikujemo od 1961. godine.

Ukratko, impozantan je ukupni zbir izdanja Biblioteke - prevashodno stručnih i specijalističkih - sa informativnim obiljem ukupnog broja priloga u njima. Najimpresivnije je, pak, to što je - zahvaljujući znalački organizovanim i uspješno vođenim projektima Biblioteke, odnosno njenoj izdavačkoj djelatnosti - Crna Gora sigurno bibliografski najistraženija geo-politička i državna cjelina u najširim, svjetskim razmjerama!

*

Što se naše osnovne generacije teme - Radivoja Lole Đukića i njegova stvaraštva - srgurno je da za ogromnu većinu naše populacije (izuzimajući možda predstavnike mlađih generacija) nije potrebno praviti bilo kakve uvode o Loli Đukiću, "Loli nacionalne" i "čovjeku koji je uveseljavao naciju" - kako smo mu svojevremeno svi frenetično aplaudiiali kao nezamjenljivom autoru našeg televizijskog humora, filmskom i pozorišnom stvaraocu, uspješnom dramskom i proznom piscu, i pjesniku bez usiljene namjere da to i bude, zatim, naročito pred kraj života, aktivnom ali i potpuno nepretencioznom slikaru, izuzetnom publicistom...

Nažalost, i to znate, Đukić je nenadano i napravno umro u septembru 1995. godine. Ubrzo zatim, i potpuno neočekivano, na adresu Centralne narodne biblioteke Crne Gore "Đurđe Crnojević" stigla je ponuda gospode Jelene Đukić,

Loline supruge, kojom je - postupajući po želji svoga supruga - izrazila namjeru da autorsku i drugu duhovnu zaostavštinu Lole Đukića predala na trajno čuvanje i korišćenje Državnoj biblioteci Crne Gore. Takav veliki dar, i pažnju, i počast - primili smo kako dolikuje; sa naročitim poštovanjem prema darodavcu, legatoru, i posebnom zahvalnošću prema gospodi Jeleni, koja je brižljivo i krajnje odgovorno ispoštovala Lolinu želju.

Legat, tj. duhovna zaostavština Lole Đukića ustupljen je Centralnoj biblioteci Crne Gore u maju 1996. godine, kako sam već naglasio - na trajno čuvanje, korišćenje, pa i dalje prezentiranje, tj. publikovanje, uz prenošenje svih autorskih prava na Centralnu biblioteku Crne Gore! I naravno, u Biblioteci smo uradili ono što smo preuzeli kao obavezu, i osjećali kao poseban dug prema ovoj zahvalnoj i veoma zaslužnoj ličnosti. Izvršili smo stručnu kvalifikaciju i katalogizaciju Legata, i štampali *Legat Katalog* kao posebnu knjigu. Zatim smo u junu 1997. godine na Cetinju realizovali simpozij o ovom izuzetno popularnom pa brzo zaboravljenom autoru, i materijale sa toga skupa štampali u zborniku istoimenog naslovljenom - Radivoje Lola Đukić - jugoslovenska odiseja. Uporedo sa održavanjem navedenog naučnog skupa na Cetinju, u Podgorici - na Kruševcu smo (u saradnji sa Kulturno-prosvjetnom zajednicom Podgorice) pripremili izložbu Đukićevih likovnih ostvarenja, kasnije naslovljenu njim samim - *Moji prijatelji i oni drugi*, o čemu nam danas svjedoči jedan solidno urađen i sadržajan *Katalog*.

U međuvremenu smo pripremili i štampali još jednu Đukićevu knjigu simboličnog naslova i autentične sadrzine *Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih*, u kojoj su sabrani njezini aktuelnošću krcati intervju i posebni komentari, koji predstavljaju lucidnu analizu tragičnog stanja i svojevrsnu

hroniku o najtragičnijem jugoslovenskom političkom vremenu. Ovoj su knjizi pridodati i kraći prigodni zapisi o prijateljima, koji do nas uglavnom nijesu došli u štampanoj verziji, i koji se posebno nameću ljudskom toplinom i literatnim nadahnućem.

Poznata je činjenica da su humoristi odvažni ljudi, i da se humor javlja u situacijama i ličnostima koje su imune na strah! Lola Đukić je posjedovao tu karakternu osobinu klasičnog humoriste, ali je - kao čovjek koji je uvijek želeo i da zabavi, i da kroz šalu kritikuje i poduči - bio stvaralač rijetke angažovanosti: aktuelnost i dosljednost su, slobodno se može reći, bile osnovne Đukićeve kreativne i životne pulsacije. To je lako uočiti i letimičnim prelistavanjem štampanog *Kataloga* njegove zaostavštine, koji je u pripremi bibliografa Milorada Milovića u izdanju Centralne biblioteke publikovan početkom ove (1998) godine, kao i 35. knjiga u ediciji "Posebna izdanja".

Odmah poslije preuzimanja Legata, pristupili smo sređivanju njegove građe - po odgovarajućim tematskim cjelinama, s obzirom da Đukićeva ostavština sadrži bibliotečku i veoma bogatu arhivsku gradu, pa su ove cjeline sistematizovane i stručno obrađene po savremenim standardima koji se primjenjuju u bibliotekarstvu i arhivistici. Raznorodna građa Legata klasifikovana je u 18 grupa, kojim je obuhvaćena sva Lolina autorska ostavština, koja je mahom u rukopisu ili u audiovizuelnom iskazu, a manje u štampanoj formi i formi knjige (grupe 1-16); zadnje dvije cjeline (grupe 17 i 18) čine "Knjige" i "Periodika", tj. njihovi naslovi koji su po vrijednosnom kriterijumu gospode Jelene Đukić povučeni iz njihove porodične biblioteke i priključeni trajnoj legatskoj cjelini Đukićevih na Cetinju. (Podsjećam da je i Trifun Đukić, Lolin otac, književnik i poznati kulturni radnik, svojevre-

CRNOJEVIĆ

meno svoju legatsku zbirku ustupio Narodnom muzeju Crne Gore na Cetinju, kao i da je - po sopstvenoj želji - sahranjen na Cetinju, sa lovčenskim kamenom kao nadgrobnim obilježjem).

Knjiga *Legat Radovija Lole Đukića* daje potpunu i pregleđnu informaciju o njegovoj sadržini. Poslije uputnog predgovora priredivača Milovića, kataloški pregledno (a u mogućnosti i hronološki) - korisnik ove knjige ili istraživač u Legatu - može detaljno da se obavijesti o pozorišnim komedijama Đukićevim, o njegovim drugim zasebnim dramskim tekstovima, o radio dramama posebno. Uz scenarija za filmove, posebno je izdvojena informacija o scenarijima filmova koji su snimljeni, a zatim slijede cjeline: TV serije, Prozni radovi, Pojedinačni tekstovi i skice za posebne emisije, komedije i drame; Audiovizuelna grada; Stihovi; Intervjui i feljtoni; Skice za portrete prijatelja, nekrolozi; Skečevi i aktuelni humor; Arhivarije; Regionalni TV studio "Sveti Stefan"; Ekološko udruženje "Zeleni mir" (prepiska i dokumentacija), Likovni radovi, i dr.

Na osnovu *Kataloga Legata* posebno su uočljive dvije činjenice; prva, da je Lola Đukić bio veoma plodan i raznovrstan stvaralač (samo u jednom žanru - TV komediji - kako je sam zapisao, "ako ne računamo stotine satiričnih TV priloga u informativnim TV programima, napisao i režirao preko 200 humorističkih emisija i TV komedija", a bio je godinama i najgledaniji pozorišni autor u zemlji), i druga, teško shvatljiva činjenica - da je od toliko obimnog njegovog opusa štamparski publikovano vrlo, vrlo malo. Interesantno je da su Slovenci prvi štampali jedan Đukićev rad - *Bog je umrl zaman* (*Bog je umro uzalud*, i to još 1967). U Beogradu su mu 1987. štampani *Sklerotični memoari*, a dvije godine kasnije i roman *Ovca na Bulevaru oktobarske revolucije*. U

Beogradu je 1992. godine priredio i svoju prvu izložbu likovih radova pod nazivom *Vreme slepih miševa*, koju je posvetio "svima koji su nedužni poginuli u ovom besmislenom jugoslovenskom ratu", i koju je pratilo jedan mini-katalog. I to je sve važnije koliko mi je poznato - sve što je iz Lolinog pera publikованo za njegova života. Ovaj podatak čini se nevjerovatnim iz više razloga: ogromni opus, i osvjeđeni autorski kvalitet, kao i izuzetna popularnost Lole Đukića - trebali su, objektivno, da nam donesu tomove knjiga. Što nije tako - kriv je čini se i Đukić, koji nekad nije imao vremena da razmišlja o štamparskom usporavanju njegove fabrike humora, a onda je početkom osamdesetih iznenada zamrznut u hladnom pogonu jugo-administracije, poslije čega ponositi Đukić nije htio da popravlja nametnuti mu penzionerski egzil...

Neposredno po njegovoj smrti (u istoj godini, 1995) Kulturno-prosvjetna zajednica iz Podgorice publikovala mu je izbor iz komedija pod naslovom *Ljudi sa dve glave*, a isti izdavač je 1996. godine štampao i Đukićev roman *Budale jedu maglu*. Naredne godine (1997), u izdanju CNB Crne Gore "Đurđe Crnojević" i Kulturno-prosvjetne zajednice Podgorica, štampan je katalog uz istoimenu likovnu izložbu Đukićevih radova *Moji prijatelji i oni drugi*, a potom i knjige koje su večeras na programu Barskog ljetopisa - zbornik radova *Radivoje Lola Đukić - Jugoslovenska odiseja*, na koji će nam posebno skrenuti pažnju akademik Čedo Vuković, i zbornik intervjuja i slične građe Lole Đukjića *Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih*, o kojem ćemo čuti u promotivnoj interpretaciji Rajka Cerovića.

I još nešto, na kraju - bilo bi nepravedno a večeras ne pomenući i Loline stihovane sadržaje: odmah poslije rata (2. svjetskog) nailazimo na njegove dječje pjesme i stihovane

priče, objavljivane ili u rukopisu, koje su, reklo bi se, nastajale usputno i bez naročitih umjetničkih pretenzija. U međuvremenu je napisao i ljubavne pjesme: ciklus 1964-1969 - "Mojoj Jeleni, ženi koje hvala Bogu ima", a poslije 1990. bolovao je i ječao u pjesmama posvećenim ubijanju Domovine. Jednu od takvih, umjetnički uspjelijih, *Razgovor u baranjskim kukuruzima* - čućemo večeras, nadam se u interpretaciji domaćina gospodina Dragiše Simovića...

Zahvalujem na pažnji.

Tekst napisan za "Barski ljetopis", objavljen u "Bibliografskom vjesniku" 2-3, 1998.

Akademik Čedo VUKOVIĆ
DJELO ZA PREKO PRAGA - MILENIJUMA

Dame i gospodo, uvaženi prijatelji,

Čast mi je što mogu predstaviti - makar ukratko - zbornik radova sa naučnog skupa "Jugoslovenska odiseja", posvećenog životu i djelu Radivoja Lole Đukića. Skup je održan 13-14. juna 1997. godine na Cetinju, u organizaciji Centralne narodne biblioteke "Đurđe Crnojević" i Kulturnio-prosvjetne zajednice - Podgorica.

Sam Zbornik opremljen je kao da se radi o likovnoj monografiji, a ne o zborniku radova sa naučnog skupa, jer tu je i višebojna reprodukcija jedne slike Đukićeve. Upravo stoga želim da odam priznanje Centralnoj biblioteci i uredniku zbornika gospodinu Draškoviću - ovako divotnom opre-mom izbjegnuto je uobičajeno crnogorsko sivilo pri objavlju-vanju sličnih izdanja.

Na početku Zbornika publikovane su pozdravne riječi direktora Centralne narodne biblioteke Čedomira Draškovića i pomoćnika ministra za prosvjetu i nauku u Vladi Crne Gore prof. dr Pavla Gazivode - a to su riječi nekonvencionalne, višestruko sadržajne i u izvjesnoj mjeri inspirisane djelom i ličnošću Lole Đukića.

Slijedi moj prilog: "Na bjelinama djela Radivoja Lole Đukića" - sjećanja i razmišljanja (o čemu ću kasnije nešto kazati).

Jovan Čađenović iscrpno i sa dosta detalja govori o ličnosti i stvaralačkoj biografiji Đukićevoj: o roditeljima, o majci Milici i, naročito, o Lolinom ocu Trifunu, koji je bio pjesnik, književni istoričar i prevodilac; zatim Čađenović

prati ustalasani i kreativno bogat tok Lolinog života.

Akademik Radomir Ivanović analitički osvjetjava binarni saodnos u Đukićevom djelu - "drama življenja" naspram "drame stvaranja". Riječ je, zapravo, o Lolinim romanima, u kojima Ivanović - na osnovu pomne analize - otkriva tri sloja: "1. sloj posvećen opisu istorijskih i socijalnih zbivanja... 2. sloj vidljivih ili nevidljivih emanacija i alienacija... 3. sloj imaginativne nadgradnje."

Prof. dr Dušan Mihailović razvija i dokumentuje tezu da scensko djelo Radivoja Lole Đukića nije efemerno već - ostavština za budućnost; na osnovu toga autor predlaže - Đukićeve komedije valja ponuditi našim pozorišnim kućama radi izvođenja.

Prof. Slobodan Stojanović iscrpno govori o Loli Đukiću kao komediografu i satiričaru. Stojanović na veoma zanimljiv način tretira dva naporedna toka u Đukićevom djelu (komediografski i satirični), pa to duhovito vezuje za Đukićeve ime i za njegove satirične komedije. Nekoliko satiričnih komedija Đukića, uključujući i "Lolu i Radovoje", razbribiga i brigu, zabavljač i druge, su u njemu neprekidno nadgornjavale.

Milosav Mirković se osvrće na Đukićevu satiričnu prozu, zapravo govori o autobiografskim zapisima *Sklerotični memoari*, kao i o romanu *Ovca na bulevaru Oktobarske revolucije*. Veoma sažeto prikazane su osnovne odlike u poetici oba Đukićeva djela.

U svom prilogu "Filmski počeci i TV trijumf Radivoja Lole Đukića" Gojko Kastratović navodi i ujedno komentariše brojne podatke o Đukićevom filmskom i televizijskom stvaralaštvu; više svjetlosti usmjereno je prema početnim ostvarenjima - spominje se dokumentarac "Grčka deca", pa iigrani film "Jezero", a onda se dalje prati sve razgranatije

Đukićev stvaralaštvo.

Nikola Popović kreće se u okvirima teme "Populizam i aktuelnosti u filmskom stvaralaštvu Lole Đukića". Autor se zadržava na bitnim estetičkim svojstvima Đukićevih filmova: izvjesne "populističke" odlike mahom su bivale nadgradivane višim kreativnim dometima.

"Poezija Radovoja Lole Đukića" - tema je za koju se opredijelio Slobodan Kalezić. Autor pomno osvjetjava Lolinu poeziju - citira i analizira stihove iz dva tematsko-motivska kruga; stihove humorno-satirične i stihove koji su prožeti Đukićevom dubokom sjetom zbog savremenih zbivanja.

U saopštenju "Slikarstvo Radivoja Lole Đukića" Ljiljana Zeković spominje da je Lola studirao slikarstvo kod Mila Milunovića, da se okrenuo spisateljstvu i medijima, a onda se vraćao i slikarstvu kao mislilac i satirik (motivi o aktuelnim ličnostima i zbivanjima). Zekovićeva kaže, pored ostalog: "Čitanje slika Lole Đukića ne može se svesti na perceptivan doživljaj, već je neophodno ^{POZORIŠNA} ^{BIBLIOTEKA} ^{DRAMSKI} ^{TEATAR} ^{ZNAKOVNOST} ^{CRNOJEVIĆ} razgovaranje s njima, znakovnost sakrivenu iza atributa, simbola i vizija značajnih za podsvjesno i transcedentalno iskazivanje čovjekovog duha, imaginacije i ličnog razmišljanja".

Ana Zečević u obimnoj i stručno zasnovanoj studiji govori o Đukićevom muziku "Ubi ili poljubi", i to uz detaljnu poetološko-muzičku analizu. Autorka citira naporedo Loline stihove, a zatim i notne zapise kompozitora Darka Kraljića.

Dokica Milaković i Željka Rajner sjećaju se druženja, glumačke saradnje i prijateljevanja sa Lolom Đukićem. Navodim njihovo svjedočenje o dinamici Lolinog spisateljskog rada: "Subotom je emitirana prva epizoda serije koju je Lola jedino napisao bez žurbe i u miru. Zatim se Lola obično nedjeljom odmara i razmišlja o temi i materijalu za buduću epozodu. U ponedjeljak počinje pisati novu epizo-

du i završava je u srijedu. U četvrtak ujutru je tekst napisan i u 14 sati ekipa se sastaje i počinje snimanje, koje se nastavlja i završava u petak navečer. Subotom navečer emitira se nova epizoda. Tako se posao odvija trinaest nedjelja za redom!"

Vladimir Osolnik, Zoran Ristović i Naume Radičevski govore o recepcijama raznovrsnog Đukićevog djela u Sloveniji, Bosni i Hercegovini i Makedoniji.

Ranko Pavićević podsjeća na Lolinu namjeru da se angažuje u zasnivanju regionalne, primorske televizije - "TV centra Sveti Stefan" - što tada nije ostvareno.

Zbornik se završava saopštenjem Čedomira Draškovića "Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih", sa podnaslovom: "Iz mozaika ličnih odnosa, stavova i misaonih uporišta R.L.Đukića". Drašković veoma detaljno i angažovano govori o dramatičnim tokovima Đukićevog i našeg vremena, u kojem smo - kaže *Lola bili* "slepi, i miševi". U ovom saopštenju pročitao *štampano* najuspjeliju skicu za Lolin lični portret - Drašković, pored ostalog, kaže: "Bio je intelektualac najfinijeg tkanja, i čovjek rijetkog kova - džentlmen koji je sve video i sve znao: imao o svemu sud, i javnu riječ, i preciznu dijagnozu, ali je uvijek ostao na distanci, van domaća društvene i moralne prljavštine: podsmjehnut, pa i ciničan, ponekad i sa jačim sakrastičnim udarcima, ali nikad u osvetničkim nasrtajima, zakrvničen. Što je društvena bijeda bila veća, on se samo ponašao otvorenije i odvažnije...".

A sada mi dozvolite da pročitam svoj kratki zapis o Loli Đukiću kao spisatelju.

*

Zalažem se da se ispravi velika književna i kulturna nepravda!

Zalažem se da se temeljito izuči i selektivno vrednuje opus

Radivoja Lole Đukića, i to kao književna vrijednost za trajanje.

Koji je to opus? Evo, u najkraćem: preko 200 serijskih epizoda i televizijskih komedija, desetak pozorišnih komedija, osam filmova, a tu su i stihovi, pa dva romana (*Ovca na bulevaru Oktobarske revolucije* i *Budale jedu maglu*) i autobiografska knjiga *Sklerotični memoari* i mnoga druga spisateljska ogledanja.

Ukratko, vidim ovakav vremenski slijed na našim književnim obzorjima: Sterija, Domanović, Nušić, Đukić.

Jer djelo Lole Đukića - osobito u najboljim ostvarenjima svojim - jeste literatura, koju valja prenijeti preko praga milenijuma, kao jedan od darova našeg vijeka.

Ne recite da pretjerujem. Uzmite u obzir da svako strasno zalaganje nosi u sebi znak užvika.

Iz galerije likova koje je stvorio Lola Đukić, likova za trajanje, sjetimo se bar Građanina Pokornog. Ime mu je: Građanin, a prezime: Pokorni, a može biti i obratno. To je lik naš i naški, a ujedno univerzalan. Ide u talasasti red likova kao što su Tartif ili Oblomov ili Ćicikov ili Kir-Janja... Znam, naravno, da svaki od tih likova potiče iz drugog vremena i svijeta, da su ostvareni na raznim spisateljskim nivoima i označeni osobenim stilovima. Htio bih, jedino, da negdje tu vidim i lik Građanina Pokornog.

Poetiku humora i satire Radivoja Đukića - u opštim koordinatama - gledao sam negdje između galskog i ruskog humora i satire.

Na jednoj strani, imao sam na umu Rablea, La Brijera, Molijera i Marivoa, pa lakoću jednog Fejdoa ili meter-linkovsko poigravanje marionetama; na drugoj strani, pomiclao sam na slavjanske uzore - na Čehova i Zoščenka i Zamjatinu, na Iljfa i Petrova.

Ne treba, čini se, ispustiti iz vida ni italijansko komedio-

grafsko nasljeđe, naročito komediju "del arte", o čijim svojstvima mi je rado govorio. A znali smo da zapodjenemo razgovore o stranim komediografima i uviđao sam - Lola je u njihova djela pronicao studiozno i veoma podrobno.

Naravno, tu su i Nušić i Domanović, a zatim i humorna izvorišta iz narodne književnosti i - osobito - iz naše varničave, duhovite i burne svakodnevice.

Ali, u suštini, Lola Đukić - kao stvaralač - nije bio iz roda eklektičara. Nikako. Njegov opus je izvorna, osobena, samobitna, naška i lolinska tvorevina.

I šta? Valja nam izlaziti iz ustaljenih zamki i shvatanja da su ekrani samo svenarodno zabavište. Jer Lola je i tu, na djelu, postavio znatno viša estetska i misaono-etička mjerila, duboko humanistička.

I valja objaviti - ako se ikako može - sve sačuvane Loline tekstove za izvođenje. I na pozorišne scene postavljati Loline komedije i reprizirati ~~sacuvane scene~~ i slično.

Književni dometi ~~u opusu~~ <sup>OGONJENI
BIBLIOTEKA
CRNOGE GORE
DUŠKO
CRNOJEVIĆ</sup> Lole Đukića - eto značajne teme za književne teoretičare, kao i za doktorske disertacije ili za tematske naučne skupove.

Zalažem se, dakle, da se ispravi velika književna i kulturna nepravda.

Jer, djelo Lole Đukića - osobito u najboljim ostvarenjima svojim - jeste literatura, koju valja prenijeti preko praga milenijuma, kao jedan od darova našeg vijeka.

Tekst napisan za "Barski ljetopis", objavljen u "Bibliografskom vjesniku" 2-3, 1998.

Rajko Cerović, profesor i publicista
TRAGOM IZUZETNOG DJELA I LIČNOSTI
Stvaralac brojnih talenata i nepresušne energije

Na čitavom prostoru bivše Jugoslavije, sa šest republika i dvije pokrajine, nije moguće pronaći ličnost koja je do te mjere ugradila sebe u pionirsku, pa i zrelu fazu razvoja jugoslovenskih elektronskih medija, kao što je bio Radivoje - Lola Đukić. Pisac-komedijograf, reditelj, urednik, umjetnički direktor i prvi organizator TV programa - Lola je posjedovao toliko talenata i u ovoj oblasti - do sad nezabilježenu stvaralačku energiju, čiju je zagonetku teško objasniti.

Sve mu je u prostoru scenskog i medijsko-elektronskog izraza bilo blisko, svuda se osjećao na svome tlu; i u pozorištu kao pisac i reditelj, čak i vremeno i scenograf, na radiju kao urednik, pisac, redatelj i organizator sopstvenih ideja i zamisli, na filmu kao scenarista i reditelj, zatim na televiziji bukvalno prvi organizator i kreator programa, ali prije svega stvaralac neumorne imaginacije, čudesne kreativne hitrine i hrabrosti, lucidni tvorac igranih televizijskih serijala koji su dostizali takav stepen popularnosti da su prilikom njihovog emitovanja ulice jugoslovenskih gradova bivale prazne. Usuđivao se da realizuje igrane programe uživo, kad još nije bilo magnetoskopa, što je predstavljalo čin dostojan samoubilačke hrabrosti i visoke kreativne sigurnosti. I to u vrijeme kada su čitavi timovi raznoraznih cenzora vrebali svaku riječ, gest, ili eventualno nedozvoljeni glumčev grč na licu.

Bio je, prije svega, slobodan čovjek i to u vremenu kada je toliki stepen slobode mogao izazivati i ljubomoru i strah,

ne samo onih koji su za slične programe neposredno odgovarali, nego je, pri radio ili TV emitovanju Lolinih satiričnih kalambura njegova bespoštedna satirična oštrina zaustavljala dah i u milionskom TV gledalištu. Lola je bio osoba renesansne širine i zamaha, rođena da se ogleda u različitim medijima i izražajnim oblastima, kompletna stvaralačka ličnost koja je vlastitim talentom, znanjem i energijom zamjenjivala čitave timove saradnika. Radivoje - Lola Đukić jednostavno je predstavljao neponovljivu instituciju jugoslovenske kinematografije, radija i televizije, bivajući, prije svega, krajnjim dometom aktuelnog jugoslovenskog satiričnog izraza i mogućnosti u datim uslovima.

Najveći i najplodniji dio vlastite stvaralačke ličnosti podario je Televiziji, stvorivši brojne televizijske igrane serije koje ne predstavljaju samo najznačajniji dio istorije ovog medija u nas, nego možda i najpregledniju i najočigledniju istoriju jugoslovenskog poslijeratnog društva, mjeru njegove krajne slobode i mogućnosti, kao svaka slobodna, kreativna i nesputana ličnost - često se sudara s tadašnjim rigidnim ograničenjima svojstvenim komunističkom društvenom ustrojstvu i stilu života, ali je mijenjajući medije, institucije i polja istraživanja ponovo, kao feniks, nicao iz zemlje plijeneći svoju zahvalnu publiku nepresušnim idejama i novim stvaralačkim dometima.

Podvig kojeg je bio u stanju da izvede ovaj stvaralački demiurg, da stvori sam, ili u zajednici sa najboljim prijateljem i saradnikom Novakom Novakom, samo u toku jedne sedmice tekst čitave jedne efektne komedije, pa zatim u istom vremenskom razmaku sve to do detalja postavi i realizuje na sceni, odnosno u TV studiju, uključujući komplikovane pripreme oko dekora, kostima, muzike i drugih scenskih efekata, pri tom do savršenstva uigra brojni glumački ansambl i ostvari kompikovanu tehničko izvođačku sintezu -

nije do sada, bar na jugoslovenskim prostorima, niko uspio da dostigne, a teško da je takav primjer zabilježen igdje u svijetu. Slijedile su nova sedmica, novi iscrpljujući rad, novi dokaz Loline nepresušne imaginacije i stvaralačke superiornosti. Tako je znao raditi iz sedmice u sedmicu, protežući seriju na po dvadeset i više sedmičnim ritmom ostvarivanih i emitovanih epizoda. Danas se autoru scenarija za tako obiman televizijski zadatak daje najmanje godinu dana za pripremu teksta, zatim se mjesecima uigrava organizacija proizvodnje, mjesecima snima i montira, da bi se gotov, umiven i do najsitnijih detalja cizeliran proizvod pustio u emitovanje. Što je najčudnije tako radene Loline igrane serije doživljavaju se kao plod dobro isplaniranih i postupno razvijenih likova i dramskih situacija, kao rezultat višemjesečnih, da ne kažemo višegodišnjih priprema i osmišljavanja, kao stvaralačka cjelina u kojoj svaki pojedinačni segment predstavlja dio mozaika dobro komponovane i u dugom vremenskom rasponu radene i doradivane obimne kompozicije. Ništa se naknadno u Lolinom slučaju nije moglo ispraviti, jer montaže nije ni bilo. Ni jedan kadar nije mogao biti snimljen u više varianata, kako bi se u montaži mogao izvršiti najbolji izbor. Sve je moralo ostati od prve i neponovljivo, sve u jednom dahu i pokretu, a sve izvodljivo, zahvaljujući ogromnom iskustvu, talentu i ličnoj hrabrosti čudesnog Radivoja - Lole Đukića.

Tragika televizijskog angažmana

Radivoje - Lola Đukić svojim primjerom, na više nego ubjedljiv način, govori o tragici televizijskog angažmana, efemernosti televizijskog stvaralačkog napora koji traži čitavu ličnost, da ne kažemo kompletну životnu energiju, a

često krajnji rezultat protekne kao rukom o ruku, postane sastavni dio jednodnevног trajanja, kao najobičnija dnevna kolumna u novinama koje se već poslije letimičnog pregleda trajno zaboravljuju. Strašno i tragično za stvaraoca koji je podjednako uspješno mogao da se za to vrijeme ostvaruje u trajnim i postojanim oblastima izraza, kao što su film, komediografski rad za pozorište, književna proza, ili slikarstvo. Pri tom je, da li ljudska pakost, ljubomora ili osveta mediokriteata, da li politički ostrašeno vrijeme radanja i bujanja nacional-šovinističke hysterije u Srbiji (?), došlo do nečuvenog svetogrđa, ili bolje reći zločina, odnosno brisanja sa elektronske trake niza Lolinih igralnih serija čime nije samo poništen jedan bujni stvaralački vijek, nego i izgubljeno dragocjeno svjedočanstvo vezano za istoriju razvoja televizijskog medija i izraza ne samo u Srbiji. Time su za savremenike i potomke izgubljene brojne brilljantne glumačke kreacije, *signum* ^{BIBLIOTEKA} _{KOMOGOROV} ^{NAJUSPEŠNJIH} _{CRNOJEVIĆ} najuspješnijih glumačkih imena na bivšem jugoslovenskom prostoru, svjedočanstvo rađanja i uspona televizijskog umjeća, ali i dragocjena faza jugoslovenske satirične misli i izraza. Samo u narodima koji ne drže do vlastite kulture, pa ni istorije na koju se, u mržnji prema drugima, tako mnogo pozivaju - moguće je slično varvarstvo i zločin tolikih razmjera.

Moralna postojanost i istinski patriotizam

I ako je rano i praktično prisilno penzionisan, u trenutku maksimalne zrelosti i naponu stvaralačke energije, Lola Đukić je, da nije bilo gore pomenutog svetogrđa, ostavio iza sebe bujne i medijski raznovrsne stvaralačke plodove da je, možemo bez i malo eufemizma reći, obilježio sobom čitavu jednu medijsku epohu. U nesebičnom trošenju vlastitih tale-

nata i potencijala ovaj plemeniti, čak viteški naivan čovjek, nije uspio, a ni mogao, jer mu to nije dozvoljavalo ni porijeklo, pa i porodična moralna i intelektualna tradicija i ugled, da postane šovinista, da sebe svrsta u onu nacionalističku elitu koja je u Beogradu dugo vedrila i oblačila strpljivo i dosljedno pripremajući sa svoje strane raspad jedne zemlje, ali i trajnu tragediju vlastitog naroda. Nadahnut ljubavlju za ljude, nošen plemenitim idealima stvaranja jednog društva u koje su generacije strasno vjerovale - Lola Đukić je teško odbolovao krvavu dramu jugoslovenskih naroda i raspada zemlje - za koju je nesebično radio i isto tako je bezrezervno volio i stvarao. Brzo je shvatio da su narodi nedužni, a da svu krivicu za tragičnu havariju zemlje snose u prvom redu političke vode podržane od navodnih nacionalno-intelektualnih elita. Njegov lični ponos, slobodan i nesalomljiv karakter nijesu mu dozvolili čutanje. Progoverio je iz svog nepokornog bića i plemenite prirode; prisjetio se, još više nego ranije, očevog moralnog prizora voga porijekla, progovorio u ime vlastitog iskrenog osjećaja jugoslovenskog zajedništva i sudbine, u koje su čvrsto vjerovali gotovo svi Crnogorci, spremni da i bijedne ostatke svoje široke i mnogonacionalne bivše domovine opet nedozvoljeno i nesuvislo nazovu jugoslovenskim imenom, žrtvujući vlastitu nacionalnu i državnu individualnost, ime, porijeklo, istoriju i među južnoslovenskim i evropskim narodima jasno diferenciranu i čvrsto individualiziranu sudbinu. Lola nije ono što je ostalo od Jugoslavije htio počastiti istim imenom. I onda kada nije do kraja razumijevaо nacionalno pitanje, zalažući se u bivšoj Jugoslaviji za jedan jezik, jednog predsjednika i jedan stepenovani parlament, nije pred sobom imao viziju unitarne države pod dominacijom jednog naroda, nego je u svojoj plemenitoj naivnosti i dobrohotnosti vjerovao u apriorno ost-

vareno bratstvo i jednakost ljudi, odnosno njihovu spremnost da se, u ime zajedničkog života i budućnosti, odreknu niza vlastitih osobenosti i karakteristika. Takva Jugoslavija, razumije se, nije bila ostvarljiva, njena budućnost je ležala samo u širem stepenu demokratizacije i decentralizacije, ali je viteški Lolin otpor destruktivnim silama i nacionalističkom mraku opet izvirio iz ljepote njegovog karaktera, ljubavi prema svim jugoslovenskim narodima, među kojima nije pravio razliku, uspijevajući da ih, sve zajedno, bez obzira na jezičke i druge razlike, godinama istinski uveseljava i moralno hrabri.

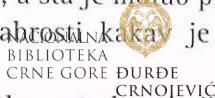
“Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih”

Zbog izuzetnog značaja Loline ličnosti i njegovog obimnog stvaralačkog opusa treba posebno pohvaliti napor Centralne narodne biblioteke Crne Gore “Đurde Crnojević” i priredivača knjige “Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih” Čedomira Draškovića, jer su na najbolji način sačuvali od zaborava dio plemenitog nasljeđa ovog i po kvantitetu i medijskom i žanrovskom bogatstvu - visoko ostvarenog autora.

Iz ovdje objavljenih intervjuja, odlomaka iz Loline literarne izvandramske zaostavštine, isповjesti i sjećanja na pionirske dane posebno jugoslovenske televizije, zatim iz njihovih nadahnuto pisanih nekrologa preminulim prijateljima i saradnicima, koji predstavljaju možda najbriljantnije eseje o njihovoј privatnoј i umjetničkoј ličnosti, iz brojnih reagovanja na nacionalfašističku stvarnost kojoj je bio nevoljni svjedok i strasni oponent - čak i mlađi čitalac, koji nije imao prilike da prisustvuje, odnosno kao savremenik doživi Loline najviše kreativne trenutke, lako može shvatiti o kakvoj i koliko značajnoj ličnosti jugoslovenske kulture je riječ. Ova

knjiga je nezaobilazna za sve buduće istraživačke napore usmjereni na proučavanje istorije razvoja Radija i Televizije na jugoslovenskom prostoru, ali i za one koji će se baviti istorijom domaćeg dramskog stvaranja, posebno radio i TV dramaturgije, a iznad svega hroničarskim ili esejističkim pokušajima proučavanja jugoslovenskih mentaliteta u gotovo pedesetogodišnjoj epohi trajanja komunističkog društvenog modela na ovom prostoru.

Fragmenti ili čitavi intervjuji objavljeni u knjizi duhovitog i Loli svojstvenog samoinironičnog naslova "Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih", ne samo što eksplikite zanimljivo govore o ličnosti intervjuisanog, nego i objašnjavaju čitaocu i kako je nastajala Televizija u nas, kakve su društvene i mentalitetske prilike vladale u pomenutom vremenu, koje sile su vidljivo, ili "ispod žita" upravljale ljudskim sudbinama, što se moglo i smjelo reći, a šta je morao prečutati i čovjek takve afirmacije i lične hrabrosti kakav je bio Radivoje - Lola Đukić.

Neophodna i prijeko potrebna knjiga o jednom velikom komadu naše istorije, institucijama kulture i stvaralaštva, atmosferi koja je vladala u umjetničkim i političkim krugovima od značaja, dragocjeno svjedočanstvo o udesu hrabrih, nepokornih, darovitih i plemenitih.

Hvala priredivaču Čedomiru Draškoviću i Centralnoj biblioteci "Đurđe Crnojević" na ovom delikatnom naporu, ne samo u znak zahvalnosti za jedan zanimljiv i atraktivan legat, nego, prije svega, za oživljavanje uspomene na neponovljivu i raznovrsnu stvaralačku individualnost Radivoja - Lole Đukića.

Tekst napisan za "Barski ljetopis", objavljen u "Bibliografskom vjesniku" 2-3, 1998.

Aleksandar Milosavljević
O DRAMAMA RADIVOJA-LOLE ĐUKIĆA

Šta li će jednog dana, kroz dvadeset ili trideset godina, pomisliti dobromamerni ljubitelj literature dok bude čitao drame Radivoja-Lole Đukića? Šta će da pomisli o piscu, o njegovim dramskim komadima, a šta o vremenu u kojem je i o kojem je Đukić pisao?

Šta li bi, uostalom, mogao da pomisli današnji čitalac dramskog opusa pisca koji je kompletan svoj životni stav, pa i svoje literarne nazore, temeljio na principima neprikrivenog angažmana. A Đukić je modele za svoje dramske junake tražio i nalazio u neobičnim vremenima koja nama danas, iz perspektive iskustva koje smo sticali tokom minulih desetak godina, izgledaju kao arkadijska no^{NACIONALNA CRNE GORE DURDE} koja su zapravo bila prelomna. Jer, u tim vremenima postepeno su sazrevali svi ti Đukićevi mali bogovi koji će crnogoviti docnije, u naše vreme, postati oličenje zla, ali su stasavali i svi ti Lolini trpeljivi malograđani, kompromiseri, lovci u mutnom, ljudi sa četiri noge, sa dve glave, s rezervnim moralom, svi ti maleni šrafići monstrozognog mehanizma koji je sve više postajao otuđen ne samo od načela zvanično proklamovane ideologije, nego i od elementarne ljudskosti.

Sve to je Lola sagledavao i o svemu tome je pisao. Ali kako?

S jedne strane je izašao iz Sterijinog šinjela - oštar, gorak, otvoren, direkstan, nimalo sklon nacionalnoj mitologiji, nespreman da zažmuri pred pokondirenim revolucionarima, novopečenim ministrima i drugaricama ministarkama, vazda kritičan prema famoznom mentalitetu našijenaca, a s druge je Lola Đukić izrastao iz nušićevske tradicije koja uživa u

kalamburu, u najraznovrsnijim duhovitim poigravanjima, pa i u začikavanju kojim nije moguće prikriti pišćeve simpatije za one kojima se u isti mah podsmeva.

Pri tome, ne treba smetnuti s uma da je praktičan okvir nje-govog pisanja bio u prvo vreme određen formom televizijskog scenarija, i to u doba kada nije postojao magnetoskop, kada dakle nije bilo snimanja, već je svaka epizoda direktno emitovana, a literarni postupak bio prilagođen takvoj situaciji.

Čini se, međutim, da je i docnije, kada je pisao za druge medije - pozorište ili film, Đukić zadržao ponešto od liternog prosedea kojim je ovlađao kao autor scenarija za prve domaće legendarne televizijske serije. Možda mu se osladila adrenalinom obojena atmosfera puna uzbudjenja i napetosti, a možda je u Đukiću potpuno sazrela ona crta koja njegovu komediografiju u širokom luku povezuje s formom komedije del arte, s komedijom improvizacije, s vedrim duhom pučkog igrokaza u kojem postoji stvor definisani likovi, gde se tačno zna obrazac po kojeno se povezuje odvijati radnja, u kojem nije teško predvideti reakcije publike, čiju narav autori dakako savršeno dobro poznaju i, napose, gde postoji veoma jasan cilj. I zaista, kao u kakvoj *italijanskoj komediji*, Lola je u svojim komadima ismejao nadobudnost, uobraženost, gramzivost, pokondirenost, lopovluk...

No, sve ove mane on nije posmatrao iz apstraktne perspektive, niti ih je procenjivao sa stanovišta opštosti kakvu podrazumeva kategorija hrišćanskog morala, već je na tragu ranog Zmaja ili mладог Nušića, a najvećma zrelog Domanovića, sagledavao društveni kontekst u kojem maleni greh često ništavnog pojedinca dobija obrise paradigmе opšte društvene i političke degeneracije, postaje znak da je nastupila dekadencija, da je sve širi jaz između reči i dela, proklamovanih idealâ i prakse.

U tom kontekstu, komediografski opus Radivoja-Lole Đukića prestaje da bude naivna razbibriga radnog naroda danas nepostojeće Jugoslavije, pisac više nije puki komedijanat koji sam zabavlja celu državu, niti su njegove komedije *samo* jedina tačka autentičnog jugoslovenskog bratstva i jedinstva - kako je pisalo u *in memoriam* ljubljanske "Mladine".

* * *

Sećam se Lolinih i mojih susreta u muzeju. Ne u Muzeju voštanih figura, već upravo u Muzeju pozorišne umetnosti, u vreme izložbe Lolinih slika.

Svakako da bi likovni kritičar, ili istoričar umetnosti imao šta da kaže o tim radovima - više, bolje i kompetentnije od mene, no ja sam i te slike, tada, identifikovao kao deo rečitog Lolinog bunda.

Nije ga mrzelo da laiku objavljava šta je kojom slikom komentarisaо, niti da **NACIONALNA KULTURODABA S mladim čovekom upušta CRNE GORE DURDE** u rasprave na političke teme. **ČRNOVREDNJA** su mu bila zastrašujuće mračna, a sudove je izgovarao apodiktički, ali ne oštrim tonom koji ne trpi prigovore, već na sasvim određen način, bolno precizan i sumoran. Ostavljaо je utisak čoveka koji pouzdano zna što se ima dogoditi na takozvanom društvenom i političkom planu ali se zbog toga što je svestan da je u pravu nimalo ne raduje.

Docnije, čitajući njegove drame, shvatio sam da je i tada, dok ih je pisao, dok se dakle bavio humorom, dok je slovio kao Lola nacionale koji zasmejava naciju, vrlo dobro znao kuda vodi sve to što je u ono doba ismevao. I uprkos smehu koji je izazivao kod televizijske i pozorišne publike, današnji čitalac tih komada ne može da se otrgne utisku da Lola Đukić nimalo nije uživao saopštavajući svojim savremenicima

istinu o njihovom vremenu.

Taj Lolin tadašnji podsmeh izopačenostima ljudi u vremenima u kojima je bivalo sve manje entuzijazma i poštenja, a sve se više osećalo dolazeće zlo, najčešće je bio tumačen kao sitno zrno peska u cipeli, šljinak koji žulja, pokatkad čak napravi plik, ali suštinski ne menja stvarnost, zapravo i ne dotiče one u koje je uperena oštrica Đukićeve satire. Ne retko je Lolin humor dešifrovan kao smeh za jednokratnu upotrebu i bezopasno bockanje funkcionera.

Da li je, međutim, neko napravio ozbiljnu analizu komedija *Budibogsnama*, zatim "Starinske komedije o novim ljudima" *Usrećitelji*, "Balkanske komedije na francuski način" *Jedna ljubav i pet pokojnika*, pa komedija *Kradem, kradeš... kradu* i *Moram da ubijem Petra* ili dela nastalih na osnovu filmskih scenarija *Čovek sa četiri noge* i *Bog je umro uzalud?*

Da li je neko uporedio datume kada su ta dela nastala s kalendarom političkih zbivanja u tadašnjoj Jugoslaviji? Da li je neki reditelj začačkao ispod površinskog sloja Đukićeve komediografije, zavirio s one strane humora, te u tipično vodviljskim kalamburima ili u komediji situacija, u grotesknim nesporazumima kojima obiluju njegovi komadi naslutio joneskovski absurd, da li je iza naizgled banalnih gegova Stanlija i Olija prepoznao basterkitonovsku distancu? A svega toga uistinu ima kod Radivoja-Lole Đukića.

On je u doslovnom smislu reči tretirao gledaoce svojih komedija (čija praizvođenja je po pravilu sam i režirao) kao koautore svoje literature. To je, uostalom, napisao u predgovoru za jednu od zbirki svojih drama. Ponekad su se Đukićeve *dramatis personae* obraćale publici u pozorišnoj sali rušeći i na taj najdirektniji način famoznu "rampu" koja odvaja gledaoce od glumaca, teatarsku stvarnost od takozvanog realnog života.

* * *

I na kraju, vratiću se na pitanje s početka ovog teksta. Podsetiću vas na potencijalnog čitaoca dramske literature Radivoja-Lole Đukića, čitaoca svakako zbumjenog pred katkad do groteske zaoštrenom slikom nekadašnje naše stvarnosti, pred gorkom satirom kojom se Đukić rugao svom vremenu.

Ta slika začuđenog čitaoca iz budućnosti, koji kroz literaturu prolazi kao kroz bogato arheološko nalazište i otkriva smešno naličje jedne krvave povesti, liči mi na ideju koja bi se Loli mogla dopasti, i verujem da bi ta ideja, da je Đukić poživeo i da danas s nama slavi svoj osamdeseti rođendan, bila veoma uverljiva početna dramska situacija nekog novog njegovog komada.

Pitanje je, međutim, da li bi taj komad bio komedija.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

PROF. DR. DURĐE CRNOJEVIĆ

U Muzeju pozorišne umetnosti,
Beograd, 25. april 2003. godine

Ranko Munitić
LOLINA DIVERZIJA

U televizijskom razgovoru koji smo snimili 15. septembra 1992, Radivoje Lola Đukić je uz ostalo rekao:

“Ja sam uvek bio pomalo didaktičan, što je verovatno mana za takozvanu čistu umetnost. Otac mi je bio profesor i književnik, možda je to neka prosvetarska linija u meni to sve vukla, da ja uvek hoću nešto da nekoga naučim, da mu kažem šta mislim. Probao sam jedanput da pišem apstraktno, ali to je toliko van mene da uopšte ne umem tako da radim. Svako ima svoj zanat, znate. Mislim da ne treba da se menjam. Izdao bih sebe kad bih se promenio...”

“Po reagovanjima, primeđbanjima kritikama, koje su stalno pratile moj rad, ne uvek glasno izrečene ali tu negde prisutne, ispalо bi da sam celokupna nekakav disident. Dobro, ja bih rekao - disidentić, jer pravi disidenti su velike ličnosti, izuzetno važne ličnosti, možda najvažnije u istoriji, jer oni svojim disidentstvom pomiču istoriju napred. Hrist je bio jedan od prvih disidenata. Dakle, to moje malo disidentstvo, sastojalo se u tome što sam postavljao pitanje: taj naš rukovodilac, ili rukovodioci, oni koji su nam nadređeni, zašto bi samim tim, svojim položajem i statusom, automatski morali da budu u pravu? Na tome je počivala celokupna partijska struktura, partijska piramida: od baze prema vrhu, što je neko na višem položaju, to je više u pravu, to je kompletne nepogrešiv, neprikosnoven. E, u to sam ja dirao, i sad, svejedno koga ste dotakli na tim nižim prečagama vlasti,

osete se dodirnuti, ugroženi, i oni gore...”

“To što sam pravio, bile su uglavnom lake komedije, komedije situacije i zapleta iz tekućeg životnog trenutka, da se ljudi nasmeju, da posle prepričavaju šta je uradio ili rekao Čkalja ili Mija, komedije sa nekim lakim satiričnim šamarčićima, od kojih će ponešto i ostati u sećanju, bez pretenzija da zadirem u neke jako velike i jako duboke teme. A onda, ja sam toliko mnogo radio da ne bih nikako ni stigao da dovoljno iscizeliram i izbrusim sve to iznutra, da to što radim dovedem do nekog savršenstva. Više sam radio krokije nego detaljne crteže. Nisam ni želeo da to ostane za neka druga vremena. Često su me pitali, jesam li nesrećan zato što mnoge moje emisije nisu snimljene, jer su bile emitovene uživo, što su mnoge izbrisane, preko dve stotine komedija u mojim serijama, da li sam nesrećan što je uništen ogroman deo mog stvaralačkog života. Rekao sam - ne. Možda bih se jako stideo kada bih sad gledao te emisije. Zbog toga što je radeno brzo, u momentu, činjenicom dahu, da odslikaju jedno vreme, i sad bi to verovatno bilo toliko demode da bi bilo teško za gledanje. Ali zato imam zadovoljstvo da se mnogi još uvek sećaju i mene i mog rada. Ljudima koji pamte to što sam uradio, verovatno izgledam veći i pametniji nego što jesam, zato što od svega pamte samo ono lepo...”

I to je, u malom, ceo Lola.

S jedne strane, brižni prosvetar koji hoće da svojim gledaocima nešto poruči, da ih pouči, navede na razmišljanje o stvarima o kojima im samo od sebe možda neće pasti na um da razmisle. S druge strane, lucidni satiričar sasvim određenih ambicija i ciljeva, uspešno, barem u prvo vreme, prikrivanih zabavno-humornom oblandom, uz to naizgled

bezopasnim formatom mete u koju odapinje satirične strelice. S treće strane, improvizator koji nema vremena da brine o večnosti, nego na najefikasniji način nastoji iskoristiti aktuelni trenutak, otkriti u njemu ono što je ljudski i životno važno, obraditi to i hitno emitovati u formi dinamične, atraktivne, kritičkim nijansama iznutra oplemenjene humoreske.

Prva sklonost, bez obzira na uočljivu personalnu harizu, često će Lolu zavoditi putem retoričnosti i patosa. Treća ga, bez obzira na dostignutu dopadljivost, jednako često zadržava na nivou površnog artikulisanja oblikovane strukture. Sa današnjeg stanovišta najinteresantniji je Lola satiričar.

II

Razabirajući da je - onda i ovde - satira moguća jedino na sporednom koloseku velikog socijalističkog slaloma u svetlu budućnost, te uvek po istoj nužnosti, satiričar mora potruditi da krupno i suštinsko dotakne kroz maleno, naizgled sporedno, Lola će od samog starta, od "Servisne stanice" i natezanja kuvara Jordana sa šefom V.D. Rakom, davati na znanje kako ga, kobojagi, interesuju isključivo sitne svakidašnje čarke u našem stvarnosnom mravinjaku. Potom će postepeno i oprezno širiti problemski vizuru, uplićući, kao duhovite prepreke na luckastom putešestviju svojih likova, sindikalnu organizaciju, samoupravnu jedinicu ili nešto slično. U tom smislu, Lolina osnovna priča je uvek ista: mali čovek koji svojom tvrdoglavosti, pomalo otkačenim karakterom i neobičnim, često ekstravagantnim, ponekad i apsurdnim radnjama, obelodanjuje ponešto od sitnog prljavog veša gurnutog pod čilim tekuće stvarnosti, pri čemu se rado hvata u koštač s drugim, samo malo višim, njemu nadređenim

čovekom ili grupom, što znači da sve, prividno, ostaje na nivou epizodnih socijalističkih persona i mikro-problema, bez ulazeња u propitivanje (problemski) dubljih i (personalno) viših sfera odnosno konstelacija. Sa stanovišta ove osnovne priče, nije od suštinske važnosti da li je reč o duelu Jordana i V.D. Rake (serija "Servisna stanica" iz 1959,igrani filmovi "Nema malih bogova" i "Sreća u torbi" iz 1961), o natezanju stanara jedne zgrade oko kućnog saveta (serija "Na tajnom kanalu", 1961), o čuvaru Miti (serija "Muzej voštanih figura", 1963), o "Ćutologu" sa "blesimetrom" za merenje javnih gluposti (serija "Licem u naličje", 1965), o Culetu Pokornom koji nikako da izade na kraj sa majkom, ženom, dedom, šefovima ili siledžijama (serija "Ogledalo građanina Pokornog" iz 1964,igrani film "Na mesto građanine Pokorni" iz 1966), o limaru Cakanom koji brine da brojni putnici autobusa, rečitiji i pametniji, ne promrznu (serija "Crni sneg" iz 1966), o dvorištu sa mnogo stanova i stanara, podeljenih na one što misle svojom glupinom koji ponavljaju tuđe reči i zvanične ideje (serija "Ljudi i papagaji", 1966), o Srećku zvanom Napast koji se svađa sa sindikatom (serija "Spavajte mirno", 1968), o dva brata blizanca, siromašnom radniku Nenadu i bogatom direktoru Predragu, koji će zameniti mesta ("Bog je umro uzalud", 1967. kao pozorišna predstava 1969. kao igrani film), o milicioneru Nevenu (serija "Sačilatac", 1968-1969), malom trudbeniku koga, bez obzira čime se istakne, protokol pomera sve dok ne završi na poslednjem mestu, ili o Jovanu Jovanoviću, privrednom i društvenopolitičkom radniku koji će sam sebe tužiti sudu ne bi li saznao kako treba živeti i ponašati se u savremenom društvu (film "Čovek sa četiri noge", 1983). I tako dalje.

Na Loline radeve bilo je primedbi, bivalo je i oštih osvrtata, ali njegov model funkcionisao je bez većih lomova.

Barem izvesno vreme.

Posle je funkcionisao sve teže.

Sistemu nije trebalo dugo da shvati kako se iza humornih čvrgi običnim rukovodiocima - ma koliko njihov status izgledao nevažan - krije ironizovanje kompletne partitske strukture i hijerarhije. Konfrontacija V.D. Rake i Jordana, potom ostalih Lolinih junačića, uprkos bezazlenosti kojom se maskirala, ipak je samo vanjski, burleskni vid dubljeg, ozbiljnijeg problema: ukvarenost sistema koji omogućuje da neradnik bude nadreden radniku, da ga može maltretirati i terati da radi za obojicu. Sistem u ovom slučaju znači takozvano radničko samoupravljanje, a ono i nije bilo drugo do bacanja koske zabune i razdora među radnike - sugerijući im da su problemi koje osećaju *horizontalni* i da se nalaze *među njima*, a ne *vertikalni*, na relaciji između *onih gore i ovih dole*. Drugim rečima, globalna socijalistička ideologija svedena na jedan od svih najreprezentativnijih operativnih modela: sa Nacionalnom bibliotekom Crne Gore posmatrano, uopšte nije važno da li je V.D. Raka samo šef restorana - ili predsednik države. Pa bi tačan prevod metaforičkog naslova "Bog je umro uzalud" glasio - "Socijalizam je uspostavljen uzalud".

Lolina igra nije mogla da traje dugo.

Tikva će pući 1972, kad serija "Nevidljivi čovek" bude obustavljena nakon prve epizode.

Za ostvarenje svog televizijskog satiričkog projekta, Lola je na raspolaganju imao nešto više od decenije. U vidu ovako preciznog podatka, naravno, to nije znao: ali je valjda osećao da ne raspolaže s previše manevarskog prostora. Reč beše o bitci sa vremenom, unapred izgubljenoj na dugu prugu, ali, ipak, dovoljnog trajanja da se uradi veliki deo onoga što je Lola postavio sebi kao zadatak. U tom smislu, ovaj poduhvat jeste primer sjajnog stvaralačkog lukavstva, operativne

mudrosti, strateške veštine i taktičke promućurnosti.

Po tome bismo Lolu pamtili i ponekad još uvek pominjali kao jednog od pionira slobodoumnije duhovite kritike na brdovitom socijalističkom Balkanu. Ali bi, da je jedino o tome reč, njegove serije, kao oslikovljene ideje, ipak pri-padale jednom minulom dobu, ovako ili onako - ropotarnici prošlosti.

Ima, međutim, u Lolinim humorističkim kazivanjima još nešto, svojevrsna priča u priči, zaplet unutar zapleta. Dublji ideativni sloj ispod vanjskog satiričkog slatkiša.

Iz zapleta u zaplet, kao u problemskom mozaiku koji se prirodno širi i znakovno i značenjski, tema o *malom čoveku* kojeg neprestano zaobilaze, odgurkuju, pritiskaju i pokušavaju učutkati, pretvara se postepeno u drugu, ozbiljniju temu - onu o *izmanipulisanom čoveku*. Ovo će Lolu Đukića uzdići iz redova efemernih kritičara lokalnog sistema vlasti u širu i interesantniju *sferu*, najpre unutar jugoslovenskog, onda i evropskog stvaralačkog prostora.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
CRNOJEVIĆ

III

Suštinu misaonog i problemskog sazrevanja domaćeg filma u FNRJ i SFRJ, od 1945. do 1990, moguće je danas kristalizati upravo na planu postepenog osvećivanja u obelodanjivanju dve faze - istorijske i savremene - velike manipulacije: najpre narodnooslobodilačka borba, čije su žrtve beatifikovane u neoboriv dokaz ispravnosti ne samo suprotstavljanja fašizmu, nego i utemeljivanja komunističke ideje, zatim izgradnja novog društva i sistema, čija je neprikosnovenost uz ostalo argumentovana i silnim žrtvama palim da bi dotični postali stvarnost. U tom smislu, Loline televizijske serije iz prve polovice šezdesetih (uz još neke

filmske rade, recimo "Izdajnika" iz 1964. Kokana Rakonjca), znaće vezu, važnu kopču između prethodnih i potonjih bavljenja generalnom društveno-ideološkom manipulacijom: pedesetih su se oko toga trudili Branko Belan ("Koncert", 1954) i Vladimir Pogačić ("Sam" i "Pukotina raja", 1959), jeretici kojima upravo radi toga karijera biva prekinuta; docnije će, u našem ogranku sveevropskog *Novog talasa* nastati klasični dometi Živojina Pavlovića, Dušana Makavejeva, Saše Petrovića, Puriše Đorđevića, Miće Popovića, Mike Antića i još nekih (od sredine šezdesetih do početka sedamdesetih i hajke na takaozvani "crni talas"), koji se svaki na svoj autorski način bave problemom prividne, lažne slobode, duhovnim tesnacom izmanipulisanog, suštinski neslobodnog čoveka.

U tom kontekstu je Lolino mesto: neujednačenost njegovog opusa ni krhkost pojedinih segmenata ne mogu to dovesti u pitanje. O čemu je reč, nije teško ustanoviti uporedivanjem bilo kojeg njegova serije sa humornim špicevima prethodnog razdoblja. "Zajednički stan", na primer, megahit pozorišne scene od 1954. i ekrana od 1960, bez obzira na duhovitost i aktuelnost, lišen je prave kritičke poente, jer razmatra problem - nestaćicu stanova - karakterističan za mnoge zemlje u posleratnom periodu, problem koji ništa posebno ne kazuje o konkretnom društvenom sistemu. Kod Lole, bez obzira da li Jordan (i njegovi potomci) zaista veruju da V.D. Raka (i naslednici zločestog šefa) predstavlja njegovu osnovnu životnu teškoću, ili je dovoljno bistar da kroz figuru neposrednog nadređenog "organa" sagleda makar delić izvitoperenog balansa vrednosti unutar kompletne društvene strukture, taj problem jeste uočljiv i delotvoran u svesti priličnog broja gledalaca. Po tome je "Zajednički stan" izrazito neorealistički projekt, dok Đukićeve serije pripadaju

docnjem, kritički osvešćenijem viđenju sveta.

IV

Ovo nas sa domaće prirodno izvodi na evropsku scenu. Tema manipulacije, socijalne, ideološke ili političke, manipulisanog života i izmanipulisanog čoveka, jeste crvena nit evropskih stvaralaca u drugoj polovici XX veka: motiv čoveka koji tek prividno, nepotpuno odlučuje o svom životu, jedino u nebitnim stvarima raspolažući sopstvenim postojanjem.

Neorealizam, tokom decenije nakon Drugog svetskog rata - sa današnjeg stanovišta pomalo naivno - traži i nalazi ključ aktuelnih nedaća u materijalnoj sferi, neimaštini karakaterističnoj za veći deo Italije i Evrope pedesetih: veličanstveni antijunaci ovog pravca postaju siromasi kojima život otima i ono poslednje što još imaju (milanski radnik, 1948, u "Kradljivcima bicikla", prigradski šrotinja, 1950, iz "Čuda u Milatu", rimski penzionac iz 1953, "Umberto D"). Tek tu i tamo (Roberto Rosolini - "Evropa '51" iz 1952, "Put u Italiju" iz 1953), naslućujemo kompleksniju, u dubini ljudskog bića skrivenu nevolju koja ga postepeno otuđuje od bližnjih - i od samog sebe. Deset godina kasnije, *Novi talas* - u Francuskoj, Italiji, Jugoslaviji, Čehoslovačkoj - traži odgovor na suprotnoj tački, jednako naivno okriviljujući glomaznost moderne civilizacije, nagli porast njenih materijalnih i tehnoloških dobara, također preterano bogaćenje gornjih slojeva društva: mučnina Žan-Pol Sartra sreće se sa dosadom Alberta Moravije, pa novotalasovski antijunaci čekaju svaki svog *Godoa* u slatkom, prokurvanom *Rimu* Federika Felinija, tehnicističkom *Alfavilu* Žan-Lik Godara, glacijalnoj *Crvenoj pustinji* Mikelandela Antonionija, ili kuli belokosnoj Alena Rena po imenu *Marijebad*. Oba pravca međutim ne odus-

taju od verovanja da čovek može uticati na svoju sudbinu, ako ničim drugim a ono osvešćujući absurd postojanja i prihvatajući ga kao izazov, u tragu "Mita o Sizifu" iz 1943. i "Pobunjenog čoveka" iz 1951. Albera Kamija, ključnih filozofskih eseja epohe: što ne znači samo pokorno i pasivno trpljenje egzistencijalnog fatuma, o čemu svedoči spontani anarhizam nekih *novotalasovskih* antiheroja - od Mišela Poakara koji drsko provocira smrt u Godarovom "Na izmaku daha" (1960) ili građanina koji se obrće u kriminalca iz njegovog "Ludog Pjeroa" (1965), preko dve devojke što kreću da unište svet koji njih uništava, u "Belim radama" (1966) Vere Hitilove, do Džimija Barke na bezobzirnom i samouništavajućem pohodu u "Kad budem mrtav i beo" (1967) Živojina Pavlovića.

Vrhunac čitave duhovne odiseje bit će 1968, slobodarska revolucija studenata i njima bliske inteligencije, upamćena kao poslednja kolektivna iluzija Evrope o mogućnosti individualne i društvene ~~svobode~~ <sup>NACIONALNA
SLOBODA</sup> ~~borbe~~ ^{ČRNE GORE DURDE} u XX veku. Nakon poraza Šezdesetosmaša, iz senke izlaže ~~stvarni~~ anarhistički, pa i teroristički pojedinci i grupe (*Brigate Rose* u Italiji, *Bader-Majnhof* u Nemačkoj, itd.), ekstremno ali jedino preostalo sredstvo za borbu protiv kapitala i kapitalista, manipulacije i manipulatora.

Iste, 1968, dešava se sovjetska invazija na Čehoslovačku, u Holivudu Džon Vejn režира "Zelene beretke", bioskopsku apoteozu "dobrih američkih momaka" u svetom ratu po džunglama Vijetnama. Ispunjava se, u stvari, nehotično proročanstvo najmudrijeg sineaste XX veka, Čarlsa Čaplina: ključevi budućnosti, sve pre nego ružičasti, kriju se u srasstanju agresivnog nacionalizma i državne politike - poznatom kao *nacionalfašizam* ("Veliki diktator", 1940), u sprezi vrhunskog kapitala i vojno-političke industrije smrti ("Gospodin

Verdu", 1948), u proizvodnji i nametanju podobnih klišaja življena i ponašanja, unutar sve većeg broja pojedinaca - procesu danas poznatom kao *globalizacija* ("Kralj u Njujorku", 1957).

Makrošifra nedaća s kojima se suočava druga polovica XX veka, leži u oproštajnoj rečenici Anri Verdua - "Jedan zločin čini zlikovca, milion zločina čini heroja; brojke oslobođaju krvice!" Dilema mlade Patriše iz "Na izmaku daha" krije mikrošifru: "Da li sam nesrećna zato što nisam slobodna, ili nisam slobodna jer sam nesrećna?"

V

Još nešto donose pomenuti Čaplinovi filmovi kao bitnu promenu komičnih zbivanja na ekranu. Večiti sukob skitnice-vragolana i uniformisanih lica kao predstavnika društvenog reda i zakona, obavijen slatkiš komedije kome je i sam majstor, decenijskim priključenjima Šarloa, dao kapitalan prilog, menja se u "Diktatoru" i "Kralju" u vidu interesantne i značajne konkretizacije: nisu to više uopštene persone, globalne figure-znakovi univerzalne biskopske humoreske, nego antagonisticke sile tačno određene društveno-istorijske stvarnosti - i jasnog povoda sukobljavanja, samim tim nosioci konkretnije kritičke poente. Šarloa su ("Mališan", "Zlatna groznica", "Cirkus", "Svetlosti velegrada", 1921-1931) ganjali panduri-simboli, policajci-pojmovi, njegov klinč sa nadirućom tehnologijom ("Moderna vremena", 1936) odvijao se na kategorijalnoj ravni Čovek-Mašina. Filmovi iz 1940, 1948. i 1957, zamenjuju takav uopšteni personaz tačno definisanim učesnicima: mali jevrejski brica i diktator Hinkel nosioci su veoma konkretnih i oponentnih istorijskih uloga, policija koja ganja Verdua i kojoj se dotični

konačno predaje, jeste zakonska, naoružana sila-zaštitnica sasvim odredene faze kapitalističkog sistema i njemu pridruženih vojno-industrijskih potencijala, "organi" s kojima kralj Šehdov ima stalnih teškoća, jesu efikasni štitonoše progresivne uravnilovke i masovnog ispiranja mozgova. Komični lik, u sva tri slučaja, prerasta uopštenu akciju i preuzima tačno određenu misiju na ekranu, čime komedija evoluira u oštru društvenu i političku satiru, a njen junak se iz neobavezne javne napasti obrće u više ili manje osvećenog buntovnika, malog ali upornog i izdržljivog.

Tragom takve metamorfoze u Čaplinovom opusu, proizašle - pokazat će se - iz veoma preciznog naslućivanja mračnih sila koje se postupno oslobođaju na stvarnosnoj sceni - započinje sličan proces u ikonografiji i tematiki evropske kino-komedije. Zametno je to u većim ili manjim segmentima opusa vodećih komičara: otud "komedije umorstva" Aleka Ginisa ("Nežno srce" iz 1949, "Banda sa Lavender Hila" iz 1951, "Gangsterska petorka" iz 1955), čarke Fernandela u svešteničkoj odori, gradačelnika-komuniste u provincijskom gradiću (prvi filmovi o Don Kamilu, 1951-1952), Totoove nevolje sa autoritetima vlasti ("Policajci i lopovi" iz 1951, "Gde je sloboda?" iz 1953, "Jesmo li ljudi ili kaplari" iz 1955), zdržena akcija Totoa i Fernandela u narušavanju javnog reda ("Zakon je zakon" iz 1958), mali ratovi Žaka Tatija protiv varošanskih i urbanih idila ("Praznični dan" iz 1948, "Praznici gospodina Illoa" iz 1953, "Moj ujak" iz 1958), Marčelo Mastrojani i Vitorio Gasman kao "Obično nepoznati lopovi" (1958), izd.

Ovom kontekstu, bez ikakve slučajnosti, pripada Čkaljin kuvar Jordan u neumornom duelu sa V.D. Rakom, šefom servisne stanice, ili Mijin Cule Pokorni, u traženju izlaza iz životnog čorsokaka u koji ga guraju. Sve su to mali, hrabri

delije koji naslućuju da bitku sa društvenim sistemom neće dobiti, ali ih to ne sprečava da se i dalje bore. Tu je mesto Lolinih televizijskih i filmskih razmatranja našeg "danas i ovde" s početka i iz prve polovice šezdesetih.

Po tome valja, sada, tumačiti i valorizovati Radivoja Lolu Đukića i njegov opus. A pitanje veće ili manje uspešnosti pojedinog dometa ili segmenta njegovog dela, jeste pitanje veće ili manje važnosti pojedinog stabla u odnosu na raspon i značenje šume.

VI

U kojoj pak meri, i zašto, pomenuti komičari i komedio-grafi pedesetih i šezdesetih *nisu mogli biti svesni* da njihov istinski protivnik nije ovaj ili onaj, ovakav ili onakav društveni sistem, "zapadni" ili "istočni", kapitalistički ili komunistički - nego globalni, planetarni mehanizam vlasti, manipulacije i represije, koji se, pošako - na dugu prugu, konstituiše iza vidljivog dekora stvarnosti. drugo je pitanje. I ne umanjuje značenje ni značaj njihovih mikrohumornih pobuna diljem Evrope.

Akademik Čedo Vuković
KRUGOVI ASOCIIJACIA U ROMANU
“BUDALE JEDU MAGLU”

*“Oni ne razumiju kako se ono što je u sebi suprotno samo sa sobom
slaže: to je harmonija koja k protivnosti teži, kao kod luka i lire”.*

Heraklit

Sam Lola Đukić u svom romanu (97. strana) objašnjava: “Kad bi čovek živeo sam, pod nekim staklenim zvonom koje ga izoluje od sveta, on ne bi imao karakter, ili se bar njegova narav ne bi mogla sagledati... Tek u dodiru sa svetom mi odslikavamo svoj lik, kao pod nekim mikroskopom za mentalne analize...”.

Upravo taj “dodir” sa svijetom, u vremenskom i prostornom beskraju, Lola Đukić često uvodi u roman - e da bi humorijne, satiričke, a u biti životnije razigralo likove svojih junaka.

Taj “dodir” u romanu “Budale jednu maglu” javlja se u vidu maštovitih, izvorno i tematski raznorodnih asocijacija.

Znamo da asocijacije, uopte uzev, idu u red prirodnih svojstava književnosti. One se mahom podrazumijevaju - djeluju kao podtekstovna ili nadtekstovna isijavanja, kao fluid naporedne stvarnosti, koja prati ono što se iskazuje. Zatim asocijacije znaju otvoreno zablistati kao metaforične ili metonimiske iskre. I slično.

U Đukićevom romanu naratorove asocijacije (a to su misli i primisli samog pisca) kazuju se sasvim otvoreno i neposredno - i upravo to je nov i značajan kvalitet ove satirične proze.

Već u predtekstu romana, čak prije “Uvoda bez uvoda”,

Đukić citira Ničevog Zaratustru, kao i bogumilskog predvodnika Dida Simeona. Ta jedna stranica ozarava stotine stranica koje slijede.

Značaj i značenje ovog predteksta vidim u više smjerova. Tu se, indirektno nagovještavaju Đukićeva (dualistička?) poimanja svijeta i života, zatim shvatanja o državama i vodama, te o sudbinama podanika. Ujedno, ovim se predtekstom otvaraju misaona polja asocijacija koje će prožimati roman, bez vremensko-prostornih i tematskih međa.

Prateći prosjaje asocijacija kroz roman "Budale jedu maglu", pokušao sam da ih svrstam u sedam grupa, i to prema njihovom tematskom ishodištu, uz napomenu da time ne može sve biti obuhvaćeno. Evo, dakle, Đukićevih asocijacija po grupama: biblijske, istorijske, ideološke, refleksivne, mitske, naučne i književne.

B i l i j s k e asocijacije (i u ovom i u svim slučajevima citiraču samo najizrazitije) smjeraju ka isticanju kontrasta: svetačko - profano (ponekad i prostačko). Naime, u vezi sa pojavom vanbračnog djeteta - "Kao što je lično bivši Mojsije odnekud stigao" - iskršava "u sećanju biblijska priča o rođenju i spasu jevrejskog velikana i božijeg ličnog prijatelja Mojsija (str. 13). Zatim se kaže: starozavetni proroci, jebi ga" (str. 89). "Satana, preruseni antihrist - Tito" (str. 246). Zatim: "Šest dana radi, a sedmi posveti Gospodu Bogu svome... Tako piše u Bibliji" (str. 120). Zatim: "Sedmog dana isposništva (biblijski broj)" i "Još devet gladnih dana (opet biblijskih!)" - na strani 261. Zatim: "Pročitaču vam sad delove Novog jevanđelja po Prci... Satanailo... Isus" (str. 265-266). Zatim: "Vi ste vojnik, pa znate vojni princip, izrastao još iz Biblije: 'Ko tebe udari kamenom, ti njega udari dvaput'". I tako dalje. Može se zapaziti da asocijacije iz ove grupe, osim kontrastiranja, zrače još jednim zanimljivim svojstvom: naime, i one

direktne asocijacije iz Biblije prelivene su lakom patinom humora. I gledajući, dok Lola drži u ruci Bibliju (ili se nje samo prisjeća) lice mu je ozbiljno, dok se iza riječi u romanu krije tiki osmijeh pošalice. Na primjer, Mojsija vidi kao "božjeg ličnog prijatelja". I naravno, asocijacije ne bivaju bez dublje satirične dimenzije. Recimo: "Tajna večera, motiv izdaje, sveti Petar" (str. 254) - smjera na raspadanje jugoslovenske federacije. I zaista, ove asocijacije, preuzimane iz "Knjige nad knjigama" djelotvorno se ugrađuju u humorističko-satiričke tokove romana.

Istorische asocijacije dosta su brojne, pa mogu spomenuti samo neke. Recimo: "Kralj Stjepan Tomaš, bogumilski djed, Did, Babuni, Patareni" (str. 252-253), a taj kralj javlja se na više mjesta u romanu. Onda: "Epohalni istorijski događaji, Berezina, Napoleon" (str. 197)... Valja mi stati i zadržati se na Đukićevom visprenom kontrastirajući: u istoriji djeluju male i velike ličnosti, pa tako biva i u naše doba i sa ljudima iz romana. Evo primjera: NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE ĐURĐE VELIKI. Napoleon, Cezar i Katalina, Aleksandar Veliki, Hitler, Šćepan Mali" (str. 288). Pa se u tome smjeru detaljnije priča: "Cezara je ubio visoki sin Brut, našeg cara, Šćepana Malog, zaklao je pikljati berberin, Napoleona je zatočila na pusto ostrvo Velika evropska koalicija. Zapitajte, ovde prisutnog, slovenačkog predsednika Kučana" (str. 295). A malo prije toga parafrazira se Internacionala: "Skupite se svi mali na svetu" (str. 293). I slijedi u našoj zemlji "... kontinuitet od kralja Uroša Nejakog do danas" (str. 300). Naravno, sve ove i slične asocijacije u romanu dobijaju na satiričkoj djelotvornosti, kad se nižu u sučeljavanju sa Lolinim Junacima, kao što su Prci, Luce, Drpac, Cvrci, Cojle, Lepa Beca, Badža, Daša, Mičko itd. Osim toga, neograničena vremena i prostori, sa kojih potiču istorijske i ostale asocijacije, u romanu se svode na - Bizgovo i Strmečak.

I d e o š k e asocijacije, u odnosu na istorijske, bliže su našim vremenima i prilikama. Uz već spomenutu parafrazu "Internationale", ona iznova biva na djelu: "Simčetov oktet zapeva 'Internacionalu'" (str. 219), pa u roman uskoče "poodrasli klipan Partijko" (str. 249). Evo i klasno usmjerene asocijacije: "Buržoazija me seksualno eksplatisala" (str. 17). Onda Cojle drastično oživi scenu: "Kapu dole, mamu vam jebem prostačku! Ovo je kancelarija, a ne obor. Čija je slika na zidu?... Izvini, druže Tito" (str. 168). Zatim se povremeno javljaju ličnosti čija imena označavaju različite uloge i poglede: "Tito, Staljin, Mojsije, Faraon" (str. 12-13), pa "Marks, Engels, Lenjin, Roza Luksemburg" (str. 28-29), pa "Marks i 'Kapital', Lenjin, Plehanov" (str. 193-194), pa "Hitlerova i Staljinova majka" (str. 81) da bi "drug Ranković naredio da se u zemlji pronađe uran" (str. 113) i slično. Sugeriše se nepremostivi raskorak između ideja (ideala) i stvarnosti, te između nosilaca tih ideja i njihovih komitetskih drugih sljedbenika (o ljudima iz naroda da se i negovori). I biva prirodno - ovdje se više osjeća satirička oštrica nego pesničar. Više je sijeva nego vedrih dugih boja. A sve to, opet, biva iskazano Lolinski prisno, pa se čini da je "klipan Partijko" samo jadni i smiješni Marksov potomak.

R e f l e k s i v n e asocijacije mahom se javljaju u dva međusobno usklađena vida: nešto se iskazuje kao neposredna intervencija spisateljeva, a ponekad se priziva, u slobodnoj interpretaciji, ime i misao kojeg čuvenog filozofa.

Recimo, sam pisac umuje: "Naravno, ljudski rod se razvijao, jačao i napredovao, pa je i policija..." (str. 26). Ili: "Romantičari bi ga nazvali čedom prirode, a to mu je bila i osnovna mana" (str. 46). I dalje: "Tako su svi lepo živeli i uživali, preko tri godine, ali kako ništa nije večito u ovom jadnom ljudskom bitisanju, tako se i to iznenada završi" (str. 81).

I dalje: "Kratko rečeno - bolje je ma kakva laž, nego kojekakva istina" (str. 65). I dalje: "Posle toga dijalektičkog objašnjenja, on ode da poseti umirućeg" (str. 99). I dalje: "A život vam je, šefe, jedna neprirodna pojava - opet će Čora, koji je pored dobacivanja devojkama, znao još jedino filozofske misli o životu" (str. 138). U ovim i sličnim iskazima (ima ih ovdje-ondje dosta) krije se izvjesna piščeva autoironija, a očevidno je da se šegači sa "filozofiranjem" ove vrste, na koju nailazi u svakodnevnom životu oko sebe. I to se iskazuje u skladu sa osnovnim tonovima i tokovima u romanu.

No, biva da se umiješaju strani mislioci. Evo: "Tata, gde nam je u biblioteci Niče?" (str. 197). Gle, ova asocijacija asocira na Ničea iz predteksta za roman. A onda se često spominju klasici marksizma: "Kada su Marks i Engels zamislili komunističko društvo, nisu imali mogućnosti da u praksi provere svoje ideje" (str. 28) - tu se pisac odziva i kao komentator. A zatim: " - Draga braćo i gospodo, još je Seneka jednom prilikom mudro rekao NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE BURBE" (str. 263). I zatim: " A drugo, sadašnjost i ne postoji. Jedan RVLFKIĆ misililac je rekao... ne mogu sad, od besa, da mu se setim imena, ali napisao je: 'Postoje samo prošlost i budućnost'" (str. 310).

Izgleda da pisac ni ove asocijacije ne ugrađuje u pripovijednu strukturu da bi liječio rovito društveno tkivo (iako ono stalno izbjija iz "podsvijesti" romana). Čini se, međutim, da i ove asocijacije na lolinski način djeluju "ljekovito" u tkivu romana, koji na vedar spisateljski zov zalaze u tamnine ljudskih sudbina i sunovrata već iščašenog društva.

I prirodno je, vjerujem, što i n a u č n e asocijacije "uskaču" povremeno, ali u pravom trenutku - doziva ih čudesna maštarska kombinatorika Lole Đukića. Na primjer, ženi se Badža i uzima "najpikljatiju devojku u Strmečku", a Lola to tumači ovako: "Neki psihanalitičar bi u tome

pronašao kompleks inferiornosti" (str. 95). Gle, dvosjekla pošalica okrenuta je i prema Badži i prema psihanalitičaru. A onda: "Jedan naučnik je smislio mogućnost bekstva sa ove naše planete... pa ko voli, neka izvoli na te galaksije". Ama, ko će tamo, kad smo "Prilegli na dremku, a ne na rad!" I onda evo kontrasta u okviru same asocijacije: "Za vreme matrijarhata, dok su još sanovnici bili najdraža literatura, jer Nobel nije izmislio barut" (str. 186). I šta sad biva? Ljudi su na čvrstoj zemlji i bez provalja, "ali ih vreme sunovraćuje ka njihovom kraju i onda sve teče brzo, brzo". Nailazi lolinska asocijacija: "Ajnštajn je to objasnio svojom 'Teorijom relativiteta'". U vezi s time, pisac se prisjeća biblijskog Jova - on se vraća iz kosmosa, a sin mu, u toku jednog dana, "postao stariji od njega". Pa se pisac sjeća vilinskog konjica, koji "za 24 časa proživi ceo svoj život. Leti brzo, pa mu je vreme sporo" (str. 243-244). A smisao sve ove priče: jedan dan i život prolete "kao trenutak" i to u neradu. I sve tako - lijeni život prizemno baulja, a naučnik nekada mimo našeg Bizgova.

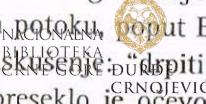
M i t s k e asocijacije nijesu samo one. I one su usmjerenе prema izvjesnim slabostima junaka romana (a zapravo - našijenaca). Evo: "Reći ćemo da je to (onu Rankovićevu naredbu da se pronađe uran) najbolje shvatio naš Cvrc, koji je, kao Prometej, počeo da kopira Golaju, tražeći vatru za čovečanstvo i Bizgovo" (str. 113). Onda o domaćim prorocima: "- Jebem ti proricanje. Nisi ti Pitija, pa da pričaš u zagonetkama" (str. 248). Odnosi se na Prca, a može se misliti i na otuđeni, mutni jezik, isukan iz usta politike. I dalje: "Uzmimo kao primer Diogena... Ko želi da živi u buretu i svećom traži pravog čoveka ?" (str. 281-282). Eto više značne asocijacije - između stava i pretenzija, između samoodrivanja i svijeće i ideala. Jer, u nas - "svi bi voleli da budu Rokfeleri!" Onda se u tok romana upliću mitski simboli raznih vjera i nar-

oda: "Blagi, Satanailo, Dajbog, Černobog, Perun... Ahura-Mazdi, Ahriman, Manihej... Vojnici počeše da deru Maniheja, kao zeca ili jarca..." Na to Lolin novinar "zaključi mudro: Bolje je biti na vlasti i drati, nego biti pun misli i istina, a odran!" (str. 159). I sve tako kod Lole: "Bog Rama, kralj Šankala" (str. 38....), pa zatim: "Romi, sveta Alta, Ararak i Pararak, Ćopek i Ćupek, Madžun i Gadžun, pa car Penga" (str. 155). I čini se da Loline asocijacije sugerisu: bogovi, demoni i carevi - nekim svojim nebom, a junaci romana džombastom zemljom tabanaju.

K n j i ž e v n e asocijacije zamirišu u romanu kao stilske poslastice. I evo: jedan od junaka, Preca, živi u kolibici. I šta? "Ustane... isprosi nešto za jelo... pa opet legne... Da je nekima čudom pročitao 'Idiota' od Dostojevskog, on bi verovatno razumeo samo pričicu koju knez Miškin priča Rogožinu" (str. 76). A Beca je bila tužna - "Izgledala je kao isplakana Ofelija, pre davljenja u nekom potoku, poput Bljuzgavice" (str. 147). A onda Mićka muči iškuseње: "ispiti lov u čaletu ili ne?... Hamletovsku dilemu preseklo je očeve hrkanje..." (str. 190-191). A eto i vrtikola pri raspadanju jugoslovenske federacije - predstavnici pojedinih naroda ovako i onako, " a Crnogorci oprez u donošenju odluka, citirajući Njegošev stih: Iz grme na velikoga lafu izać trudno nije!" (str. 257-258).

U ovu grupu spadaju i asocijacije iz narodne poezije, posebno one o Marku Kraljeviću. A Marko, kao svaka junačina, zahtijeva svoje mjesto i u ovom napisu. Evo, Lola priča: Badža je otvorio kafanu i nazvao je "Kraljević Marko". I šta? Sad asocijacija zaostaje iza spisateljeve želje da i to objasni: "Kafana nije dobila to istorijsko ime zbog toga što je Marko opevan kao najveća nacionalna izelica i ispičutura, već da bi se gradani i uz čokanjče sećali njegovog junaštva i slobodoumnog prekopavanja carskih drumova". (str. 93). Onda

slijedi iznenadenje. Poslije Domanovićeve priče "Marko Kraljević po drugi put među Srbima", Lola Đukić piše u svom romanu poglavlje: "Marko Kraljević ponovo na Balkanu" (str. 268-276). U čemu vidim razliku između ta dva satirična ostvarenja? Uprošćeno rečeno, Domanović vidi Marka kao oličenje herojskog vremena, a onda satirički smjer okreće prema izmijenjenoj Srbiji. Lola Đukić, pak, uz oslon na narodne pjesme, prikazuje Marka Kraljevića kao "izelicu i ispičuturu" i okrutnog glavosjeka i sadistu, pa se time baca svjetlo na novovremene užase, na divljanja i pokolje po Balkanu. Sada je to, u Đukićevom romanu, obrnut smjer asocijacija: one ne zrače sa strane prema romaneskoj sceni, već od scene prema mogućim zbivanjima na širem prostorno-vremenskom planu.

A evo kako narodne pjesme grade i razgrađuju herojski lik Marka Kraljevića. To je - u spomenutom poglavlju romana - svečani recital, a stihovi o Marku živaju i ovakvi: "Ispeć će vas oba na žeravi, / šećerom meso posipati, / i pečene svatovma izneti". I zatim: "Ugrabi nejaka sina, / te im ruse odsekao glave, / okinuo noge do koljena, / a bijele ruke do lakata". Potom Marko nareduje: "Jedji kralje od tvojih sinova...". Lola navodi da je stihove uzeo iz Vukove zbirke "Srpske narodne pjesme", izdanje iz 1899. godine (str. 275). Na to izvođači stihova iskazuju svoje komentare: "Buđenje nacionalnih sećanja na junačke podvige je u redu, kralj je iz neke susedne zemlje... i to je u redu!... Samo, koliko oni pojedoše svojih, a mi naših? Ima li tu genocida? Proverite. Ali, Vuk je Vuk!" (str. 275). Ne zna se na koji genocid Lola cilja. U našem vremenu nije ga bilo (tako na sav glas viču jedni i drugi i treći, a možda i četvrti).

* * *

A sada bih prisvojio slobodu da započnem nizati svoje

asocijacije u vezi sa asocijacima u romanu "Budale jedu maglu".

Mogu samo pretpostaviti da su Đukićeve asocijacije nastajale iz prirodne potrebe na izvornom nivou stvaranja - naime, da sve profano o čemu će se pisati, bude prodahnuto višom, eteričnom dimenzijom. Tek potom, asocijacije (mahom kao kontrasti) djeluju na nivou ostvarivanja humorističko-satiričke suštine romana. Tek se onda, rekao bih, iskazuju heraklitovske suprotnosti - satira između fijuka strijele i toplih tonova lire.

Upravo stoga, Đukićeve asocijacije (izdašno kazivane) vidim kao konstantu u poetici romana "Budale jedu maglu". Asocijacije, vidjeli smo, bitno utiču na sadržinu, na misaono-etičke smjerove i na stilске odlike romana u cjelini.

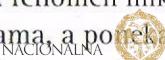
Iz toga proističe slijedeće: razgranato i više značno obilje asocijacija Đukić iskazuje neposredno i time, zapravo, uводи sebe u pripovjednu strukturu i tok romana. Tako se pisac od naratora spontano pretvara u adjunkta.

Iz sadržine i smisla asocijacija vitko izrasta superiorna piščeva pozicija. Distanca ukida samu sebe. Uz osmijeh i podsmijeh, pisac je stalno iznad svojih likova i zbivanja u romanu. Takav stav, povremeno, javlja se i kao autoironija, kao šaljivo ozarivanje spisateljskih razmišljanja i asocijacija. Po svemu se vidi da asocijacije u ovom romanu djeluju veoma ubjedljivo. One imaju izrazitu i britku satiričko-humorističku funkciju, uz izvornu i sočnu stilsko-jezičku aromu djela.

Metodom kontrastiranja (stvarno - asocijativno), koji izgleda kao poigravanje sartrovskim suprotnicama (egzistencija - esencija), Đukić uspijeva da reljefnije, životnije i humornije slika likove romana. Naporedо s time on osvjetljava bitne fenomene stvarnosti, u kojoj njegovi junaci žive i djeluju.

Gledano sa druge strane, asocijacije bivaju čas mirni rendgenski zraci, a čas oštrovida svjetlosna koplja - ona probijaju grudi junaka romana da bi, ujedno, pogodila i osvijetlila društvenu stvarnost koju pisac ima i vidu kao podtemeljnici svojeg djela. Tako su Đukićevi junaci i njihove sudbine samo prenosnici - kroz njih je satirička oštrica uperna na tamne tokove društvene zbilje.

Asocijacije u Đukićevom romanu, vidjeli smo, iskazuju se mahom kao humorni simboli sučeljenih suprotnosti. Stoga se čini da je na djelu i spisateljevo dualističko viđenje istorije, društvene zbilje i njenih naličja, pa tako i likova i dvojne ljudske prirode. I sve to - u dubljim slojevima romana - kao da ukazuje na suprotnosti i raskole u ondašnjoj jugoslovenskoj zajednici.

Na tome fonu veoma je izrazit (i u romanu, naravno) svezvremeni i savremeni fenomen mikromegasa - malog čovjeka sa velikim pretenzijama, a ponekad i sa visokom ulogom u životu jedne zemlje. druge pojave - snobizam, poltronstvo ("Gradanin Pokorni") i drugo, primitivizam, svaštočinstvo, prevrtljivost, prizemno strančarenje itd. itd. U romanu je podosta sličnih rastoka i slivova.

I vidi se: asocijacije bivaju svemost ne samo između pisca i djela, već i između samih ličnosti, te između njih i nečega što je bilo drugdje i u drugim vremenima i što pripada nasljeđu sveljudske svijesti. To je, dakle, i staza i most za dovođenje u vezu pojedinačnog i lokalnog sa univerzalnim.

Priroda asocijacija u ovom romanu ukida čak i pomisao na adijaforu - na nultu tačku terazija između dobra i zla. Đukićeve asocijacije su britke i jasno usmjerene misaono i etički prema humanizmu i slobodama kao temeljnicama svakoga ljudskog suživota.

Ispoljena je i dvojna priroda asocijacija: pisac iskazuje

svoju misao i stav ili interpretira nekog drugog. One prve nastupaju spontanije, dok druge prizivaju racionalna izvorišta (zapravo, bogatu Đukićevu erudiciju iz književnosti, filozofije, humanističkih nauka itd.). Otuda potiču i slojevitost i raznobojno varničenje asocijacija.

Asocijacije stupaju na scenu romana stazom vedra iskaza, koji zna da zazuvi tonovima strožije riječi. Otuda svojstva ozbiljne utemeljenosti romana, uz prizvuke lepršavosti koja opija čitaoca.

Postavljao sam pitanje sebi (i romanu): da li prosjaji Đukićevih asocijacija bivaju svijeće koje sve ozaruju ili se iza njih krije sječivo, koje bi da sasiječe maligna, neljudska bujanja u zajednici i ljudima samim? Izgleda mi, ipak, s obzirom na satiričku dobrodošnost autorovu, da njegova oštrica (ukoliko se u romanu javlja) biva okrenuta prema društvenim zbivanjima, a ne prema ljudima "sa dna". Sklon sam, dakle, da više vidim svijeće nego mač.

Upravo stoga, ostavljajući strani Kirkegardovu formulu o kontrastima: "U odnosu između dvooga odnos je ono treće kao negativno jedinstvo". Neka počivaju u miru slične formule.

Radije bih se okrenuo slikovitom poigravanju - lolinskom. U cjelini uzev, čini mi se da je Lola Đukić strukturu romana zamijenio kristalnom kutijom, pa je u nju ubacio šaku stršljenova, bumbara i muha-zunzara - e da bi prinosio uho i uz osmijeh slušao unutarnje sudare i zuku, dok njegove usne šapuću iskričave asocijacije iz nadvremenske svjetlosti.

Pisano za skup na Brskutu - 30. jula 2000.

Prof dr Dušan Ičević
LOLIN SMJEHOPIS

Humor je suviše ozbiljna tvorba da bi se pravio samo na mah, onako olako, ovlašno, ili samo hotimice. Svako vrijedno djelo vrvi humorom. Humor je vrhunska vrlina duha. Vrijednost književnog djela može se mjeriti i po tome koliko u njemu ima pravog humora. Šekspir je pisao tragedije, najčešće, i komedije, naravno, ali je u svima njima onoliko humora koliko je - života.

Predstavljao sam knjigu Humor dar srca. Ja sam preobratio u Humor dar duha. Smijeh možda može biti i dar srca. Spontano, smije se od srca, i grohotom, ako nije gluma.

Šaljivčine zasmijavaju.

Komičari uveseljavaju.

Humoristi oduhovljuju smijehom.

Smijeh je najprirodnija čovjekova osobina. Čovjekov smijeh je dar prirode, prirodna ljudska potreba. Smijeh iscjeljuje. Čovjek se samoobnavlja smijehom. Tako brani i sebe od - sebe. Smijeh je i vrsta samoodbrane od spoljne napasti. Zdravi spontani naprasni zarazni... smijeh očišćuje čovjeka od zloće i zavisti.

Za samoniklim humorom tragaо sam kod starih mudrih naroda. Dionis, dva puta rođeni bog, u čiju je slavu nastao ditiramb, razdvojio je tragediju i komediju. Aristotel je u Poetici zapisaо da je u komediji smiješno dio ružnoga, da se nameće maska koja je ružna i izobličena, ali ne iskazuje bol. I mudra Isidora Sekulić, za koju je humor alhemija duhovnosti, nalazi u njemu i uzdah i osmijeh, zajedno. Humor, onaj čisti i plemeniti, dar je čovjekov bogovima, čovjekova moć,

životna čovjekova sila.

Daroviti i duhoviti su pravi tvorci vrhunskog humora.

Ko su / što su / otkuda su / čiji su / kakvi su...
KAMELEONI?

Lola je u trinaest epizoda rasporedio svoje kameleone.

Jesu li kameleoni iz prirode i iz ljudskog društva iste vrste? Ili su u istom prirodnom obrascu posebne vrste? Je li umjescno praviti usporedbe prirodnog i društvenog kameleona? Ili je možda i društveni kameleon - prirodan?! U borbi za opstanak svako koristi svoje preobražujuće sposobnosti.

Poznato je, da podsjetim, da raznovrsnim razmještanjem hromatofora u koži kameleoni naglo mijenjaju boju, pod uticajem spoljnih činilaca (temperatura, svijetlo) ili unutrašnjih reakcija (glad, strah, srdžba), pa su danju zelenkasti, noću pobijele, na suncu su smeđi. Imaju velike izbočene pokretljive oči, dugačak lepljiv jezik, i savitljiv rep. U svojoj knjizi Misao i smisao (CID, Kulturno-prosvjetna zajednica, Podgorica 2000.), u kontekstu smislenosti Prirode zapitao sam: mijenja li kameleon boju **po npr. mudi**, neminovno i "nesvjesno", ili se bojom prirodno prilagodava okolini i tako biva nerazaznat i nezapažen i za neprijatelja, pa se spasava, i za žrtvu, koju ubija, opet radi spasa svoga, ishrane (str. 58). Po nagonskoj svjesnosti i prirodni kameleon srasta s okolinom, po svjesnoj svijesti se ljudski kameleon saobražava okruženju. Prirodnih kameleona ima sto vrsta, ljudski kameleoni se ne svrstavaju u grupe, svaki je za sebe poseban egzistencijalni primjerak / egzemplar. I ljudski kameleoni su okati, zagledaju i vrebaju na sve strane, posjeduju jezičinu koja lepljivim govorom zanosи, zavodi, vara; nepostojeći ili nevidljivi rep naknaduje podrškom i osloncem koje nalazi u onima kojima služe, ili koje slušaju.

U početku i u svršetku svoje knjige Lola za kameleone

kazuje da uglavnom i nisu onakvi kakvi jesu, nego se prave da jedu ono što nisu (str. 7 i 414). Za prave kameleone mogu i ja da ustvrdim da jedu u vijek onako kako izgledaju. Za ljudske kameleone pak u iskušenju sam da vjerujem da jesu samo kad se tako prave. Međutim, sklon sam da dokazujem da postanu baš kameleoni, što je njihova nova prava priroda. Ljudski kameleon vremenom zadobija sva svojstva pravog kameleona svojom iznudenom ili prihvaćenom prilagodljivošću. Život kameleona je, u modernim društвима, huda ili počudna sudba čovjeka. Svi smo polao kameleoni, ili u svima nama čući kameleon, koji se protegne i ispolji u željenim odlikama.

Potragу za kameleonskom prirodом čovjeka nastavio sam kod Karla Gustava Junga (O psihologiji nesvesnog, Matica srpska, Novi Sad 1997). Za njega je svjesna ličnost samovoljni isječak iz kolektivne psihe. A stvarni isječak iz kolektivne psihe je *persona*. Persona je prvo bitno bila maska koju je nosio glumac NACIONALNA
TEATRALNA
GRUPO
CRNE GORE DURDE u kojoj označavala ulogu u kojoj je on nastupao. Makar što persona ~~naša~~ slučajni ili namjerni isječak iz kolektivne psihe, zapravo je maska kolektivne psihe, *maska koja simulira individualnost*, igrana uloga o kojoj govori kolektivna psiha. Persona uzima jedno ime, stiče titulu, zastupa ustanovu i predstavlja raznovrsne stvari, što jeste stvarno, ali je u odnosu na individualnost osobe kompromisna tvorevina u kojoj ponekad drugi mnogo više učestvuju nego ona sama. Persona je privid... Jung napominje da je svaki pojedinac kada je u zajednici, u izvjesnom smislu lošiji čovjek, nego kada odlučuje sam za sebe. Sopstvenost (selbs) je prava individualnost, uprkos isključivog identiteta svjesnog Ja sa personom, u vijek je prisutna (str. 169-171, 165). Uzrastanje od persone do Sopstva jeste čovjekova staza života.

Moglo bi se tumačiti da su kameleoni privid, ali su stvarni, pošto djeluju. Maske se mijenjaju, preoblikuju, obrazine se skidaju i nove namještaju, prema okolnostima, okolini i potrebama osobe. Kameleoni su unutra, u kolektivnom nesvjesnom, koje individualno nesvjesno osvješćuje u podoban i podnošljiv status i način života.

Kako je Lola razvrstao svoje kameleone?

Moglo bi se naznačiti: prvo, da ih je dao u slojevima, a) u svakidašnjici, obični ljudi, b) u društvenim odnosima, c) u kontekstu vlasti; drugo, u spoljnjem okruženju, nadodeterminaciji, samo u obrisima.

Lolini kameleoni su obični ljudi, iz svakidašnjice. Nema posvećenih ili nedodirljivih, koji se spominju samo u opaska-ma ili nagovještenim žaokama. Svi su u vrtnji života, prinuđeni da se prilagođavaju, pretežno za svoju dobrobit. Radnja se dešava u Zagrebu i okolicu, govori se na ekavskom, i liči na sve gradove u bivšoj Jugoslaviji. Počinje se s Čovjekom kojim se uadvokatskoj kancelariji dr Aurelija Freskara, matorog momka, uobraženog i stvarnog bolesnika, sa Manjom, sekretaricom, koja suzi zbog najmanje nesreće bilo gdje u svijetu, Bena, kojega kinje, gone, ostavljaju bez posla opštinski moćnici, i od njega prave pravu benu, čak ga proglašavaju za mrtvaca, frau Beti, koja od Klozetarke postaje u Minhenu biznismenka i proizvodi vreće za smeće i vječito cveće. Čarobne saksije su o nepoznatom pljačkašu i sentencama kako se u zapadnom svijetu zna ko šta radi, a kod nas bi svi da drpe, drpišu. Tetrebova ljubavna pesma ispričava kako siledžija Rambo, koji je zapravo Vlada dripac, i zavodnica Maca izigravaju set-džet društvo. Malerozni ubica ne uspijeva da ispuni svoju nakanu, pošto se nesuđena žrtva samoubija u afektu ispod sopstvenog traktora. Za

pogrešno bračno posredovanje je *Optuženi kompjuter*. Mučka sa lovom je poenta *Savremene domaće bajke*. Poklonjeni loto listić je uzrok zabuna u epizodi *Oto i loto*. Filmska prevara stranog filmadžije je u *Groteski o gluposti*. *Greh mladosti* je naplata za slatke prestupe mladosti. Zabuna oko uvoznih virusa je učinila da *Akademik švercuje*. Bogati povratnik iz Amerike proba svoje rođake oko nasledjstva, gdje je *Deda bio baba*. Neizbjegna je i gatara / врачара sa istinitim horoskopom u *Krokodilu*. I dođe *Sudnji dan*, sa novom prevarom i pravdom u vrtlogu. Tako se u baksuznom broju obrće sav život.

U drugom sloju društvene okolnosti tadašnjeg samoupravnog sistema uveliko određuju ponašanje likova. Samoupravljanje je kada šef, svejedno kako se zove, upravlja. Frau Beti ne da samoupravljanje u svom preduzeću, pošto radnici stalno viču: daj još, daj još... Manja plače što su pare bačene u nerentabilnu fabriku koja počinje uspješno da posluje kada je jestino ukradeni stranci. Nema samoupravljanja samoupravljača. Samo uzgrednji SIZ-ovi, Savez komunista, SSRN... Nikome nije do radosti, pošto u preduzećima sjede neki upravljači i samoupravljači, dostavljači i potkazivači. Pošto država u socijalizmu odumire dovitljivci umiju da iskoriste za sebe prestanak važenja zakona i na tržištu love u mutnom. Već tada su se pojavili patriote koji spasavaju domovinu u svoju korist. Uprkos tome što su za proteklih tridesetak godina 27 puta pravljenje reforme, promjene, integracije, pa dezintegracije, spajana pa razdvajana preduzeća, kako na sudu objašnjava dr Aurelije - nema napretka društva.

U trećem sloju, nadслоju je vlast, u poznatom komedio-grafskom značenju. Ona je opšti okvir dešavanja, i najdalja. Dižu se parole protiv lokalne vlasti, protiv birokratskog

rukovodstva, čak: Skinimo ih s vlasti da ne mogu krasti! Birokratija se okriviljuje da smišlja nemoguće propise, formулare, čekanja. Može se vikati i da je mangup šef države. Okrzne se i SIV koji ne izvršava obećanja i obaveze. Samilostan je prema političarima, koji imaju pravo da budu dvolični. U vrhu kritičkog suda, koji je ogoljena osuda više nego ironija ili parodija, jeste kada Aurelije na poziv: Prozivke, prozivke! uzvraća da nikako ne valja dirati nekoga iz svoje republike, pošto oni mogu da se osvete. "Vičite protiv rukovodilaca iz druge republike, ili naroda, jer ako vam on slučajno odgovori, reći ćemo da je to nacionalistički napad na vas i neka gleda da čisti u svojoj kući". Lolina "pouka" je bezazlena prema žestokim napadima, uvredama i sukobima koji su tada harali po Jugoslaviji. Lola samo nagovještava što će se vjerovatno nastaviti. Vjerovatno nije slutio u što se sve može pretvoriti takva bratska "prepirka". Izgledalo je da još tada nije sve izgubljeno, pošto je komisija za žalbe Sabora Hrvatske prihvatile Benov prigovor i zatražila od opštinske vlasti da ga ~~zajednica~~ posao. No, pošto je u sudskom postupku moguće beskrajno otezati rešenje spora, sve će ostati samo puka želja. Zato je osnovna ideja da se tuže sve odgovorne instance do Federacije, Saveznog izvršnog veća i Savezne skupštine. Vrhunac jalovosti je kada se vrijeda - bez vrijedanja, kako savjetuje Aurelije.

Lola je pro-vidio da će novac postati SVE. Maca prigovara svome Rambu što samo hoće mani mani, dok Ben uzvraća bogatom rođaku: Džonu Pikeku (Jovanu Piceku): more, mani... mani. Aurelije mudruje da "U svetu, ako hoćeš novac, moraš da crkavaš od posla. Da bi jednom imao lep život, celog života nikako i ne živiš". Nas je sada zadesilo da se crkava bez novca, i da se živi bez posla, i uživa samo sa puno mani, mani. Ipak, kameleoni ne nastaju samo zbog

novca. Oni su prirodna društvena pojava.

Lola na mahove prosjajuje vicevima. Ponekad mogu izgledati otrcano, ali zgušnjavaju životne situacije. U Jugi su, kaže Beti, svi morgenaši, pošto stalno viču: sutra, sutra, morgen, morgen. Jedan političar se proslavio doskočicom: Malo morgen! Ona takođe veli da je naš narod vrlo darovit - voli da prima darove. I opet Beti: Sada, tada, nije više ZUR, nego KUR, Kako umeš radi. Slobodno tržište, opšti napredak, KUR. Lola nije izgleda vjerovao u tu vrstu napretka. Dosjetka je i kada Ben kazuje da je najbolje da se polije benzinom i da se spali, a Aurelije mu uzvraća: "Znate li pošto je danas benzin?" Dr Aurelije na Manjino obavještenje da je na sudu ročište za preduzeće "Napredak" zbog krađe društvene imovine, odgovara: Za "Napredak" nam je rano. Tražite odlaganje "Napretka". Dovitlivo je svakako što kaže frau Beti da se po ugledu na stare Grke koji su imali mnogo bogova razvila mitologija, i kod nas je mnoštvo bogova, svakom daš mali mito, pa mitologija postaje kavenika. Šaljivo je kada Ben pripovjeda kada je bio u Madaci i neki jočević je na ulici govor: Igen, jona potkivano, jojcakat, tešek, očekuje da će se u dnu ulice pojaviti titlovi, kao u bioskopu, sa prevodima što kažu. Tako pošalicom, poskočicom, doskočicom, posprdicom, podgrdicom Lola popravlja svoje savremenike.

U Kameleonima su skoro svi jedna velika obitelj: po poslu, po srodstvu, po životnim potrebama. Svi se vrte oko Aurelija. Frau Beti je seljanka Jalžabet, koja zna Ramba dok je drpisao, služila je Akademika, Margareta, Stipova tašta, iz Aurelijeve mladosti je mala Margo, Džon Amer je Benov rođak. Banu spolja u advokatsku kancelariju i klošar, i misioner, i lupež... samo da bi porodica bila veselija.

Dok sam iščitavao knjigu zapitkivao sam: što je Lola u Kameleonima: je li više analitičar, nego satiričar, je li više

moralista, nego humorista. U izboru tema, likova, situacija nazire se da je voljan da umjetničkim komično-satiričnim sredstvima razotkriva zbilju i po(d)učava, prosvjetljuje i prosvjećuje svoje sugradane i zvaničnike za promjenu na bolje.

Jesu li komediografski tekstovi u znaku:

spletke
zabune situacije
zabave
karaktera
naravi

Lola jeste i majstor zapleta, koje i vješto razrešuje, ponekad bez raspleta, ili tragi-komičnog ishoda, samo sa običnim završetkom.

Jesu li pojedinci postali prepoznatljivi tipovi, tipski obrasci, koji se svakodnevno srijeću ili su osamljene indvidue u smrsku života.

Jesu li likovi preoblikovani u karaktere, koji sobom nose oznaku "vrste".

Moglo bi se za frau Beti, za dr Aurelija, za Bena naći dovoljno osobenih crtica za učvršćenje u karakterne tipove svoje sredine, svoga vremena. Oni su likovi-ličnosti.

Satira u Kameleonima čini se da nije od one vrste koja satire. Makar što je ozlojeđen i ojaden onim što se zbiva Lola neće da ruži i ruši, čak se u jednom trenutku nada promjeni, povremeno zapara površinu, pecne, bocne, ali ne pušta krv. Sada bi se moglo pametovati da je imao priliku da nemilosnije zasječe u trulo tkivo društva u svekolikoj krizi. Najavio je ipak protuhe koje će uništiti društvenu zajednicu koja je spolja mnogima izgledala idilična. Desile su se naopake stvari koje je rijetko ko umio da predvidi.

Lola je od one plemenite vrste ljudi koji humorom hoće

da popravljaju svijet. Kada je ljudima najteže smijehom se brane. Praskom smijeha potire se crna rupa čemera, ljutnje i smutnje. Humor je estetizovani preliv humora. Duhovitost nadilazi jad banalnosti.

Nadareni humoristi umješno prave zaplete. Sam život najviše zapliće i izmišlja šaljive zgode. Šala može biti i žaoka koja zaboli, i opaka kada se sveti. Podsmjehom se ponižavaju drugi. Protivnik se najbolje nadbije kada se učini smiješnim. I protiv "nevaljalog režima" se najbolje bori ako se smijehom posvjetli, mada bezazlena komika može i da uljuljkuje podanike u blaženoj tromosti.

Lolin humor u dobroj nušićevskoj tradiciji kritički sudi o manama društva.

Kameleoni u mediju u kojemu je Lola bio iskusni meštar pokazali bi se sa svim prelivima u pravoj boji.

U Beogradu, 26.06.2003.

Prof. dr Siniša Jelušić
KOMEDIOGRAFIJA I PAIDEIA:
INTERTEKSTUALNA POETIKA
RADIVOJA LOLE ĐUKIĆA

Uprkos načelnoj podozrivosti prema stavu o važnosti biografskih podataka za razumevanje stvaralaštva određenog autora, nekoliki podaci iz biografije Radivoja Lole Đukića pokazaće se nesumnjivo značajnim. Ili, preciznije, pokazaće se da bitni atributi njegovog stvaralaštva počivaju na nekim od ranih opredeljenja Đukićevih, kako se to iz njegove biografije izvesno da učiti.

Podatak koji ovde ima posebnu važnost jeste onaj o Đukićevom opredeljenju za studije slike i filmske režije: "U periodu 1941–1944 godine studirao je slikarstvo u klasi Mila Milunovića. Završio je filmsku školu u Beogradu".¹ Stoga bi se s pravom moglo zaključiti da su vizuelni mediji (film i slikarstvo) predstavljali već u ranom periodu određeno, dominantno Đukićево opredeljenje. Saglasno ovome je i njegovo potonje usmerenje na televizijski medij: napisao je i režirao oko dve stotine humorističnih i komediografskih emisija i TV komediju. Njegove TV komedije, opšte je poznato, predstavljaju najobimniju oblast njegovog stvaralaštva.²

Imajući ovaj podatak na umu, valja podsetiti da je televizijska dramska serija *Crni sneg* (1966), predstavljala važan žanrovska pomak u dramskoj poetici Radivoja Lole Đukića.

¹ Legat Radivoja Lole Đukića, stručna obrada Milorad Milović, Cetinje: CNB RCG Đurđe Crnojević, 1998, str. 57.

² Ibid., str. 58.

Naime, nasuprot dotadašnjoj kultnoj komediografskoj dominantnosti koja vrhuni u *Ogledalu građanina Pokornog* (1963-1964), Đukić se suočio sa složenim zadatkom različitog žanrovskega predstavljanja, o čemu svjedoči i njegov autopoetički iskaz o seriji *Crni sneg*, prema kome "Serija nije bila humoristička, već zbir 10 događaja različitih dramskih žanrova: od komedije situacije do tragedije".³

Već ovi podaci jasno pokazuju da je Lola Đukić pripadao onim, relativno retkim autorima koji su stvarali u više medija ili su pak u svome stvaralaštvo ove povezivali, u njegovom slučaju, grubo uzevši, vizuelne medije (film, pozorište, televizija, slike) i dramski tekst najvećma komediografskog žanra. Uz podatak o multipnom talentu Lole Đukića, važno je zapaziti njegovu dominantnu usmerenost na vizuelni izraz (televiziju, film ili pozorište). Otuda, u strogom smislu, važi stav da se specifična sуштина Đukićevog komediografskog teksta u potpunosti varuje jedino u njegovoj vizuelnoj objektivizaciji.⁴

Ako je, sledeći Desoarova iskanju pozorištu, televizija "svet za sebe", to znači da ova postoji u jasnoj samostalnosti ne samo u odnosu na likovni sadržaj i muziku, već i u odnosu na dramu kao književni rod i, načelno, u odnosu na sve druge umetnosti. Saglasno ovome valja razumevati i poznati Hegelov stav da "zapravo ni jedna drama ne bi trebalo da se štampa, već da se kao rukopis ustupi pozorišnom repertoaru, otprilike kao što je bio slučaj kod starih...".⁴ Stoga najveću važnost mora imati napomena da komediografski tekst u

³ Up. Radivoje Lola Đukić, *Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih: intervju i komentari: zapisi o prijateljima - skice za portrete, nekrolozi, in memoriam*, prir. Čedomir Drašković, Cetinje: CNB RCG "Đurde Crnojević", 1998.

⁴ V.: G.V.F. Hegel, *Estetika*, t. III, Beograd: Kultura, 1961, str. 564.

knjizi objavljen i isti taj tekst kao scenarijski predložak za televizijsko izvođenje primerice, predstavljaju, u velikoj meri, dva različita umetnička fenomena koje navedena uslovnost suštinski određuje. (Ovaj opšti sud o Đukićevom specifičnom višestrukom talentu ne dovodi u pitanje podatak da je svoju prvu slikarsku izložbu ostvario relativno kasno, 1992. godine u Muzeju pozorišne umetnosti pod nazivom *Vreme slepih miševa*. Njegova druga izložba slika *Moji prijatelji i oni drugi* predstavljena je juna meseca 1997).

Neobično podsticajan zadatak predstavlja uporedno analizovanje Đukićevog komediografskog književnog i slikarskog stvaralaštva, pogotovu što ovaj tip pristupa po pravilu dovođi do heurističkih intertekstualnih rešenja. Ovde ćemo samo izdvojiti stav o temeljnoj povezanosti koja se može uočiti u postupku tumačenja Đukićevog književnog i slikarskog umeća.

Napred sam pomenuo da komediografsko predstavlja zajednički atribut Đukićevog višestrukog stvaralačkog umeća koje se ogleda u vizuelnim medijima (televizija, film, pozorište, slikearstvo) i književnosti (najvećma komediografski tekstovi usmereni na izvođenje). U vezi s tim nije na odmet podsetiti se Aristotelove definicije prema kojoj "od svih živih bića, samo je čoveku svojstven smeh". Bog je naime, prema grčkom filozofu, jedino čoveku podario smeh da bi se veselio, ali ne i životinji, lišenoj duha i razuma:

"Bolje je pisati o smehu nego o suzama, zato što je smeh svojstven čoveku. Bog, koji je čoveku potčinio sav svet, jedino je čoveku dozvolio smeh, da bi se veselio, a ne životinji lišenoj razuma i duha" (Aristotel, *O duši*, knj. III, 10).

Iz ovoga dospevamo do zaključka da je smeh svojstven jedino čoveku kao biću kome su razum i duh primereni, i da se otuda smeh mogao smatrati najvišom duhovnom privi-

legijom čovekovom, nedostupnom drugim bićima. Na neki način ovome stavu je analogan i stav moderne psihologije ličnosti koja zrelost, po definiciji, povezuje sa osećanjem za komično i smešno.⁵ Podsetimo uostalom da tananost komedije, inventivnost njenih sižea - sve to čini od nje privilegovano polje stvaralačke imaginacije. S druge strane ona uvek suočava reditelja s problemom referenta (ono što upućuje na spoljašnji svet): pošto je njen domen svakodnevna stvarnost, reditelj svaki put mora da pronađe referencijalni svet koji odgovara novoj publici.⁶

Iz ovoga se jasno može razabrati najuža veza komedio-grafa sa slobodom duha i slobodom riječi, iz čega proishodi njena, po pravilu, naglašena kritička angažovanost, sasvim osobene vrste. Smehu je, naime, najprimerenija pedagoška/poučna funkcija: "u šali kazana istina više nego suva materija dejstvuje" ili "čovjek se najlakše da popravi kada se svojim budalaštinama smijati počne", veli nam naš, u mnogome savremenik Jovan Sterija Popović. Stoga ovaj tip komedije, tzv. komedije karaktera/naravi spada u kategoriju "više komedije", jer namjera joj je "da ispravi socijalne/društvene apsurdnosti" (Molijer).

Strogo uzev, ovako skicirana ideja komičnog sadrži bez ostatka suštastvenu propedeutičku/prosvetiteljsku dimenziju

⁵ A. Maslov nabrajajući svojstva samoaktualizovanih ličnosti posebno mesto pridaje smislu za humor. Za našu analizu uputan je primer humora "na račun postojećeg zato što se velikim delom sastoji u ruganju svim ljudskim bićima kada su glupava ili zaborave mesto u svetu, ili kada pokušavaju da budu veliki a u stvari su mali". Abraham H. Maslov, *Motivacija i ličnost*, Beograd: Nolit, 1982, str. 212.

⁶ An Ibersfeld, *Ključni termini pozorišne analize*, Beograd: CENPI, b.g., str. 32.

i nije nimalo slučajno da je Lola Đukić najvećma imao potrebu (u mnogim intervujuima izloženu) da bude neka vrsta “televizijskog učitelja ili vaspitača”, da *podučava* slušaoce ili gledaoce, kako bi ovi bili manje podložni lakom prihvatanju različitih obmana koje im se u najčešće površnom političkom diskursu, po pravilu, saopštavaju. Đukić je neupitno bio svestan upravo pogubnih posledica koje je nekritičko prihvatanje ovakvog diskursa imalo u tvorenju političke zbilje tragičnog jugoslovenskog raspada.

Zanimljivo je uočiti da ovaj tip prosvetiteljskog odnosa podrazumeva izvestan načelno optimističan antropološki stav koji se otprilike može formulisati kao uverenje da se priroda čovekova može menjati i da, drugim rečima, komediografski ili drugi pedagoški oblici mogu uveliko čoveka ili društvo učiniti boljim. Nema sumnje da je ovaj tip “antropološkog uverenja” Lola Đukić posedovao. Ali je ovome paralelno postojanje i nesumnjivost antropološkog pesimizma, bez koga se ne može ~~celovito~~ tumačiti značenje Đukićevog teksta i, rekao bih, nesumnjiva ~~osobenost~~ njegove ličnosti.

Evo karakterističnog primera s početka komedije *Budibogsnama*, u kome nalazimo sažetu, značenjski dalekosežnu autorovu napomenu. Ona u celini glasi ovako:

“Ja ne znam o čemu se radi u ovoj komediji, jer u poslednje vreme uopšte ne znam o čemu se radi. Ako vam se stvar učini glupa, biću neobično zadovoljan. Kod nas je glupost često na visokoj ceni. Beograd 1971.”

Nasuprot ovome, u istoj komediji nalazimo i ironično osporavanje ovog uvodnog stava, koji, treba li naglašavati, valja razumevati upravo obrnuto:

“Evo, kažite i sami: šta vredi da mi pričamo o poskupljenju, nestabilnosti, korupciji... kakva korist od naše priče? Nas niko pametan neće da sluša. A to i nije ništa smešno.

Kako da napraviš komediju od toga? Komedija igra na ljudskoj gluposti, a toga, hvala bogu, kod nas nema... igra na gramzivosti, licemerju, snobizmu; a gde to da nademo?"

Već iz ovoga je jasno da Đukić cilja najvećma na onaj porok koji je izgleda uopšte najrasprostranjeniji i koji se najčešće ljudskom glupošću naziva. Iz toga sledi da je Đukićeva komediografska žaoka usmerena na ovu univerzalnu ljudsku osobinu, koja se na različite načine ispoljava, a koja vreme ili politički sistem nadilazi. Ili preciznije: ljudska glupost ostaje opštom antropološkom konstantom u svakom političkom sistemu i vremenu, otuda ona ne zastareva nikada, u što se svako od nas može bez napora uveriti.

Komedija *Budibogsnama* pisana je 1971. godine (otprilike punе tri decenije prije započinjanja velike tragedije na našem prostoru) i samo ovaj komički dijalog dovoljan je da pokaže veliki Đukićev kvalitet u *anticipaciji/predviđanju* onoga što će neposredno usloviti neuporedivo stradanje svih onih koji su u nekom drugom odnosu bili pripadnici druge nacije ili vere. Iz današnjeg čitaočevog ugla NACIONALNA CRNE GORE BURDE proživljene zbilje u Đukićevom tekstu anticipirane) mora posebnu vrednost imati iskaz koji se, krajnje simptomatično, dva puta istovjetno ponavlja:

"Naš sin je... bože moј - ne mogu ni da izgovorim, a ovo što se ne može izgovoriti u prvom delu ove komedije jeste sinovljeva homoseksualnost (bar je tako otac vidi) a u drugom, obratimo dobro pažnju, ravno zgražavanju od takvog poroka, jeste sinovljevo jugoslovenstvo. Ele, Đukićev junak u najvećem očajanju saopštava svojoj supruzi strašno otkriće o sinovljevoj nastranosti:

Ženo... naš sin... i nije naš sin... nije Srbin ... on je Jugosloven?.... Deklarisao se kao Jugosloven. Tako se i upisao. Nacionalno nastran.

.... A jesli ga ikad čuo da priča o Kraljeviću Marku, Milošu, ili Srđi Zlopogledi? Ili o banovima Zrinskom i Jelačiću, svejedno... mislim na tradicionalne junake naših naroda i narodnosti.⁷

Nastranost o kojoj je riječ ogleda se i u prijateljstvu koje sin njeguje. Naime, *I s kim je on nerazdvojan! Sa Zvonkom!* A znaš li odakle je Zvonko? Je li iz naše republike? Nije... Pa, fino bogami, zaključuje u potpunom očajanju otac uviđajući da će umesto umuka srpčića morati da se pomiri sa nekim unitarčićima... etatističićima, što je, zapravo, isticanje one lažne političke terminologije koja je nevješto prikrivala ekspanziju nacionalizma upravo u onom fundamentalnom određenju koje mu je najpreciznije pridao Danilo Kiš.⁸

Individuum bez individualnosti, individuum bez identiteta posebno se pokazuje u odnosu spram politike koja se u Đukićevim komedijama razumijeva kao oblik primitivne volje za javnim važenjem, koja u sebi sadrži, po pravilu, samim tim, neku mentalno deformativnu prirodu. Stoga se ne čudimo junacima komedije *Usrećitelji* koji sve čine da bi se pojavili na TV ekranu "kao ljudi koje naše društvo vuku

⁷ R. Lola Đukić, *Budibogsnama*, Cetinje-Podgorica, 2001, str. 14.

⁸ "Nacionalizam je, pre svega, paranoja (kao strah i zavist)... imamo pred sobom individuum bez individualnosti, nacionalistu... Nacionalista je, po pravilu, kao društveno biće, i kao pojedinac, podjednako ništavan... Kič i folklor, folklorni kič, ako vam se tako svida, nisu ništa drugo do kamuflirani nacionalizam, plodno polje nacionalističke ideologije... Nacionalizam je, dakle, negativitet, nacionalizam je negativna kategorija duha, jer nacionalizam živi na poricanju i od poricanja. Mi nismo ono što su oni. Mi smo pozitivan pol, oni negativan" (D. Kiš, GTI, 64-65).

napred”, a koji, poslije poruke da TV snima od sada jedino “negativne pojave u našem društvu”, začas zaključuju “da su drugovi odozgo sasvim u pravu” i da se treba samokritički osvrnuti na svoje slabosti, da su srećni što odmah mogu da jave da kod njih ima takvih primjera. Poslušnost (podanički karakter) kojom se stiču manje ili veće materijalne privilegije ili politički status čini da Đukićev junak u istom času može, s podjednakim uvjerenjem, podržavati dva oprečna stava, jedino stoga da svojim stavom ne bi ugrozio vlast i svoju lagodnu poziciju u njoj. Utoliko je Đukićev *homo politikus* psihološki univerzalan i prepoznaje se podjednako i danas u tzv. pluralističkoj demokratiji jednako kao i u nama već dalekom vremenu revolucionarne izgradnje samoupravnog društva i interesa radničke klase.

Kada je o Đukićevom slikarstvu reč, odmah pada u oči izrazita usmerenost na angažovanu političku poruku, što je, kako znamo, jedna od temeljnih osobenosti Đukićevog književnog stvaralaštva.¹⁰ Ali je takođe da ova angažovanost svagda kod Đukića sadrži neku vrstu antropološkog utemeljenja. Tako, na primer, kada je reč o karakteru kolektiviteta Đukić je, po definiciji, ukazivao na jednu od njegovih suštastvenih osobina: površnu, pragmatičkim razlozima uslovljenu promjenljivost. Ova promjenljivost koja zapravo briše bilo kakvu stabilnu odrednicu identiteta ličnosti, analogno komediografskom tekstu, pokazuje se, primerice, u Đukićevim portretima političara koje sadrže shizoidnu podelu na dva lica/dva dela ličnosti: jedno od ovih lica pokazuje se zavisno od aktualne koristi koja se može imati. Stoga, nimalo slučajno, marksistički kosmopolitizam ili ateizam prelaze bez poteškoća u svoju suprotnost, nacionalistički ili religijski/teistički partikularizam.

Zapravo, suštastveni antropološki atribut za Đukića pred-

stavlja *kameleonstvo*, kolektivitet predstavlja prevashodno skup *kameleona*. (Nimalo slučajno *Kameleoni* su i ime poslednje, nerealizovane Đukićeve televizijske serije).

Antropološki atribut kameleonstva, likovno predstavljen u karakterističnim portretima političara, književno je oblikovan u stihovima songa namenjenom uvodnoj špici pomenute Đukićeve serije:

Na zelenom-on je zelen,
Gde je gorko-on je pelen,
Na drvetu on je drven,
A kad treba sav je crven!

Gde su mućke - i on mućka,
Kad svi zvižde i on fućka,
Na svakoga liči on;
Kameleon, Kameleon...

Vidljiv i nevidljiv,
Hrabar ili stidljiv,
Svakom prepoznatljiv,
Ali neuhvatljiv -
Kameleon!⁹

Analogan stav, koji se nahodi u filmu Radivoja Lole Đukića *Bog je umro uzalud*, negativno je svojevremeno određen kao "pesimistički" i kao stav "u suštini antihumane poruke", s obzirom da se u njemu plasira značenje da je "Uzaludna (je) i besmislena svaka akcija koja nastoji da izmeni socijalni položaj onih koji su 'dole'. Večita je samo

^⁹ Radivoje Lola Đukić, *Kameleoni*, Podgorica: KPZ; Cetinje: CNB, 2003, str. 8.

ona istina po kojoj je svet imućnih uvek isti, jer je ljudska, ljudski prevrtljiva i uvek spremna na izdaju idealu radi materijalnog blagostanja".¹⁰ Da je reč o značenjskoj konstanti Đukićevog stvaralaštva pokazuje i stav iz poslednjeg scenarioja (*Kameleoni*) u kome se promenljivost/prevrtljivost ljudskog karaktera objašnjava dominantno materijalnim interesom. Tako na zavšnim stranicama komedije jedan od Đukićevih junaka veli:

“... Ako imaš dosta para - sve se prodaje. Gledao sam kod nas na TV jedan skeč... pa jedan kaže: svi muškarci su homiči... a drugi kaže: lažeš, ja nisam... a prvi kaže: a hoćeš li da vodiš ljubav sa mene ako ti dam hiljadu dolara? A drugi kaže: neću! A prvi kaže: a za sto hiljada dolara?... A drugi kaže: neću! A prvi kaže: a ako ti dam milion dolara? A drugi kaže: a pa sad... za tolike pare... u redu... A prvi onda kaže: jel vidiš da si i ti i svi ljudi homiči, samo što nema dosta para!”¹¹

Odabirom osnovnog pojma *kameleon* Đukić je ciljao na bitnu sociopsihološku crtu: sposobnost stalne promene (persone kao neke vrste obmane drugog), zavisno od uslova u kojima se osoba nalazi, koja ima svagda istovjetan cilj: materijalnu dobit, novac. U sasvim određenom smislu pojam kameleonstva podsjeća na glasoviti pojam Česlava Miloša iz spisa *Zarobljeni um*, pojam *ketmena*, koji, između ostalog, znači osobu odredenu onim što je prevashodno spoljašnje. Tako primerice, uzrokovano spoljašnjim (a ne unutrašnjim, ličnosnim) zahtevom, kosmopolitizam se preobražava u nacionalizam, jedino zavisno od toga koji je interes (svagda

¹⁰ Dr Milan Ranković, *Društvena kritika u savremenom jugoslovenskom igranom filmu*, Beograd: Institut za film, 1970, str. 88.

¹¹ *Kameleoni*, op. cit., str. 338.

poglavito materijalni) koji iz trenutnog opredeljenja proishodi.

Dramaturški postupak Lole Đukića, saglasno njegovim velikim komediografskim prethodnicima, najvećma je usmjeren na destrukciju mitova različite vrste: od nacionalnih, preko političkih (mit o revoluciji i samoupravnom društvu) do seksualnih (mit o seksualnoj superiornosti našeg naroda u odnosu na druge), i u tome, bez imalo preterivanja rečeno, ide u red naših najznačajnijih komediografa druge polovine veka koji smo upravo ispratili. A ova vrednost je, istaknimo još jednom, u kritici naših slabosti (političkih posebno) kojima se sмеjemo, slabosti kojih u tolikoj mjeri imamo da u komedijama Radivoja Lole Đukića možemo neprekidno prepoznavati sebe zajedno sa drugima, melanholično na kraju zaključujući, da ljudska glupost, uprkos pedagoškom htenju komediografa od Aristofana do danas, bar u ovih 25 vekova do sada, ostaje čvrsto utemeljena, po svemu sudeći, nepropadljiva i večna. Stoga i danas, izvesno ne manje, ako ne i više, kako bi rekao Lole Đukić "kod nas je glupost... na visokoj ceni".

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
BUDIMPEŠTA
CRNOJEVIĆ

Akademik Radomir V. Ivanović (Novi Sad)
HIBRIDIZACIJA VRSTA I ŽANROVA
U ĐUKIĆEVOJ NARATIVNOJ PROZI
(Prilog genologiji i naratologiji)

“Pričanjem se duša hrani”

Kralj Nikola

I GENOLOŠKA RAVAN ANALIZE

“Ka istini i ka suštini treba ići najkraćim putem”

M.Petrov

U vreme sve uže specijalizacije i dominacije parcijalne nad integralnom slikom sveta u drugoj polovini XX veka (osobito u poslednjim njegovim decesima), deluje izvestan broj stvaralaca i misilaca univerzalnom delatnošću (kao homo universalis) preodređujući opasnosti radikalne specijalizacije i parcijalizacije znanja i umenja, u celini uzeto. Nasuprot dominantnoj ideji Duha epohe, oni se zalažu za *integralnu sliku sveta*, za približavanje teorije i prakse, odnosno za zbližavanje svih oblika duhovnih delatnosti, među kojima vodeće mesto zauzimaju *nauka i umetnost* kao oblici modelovanja stvarnosti.

Poput renesansnih ličnosti, novi poligrafi ili polihistorici vraćaju veru u smisao stvaranja i postojanja. Oni potiskuju vladajući antropološki pesimizam u korist stoičke vizije sveta, procesa i pojava. Svim vrstama kreativne i intelektualne energije bore se protiv *dehumanizacije* (suicida, genocida i ekocida), *anomije* (gubitka svih vrednosnih kriterijuma) i *imoralja* (pokušaja da se moralni kodeks izbriše iz kataloga dobara). Jednom reči, njihova poligrafija ili polihistorija

namenjena je ublažavanju, ako ne i anuliranju kategorija sa izrazito negativnim konotacijama (kao što su "kraj veka", "kraj milenijuma" i "kraj civilizacije", na prelasku u novi vek i novi milenijum).

Odrhana humaniteta odnosila se u prvom redu na odbranu od teoretičke svesti u korist zdravorazumnog posmatranja sveta, svih njegovih zakonitosti (fenomena i noumena), na što svom snagom sugestivnosti ukazuju filozof Karl R. Popper u delu *Otvoreno društvo* i estetičar Umberto Eko u *Otvorenom delu*.¹ Zaustaljanje daljeg procesa divergencija pojedinih naučnih i umetničkih disciplina u korist procesa konvergencije, prirodno i logički, dovelo je do nastajanja nove ili obnavljanja premissa stare estetike, noetike i poetike, koje sâme po sebi ukazuju na značaj zakona *filijacije*, *aleatornosti* i *entelehije*. Proces radikalne individualizacije svesti u izvesnoj meri je preusmeren ka kolektivizaciji, što znači da su centripetalne sile nadređene centrifugalnim.² Na tu vrstu duhovne i kreativne preorientacije ukazuju one

NACIONALNA
KRAJINA
CRNE GORE BURDE
CRNOJEVIĆ

¹ O otvorenosti dela i granicama tumačenja opširno smo pisali u studiji "Estetika i teorija u djelu Umberta Eka" koja će biti objavljena tek naredne godine, u međunarodnom zborniku radova - *Kritika danas* (Institut za strane jezike, Podgorica, 2004, rukopisnih str. 36).

² Uskospesijalistički ovom tematikom i problematikom bavili smo se u ogledu "Nauka i umjetnost kao oblici modelovanja stvarnosti (Prilog filozofiji nauke)", objavljenom u našoj najnovijoj knjizi - *Književno oblikovanje stvarnosti* (Institut za srpsku kulturu, Priština, 2003, str. 173-194). Kao primer binarne opozicije naveli smo knjige H.G. Gadamera *Pohvala teoriji* ("Oktoih", Podgorica, 1996) i A.Kompanjona *Demon teorije* ("Svetovi", Novi Sad, 2001).

vrste umetnosti koje nose oznaku "integralni", od kojih, kao najprisutniji, valja izdvojiti "integralni realizam".³ Novom orijentacijom u znatnoj meri su približeni procesi *socijalizacije i estetizacije umetnosti*, s obzirom na to da se sada u središte rasprave stavlja *problemско*, a ne *sistemsko*.

Jedan od najistaknutijih poligrafa ili polihistorika je *Radivoje Lola Đukić* (1923-1995). Kao svestrano nadarena ličnost, on svojim polifonim umetničkim stvaralaštvom aktivno učestvuje u matičnim tokovima zbivanja gotovo punih šest decenija (1937-1995). U oblasti *lepe književnosti* javlja se kao pesnik, pripovedač, publicist, epistolograf i polemičar; u oblasti *dramskih umetnosti* kao pozorišni, radio, televizijski i filmski glumac i reditelj, scenarist i libretist; u oblasti *likovne umetnosti* kao slikar, karikaturist, scenograf i pedagog. Sve svoje kreativne i intelektualne sposobnosti i sklonosti sažeо je u lakonsku apoftegnu - "Ja sam svaštar, jer volim svet", koju bi, bez ikakvih ograda, valjalo preinačiti u - "Ja sam maštar, jer volim svađu". Radi se, očevidno, o jednom od istaknutih humanista, savadaca i mislilaca koji poseduju "čudesnu maštarsku kombinatoriku" (Č.Vuković),

³ Šta podrazumevamo pod "integralnim realizmom" opširno smo obrzlagali, više puta i raznovrsnim povodima. Najkraće rečeno, radi se o prirodnom i logičkom spoju tradicionalnih sa modernim umetničkim oblicima, čime se uspostavlja nov ontološki poredak u svetu umetnosti i promišljanja o njoj, a ujedno se omogućava i njen dalji razvoj. Zainteresovani čitalac naći će dosta podataka o procesu inovacije, modernizacije i radikalizacije književne umetnosti u monografijama koje smo posvetili poetici Slavka Janevkog, I-II (1989), Mihaila Lalića (1994), Vladana Desnice (2002) i drugim jugoslovenskim piscima.

odnosno o stvaraocu "neumorne imaginacije" (R.Cerović) i "neiscrpne energije" (R.V.Ivanović).⁴

Samo pisac izrazite *stvaralačke samosveti* može i sme, zahvaljujući građanskoj i stvaralačkoj hrabrosti, s podjednakom kreativnom, intelektualnom i intuitivnom energijom da se upusti u kreiranje umetničkih oblika, čak i u onim vrstama koje, moguće, ne pripadaju primarnoj sferi njegovog interesovanja (nastavni film i lutka-film, na primer). Lišen početne stvaralačke taštine - da svojim delima revolucioniše svet u celini, ili bar svet umetnosti, Đukić se u poslednjoj deceniji stvaralaštva (1986-1995) u najvećoj mogućoj meri posvetio *beletristici* i *likovnoj umetnosti*, izdvajajući ih kao prioritetne u gumi raznorodnih umetničkih interesovanja. O tome svedoče dela objavljena za piščeva života (*Sklerotični memoari*, 1987, i roman *Ovca na Bulevaru oktobarske revolucije*, 1989), kao i čitav niz knjiga koje su posthumno objavljene (roman *Budale jedu maglu*, 1996, i knjiga komedi-

⁴ U do danas neobjavljenom ogledu Krugovi asocijacija u romanu "Budale jedu maglu", koji nam je ljubazno ustupio na korišćenje književnik Čedo Vuković (rukop.str.10), autor piše o odnosu događajnih, koji su primarni, a asocijativnih nizova u romanu, koji su sekundarni. Tom prilikom on konstatuje da postoje sedam vrsta asocijacija, koje potom tak-sativno nabraja (*biblijske, istorijske, ideoološke, refleksivne mitske, naučne i književne*), što svedoči o Đukićevoj kreativnoj i intelektualnoj radoznalosti. U Muzeju pozorišne umetnosti Srbije (u Beogradu, 25.aprila 2003) o tome je nedavno govorilo više naučnika, na večeri posvećenoj obeležavanju osamdesetogodišnjice Đukićevog rođenja (1923-2003): Čedo Drašković, Milorad Čađenović, Rajko Cerović, Aleksandar Milosavljević, Siniša Jelušić i autor ovih redova.

ja - *Ljudi sa dve glave*, 1995, *Ogledalo građanina Pokornog*, 2000, *Budibogsnama*, 2001, *Crni sneg*, 2002, i *Kameleoni*, 2003),⁵ kao i dve zapažene likovne izložbe - "Vreme slepih miševa" (u Beogradu, 1992) i "Moji prijatelji i oni drugi" (u Podgorici, 1997), koje su propraćene zanimljivo koncipiranim katalozima.

Već prvi pogled na beletrističku produkciju R.L.Đukića pokazuje njegovu kreativnu i intelektualnu radoznalost za sve rodove, vrste i žanrove, kao i spremnost da u njima primeni najraznovrsnije stvaralačke prosedee. Njegovo vodeće stvaralačko načelo je da - da u svim umetničkim formama isproba njihovu "nosivost", "normiranost" i "volju žanra", koja ponekad može biti aktuelnija od "volje autora", kako s pravom tvrde S.S.Averincev i K.Giljen. Primera radi, navećemo podatak da je samo u tragikomediji *Crni sneg* (2002), u desetak samostalnih dramskih nukleusa, upotrebio čak petnaestak dramskih žanrova. To svedoči o piščevoj potrebi da inovira osmestane književne i druge forme i da eksperimentiše samo u onim stvarajevima u kojima eksperi-

⁵ Celokupna zaostavština R.L.Đukića predata je maja 1996. godine, kao legat, Centralnoj narodnoj biblioteci Crne Gore "Đurđe Crnojević" na Cetinju. Na izdavanju i propagiranju, kao izdavač, svesrdno se angažovala još i Kulturno-prosvjetna zajednica Podgorice, dok je sve posthumno izdate knjige znalački priredila Jelena Đukić, piščeva supruga. Osim toga, vredno je spomenuti naučnu, kulturnu i književnu manifestaciju koja je posvećena Trifunu i Loli Đukiću i koja se svake godine (od 1998) održava u Brskutu i Podgorici. Osim Čeda Draškovića i Novaka Vukčevića, vidan doprinos obnavljaju i popularizaciji dela dali su: Jovan Čađenović, Čedo Marović i Milorad Čađenović, između ostalih.

ment nesumnjivo doprinosi podizanju nivoa *literarnosti* ili ostvarivanju viših estetskih *valera*, pri čemu valja napomenuti da u takvim pokušajima Đukić neujednačeno uspeva, jer ne namerava da bude perfekcionist.

O takvoj vrsti stvaralačke orijentacije ilustrativno svedoči piščev "obnaženi postupak", odnosno cilj ili sistem ciljeva koje autor želi pojedinačnim delom da ostvari (radi se, dakle, o principu *entelehije* ili usmerenosti ka cilju, s jedne strane); dok se, s druge strane, radi o primeni principa *sinergije*, odnosno istovremenoj upotrebi različitih vrsta energije (koje su, inače, primerene poligrafima ili polihistoricima). Na tu zakonitost stvaralačkog postupka ukazuju književni, teatarski, likovni i filmski istoričari, teoretičari i kritičari koji su se seriozno bavili njegovim polifonim umetničkim delom. Od posebnog su značaja oni prilozi analitičara koji su posvećeni *komparativistici* ili *komparativnoj estetici*. Vreme je, po našem mišljenju, da se pristupi potpunom proučavanju svih umetničkih oblika kojima se Đukić bavio, naizmenično ili istovremeno. Takođe je došlo vremenu kada zahteva sintetičke sudove i mišljenja, koja neminovno zahtevaju i nova naučna fundiranja i novu argumentaciju, osobito ukoliko želimo da celokupno Đukićevo delo objektivno *revalorizujemo*, sine ira et studio, i smestimo ga, konačno, u odgovarajući umetnički i naučni *kontekst* nasleđa.⁶

Iz najšireg koncentričnog kruga rasprave o naslovljenoj tematiki i problematici izdvojili bismo ovom prilikom, kao naš doprinos, *genološko definisanje* Đukićevog proznog prvenca - *Sklerotični memoari* (1987), s obzirom na to da se radi o reprezentativnom piščevom delu i o strukturno slojevitom delu koje nudi analitičaru čitav katalog izazova. Već na pomenutom primeru može se videti sva složenost pojedinih umetničkih dela R.L.Đukića, budući da svako od njih

sadrži veliki broj rešivih estetičkih i poetoloških *problema*, ali takođe i ne mali broj apodiktičkih nerešivih *aporija*. U nauci o književnosti ili literaturologiji već odavno je konstatovano da samo *autobiografija* i *memoar*, kao "hibridne tvorevine", pripadaju fikcionalnoj prozi, dok sve ostale vrste i žanrovi - *biografija*, *biografski zapis*, *dnevnik*, *beleške*, *hronika / letopis*, *rodoslov*, *pismo*, *istorijska proza* i *arenga* egzistiraju u graničnom području - između fikcionalne i nefikcionalne proze. Međutim, ni sâme literaturološke definicije pojedinih

⁶ Knjigu *Legat Radivoja Lole Đukića* priredio je viši bibliotekar Milorad Milošević, a izdala Biblioteka "Đurđe Crnojević" na Cetinju (1997). Čitava građa klasifikovana je u 18 grupa. Nakon održavanja jugoslovenskog naučnog skupa (Na Cetinju, 13-14. VI 1997), naredne godine objavljen je zbornik radova *Radivoje Lola Đukić - Jugoslovenska odisacija* (1998), u kome su zastupljeni sledeći autori: Č. Drašković, Č. Vuković, J. Čađenović, D. Milićević, S. Stojanović, M. Mirković, G. Kastratović, N. Popović, S. Kalezić, Lj. Zeković, A. Zečević, V. Osolnik, Z. Ristović, N. Radičeski, R. Pavičević i autor ovih redova.

Knjigu razgovora sa Đukićem - *Čovjek pravih leđa u zemlji grbavih (Iz mozaika ličnih odnosa, stavova i misaonica uporišta R.L.Đukića)* znalački je priredio Č. Drašković (1995). Objavljena su i dva kataloga sa izložbi likovnih radova: "Vreme slepih miševa" (u Beogradu, 1992) i "Moji prijatelji i oni drugi" (u Podgorici, 1997).

Vredno je napomenuti da je Đukić prvi književni rad (socijalno intoniranu priču o starom dubretaru) objavio kao četraestogodišnjak (1937), dok mu je prva beletristička knjiga objavljena na slovenačkom jeziku - komedija *Bog je umrl zaman* (1967).

vrsta i žanrova nisu uvek doprinosile konačnom odvajaju jednog oblika od drugog, kao što je to slučaj sa definicijom Dušana Ivanića, kojom autor istovremeno i odgoneta i zagoneta problematiku o kojoj je reč:

“Memoari su izrazito nekanonizovan žanr, nestabilnih granica prema autobiografiji, genezom u tjesnom dodiru sa dnevnikom, a u novije vrijeme i sa novinskim žanrovima i sa službenim spisima /.../ Nesumnjivo je da se uz širenje pismenosti, štampane riječi i uz demokratizaciju javnog života memoarske teme kreću iz nacionalno-religiozno-istorijskog u pravcu privatnog života, time izazivajući genološke komplikacije: narušavaju se granice između memoara i autobiografije, nastaju hibridne tvorevine, u jednom dijelu autobiografije (djetinjstvo), a u drugom memoari (javni život). Međutim i u javnom djelovanju krug privatnosti, ličnog iskustva, toliko je izrazit da se time memoarske tendencije uveliko neutrališu”.

Kada je reč o Dukifevijon *Sklerotični memoarima* potrebno je zaključiti da ne može biti CRNE GORE BURDE “čistoj formi”, na što upućuje pisac već retorikom naslova. Pratimo li pomno pišćeve sugestije, možemo odmah zaključiti da se radi o procesu *hibridizacije* raznorodnih vrsta, odnosno o evidentnom transformisanju *memoarske* u *autobiografsku prozu*. Tim procesom pisac najpre ukazuje na potrebu *dekonstrukcije memoara* kao vrste, određenog broja apriorno datih karakteristika (što teoretičari nazivaju “samorazumljivim polazištem”, ili “doktrinom opštег mišljenja”). Nakon *dekonstrukcije* postojećeg dolazi, prirodno i logički, proces *konstrukcije* novog narativnog modela, ali ovoga puta kao čiste *autobiografske* ili *narrativne proze*. Procesom *transfiguracije* autor pokazuje sposobnost vrste ili žanra da se, s jedne strane, *kanonizuje*, dok se s druge strane oni *dekanonizuju*, u dijalektičkoj igri

stvaranja i mišljenja. Stoga sintagmu "sklerotični memoari" moramo tumačiti kao contradictio in adjecto, jer je prvi deo izvedenice ("sklerotični") anulirao drugi, dok je drugi ("memoari") afirmisao prvi. Otuda se retorika naslova, po našem mišljenju, mora tumačiti kao kompozitni pojam, veoma dinamičan u svojoj suštini i teško podložan definisanju.

Kako osnovnu paradigmatsku osu Đukićeve narativne proze čini humorističko-satirička, odnosno ironijsko-groteskna projekcija, to se lako može zaključiti da autor svesno i voljno koristi kurcijusovski shvaćen topos "zavodenja čitaoca". Ovu premisu "obnaženog postupka" ili intencionalnog luka dela na najbolji način pokazuju brojni autorski komentari, kojima pisac više brani logiku naracije nego logiku žanra. Primera radi navećemo jedan od početnih komentara, saopštenih u uvodnoj glavi I. "Nevažno uvodno časkanje":

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DUŠAN
GRNOJEVIĆ

"Jer kad dode staro, neko samo skrsti ruke, čuti i čeka (a boji se!); drugi galame, psuju mlade jer ništa ne znaju, prodaju staru pamet za male pare (a od straha bi trampili sve svoje savete za malo dodatnih dana života); treći pišu memoare, dižući sebi spomenik, jer smatraju da nešto mora od njih da ostane, ako ne deca i unuci, ono bar njihov lični značaj (a nadaju se da zbog toga ono što čeka iza ugla neće biti definitivan kraj!); a svi zajedno, uvređeni životom koji je tako kratak, koji hoće da ih ostavi u trenutku kada oni još mogu da mogu, odriču se svega što su mislili i hteli, postaju otpadnici, ili svoji sopstveni renegati, jer se nadaju da im to vraća mladost, a mladi, zna se, daleko su od smrti" (str. 8).

Pisac, kao što se vidi po navedenom insertu, insistira na *memoarističi* kao modelu oblikovanja stvarnosti (postojeće i potencijalne), ali i na modelu koji istovremeno valja *dekon-*

struisati. Na kraju narativne proze, međutim, iz sasvim druge “tačke gledišta”, nakon što je tokom pisanja i sâm stekao raznovrsna iskustva i saznanja, pisac u pretposlednjoj glavi - XVII. “Ko piša uz vетар, sebe pomokri”, dolazi do genološkog re-definisanja sopstvenog dela:

“Ali neću vam pričati o tome. Iako su ovo moja sećanja, trudim se da mi autobiografija bude manje važna od ljudi koje sam sretao i događaja koje sam video ili doživeo” (str. 342), čime pokazuje novu vrstu genološkog saznanja i težnju ka proširenju dela na nova “polja duha”. Usput valja konstatovati da je Đukić pisac kome je više stalo do književne prakse nego do književne teorije, bilo da je reč o supstancialnoj, bilo o relacijskoj teoriji. Duh koji stvara i duh koji se igra podjednako destruiraju sve dotadašnje oblike stvaralačkih iskustava i saznanja.

U pokušaju da na teorijskom planu razrešimo jedno praktično pitanje - da li je Đukićev prvenac *memoar* ili *autobiografija* (!?), poslužio mu se nekolikim terminološkim rečnicima, potom monografijom *NACIONALNA CRNE GORE DURDE* Misa Istorija autobiografije (1969) i zbornikom radova *Autobiografije i memoari* (1993), u kojima su hronološki i tipološki definisane ne samo ove dve vrste nego i pripadajući žanrovi:⁷

⁷ Videti *Rečnik književnih termina* (Institut za književnost i umetnost - “Nolit”, Beograd, 1985). Odrednicu - *autobiografija* (str. 55-56) obradila je Zlata Bojović, a odrednicu *memoar* (str. 419) Slobodan Ž. Marković. Videti takođe knjigu - G. Misch: *Geschichte der Autobiografie* (Frankfurt a. Mein, 1969) i zbornik radova - *Autobiografije i memoari* (Kulturno-prosvetna zajednica Vojvodine - “Prometej”, Novi Sad, 1993), u kome su svoje rade o hronološkim i tipološkim karakteristikama pomenutih genoloških odrednica saopštili: M.Flašar, D.Ivanić, Č.Popov, S.Vukobrat, R.Kordić, A.Zlatar, L.Ćurčić, N.Grdini? i R.Mićić.

- *Autobiografija*, kako tvrde teoretičari, ili "lična literatura", kako tvrdi Filip Ležen, obuhvata opis čitavog života, od rođenja do momenta pisanja. Dogadaji se beleže po sećanju, u zavisnosti od nepoznatog mehanizma koji pothranjuje mnemotehniče moći. *Autobiografija* može biti dvojaka: a) ona koja osnovnu pažnju usmerava na svet spoljašnjih manifestacija ("spoljašnja autobiografija") i b) ona koja pažnju usmerava na piščev intimni svet ("unutrašnja autobiografija"). Od toga kojoj vrsti *autobiografije* pripada pojedinačno delo, zavisiće proces esteriorizacije ili proces interiorizacije ne samo stvaralačkog nego i epskih subjekata;

- *Memoar* je svojevremeno pripadao istoriografiji, pa pravnim naukama, pa tek potom memoarskoj prozi, gubeći i dobijajući neke od opštepriznatih karakteristika.

Uopšteno govoreći, *autobiografija* nastaje mahom na osnovu nesigurnog sećanja. U njoj najviše mesta dobija jolesovski shvaćena kategorija *memorabile* (dogadjaj trajno usečen u sećanje), za razliku od kategorije *kazus* (dogadjaja koji se sporadično javlja) izazvan epifanijom ili "probljeskom duha"). Za razliku od *autobiografije*, *memoar* pokazuje mnogo više ambicija. On se u mnogo većoj meri naslanja na "pozadinsko razumevanje". Pod tom sintagmom se podrazumeva povećan stepen egzaktnosti i efikasnosti, obilato korišćenje dopunske građe (*dnevnika*, *biografija*, *zapisa*, *istorijske* ili *arhivske građe*, *periodike* i drugih *izvora informacija*, čega u Đukićevoj narativnoj prozi jedva da ima).⁸

⁸ Videti odeljak "Lična literatura", objavljen u našoj knjizi *Retorika čovječnosti* (Novi Sad - Podgorica, 1993, str. 228-248), kao i studije - "Dositejeva autobiografska povest u svetlosti sentimentalizma" i "Duha ne ugašajte!" (Semantika i morfologija Žitija Gerasima Zelića), objavljenim u knjigama - *Obnova poetskog govora* (Podgorica, 1995, str. 7-25) i *Iskustveni krugovi* (Novi Sad, 2002, str. 11-39).

Po našoj genološkoj definiciji ne samo što su *Sklerotični memoari* - *autobiografija*, nego su i više od toga - oni su *autobiografska povest*, na što i sâm pisac upućuje velikim brojem autopoetičkih komentara, koji se, kada su suprotstavljeni, mire na nekoj višoj teorijskoj tačci. Međutim, ova proza ne može biti nikako proglašena *autobiografskim romanom*, kao što to čine retki proučavaoci, jer njoj nedostaje "epska koncentracija", potom mnogi elementi "horizonta romana", kao i elementi konstrukcione i kompozicione sheme koje rigorozno propisuje istorija i teorija romana ovom agresivnom i plastičnom književnom obliku. Kao fleksibilnija književna vrsta, *Sklerotični memoari* (kao "unutrašnja autobiografija"), omogućavala je piscu ostvarivanje "obnaženog postupka" i "pedalizaciju teme", naročito ukoliko imamo u vidu *zanimljivost kazivanja, aktuelnost izabranog predmeta, istinitost prikaza događajnih nizova i funkcionalnost odabranih narativnih formi*. *Jedno* od vodećih Đukićevih stvaralačkih načela NACIONALNA
BIBLIOTEKA
DA SAMO Pripovedanje i pre-
pripovedanje postaje glavni epsonjemak dela, što se vidi po sledećem autorskom komentaru:

"Šta znaće datumi? Bilo je to i to toga i toga dana... Baš me briga. Možda je to važno nekim istoričarima, ili statističarima, ali šta običnom čoveku, u svakodnevnom životu, ili u čekanju budućnosti, može da znači da li je nešto u prošlosti bilo baš u petak šesnaestog aprila, ili u subotu - sedamanaestog?

Zbog toga, ali možda i zato što sam datume prekrio slatkim zaboravom, ja u ovim svojim sećanjima neću govoriti o datumima. Primitate moje uspomene kao događaje razlivene u vremenu i prostoru. Kao akvarele. Nema čvrstih granica između objektivnog i subjektivnog, između doživljenog i odsanjanog, između rečenog i slušanog" (str. 41-42).

Zanimljivo *pripovedanje* i *pre-pripovedanje*, dakle, podrazumeva fluidnost slika, pojmove, predstava i procesa, što teoretičari definišu kao *opalizaciju* ili *opalescenciju*, a ta osobenost proze je mnogo bliža *autobiografiji* nego *memoaruu*. Osim toga, *autobiografska proza* u mnogo naglašenijoj meri dozvoljava upotrebu poetičkih, autopoeitičkih i metapoetičkih komentara. Kako Đukić pripada tipu stvaralaca koji se u mnogo većoj meri obraćaju *slušaocu* nego *čitaocu*, to se lako može zaključiti da njegova proza pre pripada "auditivnoj" (Ohrenphilologie) nego "vizuelnoj filologiji" (Augenphilologie). Stoga pisac često, rado i u raznim prilikama koristi formu "skaza" ili "kaže" o čemu smo iscrpno pisali u monografiji o Stefanu Mitrovu Ljubiši (2000). Đukićeva narativna proza otuda je u mnogo većoj meri oslonjena na *realističku* nego na *moderno zasnovanu* prozu, budući da je pisac iz teorije realizma preuzeo vodeća stvaralačka opredeljenja: *jasnost, dostupnost, angažovanost i istinitost*. Tome se mora <sup>NACIONALNA
CRNE GORE DURDE</sup> dodati i *izvesna didaktička komponenta*, jer pisac na više mesta tvrdi kako želi da bude "učitelj života", potom "korektor života" pa i "veliki ispravljач", što znači da je u praksi primenjivao poznatu latinsku sentencu - Utile cum dulci!

Da zaključimo prvi deo izlaganja. Prirodi Đukićevih *Sklerotičnih memoara* najbljiža je genološka kategorija - *autobiografija* ili *lična literatura*, koju je ponudio francuski naučnik Filip Ležen:

"Zato što bi se ta riječ, 'autobiografija' obično upotrebljavala vrlo dvomisleno. Autobiografijom se smatra svaka vrsta djela (romani, filmovi, itd.) kada se prepostavlja da njen tvorac, voljno ili ne, tu otkriva nešto od svog života. U tačnom značenju, autobiografija je priča o svom životu koja pokušava da ga objasni. Bazirajući se na ovoj tačnoj i gruboj

definiciji, mogao sam razgraničiti skup tekstova koji tačno ističu ovu vrstu. Autobiografija se, dakle, razlikuje od intimnih dnevnika koji nemaju oblik priče, memoara, koji, u principu, nijesu usmjereni na ličnu priču i, razumije se, djela fantazije, pošto ona ne odražavaju istinu”.

Poznati proces “ulančavanja priča”, kao i izbor “tipova naracije” i “tipova naratora”, Đukić je podredio “sužavanju perspektive” na lični doživljaj, subjektivnu projekciju ili komentar, o čemu svedoči izbor predmeta i način elaboracije narativnih nukleusa (pri čemu je *zakon fragmentacije proze supraordiniran zakonu integracije*). Tome bi, na sâmom kraju ovog dela, valjalo dodati i činjenicu da je Đukić svesrdno prihvatio poznatu malarmeovsku tezu - po kojoj je ceo svet stvoren samo zato da bi mogao biti književno oblikovan! Lolinski preinačena, ova teza mogla bi da glasi - *Svet je sazdan da bismo mu se podsmevali*, bez obzira na to da li se stvaralački subjekt (auktorialni pripovedač) u *autobiografiskoj prozi* javlja kao ~~udesničen~~ ^{NACIONALNA} ~~svetodok~~ ili interpretator epohe. Đukić je, takođe u potpunosti, ~~usvojio~~ ^{CRNE GORE DURDE} vodeće stvaralačko načelo svog profesora grafike M.Petrova: “Ka istini i ka suštini treba ići najkraćim putem!”

II NARATOLOŠKA RAVAN ANALIZE

“Jer sanjarenja mi sami oblikujemo, a javu nam nude drugi!”
R.L. Đukić

U epicentru rasprave o psihologiji Đukićevog stvaralaštva nalaze se: duh vremena (Zeitgeist) i duh koji se ruga. Oni služe kao indikatori celokupne pišćeve ideografije, budući da u njegovom delu dominira komična nad tragičnom vizijom života (ovoj poslednjoj pripada in extenso samo završna, XVIII glava - “Čekaonica”). S tim u vezi opravdano se može zaključiti da je piscu manje stalo do “istoriopisanja”, kako su govorili savremenici u doba nastajanja memoarske proze, nego do “samobiografije” kako je duhovito zapisao J.S. Popović u *Retorici* (1841). Raspravu o dve vrste stvaralačkog duha pokrenuli smo stoga što je u prvom delu ovoga rada uglavnom razmatran *vrhunost teksta* - žanr, dok će u drugom delu biti razmatran *odnos teksta* - epoha, budući da Đukić veoma drži do saodnosa stvaralačkog i epskih subjekata. Upravo tim povodom napisane u XV glavi “Trenuci koji ne ulaze u istoriju” pasaž posvećen procesu usaosećavanja:

“Kad god i štогод sam pisao žеleo sam da liči na običan život, da gledalac može da se poistoveti sa likovima i da prepozna komšije, pa da seiri što su svi glupi i smešni. Kako liće to izgledati u apstraktnom ambijentu!” (str. 338).

Sve vrste proze kojima se pisac bavio tokom više decenija književnog stvaranja (pričevalčka, biografska, autobiografska, dokumentarna, epistolarna, memoarska, eseistička, putopisna, meditativna i narativna), koje su često interferirane u istom delu, svedoče o apsolutnom pišćevom “pouzdanju u priču”. Na to upućuje duhoviti epigraf autobiograf-

skoj povesti, dvadesetak indikativnih citata iz Njegoševog *Gorskog vijenca* (1947), na početku svake nove glave, propraćene sa isto toliko duhovitih i sadržajnih (auto)karikatura, koje sa jedne strane služe kao dopuna "gustini verbalnih značenja", a s druge strane neminovno prenose raspravu na novo "polje duha" (odnos logografije i piktografije).⁹

Brojne literarne asocijacije, od Njegoša i Andrića do Đukićevih savremenika, poznanika i prijatelja, najčešće pripadaju autorskim komentarima ili eseistički koncipiranoj prozi. Stoga se one moraju tretirati kao poseban sloj u strukturi romana, odnosno kao specifična komunikacija pisca i čitaoca, koja je utoliko intenzivnija ukoliko se pronađe više dodirnih tačaka između stvaralačkog i epskih subjekata. Naime, poznato je da proces usaosećavanja ne može biti validno sproveden ukoliko istovremeno ne deluje piščeva sugestivnost u produktionom i čitalačka osećajnost u recepтивnom modelu.

Kao mesto sa izdignutim značenjem ili kao drugi deo kompozicionog prstena deluje završna kadenca Đukićeve

⁹ Doslednost u ostvarivanju humorističke, satiričke, ironijske i alegorijske projekcije sveta Đukić pokazuje neočekivano ekspresivnim epigrafom u *Sklerotičnim memoarima*: "Svoja sećanja, kojih skoro da više i nema, posvećujem Jeleni, ženi koje, hvala bogu - ima!" Očevidno, pisac se poigrao sa retorikom poznate Andrićeve pripovetke "Jelena, žena koje nema" (1934, 1962), jednom od najmodernije koncipiranih u njegovom književnom opusu. O tome smo pisali u ogledu "Nevidljivi opositum" (Tekstovni i vanteckstovni odnos u Andrićevoj pripovetci "Jelena, žena koje nema"), objavljenoj u knjizi *Obnova poetskog govora* (Podgorica, 1995, str. 113-140).

neobično strukturirane pesme o lapotu (na str. 359-360), pri čemu prva 42 stihova karakteriše tzv. "spoljašnji pristup", a završnih 12 stihova tzv. "unutrašnji pristup". Istovremeno, pisac sugeriše čitaocu važnost pojedinačnog književnog diskursa, bez obzira na to kojem književnom rodu, vrsti ili žanru pripadao.¹⁰ Središte paradigmatske ose tragične vizije života formulisan je u vidu vispreno sročene apoftegme: "Božiju mu mater, ko izmisli život, kad moraš da umreš? Taman shvatiš kako bi trebalo uređiti svet i kako živeti, a tebi više ne daju ni da uređuješ, ni da živiš!" (str. 359).

Naoko usputni, a u stvari suštinski navod o uređivanju i življenu priče i pripovedanja, kao bitne oznake egzistencije i književne umetnosti, potrebno je shvatiti kao središte Đukićeve "stvaralačke autobiografije", jer on nema potrebu samo da stvara nego istovremeno i da promišlja o ostvarenom. Vidno ispoljena stvaralaška *samosvest* mu

¹⁰ Završnih dvanaest stihova Đukićeve pesme o lapotu smatramo reprezentativnim u njegovom pesničkom delu:

*"Ja gledam sumrak u gradu belom
i krećem poslednjom ulicom...
Sve što napisah u životu celom
svezo sam crnom uzicom.
Stigli su mlati, divlji i novi,
a moje su misli ko pustinja suva.
Taj uragan sveži sve pred sobom povi,
ne postoji zaklon da staro sačuva!
Ja idem, deco, poslednjim sokakom
i topli mlazevi krvi u ledne se pretaču...
Recite nekom mladom i jakom
da spremi za mene i lapot poga?u!"*
(str. 360)

obezbeduje mesto malog demijurga, koji istovremeno i stvara i sudi o ostvarenom. Pišćevo apsolutno "pouzdanje u priču" pokazuje da je bezrezervno prihvatio andrićevsko načelo, po kome "drevna priča" ne prestaje. Ona se neprekidno transformiše, najpre u "cikličnu priču", potom u "reverzibilnu priču" i, na kraju, u "nedovršenu priču".

U eseju "O priči i pričanju" Andrić rezolutno tvrdi: "Načini i oblici tog pričanja menjaju se vremenom i prilikom, ali potreba za pričom i pričanjem ostaje, a priča teče dalje i pričanju kraja nema". Kako se jedno teorijsko načelo ostvaruje u praksi pokazaće Đukić jednim od najliterarnije oblikovanih pasaža u čitavoj knjizi:

"Okupacija se, po mom strašnom суду, jedva nazire u mraku, kao pozadina na Rembrantovim slikama, jer su zamračenja bila obavezna prema naredbi Krajskomande, ali se sećam da je okupacijski Beograd kloparao u drvenim cipelama i bio pun grčeva od gudi; deca su sa kolicima čekala satima kraj Cukarici da im železničke čike bace šaku uglja sa lokomotive, što malo buduće toplove nije umanjuvalo trenutnu glad; žene, uvijene u stare šalove, cupkale su u redu na sledenim trotoarima, pred sumornim pekarama, da ugrabe malo žuto-zelene nedopečene proje i nahrane čireve u želucu; na ulici ste mogli videti obešene ljude sa natpisom "bandit"; iza svakog čoška mogla je da čeka racija koja juri nekoga zbog nečega, ili samo skuplja taoce za osvetu... takve sličice plivaju po mom gladnom sećanju" (str. 50).

U najšire shvaćenom krugu naratološke rasprave, povodom Đukićevih *Sklerotičnih memoara*, pažnju valja zadržati na proučavanju odnosa fikcionalne i nefikcionalne proze. Đukić pripada onom tipu savremenih stvaralaca koji, s jedne strane, dosta pažnje poklanjaju faktu i faktografiji, s

obzirom na to da je njegova slika sveta dvoplana i da je bez izuzetka građena na principu binarnih opozicija. Sa druge strane posmatrano, on posebnu pažnju posvećuje *mašti* i *maštovitosti (fikciju)*, te se može zaključiti da se u prvom slučaju radi o *mimesisu*, a u drugom o *estesisu*. Po našem mišljenju, međutim, presudna je kategorija *diegesis*. Zahvaljujući njoj, tip stvaraoca poput Đukića u stanju je da *fotografsku prozu* (kao osnovnu) integrira i interferira sa *fikcijskom prozom* (kao nadgradnjom), te da na taj način ostvari estetički ideal koji poznati američki književnik Norman Majler, u novinskom razgovoru, definiša kao - *fakcijsku prozu* (spoj fakta i fikcije).¹¹

Fotografsku prozu u *Sklerotičnim memoarima* čini Đukićev curriculum vitae. On postoji nezavisno od načina književne elaboracije. *Fikcijska proza* predstavlja krajnji rezultat maštovite nadgradnje *fotografiske proze*, njihov amalgam koji smo nazvali *fakcijskom prozom*. Način interferiranja različitih modela pripovedačke prakse u najboljem svetu pokazuje odnos modela *biografije*, *auto-biografije* i *memoara*, preuzetih iz tradicije, i onih pasaža u kojima su oni inovirani. Efekti tog novog produkcionog modela najpre se vide u komičnoj, satiričnoj i ironijskoj pro-

¹¹ O *fakcijskoj prozi* najpre smo pisali u ogledu "Veliki mehanizam zla u Lalićevom književnom djelu (Doprinos proučavanju fakcije u prozi *Opraštanje nije bilo*)", objavljenom u našoj knjizi *Fakta i figure* (Kulturno-prosvjetna zajednica, Podgorica, 1997, str. 212-245), a potom i u radu "Drama življenja" i "drama stvaranja" u romanima Radivoja Lole Đukića, objavljenom u knjizi *Srodstvo po izboru* (isti izdavač, Podgorica, 1999, str. 235-253). Zanimljivo je tom prilikom napomenuti da je Đukić, poput H.Milera, nastojao da uvede život u književnost, a ne književnost u život.

jekciji sveta. Na tu stvaralačku intenciju upućuje pisac već retorikom naslova - IV. "Okupacija u šest slika i dosta nepričika", ne navodeći drugi deo binarne opozicije (izvanredni Zafranovićev film "Okupacija u dvadesetšest slika"). Dovršavanje dela Đukić smatra "samorazumljivim polazištem", jer on uvek računa na obrazovanog čitaoca. To nastojanje vidi se i po rableovskim međunaslovima - "Vatreni prdoljupci" (iz VIII glave "Film. Lepo je biti Zigfrid okupan zmajevom krvlju").

Ukoliko imamo u vidu proces *generiranja* poetskih ideja i književnog teksta, zaključili bismo da se on najvidnije manifestuje u brojnim i lako prepoznatljivim *parallelizmima* (tematskim, motiviskim, jezičkim, stilskim i tehničkim), budući da su *Sklerotični memoari* poslužili kao predsprema za nastajanje izvanrednog romansierskog prvenca - *Ovca na Bulevaru oktobarske revolucije* (1989). U vrednosnom smislu njima se mora dodati još i Đukićeva knjiga *Crni sneg* (2002), uz napomenu da u procesu nastajanja pojedinog književnog dela nije toliko važna *pisanja* (čitanja) koliko način upotrebe jezika. Zato nam se čini da su *Društvo Crnojevića* dela srodnja po paradigmici nego po sintagmatički, što se mora uzeti u obzir prilikom konačne valorizacije njegovog književnog opusa (a), a potom i prilikom situiranja u kontekst srpske književnosti (osobito one koja pripada humorističko-satiričkoj provenijenci i koja služi kao neposredni nastavak nušićevske tradicije u njoj).

Sklerotične memoare pisac je podelio najpre po hronologiji zbivanja, a potom i prema vrstama umetničke i egzistencijalne delatnosti kojima se bavio. Međutim, pisac ne uspeva da u podjednakoj meri poetizuje i literarizuje elaboriranu gradu. Taj proces je zavisio koliko od *literarnosti* podsticaja toliko i od *inspirisanosti* autora u pojedinim etapama nastajanja dela. Istine radi, mora se konstatovati da ni veoma prihvatljivi stvaralački postupci (kao što je proces *fragmentacije* narativne proze) nisu uvek bili dovoljno delotvorni

da bi u potpunosti prikrili neke od inspirativnih oseka, uprkos naglašenoj disciplinovanosti stvaraoca i njegovoj sklonosti da izbegava nepotrebna "proširenja priče". Auktorijalni pripovedač u ovoj vrsti proze stvara i razara tekst po samo njemu poznatom mehanizmu gradnje i nadgradnje.

Tim mehanizmom tumačimo neujednačenost Đukićeve narativne proze. Inspirativne oseke najvidnije su u sledećim glavama: VI. "Dobri i čudni ljudi i skok sa petog sprata"; VII. "Putnik kadrovskog voza"; VIII. "Film. Lepo je biti Zigfrid okupan zmajevom krvlju"; IX. "Kritika ne priznaje upišana sedišta"; X. "Od Obilićevog groba do mog vaskrsenja"; XIII. "Mali čovek na tv ekranu - velikog su izbacili"; XIV. "Poslušnost je kćerka mudrosti" i XVIII. "Čekaonica". Na izvestan niz teškoća, u koje ubraja i proces rigorozne selekcije događajnih nizova, Đukić iskreno i ispovedno ukazuje u XVIII glavi:

"Sećanja su zaista neobična pojava. Misli mi skakuću sa događaja na događaj, sa NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CNRG GORE DURĐE bezličnosti i nikako da idu redosledom. Mnogo vi mi ~~pomognite~~ ^{znam} dnevnik, ali ja ga nisam vodio, a sad je već kasno da počnem, jer druge memoare neću pisati. Zato se ne ljutite ako se vežem uz nekoga, ispričam sve o njemu, pa se vratim, predem na drugog i - šta ispadne. Možda ćete vi uspeti da od svega toga stvorite neku celovitu sliku o tom vremenu, o tim ljudima, a i o mom životu" (str. 249-250).¹²

¹² Dodatnu argumentaciju pruža Đukić u XII. glavi "i Napoleon je osvojio Moskvu, pa - pobegao", čime dodatno definiše sopstveni "obnaženi postupak":

"Hteo sam ovde, u svojim sećanjima, da prećutim neke detalje, da sliku malo doteram za istoriju, kao što je običaj, ali mi istinoljubivost ne dozvoljava čak ni sebe da prikazujem u nekom lepšem svetlu. Naime, nisam ja po prirodi bio tako uporan, nego sam znao kako da se vladam..." (str. 238).

Na koje sve načine pisac pokušava da inovira “drevnu priču” ili “cikličnu priču” pokazaćemo kratkim nabrajanjem “vrsta pripovedanja” i “vidova govora”.¹³ U prvom redu tu mislimo na odnos “centralne priče” prema “pobočnim pričama”, koji ukazuje na značaj “mozaične priče”, osobito u onim glavama i njihovim delovima koje su segmentirne međunaslovima ili zvezdicama (od ukupno 18 glava takve su: IV, V, VIII, XII i XIV, podeljene međunaslovima; potom

¹³ O postojanju različitih modela priča Đukić neposredno svedoči o romansijerskom prvcenu *Ovca na Bulevaru oktobarske revolucije*. Na početku III glave “Prastara slovenska glava” on piše o vidljivim i nevidljivim teškoćama prenošenja “drevne priče”, u segmentu koji je biografski intoniran, jer se radi o piščevom zavičaju - Brskutu ili o šire shvaćenom patrijahalnom modelu kulture:

“ - Iz priče. Šta seljak da radi izvještaj kad je noć duga, zimska, nego da okupi čeljad ~~oko~~ ^{NACIONALNA} ~~oko~~ ^{UJEDINJENJE} ~~oko~~ ^{CRNE GORE DURDE} ognjišta pa da ili priča kako je bilo juče, kako prekjče, da se ~~čop~~ ^{čop} Mić za nešto, ili da se poplače za nečim. Oni što vladaju nemaju vremena za sećanja... oduvek su knezovi imali neke gozbe, državne svadbe, veselja, važne goste, naredivanja za sadašnjost i budućnost. Njimadруги pišu istoriju u njihovu slavu, a seljak uči decu kako je od starih čuo i načuo...”(str. 41).

¹⁴ Navećemo neke od najefektinije plasiranih epizoda u prvoj trećini knjige: o prvom pozorišnom nastupu (str. 17-18), majčinoj smrti (str. 18), o Peri Prci (str. 21-22), martovskim demonstracijama 1941. godine (str. 27), strelijanju nedužnih ljudi (str. 37-38), poseti Brskatu (str. 42-45), malom Lazi (str. 52-53), o filmu “Nevinost bez zaštite” (str. 66-67), o Rusu Reznjikovu (str. 73-75), spiritističkoj seansi (str. 75-77), o kćeri Srškića (str. 98), paradi u Splitu (str. 103-105), prvoj štafeti (str. 109-110), itd.

XI i XIII glava, podeljene zvezdicama; dok je glava XVII podeljena i međunaslovima i zvezdicama). Đukićeva strast pisanja ne oseća se samo u "centralnoj priči" (curriculum vitae) nego i na brojnim "epizodičnim pričama", čiji je broj enormno velik¹⁴, anegdotama, kratkim pričama, kratkim pričama i novelama. Time se ova narativna proza bitno razlikuje od proze istorodne provenijencije drugih autora, na što ukazuju Sveti Lukić i Milosav Mirković u svojim kratkim recenzijama, objavljenim na klapnama ovitka knjige.¹⁵

¹⁵ Na levoj klapni knjige S. Lukić piše o osobenostima Đukićevih *Sklerotičnih memoara*:

"Ima pravog štimunga, naročito u slikanju Beograđana, Lolinih drugova, saradnika, uopšte beogradskog mentaliteta, džombastog, prividno antiromantičnog. Nastavljač nušićevske tradicije, Lola Đukić ju je negovao i obnavljaо u svom stvaralaštvу, а у *Moj parima* umnogome i prevazišao modernim beogradskim duhom *čekićem*".

Dok ih M.Mirković pogrešno genološki definiše kao roman: "Na svoj život, na životne staze i bogaze, na enormni, svakodnevni i svakonoćni rad, Lola Đukić u svom humorističkom romanu gleda pomalo *iskosa*, pomalo *izdalje*. Gleda ga i opisuje, opeva i travestira, ali bez osvetničke jetkosti; gleda ga i proživljuje sa melanholičnom vidovitošću".

Mnogi autori ističu postojanje "Beogradske humorističke škole", čiji je Đukić istaknuti predvodnik (videti njegovu monokomediju *Glupi Avgust - Memoari jednog klovna*), a kojoj pripadaju još i: Vasa Popović, Brana Crnčević, Aleksandar Popović, Dušan Kovačević, Siniša Pavić i mnogi drugi. Videti *Antologiju tv drame* koju je 1969. god. pripredio V.Popović.

Vredne pomene su još i "zadržana priča", "produžena priča", "ispremeštana priča", "dijaloška priča", "esejizirana priča", "fantastična priča", "oniristička priča", "umetnuta priča", "mitološka priča", "humoristička priča", "verovatna priča", "neverovatna priča" i brojne druge. Đukić majstorski oblikuje kratke epske forme (među najlepšima su one o dočeku Sukarna i Hruščova, kao i opis ispraćaja poznate sovjetske balerine Galine Ulanove, između ostalih, koje je Đukić kazivao sagovornicima i pre i posle objavlјivanja memoara). Osim toga, ostvario je nekoliko nezaboravnih portreta (jedan od najlepših je portret Mila Milunovića), dva pisma koji predstavljaju fingiranu epistolarnu prozu i sl. Posebnu sklonost pisac pokazuje prema "narativnim skokovima", "narativnim alkama" i "kompozicionim okvirima". Shvatljivo je što takvu sklonost pokazuje i prema pejsažima, doskočicama, pikanterijama, iznenadnim obrtimima, kalamburima i paradoksima. Mnogi od najbrojanih postupaka pokazuju da Đukić ne piše *memoare* nego *anti-memoare*. Nastojeći da izbegne utvrđene klisee, da čitaoca iznenadi nečim poznatim, kako bi rekao Andrić, on izbegava utvrđene forme; književne konvencije pretvara u književne invencije i u najuspelijim stranicama ostavlja onaj prepoznatljivilinski "lični akcenat".

Pisac poput Đukića nikad nije u potpunosti zadovoljan svojim delom. Ali nikad nije ni nezadovoljan njime. On ume kritički da oceni i proceni sopstvene stvaralačke mogućnosti. No, ono od čega ni jednog časa ne odstupa je - da bude shvaćen i prihvaćen! kao "veliki ispravljač života", što svedoči o ambicioznosti čitavog poduhvata. I kada tvrdi da delo nastaje spontano, on u njega ulaze maksimum kreativne, intelektualne i intuitivne energije. Pri tome pisac želi da dosegne "radost stvaranja" (o kojoj piše V.B.Šklovs-

ki), a čitalac "zadovoljstvo u tekstu" (o kojoj piše R.Bart), jer je pisac najsrećniji onda kada može svoje *slušalište*, *gledalište* i *čitalište* da učini srećnim, da ga raspoloži i da ga zasmeje. Takve intencije ostvario je Đukić u potpunosti tek u nevelikom broju najreprezentativnijih delova autobiografske proze (II. "Od kepeca do Hitlera"; III. "Šest dana ratuj, a sedmi će te okupirati"; IV. "Okupacija u šest slika i dosta neprilika"; V. "Čovek, kako to zvuči gordo - reče Gorki"; XI. "Oh, oh, dode i televizija"; XII. "I Napoleon je osvojio Moskvu, pa - pobegao" i XV. "Trenuci koji ne ulaze u istoriju").

Koristeći ponekad poznata retorička sredstva, Đukić sopstvenu inspiraciju najčešće pronalazi u sferi blage *komike*, bespoštедne *ironije*, retke *groteske* i česte *alegorije*. Vođen renesansnim načelom koje je sâm formulisao: "Hajde da se malo glupiramo" kao i nepokolebljivim intimnim uverenjem: "Da ne bih plakao, NEĆU NABRATI sam DA se smejem i da se podsmevam", pisac je u navedenim podeserima najčešće destruirao istoriju, zbilju i "zname života" zamenjivao "znamena umetnosti". U njegovoј projekciji svet je često predstavljen naglavačke (ironijskom ili satiričnom formom), što uvećava značaj pisca kao kritičke svesti. Uopšteno govoreći, *Sklerotični memoari* se mogu tumačiti i kao vrsta "*sudskog žanra*" ili "*etičke dijatribe*". Posuvraćena slika sveta saopštena je suprotstavljanjem *optužbe* (kategorija) i *odbrane* (apologia). Od ostalih poznatih retoričkih sredstava Đukić koristi *exempla* (primere), potom pohvalni govor (*enkomnia*), kao i pokudni govor (*psogos*). Takođe su vidni stvaralački postupci koje je stara retorika obeležila na sledeći način: zamisao dela (*inventio*), celishodni raspored delova (*dispositio*), primerena upotreba jezičkih sredstava (*decorum*), želja da se postojeći verbalni i neverbalni haos pretvori u poredak

(*utilitas*), kao i čitav niz drugih postupaka, koji su nesumnjivo doprinosili "gustini značenja" i "punini bića".¹⁶

Osim direktnih iskaza o svrsi stvaranja memoarske, biografske i autobiografske proze, Đukić se služi likovnim ostvarenjima ne samo kao *metaforama* (I.Sekulić bi rekla "lampama na raskršću", a B.Miljković da putevi metafore, kao raskršća, vode na sve strane) nego i kao bitnim *ideološkim čvorištima* ili *simboličnim čvorištima*. Takav poetički (autopoetički i metapoetički komentar ostvaren je inventivno na sâmom početku IV. glave "Okupacija u šest slika i dosta neprilika", na način koji svedoči o radikalnom širenju asocijacije i disocijacije (one ostaju trajno urezane u čitaočevo pamćenje):

"Čim pomislim na Okupaciju pred zatvorene oči izide mi slika "Strašnog suda"; suludo lepe freske koje je Mikelandjelo naslikao na zidu Sikstinske kapele u Vatikanu.

Koprcaju se u svom jadu i strahu goli grešnici, a među njima i on, slikar, razapet u koži čeka presudu Boga, ili Istorije!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
GRAD GORENJ
CRNOJEVIĆ

¹⁶ O upotrebi retoričkih sredstava opširno i sistematicno smo pisali u odeljcima monografije *Retorika čovječnosti (Morfologija i semantika djela Marka Miljanova Popovića)*, "Cvetnik" - Kulturno-prosvjetna zajednica, Novi Sad - Podgorica, 1993). Videti prvi - "Dobročinstvo kao aktivni princip Popovićevog etosa (Semantička i morfološka korespondencija narativnih oblika u fragmentarnoj prozi *Primjeri čojstva i junaštva*), str. 39-83, i četvrti odeljak - "Dijatriba kao žanrovska inovacija (Prilog književnoj genologiji)", str. 155-179. Podele dijatribe na više vrsta (*etičku, filozofsku, sudsku, književnu*) čini nam se veoma primerenom kada su u pitanju Đukićevi *Sklerotični memoari*, jer je veliki broj stranica posvećen raspri (*neikos*), kao osnovnoj karakteristici dijatribe.

Kada je papa Pavle IV naredio da se pokrije ta besramna golotinja, Danijelo da Voltero, kao slikarev prijatelj, zlepio je obojene suknjice na stidna mesta, da bi, kad dode pametniji Vrhovni, zakrpe mogle da otpadnu i ostane pravo i istinito gologuzje ljudskog roda. A šta se i moglo očekivati od pape koji je još kao kardinal Pjetro Đovani Karafa uveo inkviziciju u Italiji? Od zlog popa teško može da postane sveti otac, kao što nikad kroz istoriju niko nije uspeo da izabere između priglupih doglavnika mudrog vođu.

Ja ēu sada, po ideji onog Danijela, poskidati šarene krpice sa domaćeg strašnog suda, Okupacije, iako svevišnja istorija neće suditi po mojoj bednoj sličici toga vremena, kad ima toliko velikih i pravih majstora memoarista oko mene” (str. 49).¹⁷

Kad god je to moguće, a pisac proceni da je probitačno, korisno i funkcionalno, on svoju autobiografsku prozu “Sklerotični memoari” najpre obogati nizovima primerenih asocijacija, a potom neke od njih sačuva u vrstu mudronosne proze, budući da je maštovitost izvor svih naših mudrosti,

¹⁷ U produžetku navedenog citata pisac na zanimljiv način svedoči o psihologiji stvaranja:

“Ja ne znam kako vi vidite svoja sećanja, jer kod mene, u uspomenama, svašta je razbacano u neobičnoj polutami, pa kad prizovem neki događaj, on odnekud iskrse, oživi, dobije čak i boju, iako su mi snovi uvek crno-beli. Okupacijska freska u meni je smeđe-crna i sastavljena od nekoliko kompozicija. Zaista ne pokušavam da vam utrapim jeftinu simboliku kao: “Nema slobode, pa je sve crno, mračno i bez sunca”. Jer u mojim snovima, sasvim običnim i nepolitičkim, od slobode je bila mnogo izrazitija - glad!” (str 49-50).

kako tvrdi literaturolog Sreten Marić. Jednu od takvih apostegmi Đukić je posvetio nepostojećim granicama između realija i idealija, racionalnog i iracionalnog, fizičkog i metafizičkog, sveta jave i sveta sna. Sve u tom svetu egzistira kao dvoplana, a u suštini jedinstvena slika sveta. Ukoliko umetnost kao vid modelovanja sveta nije u stanju da ukine pomenute granice, ona je, po Đukićevom dubokom uverenju, u stanju da ih približi, usaglasi i harmonizuje, u praiskonskoj želji usavršavanja sveta (od iskona do kona). Sve karakteristike koje se podrazumevaju pod kategorijama *vita activa* i *vita contemplativa* Đukić je sažeо u prihvatljivu misao: "Jer sanjarenja mi sâmi oblikujemo, a javu nam nude drugi!"¹⁸

¹⁸ Još jednim primerom potvrđena je tačnost i održivost Gadamerovog mišljenja, koji je tim povodom zapisao: "Tako je jezik istinsko središte čovekovog bića", kao i Pasternakovog mišljenja, po kome je jezik poslednje utočište smisla i lepote!

Napomena priređivača

Izbor tekstova za *Kritički pogled na stvaralaštvo Radivoja Lole Đukića* nije sačinjen po bilo kakvom posebnom kriterijumu, osim dostupnosti tekstova u vreme rada na knjizi "Deset zapovesti" i predusretljivosti autora da ih ustupe za štampu.

Televizijska serija "Deset zapovesti" emitovana je 1970. godine na prostoru cele Jugoslavije. Radivoje Lola Đukić je, na u to vreme hit pesmu "Nono, moj dobi Nono" kompozitora Nikice Kalodere, napisao poseban tekst za špicu ove serije, koju je pevao Mija Aleksić.

Koliko predivnih laži

kruži kroz svet!

Život je izgledao lep
kad bili smo mali.

Za podlost mi je
nismo ni znali,
bez trna svaki bio je cvet.

DURĐE

CRNOJEVIĆ

O bogo, bogo, bogo, dobri moj Bože,
sve manje ljudi znam koji se ne glože.
O bogo, bogo, bogo, dobri moj Bože,
a sreća o kojoj se priča
i ljubavi prave ima sve manje u srcu mom.

Svaki se čovek drži
principa svog.
I traži život bez muka
a pun veselja.
I želi ispunjenje svih želja
bez truda, da ih ispuni Bog.

O bogo, bogo, bogo, dobri moj Bože,
sve više ljudi znam što skaču iz kože.
O bogo, bogo, bogo, dobri moj Bože,
o Bože svi ljudi se množe
a stalno se gložе i nikad znaj
da se svi slože... vaj!
A stalno se gložе
i nikad znaj
da se svi slože - kraj!

Glumci koji su nosili glavne likove ove serije bili su Mija Aleksić (Bokče), Đokica Milaković (Okac), Branislav Ciga Jerinić (Mojsije), Maja Čučković (Savka), Radmila Đuričin (Sneška), Branko-Drda Đorđević (Tričko), Rahela Ferari (Mamica) i Vlada Popović (Inspektor).

Svaka epizoda serije "Deset zapovesti" trajala je oko 60 minuta.

U TV Beograd od deset epizoda ove serije sačuvana je jedna: "Ne svedoči lažu".

Beleška o piscu

Radivoje Lola Đukić rođen je 3. aprila 1923. godine u Smederevu. Kako sam kaže: "Začet u Srbiji od oca Crnogorca a tvrdi da je Jugosloven". Živeo je i radio u Beogradu, ali je rodno mesto svog oca Trifuna Đukića, Brskut, uvek osećao kao svoj zavičaj. Tragovi ove ljubavi mogu se naći u njegovim tekstovima: "Vilini izvori", "Sam među borovima", "Ovca na bulevaru Oktobarske revolucije".

Svoj radni vek započeo je kao reporter, zatim je uređivao Dečiji, Dramski i Zabavni program Radio Beograda. Osnovao je Humorističko pozorište na Terazijama u Beogradu. Bio je jedan od osnivača Televizije Beograd i njene škola humora. U svojoj pedeset trećoj godini završio je svoj radni vek u Televiziji Beograd zbog političkog i programske neslaganja. Za sobom je ostavio stotine satiričnih priloga u Informativnom programu TV Beograd. Tekstovi su bili svojevrsna projekcija i komentari o tome NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE - DUDJE političko ekonomske situacije. Napisao je i režirao preko 200 emisija. Serije "Servisna stanica", "Na tajnom kanalu", "Muzej voštanih figura", "Ljudi i papagaji", "Licem u naličje", "Spavajte mirno", "Sačulatac" pisao je zajedno sa Novakom Novakom. Njegov kompletan autorski rad su serije "Ogledalo građanina Pokornog", "Crni sneg", "Deset zapovesti", "Ću-će-će...". Ni jedna serija nije sačuvana u celini. Trake su izbrisane iz nikad utvršenih razloga.

Pisanju za pozorište vraća se povremeno i uvek prvi režira svoje teatarske komedije: "Zlatni majdan", "Bog je umro uzalud", "Budibogsnama", "Čovek sa četiri noge", "Moram da ubijem Petra", "Usrećitelji", "Jedna ljubav i pet pokojnika", "Kradem, kradeš, kradu...", muzikal "Ubi ili poljubi", i monokomediju "Glupi Avgust - memoari jednog klovna".

Radi i na igranom filmu. Piše scenarija i režira. I na filmu njegova scenarija su humor i satira, sprdnja na račun naših običaja: "Nema malih bogova", "Sreća u torbi", "Na mesto građanine Pokorni", "Zlatna pračka", "Bog je umro uzalud", "Čovek na četiri noge". Jedino je film "Balda o svirepom" drama sa tragičnim krajem, kao i "Jezero", njegov prvi igrani film koji je režirao po scenariju Jugoslava Dorđevića. Vredno je pomenući i njegov dokumentarni film "Grčka deca", koji je izazvao međunarodni skandal i završio u bunkeru preko 40 godina.

Napisao je knjige: "Sklerotični memoari" (1987.), romane "Ovca na bulevaru Oktobarske revolucije" (1989.) i "Budale jedu maglu" (1996.). Njegovi intervjuji, politička reagovanja i tekstovi o prijateljima sakupljeni su i štampani u knjizi "Čovek pravih leđa u zemlji grbavih" (1998.). Pozorišne komedije štampane su u dve knjige "Ljudi sa dve glave" (1995.) i "Budibogsnama" (2001.). Tekstovi serija "Ogledalo građanina Pokornog", "Crni sneg" i nikad izvodena serija "Kameleon" izašli su kao knjige 2000., 2002. i 2003. godine.

Od 1990. do 1994. godine nije mogao da se ozbiljnije bavi pisanjem. Užasnut onim što se dogada u zemlji vraća se, posle više decenija, slikarstvu. Razmišlja o svom profesoru Milu Milunoviću i pokušava da preko slika izrazi svoja osećanja i očajanja. Na otvaranju izložbe 1992. godine u Muzeju pozorišne umetnosti u Beogradu kaže: "Molim vas da ovo što vidite na izložbi ne vrednujete kao slikarstvo, već kao moju skromnu zabelešku o ružnim danima naše Domovine i ljudima koji su stvorili vreme u kome smo postali i slepi i miševi".

Radivoje Lola Đukić prešao je u aprilu 1994. godine u Crnu Goru da živi i radi. Umro je 7. septembra 1995. godine u Beogradu. Svoju literarnu zaostavštinu ostavio je kao legat Centralnoj narodnoj biblioteci Republike Crne Gore "Đurđe Crnojević" na Cetinju.

Sadržaj

Ja sam gospod Bog tvoj	5
Ne gradi sebi lika rezanog	35
Ne uzimaj uzalud	63
Šest dana radi	95
Poštuj oca i mater	123
Ne ubij	149
Ne čini preljubu	177
Ne ukradi	207
Ne svedoči lažno	239
Ne poželi ništa što je tuđe.....	265
* * *	
Čedomir Drašković: Iz opusa Radivoja Lole Đukića	291
Čedo Vuković: Djelo za preko praga - milenijuma	299
Rajko Cerović: Tragom izuzetnog djela i ličnosti	305
Aleksandar Milosavljević NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE ĐURĐE	
O dramama Radivoja Lole Đukića	313
Ranko Munitić: Lolina diverzija	319
Čedo Vuković:	
Krugovi asocijacije u romanu "Budale jedu maglu"	331
Dušan Ičević: Lolin smjehopis	343
Siniša Jelušić:	
Komediografija i paideja: Intertekstualna poetika R.L.D.	353
Radomir V. Ivanović:	
Hibridizacija vrsta i žanrova u	
Đukićevoj narativnoj prozi i	
Geneološka ravan analize	365
* * *	
Napomena priređivača	393
Beleška o piscu	395

RADIVOJE LOLA ĐUKIĆ
DESET ZAPOVESTI

Na korici:
Portret Radivoja Lole Đukića,
autor slikar Ljiljana Martinović

Likovno rješenje korica:
Dejan Milojević

Kompjuterska obrada:
Mirjana Pejović
Dejan Milojević

Korektor:
Jasmina Jovanović
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURDE
CRNOJEVIĆ
Tiraž:
500 primeraka

Štampa:
 MONTCARTON
Podgorica

CIP - katalogizacija u publikaciji
Centralna narodna biblioteka Republike Crne Gore
"Đurđe Crnojević", Cetinje

886.1/2-22

ĐUKIĆ, Radivoje - Lola
Deset zapovesti / Radivoje Lola Đukić - Podgorica; Kulturno prosvjetna
zajednica; Cetinje; Centralna narodna biblioteka "Đurđe Crnojević",
2004. (Podgorica: Montcarton) - 404 str. 21, cm. (Biblioteka posebna izdanja)